НАЦЫЯНАЛЬНАЯ АКАДЭМІЯ НАВУК БЕЛАРУСІ
ІНСТЫТУТ ГІСТОРЫІ

Метрыка Вялікага Княства Літоўскага

Кніга № 560

(1542 год)

Кніга перапісаў № 3
(Копія канца XVI ст.)

Падрыхтаваў
Алег Дзярновіч

Мінск
“Беларуская навука”
2007

УДК 930.22:94 (476) “1542”
ББК 63.2 (4 Беи)
М 54

Метрыка Вялікага Княства Літоўскага: Кніга 560 (1542 год): кніга перапісаў № 3 (копія канца XVI ст.) / Нацыянальная акадэмія навук Беларусі, Інстытут гісторыі; падрыхтаваў А. І. Дзярновіч. – Мінск: Беларуская навука, 2007. – 157 с.
ISBN 978-985-08-0813-4

Кніга Метрыкі Вялікага Княства Літоўскага № 560 (альбо Кніга перапісаў № 3) прысвечана дэмаркацыі дзяржаўнай мяжы паміж ВКЛ і Лівоніяй у 1542 г. Апроч таго, значную частку кнігі складаюць матэрыялы пра лакальныя канфлікты на гэтай мяжы ў першай палове XVI ст. Кніга Метрыкі № 560 утрымлівае важныя звесткі па гістарычнай геаграфіі і тапаніміцы Паўночных Беларусі і Літвы (ВКЛ), а таксама Паўднёвай Латвіі (Лівонія). Матэрыялы Кнігі № 560 з’яўляцца цікавай крыніцай па гісторыі права, генеалогіі, гаспадаркі, мовы.

Кніга № 560 уводзіць у навуковы ўжытак новыя звесткі і будзе карыснай гісторыкам, гісторыкам права, генеолагам, палеографам, крыніцазнаўцам, гісторыкам мовы, тапаністам, географам і эколагам, усім неабыякавым да гісторыі і прыроды вазёрнага краю на сутыку Беларусі, Літвы, Латвіі.

Рэцэнзенты:
доктар гістарычных навук Георгій Галенчанка;
кандыдат гістарычных навук Валеры Мянжынскі;
кандыдат філалагічных навук Уладзімір Свяжынскі;
кандыдат гістарычных навук Валеры Пазднякоў.

УВОДЗІНЫ

1. Кніга № 560 Метрыкі ВКЛ: архіўная гісторыя і вывучэнне

Кніга № 560 Метрыкі Вялікага Княства Літоўскага (далей – Кніга № 560), што захоўваецца ў Расійскім Дзяржаўным Архіве Старажытных Актаў (РГАДА) у Маскве, паводле агульнай валавай нумарацыі Фонда № 389 “*Литовская Метрика*” (Вопіс 1, Частка 1, Справа 560) належыць да так званага Разраду IV “Кнігі перапісаў”, які быў вылучаны сярод іншых разрадаў гэтага корпусу крыніцаў яшчэ ў першай палове XIX ст. ды замацавана вопісам Станіслава Пташыцкага – паводле Пташыцкага Кніга № 560 з’яўляецца Кнігай перапісаў № 3 [1]. Разрад IV складаецца з рэвізій і інвентароў гаспадарскіх маёнткаў і замкаў, а таксама апісання дзяржаўных межаў[2]. Але ў разрад патрапілі і іншыя матэрыялы, якія тэматычна не трапляюць у гэты пералік[3].

Акты дэлімітацыяў і дэмаркацыяў паміж Вялікім Княствам Літоўскім і Лівонскай Канфедэрацыяй з’яўляюцца адметнай часткай матэрыялаў Метрыкі ВКЛ – яны знаходзяцца як сярод Кнігаў запісаў[4], так і сярод Кнігаў публічных справаў[5], а таксама Кнігаў судовых справаў[6]. Але дзве кнігі сярод Кнігаў перапісаў цалкам прысвечаны справам мяжы паміж ВКЛ і Лівоніяй – гэта Кнігі № 559 і № 560.

Уласна Кніга № 560 з’яўляецца копіяй, зробленай у канцы XVI – пачатку XVII ст. (верагодна у канцы XVI ст.), калі пад кіраўніцтвам канцлера Льва Сапегі ажыццяўлялася праграма па капіяванню дакументацыі Канцылярыі ВКЛ (1594—1607 гг.). Кніга складаецца з двух асноўных, прыблізна роўных па аб’ёму, тэкставых блокаў – Акта дэмаркацыі 1542 г. (з устаўкай фрагмента Акта дэмаркацыі 1541 г.) (арк. 1—18 v.) і запісу скаргаў памежных

---

[1] Пташицкий С. Л. *Описанiе книгъ и актовъ Литовской Метрики*. СПб., 1887. С. 161, IV.A.3.

[2] *Российский государственный архив древних актов*: Путеводитель: В 4 т. Т. 4 / Составитель Ю. М. Эскин. М., 1999. С. 62—62.

[3] Grimsted P. K. Układ i zawartość Metryki Litewskiej // *Archeion*. 1986, T. LXXX. S. 155—156.

[4] *ЛМ-5*, арк. 292—294; публ.: Dogiel, *Limites*, p. 207—211; Dogiel, *CD-5*, Nr. 82, p. 142—143; *LM-5*, № 125, s. 235—238.

[5] *ЛМ-525*, арк. 56 v. – 62 v.; публ.: Dogiel, *CD-5*, Nr. 90, s. 110—115; *ЛМ-525*, арк. 84–96, 155–167 v., 238–240 v., публ.: Dogiel, *Limites*, p. 211—219; Dogiel, *CD-5*, Nr. 113, p. 192—195.

[6] *ЛМ-223*, арк. 203—206; публ.: Dogiel, *Limites*, p. 219—225.

жыхароў ВКЛ (арк. 20—37)[7]. Пасля таго, як невядомы нам дзяк перапісаў кнігу (почырк I), іншы службовец Канцылярыі ВКЛ Адам Мацеевіч Пашкевіч зрабіў свае праўкі і паметкі (почырк $II_{пм}$). У далейшым кнігу-копію рэвізаваў інстыгатар ВКЛ Мікалай Мархач-Пузялеўскі, які быў намінаваны на сваю пасаду 24.IV.1604 (займаў гэты ўрад па 1623 г. уключна, памёр перад 1626 г.)[8]. Інстыгатар пакінуў у рукапісу завяральныя запісы (почырк $III_{пм}$). Справа ў тым, што паводле пастановы сейма 1607 г. утваралася спецыяльная камісія, якая павінна была спраўдзіць адпаведнасць новых кніг-копій даўнім арыгінальным і зацвердзіць іх[9]. Асноўная праца і была выканана да 1621 г. пад кіраўніцтвам сакратара А. Дольскага і інстыгатара М. Мархач-Пузелеўскага. Усе гэтыя канцылярскія працэдуры (перапісванне і рэвізія) адбываліся ў Вільні. Таксама паводле пастановы сейма 1607 г. старыя і новыя кнігі павінны былі захоўвацца адасоблена. І менавіта Кніга-копія № 560 выкарыстоўвалася надалей у гаспадарскай Канцылярыі. Арыгіналы (першапачатковыя кнігі) засталіся ў Ніжнім замку Вільні і пазней амаль усе загінулі ў гады дзяржаўнай разрухі XVII ст.

Кніга № 560 фігуруе ў Рэестры ад 11.III.1623 г., які мае загаловак „Regestr xiąg Metryki Wielki[ego] Ks[ię]stwa Lit[ewskie]g[o] ode mnie Leona Sapiehi, wojewody Wileńskiego, oswieconemu książęciu Olbrychtowi Stanisławowi Radziwiłowi na Ołyce i Nieswiżu, kanclerzowi Wielki[ego] Ks[ię]stwa Lit[ewskie]g[o], w roku terazniejszym 1623 m[ie]s[iąc]a marca jedynastego dnia oddanych”. Гэта перадатачны вопіс Льва Сапегі новаму канцлеру ВКЛ Альбрыхту Станіславу Радзівілу. Пэўна разам з Кнігай № 559 (Кнігай перапісаў № 1) яны названыя, як „Księgi niewielkie opisania granic W[ielkieg]o Ks[ię]stwa Lit[ewskie]go z Ziemią Inflanską, poczawszy od ieziora Kurczow az do granic moskiewskich przez Iwana Hlebowicza Korsaka, a ia Jana Szkolowicza. Roku niemasz”[10]. У рэестры зроблены памылкі:

---

[7] Падрабязнае апісанне глядзі ў § 2 Прадмовы “Знешнія прыкметы рукапісу”.

[8] *Urzędnicy centralni*, nr. 183, S. 49, 220; S…cki. Dostojnicy litewscy. Rożbiór krytyczny i uzupełnienie dzieła J. Wolffa „Senatorowie” // *Ateneum*. 1886, t. 1. S. 159.

[9] Banionis E. Lietuvos Metrikos knygos: sąvoka, terminas, definicija // *Lietuvos istorijos metraštis 1988*. Vilnius, 1989. P. 137; Галенчанка Г., Спірыдонаў М. Метрыка Вялікага Княства Літоўскага // *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі*. Т. 5. Мн., 1999. С. 123.

[10] *Расійская Нацыянальная Бібліятэка (Санкт-Пецярбург)*. Аддзел рукапісаў, «Собрание Дубровского», № 124, арк. 102. Публікацыя: Голенченко Г. Я. Реестр книг Метрики Великого княжества Литовского 1623 г. // *Исследования по истории Литовской Метрики*: Сборник научных трудов. [Ч. 2]. М., 1989. С. 349, 364. Гл. таксама апісанні: Korzeniowski J.

калі назва возера Курчум магла перадавацца як Курчаў, то камісарам ў дэмаркацыі быў не Ян Шкаловіч, але Ян Сакаловіч. Год дэмаркацыі быў невядомы дзяку (пісару), які складаў рэестр, бо, сапраўды, у пачатку кнігі дата не пазначана – яна маецца толькі на арк. 6. Тэкст рэестру падзелены на храналагічныя блокі (раздзелы) паводле панавання ўладароў ВКЛ. У раздзеле “Za panowania swientej pamięci krola je[go] m[o]s[ci] Zygmunta Augusta” анатацыя кнігі мае № 62. Але ў сваіх параўнаўчых табліцах Патрыцыя Кенэдзі Грымстэд і Ірэна Сулкоўска-Курасёва падаюць кнігу ў Рэестры 1623 г. пад № 99 і толькі ў дужках (62). Тут па-просту пададзена агульная валавая нумарацыя кніг з улікам папярэдніх раздзелаў.

У 1740 г. была праведзена праверка кнігі. Гэтая акцыя ў спецыяльнай літаратуры не прыгадваецца, але мы маем матэрыяльныя сведчанні таму – зробленую почыркам $IV_{пм}$ паметку на пустым аркушы 37 v.: “1740 fuit”. Магчыма, гэтая праверка была зробленая перад перавозкай Метрыкі ВКЛ у Варшаву, якая адбылася да 1747 г. (паводле іншых звестак – на працягу 1747—1751 гг.)[11]. Але наяўнасць словаў “in archivis metryk oboyga Reipublicae” у Рэестры 1747 г. (гл. ніжэй) дазваляе меркаваць, што гэтая перавозка была закончаная перад 1747 г.

Пасля перавозкі Метрыкі ВКЛ з Вільні ў Варшаве яна захоўвалася ў Каралеўскім архіве, дзе разам з Кароннай Метрыкаю склала Таемны архіў – гэта значыць адасоблены, ведамасны. Кніга была зазначаная пад № 52 у Рэестры 1747 г. („Inwentarz xiąg Metryki W. X. L. za panowania nayiaśnieyszego króla I. Augusta III za sprawą Yaśnie Welmożnego I. P. Jana Fryderyka... Sapiehy, kanclerza w. W. X. L... y Jaśnie Oświeconego X. I. Michała... Czartoryskiego, podkanclerzego W. X. L... przez nas Jana Chrapowickiego, starostę Szuneliskiego, y Iana Szadurskiego, obóznego inflantskiego kommissarzów do rewizyi y uczynienia należytego porządku in archivis

---

Zapiski z rękopisów Cesarskiej Biblioteki Publicznej w Petersbergu i innych bibliotek petersburskich // *Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce*. T. 11. Kraków, 1910. S. 366; Голенченко Г. Я. Неизвестный реестр Метрики Великого княжества Литовского в собрании П. П. Дубровского // *Книга в Белоруссии: Книговедение, источники, библиография* (Сборник статей). Мн, 1981. С. 27—41; Grimsted P. K., Sułkowska–Kurasiowa I. *The “Lithuanian Metrica”*... P. 13—14, A-29, A-97.

[11] Sułkowska–Kurasiowa I. Archiwum dokumentowe Wielkiego Księstwa Litewskiego // *Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie: Przewodnik po zespołach.* Warszawa, 1975. S. 87 (Archiwa dawnej Rzeczypospolitej, t. 1); Baliulis A. Iš Lietuvos Metrikos knygų ir dokumentų leidimo istorijos // *Lietuvos archyvai.* 1996, Nr. 7. P. 47; Дубоніс А. Праблемы Літоўскай Метрыкі: погляд з Вільнюса // *Metriciana: Даследаванні і матэрыялы Метрыкі Вялікага Княства Літоўскага*. Т. II, 2003. С. 18.

metryk oboyga Reipublicae, sporządzony; a po sporzędzeniu do rąk I. P. Józefa Mikłaszewicza, sekretarzy I. K. Mości, metrykanta W. X. L. Podpisem rąk naszych podany roku 1747, miesiąca maja dnia 4”)[12]. Названы рэестр быў падрыхтаваны Янам Храпавіцкім і Янам Шадурскім, але загінуў у сталіцы Польшчы ў 1944 г. Затое яшчэ да пачатку II Сусветнай вайны было апублікавана апісанне рэестра, зробленае Ст. Пташыцкім[13]. Напісаная на арк. 1 кнігі № 560 почыркам $V_{пм}$ уверсе злева лічба “52” якраз і з’яўляецца нумарам кнігі ў варшаўскай канцылярыі пасля 1747 г.

Апроч таго, звесткі па Кнізе № 560 патрапілі ў Сумарыюш кніг Метрыкі ВКЛ, падрыхтаваны ў Варшаве на працягу 1747—1751 гг.: “Summaryusz xiąg Metryki Wielkiey W. X. L... za panowania nayaśnieyszego króla I. Augusta Trzeciego... za sprawą J. W. I. P. Jana Fryderyka... Sapiehy kanclerza w. W. X. L. y J. X. I. Michała... Czartoryskiego podkanclerzego W. X. L..., przez nas Jana Chrapowickiego starostę szumeliskiego y Jana Szadurskiego obóz[nego] inflantskiego, komisarzów do rewizyi y uczynienia należytego porządku in archivis metryk oboyga Reipublicae naznaczonych, sporządzony roku 1747 m[iesią]ca maja”[14]. Сумарыюш (пашыраны рэестр з кароткім пераказам зместу дакументаў кніг) складаецца з 15 тамоў, апісанне Кнігі № 560 маецца ў т. 2 (1530—1533). Гэтае апісанне досыць кароткае – пададзены толькі тытул кнігі.

Каля 1760 г. у Варшаве быў складзены другі Сумарыюш, які цяпер захоўваецца ў Фондзе “*Archiwum Publiczne Potockich*”[15]. Гэтае апісанне, праўдападобна, грунтавалася на Сумарыюшы 1747—1751 гг. Анатацыі ў ім таксама вельмі сціплыя. Матэрыялы Кнігі № 560 пазначаны толькі на ўзроўні агульнай назвы кнігі. Названыя апісанні Кнігі № 560, як і іншых кніг, звязаныя з новым этапам захоўвання і апрацоўкі матэрыялаў Метрыкі ВКЛ – перамяшчэннем яе ў сярэдзіне 1740-х гадоў у Варшаву.

---

[12] Гл.: Grimsted P. K., Sułkowska–Kurasiowa I. *The “Lithuanian Metrica”*... P. 15, A-30, A-62.

[13] Ptaszycki S. Sumarjusz i inwentarze Metryki Litewskiej // *Archeion*. T. VIII, 1930. S. 38—40.

[14] AGAD, SumML 2, folio 151. Апісанні: Ptaszycki S. Sumarjusz i inwentarze Metryki Litewskiej. S. 38—40; Jakubowski J. Wiadomości o świeżo odzyskanym z Rosji sumarjuszu Metryki Litewskiej z lat 1747—1751 // *Ateneum Wileńskie*. T. VIII, 1933. S. 215—216; Grimsted P. K., Sułkowska–Kurasiowa I. *The “Lithuanian Metrica”*... P. 15, A-21, A-62.

[15] AGAD, Archiwum Publiczne Potockich, Nr. 18, karta 143. Апісанні: Semkowicz W. *Przewodnik po zbiorze rękopisów wilanowskich* / Red. Piotr Bańkowski. Warszawa: PWN, 1961. S. 44—46; Ptaszycki S. Sumarjusz i inwentarze Metryki Litewskiej. S. 34—37; Grimsted P. K., Sułkowska–Kurasiowa I. *The “Lithuanian Metrica”*... P. 15, A-24, A-62.

Паводле пастановы Неадменнай Рады ад 10 студзеня 1777 г. у Варшаве пачалася перапіска кніг Метрыкі ВКЛ лацінскай графікай[16]. Транслітэраваная перад 1786 г. лацінскай графікай (польскім яе варыянтам) копія кнігі складае частку Кнігі № 213 (арк. 275—339), што захоўваецца ў Варшаве ў Галоўным Архіве Старажытных Актаў (AGAD) у Фондзе "*Metryka Litewska*"[17]. У перыяд з 1747 па 1794 гады ў кнізе былі выкананы канцылярска-архіўныя паметы (почырк $V_{пм}$). Магчыма з транслітэрацыяй звязаны паметкі почыркам $V_{пм}$, якія тычацца пераважна геаграфічных рэалій і размешчаныя пераважна ў першай частцы кнігі – у апісанні дэмаркацыі мяжы.

У 1786 г. пад непасрэдным кіраўніцтвам найвышэйшага (вялікага) пісара ВКЛ Адама Тадэўша Нарушэвіча (намінаваны на пасаду 24.III.1781, адстаўка VI.1788)[18] і пры агульным кантролі канцлера ВКЛ Аляксандра Сапегі ды падканцлера ВКЛ Ёахіма Храптовіча была праведзеня новая апрацоўка кніг Метрыкі ВКЛ. Кнігі адрэстаўравалі і нанава перапялі. Менавіта тады ў кнізе № 560, як і іншых кнігах Метрыкі ВКЛ, з'явіўся прыклееныя да ўнутранага боку (фарзацу) верхняй накрыўкі вокладкі друкаваны аркуш 1786 г. (арк. [0I]) з інфармацыяй пра гэту апрацоўку кніг Метрыкі ВКЛ: "STANISLAUS AUGUSTUS REX | HÆC | MAGNI DUCATUS LITVANIÆ | ACTA PUBLICA | VICISSITUDINE TEMPORUM | DISPERSA COLLIGI | LACERA INNOVARI | CORROSA TRANSCRIBI | ATQUE EX LOGO SQUALLIDO | IN CONCLAVI ÆDIUM REIPUBLICÆ COLLOCARI | PROVIDENTIA AC BENEFICETIA SUA | FECIT | A. D. M.DCC.LXXXVI. | CANCELLARIATU | ALEXANDRI PRINCIPIS SAPIEHA | PROCANCELLARIATU | JOACHIMI COMITIS CHREPTOWICZ | CURA & LABORE | ADAMI NARUSZEWICZ | MAGNI DUCATUS LITVANIÆ NOTARII ||". Апроч таго, у Кнігу № 560 былі ўстаўлены арк. I—VII і арк. 38. Таксама ў другой палове XVIII ст. на наклейцы да спінкі пераплёту была пазначаная памылковая дата: 1559.

Вядома, што пасля падзелаў Рэчы Паспалітай у канцы XVIII ст., а менавіта пасля III-га падзелу ў 1795 г., Метрыка ВКЛ праз Гродна і Вільню была вывезена ў Санкт-Пецярбург. Некаторыя

---

[16] Гл. падрабязней: Sułkowska–Kurasiowa I. Metryka Litewska – charakterystyka i dzieje // *Archeion*. T. 65, 1977. S. 91.

[17] Гл.: Grimsted P. K., Sułkowska–Kurasiowa I. *The "Lithuanian Metrica"*... P. A-62.

[18] Wolff, *Senatorowie i dygnitarze*, s. 282; *PSB* XXII, s. 554—561; *Urzędnicy centralni*, Nr. 978, s. 131, 223.

кнігі Метрыкі ВКЛ яшчэ раней, у 1792 г. патрапілі ў сталіцу ВКЛ і адтуль ужо вывозіліся ў Расію[19].

На працягу 1796—1798 гадоў спецыяльная камісія Кіруючага Сенату і Калегіі замежных спраў па аналогіі з Кароннай Метрыкай у Метрыцы ВКЛ вылучыла групу "Кнігі перапісаў" (B.IV)[20]. У канцы XVIII ст. кнігі Метрыкі ВКЛ былі перададзеныя ў III дэпартамент Кіруючага Сенату. Гэтая структура захавалася і пры перагрупоўцы архіўнага комплекса з боку так званай "Экспедыцыі Метрыкі далучаных правінцый", створанай у 1803 г. ў рамках III дэпартамента Сената ў мэтах разбору і апісання дакументаў Метрыкі ды выдачы даведак і рэгістрацыі прыватных юрыдычных актаў дваранства былых ВКЛ і Польшчы. Начальнік Экспедыцыі менаваўся метрыкантам. У далейшым гэтая структура афіцыйна называлася Экспедыцыя Літоўскай Метрыкі[21]. У далейшым рабіліся спробы архіўнага апісання кніг Метрыкі ў практычных мэтах. Выбарачна выкарыстоўваючы рэестры XVIII ст. складаўся "Генеральны вопіс" некаторых аддзелаў Метрыкі, але Кнігі перапісаў не патрапілі ў іх лік[22]. Спробы ўкладання новых вопісаў Метыркі прадпрымаліся ў 1817 г.[23] і 1828 г.

Сярод некалькіх праверак і перагруповак матэрыялаў Метрыкі ў канцы XVIII – першай паловы XIX ст. вылучаецца перасістэматызацыя 1835—1837 гг., калі Камісіяй Кіруючага Сенату кнігі Метрыкі былі падзеленыя на 12 раздзелаў і наша кніга аднесена да Разраду IV "Кнігі перапісаў", а за нашай кнігай замацаваны № 3 гэтага Разраду. Камісія была ўтвораная паводле распараджэння міністра юстыцыі, тайнага радцы Дзімітрыя Васільевіча Дашкава (гады жыцця: 29.XII.1784 – 26.XI.1839; функцыі міністра выконваў:

---

[19] Абставіны гэтай гісторыі гл.: Mienicki R. Archiwa Wielkiego Księstwa Litewskiego // *Pamiętniki VI powszechnego zjazdu historyków polskich w Wilnie 17–20 wrzesnia 1935 r.* T. 1: Referaty. Lwów, 1935. S. 406; Baliulis A. Iš Lietuvos Metrikos knygų ir dokumentų leidimo istorijos… P. 48–49; Kiaupa Z. The Lithuanian Metrica and Lithuanian Nobility at the end of the Eighteenth century // *Lithuanian Historical Studies.* No 1, 1996. P. 82–83; [Прамова У. Пічэты] Першая Ўсебеларуская канфэрэнцыя архівістаў і архіўных працаўнікоў: З пратаколу пасяджэньняў (публікацыя Міхася Шумейкі) // *Спадчына.* 1998, № 6. С. 38; Дубоніс А. Праблемы Літоўскай Метрыкі… С. 19—20.

[20] *Lietuvos Metrika – Lithuanian Metrica – Литовская Метрика. Kn. 5 (1427—1506): Užrašytų knyga 5* / Parengė Egidijus Banionis. Vilnius, 1993. P. 7.

[21] *Российский государственный архив древних актов*: Путеводитель. Т. 4. С. 453.

[22] Банионис Э. Введение // *LM-5*. P. 7.

[23] Подробный перечень, составленный в 1817 году статским советником В. Г. Анастасевичем из реестра, по которому сданы были в 1798 году в ведение Сената дела Метрик Коронных и Великого княжества Литовского // *Книга Посольская Метрики ВКЛ 1545—1572 гг.* Т. 1. Приложение III, с. 327—418.

20.IX.1829 – 14.II.1839)[24]. Сведчаннямі працаў 1835—1837 гг. з’яўляюцца архіўныя паметкі почыркам $VI_{пм}$, зробленыя калежскім асесарам Пятром Бібіным (?), а таксама завяральны запіс на арк. 38. На арк. VII v. П. Бібін пазначыў: “Подъ № 3 Литовскихъ переписей. Тысяча пятьсотъ пятьдесятъ девятого года”. Праўдападобна ў той жа час на тым жа аркушы быў пакінуты запіс: “Перепись границъ, составленная въ 1542 году Ив. Глеб. Корсакомъ, Янамъ Кмитою Соколовичамъ, Олехнамъ Кривцомъ и Миколаемъ Третякамъ”. У 1830-х гадах праца Камісіі грунтавалася на выніках апрацоўкі 1796—1798 гг.

На падставе вопісу 1830-х гадоў метрыкант Станіслаў Людвік Пташыцкі (1853—1933)[25] склаў новы падрабязны інвентар Метрыкі. Пташыцкі пакінуў нязменнай структуру Метрыкі ды ўзнавіў, дзе здолеў, пецярбургскую нумарацыю кніг. Вынікі сваёй працы архівіст апублікаваў у 1887 г. Сам метрыкант наступным чынам праанатаваў кнігу: “1542. Описаніе границъ Литвы съ Ливоніею, составленное Иваномъ Глебовичемъ Корсакомъ и Яномъ Кмитичемъ Соколовича”[26]. Вызначэнне публікуемай намі кнігі як Кнігі перапісаў № 3 было замацавана для далейшых даследчыкаў. Кнігі Метрыкі ВКЛ значыліся ўжо пад літарай А (у адрозненні ад структуры 1796—1798 гг., калі матэрыялы ВКЛ фігуравалі пад літарай В). На новую сістэму ўказваць індэкс “З.А.”, прастаўлены на фарзацы. Такім чынам, паводле Пташыцкага Кніга № 560 мела індэкс IV.A.03., дзе IV – нумар аддзелу (Кнігі перапісаў), А – кнігі Метрыкі ВКЛ, 03 – нумар па ліку ў межах аддзелу.

Але ў той жа год, калі выйшла ў свет кніга С. Пташыцкага, распачалася перавозка Метрыкі ВКЛ у Маскву (адбывалася на працягу 1887—1888 гадоў). З таго часу Маскоўскі архіў Міністэрства юстыцыі стаў месцам захоўвання Метрыкі, у тым ліку і Кнігі № 560. У канцы XIX – пачатку XX ст. тэкст кнігі вывучаўся, пра што сведчаць даследчыя надпісы і падкрэсліванні простым алоўкам, зробленыя почыркам $VII_{нд}$. Варта адзначыць, што ўвогуле у Маскве Метрыка стала адным з найбольш чытаемых архіўных фондаў[27].

---

[24] *Министерство юстиции за сто лет: 1802—1902. Исторический очерк*. СПб., 1902 (рэпрынт: М., 2002). С. 75—84, 388.

[25] Пра дзейнасць і вынікі працы Пташыцкага гл. падрабязней: Bachulska H. Bibliografia prac Stanisława Ptaszyckiego // *Archeion*. 1934, T. 12.

[26] Пташицкий С. Л. *Описаніе книгъ и актовъ Литовской Метрики*. СПб., 1887. С. 161.

[27] Шохин Л. И. *Московский архив министерства юстиции и русская историческая наука: архивисты и историки во второй половине XIX – начале XX века*. М., 1999. С. 275–276.

У 1939 г. матэрыялы Метрыкі ВКЛ былі пастаўлены на ўлік у Цэнтральным Дзяржаўным Архіве Старажытных Актаў СССР (ЦГАДА СССР) як фонд № 389 (“Літоўская метрыка”)[28]. У 1952 г. уведзена агульная валавая нумарацыя кніг і іншых матэрыялаў Метрыкі ВКЛ. Менавіта тады Кніга перапісаў № 3 атрымала № 560 паводле агульнай нумарацыі. Да гэтай перанумарацыі адносіцца архіўны запіс на арк. I: “№ 560 | Ф. 389”. Пасля 1991 г. архіў носіць назву Расійскага Дзяржаўнага Архіва Старажытных Актаў (РГАДА). Рэгістрацыйна-ўліковыя запісы 1930-х гадоў – пачатку XXI ст. (Аркуш выкарыстання дакументаў; Рэгістрацыйны аркуш; штампы праверак) ілюструюць архіўную гісторыю кнігі ў ЦГАДА (РГАДА).

Трымаючыся сучаснай архіўнай нумарацыі ці варта зусім адмаўляцца ад пазначэння кнігі паводле нумарацыі ў рамках разрадаў? Вядомы знаўца і публікатар Метрыкі Эгідыюс Банёніс называў такі падзел штучным[29]. Безумоўна, гэты падзел на разрады (аддзелы) паводле тэматыцы дакументаў досыць умоўны. Але ці магчыма ад яго цалкам адмовіцца з-за недасканаласці? Літоўскі выдаўца Статутаў ВКЛ і Судовых кніг Метрыкі Станисловас Лазутка даў наступны адказ на гэтае пытанне: “Але ж няма дастатковых падставаў і адмовіцца ад такога падзелу. Адмовіцца ад яго азначала б унесці, няхай і ў недасканалую традыцыю, яшчэ большы хаос, перакрэсліць цэлы перыяд у гістарыяграфіі гэтага пытання”[30].

Табліца 1

Эвалюцыя канцылярскай і архіўнай гісторыі Кнігі № 560 Метрыкі ВКЛ (паводле рукапісу Кнігі і іншых архіўных звестак)

№	*Працэдура ці назва дакумента*	*Датыроўка*	*Лакалізацыя*	*Тагачасная нумарацыя*	*Сучасная архіўная крыніца, публікацыя ці апісанне дакумента*	*Заўвагі (почыркі Кнігі № 560 і інш.)*
	Палявыя матэрыялы	пасля 20.I.1542	Мяжа паміж ВКЛ і Лівоні			

[28] У расійскай правапіснай традыцыі слова Метрыка пішацца з малой літары.

[29] Банионис Э. Введение // *LM-5*. P. 8.

[30] *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 225 (1528—1547): 6-oji Teismų bylų knyga* (XVI a. pabaigos kopija) / Spaudai parengė S. Lazutka, I. Valikonytė ir kt. Vilnius, 1995. P. XI.

			яй			
	Арыгінальная кніга Метрыкі ВКЛ	1542 ці пасля 1542	Вільня, Канцылярыя ВКЛ			
	Кніга-копія	1594—1607	Вільня, Канцылярыя ВКЛ		РГАДА. Ф. 389, воп. 1, ч. 1. Спр. 560.	почыркі I і II$_{пм}$
	Параўнанне тэкстаў арыгінальнай кнігі і кнігі-копіі	1607—1621	Вільня, Канцылярыя ВКЛ			інстыгатар Мікалай Мархач-Пузелеўскага, почырк III$_{пм}$
	Рэестр (перадатачны вопіс Льва Сапегі новаму канцлеру ВКЛ Альбрыхту Станіславу Радзівілу): “Regestr ksiąg Metryki Wielki[ego] Ks[ię]stwa Lit[ewskie]g[o]...”	11.III.1623	Вільня, Канцылярыя ВКЛ	№ 62 (у раздзеле “Za panowania swientej pamięci krola je(go) m(o)s(ci) Zygmunta Augusta”); № 99 (паво	РНБ. Аддзел рукапісаў, «Собрание Дубровского», № 124, арк. 102. Публікацыя: Голенченко Г. Я. Реестр книг Метрики Великого княжества Литовского 1623 г. // *Исследования по истории Литовской Метрики*: Сборник научных трудов. [Ч. 2]. М., 1989. С. 349, 364. Апісанні: Korzeniowski J. Zapiski z rękopisów Cesarskiej Biblioteki Publicznej w Petersbergu i innych bibliotek	

				дле агульнай нумарацыі: Grimsted P. K., Sułkowska–Kurasiowa I. *The “Lithuanian Metrica”*)	petersburskich // *Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce*. T. 11. Kraków, 1910. S. 366; Голенченко Г. Я. Неизвестный реестр Метрики Великого княжества Литовского в собрании П. П. Дубровского // *Книга в Белоруссии: Книговедение, источники, библиография* (Сборник статей). Мн, 1981. С. 27—41; Grimsted P. K., Sułkowska–Kurasiowa I. *The “Lithuanian Metrica”*... P. 13—14, A-29, A-97.	
	Праверка кнігі	1740	Вільня, Канцылярыя ВКЛ			почырк $IV_{пм}$
	Перавозка Метрыкі ВКЛ у Варшаву	да 1747	Варшава, Каралеўскі архіў, разам з Каронней Метрыкаю ўтварыла Таемны			

			архіў			
	Рэестр (“Inwentarz xiąg Metryki W. X. L. za panowania nayiaśnieyszego króla I. Augusta III...”)	4.V.1747	Варшава, Каралеўскі архіў	№ 52	Апісанні: Ptaszycki S. Sumarjusz i inwentarze Metryki Litewskiej // *Archeion*. T. VIII, 1930. S. 38—40; Grimsted P. K., Sułkowska–Kurasiowa I. *The “Lithuanian Metrica”*... P. 15, A-30, A-62.	
	Сумарыюш Метрыкі ВКЛ	1747—1751	Варшава, Каралеўскі архіў		AGAD, SumML 2, folio 151. Апісанні: Ptaszycki S. Sumarjusz i inwentarze Metryki Litewskiej. S. 38—40; Jakubowski J. Wiadomości o świeżo odzyskanym z Rosji sumarjuszu Metryki Litewskiej z lat 1747—1751 // *Ateneum Wileńskie*. T. VIII, 1933. S. 215—216; Grimsted P. K., Sułkowska–Kurasiowa I. *The “Lithuanian Metrica”*... P. 15, A-21, A-62.	
	Сумарыюш Метрыкі ВКЛ	каля 1760	Варшава, Каралеўскі архіў		AGAD, Archiwum Publiczne Potockich, Nr. 18, karta 143. Апісанні: Semkowicz W. *Przewodnik po zbiorze rękopisów wilanowskich* / Red. Piotr Bańkowski.	

					Warszawa: PWN, 1961. S. 44—46; Ptaszycki S. Sumarjusz i inwentarze Metryki Litewskiej. S. 34—37; Grimsted P. K., Sułkowska–Kurasiowa I. *The “Lithuanian Metrica”*... P. 15, A-24, A-62.	
	Транслітэрацыя тэксту кнігі лацінскімі літарамі (польскім варыянтам)	1777—1786	Варшава, Каралеўскі архіў		AGAD, “Metryka Litewska, Kn. 213, s. 275—339. Апісанне: Grimsted P. K., Sułkowska–Kurasiowa I. *The “Lithuanian Metrica”*... P. A-62.	(?) почырк $V_{пм}$
	Перасістэматызацыя кніг Метрыкі ВКЛ	1786	Варшава, Каралеўскі архіў			пад кіраўніцтвам Адама Нарушэвіча
	Падзел архіва Рэчы Паспалітай па групах і аддзелах	1796—1798	СПб, Камісія Кіруючага Сенату і Калегіі замежных спраў	аддзел: B.IV (Кнігі перапісаў)		паводле прыкладу Кароннай Метрыкі ў Метрыцы ВКЛ вылучаны аддзел “Кнігі перапісаў”

	Вылучэнне аддзелу “Экспедыцыя Метрыкі далучаных правінцый” (у далейшым “Экспедыцыя Літоўскай Метрыкі”)	1803	СПб, III дэпартамент Кіруючага Сенату			
	Перасістэматызацыя Метрыкі ВКЛ	1835—1837	СПб, III дэпартамент Кіруючага Сенату	Аддзел: Кніга перапісаў № 3 (3.А.)		Камісій Ўрадавага Сенату, почырк $VI_{пм}$ (Пётр Бібін)
	Рэестр С. Пташыцкага	1887	СПб, III дэпартамент Кіруючага Сенату	IV.A. 03. (Кніга перапісаў № 3)	Пташицкий С. Л. *Описаніе книгъ и актовъ Литовской Метрики*. СПб., 1887. С. 161.	
	Перавозка Метрыкі ВКЛ у Маскву	1887—1888	Масква, Маскоўскі архіў Міністэрства юстыцыі (МАМЮ)			
	Пастаноўка на ўлік у ЦГАДА як фонд № 389	1939	Масква, ЦГАДА	Фонд № 389	РГАДА. Ф. 389, оп. 1, д. 560	
	Увядзенне валавой	1952	Масква,	Кніг № 56	РГАДА. Ф. 389, оп. 1, д. 560.	сучасная

	нумарацыі кніг Метыркі ВКЛ		ЦГАДА	0	*Российский государственный архив древних актов*: Путеводитель: В 4 т. Т. 4 / Составитель Ю. М. Эскин. М., 1999. С. 61—63.	фаліяцыя чарнілами

Сучасная гісторыя вывучэння Кніга № 560 не вельмі багатая. Знаёмства з “Аркушам выкарыстання дакументаў”, падклееным да першай старонкі фарзацу, паказвае, што ў другой палове XX – пачатку XXI ст. з кнігай знаёміліся наступныя даследчыкі і архівісты: Канстанцінас Яблонскіс (1946 г.), С. Кірыкаў (1955 г.), Пінкус (1955 г.), І. Шакера (1957 г.), Беклямішава (1957, 1959 г.), Якаўлеў (1984 г.), Алег Дзярновіч (2003 г.).

Але публікаваліся матэрыялы Кнігі № 560 вельмі фрагментальна. Інфармацыю кнігі пра адзін з “Барысавых” камянёў у рэчышчы Дзвіны аналізаваў Васіль Варонін[31], які змясціў у сваёй публікацыі таксама кароткую цытату з Кнігі № 560 паводле мікрафільма ў НГАБ (арк. 3). У кантэксце ўзаемаадносін ВКЛ і Лівоніі Кніга № 560 разглядалася аўтарам гэтага выдання – тады гэта было зробена на ўзроўні рэестру дакументаў[32]. Праблематыка юрыдычнай працэдуры ўсталявання дзяржаўнай мяжы паводле матэрыялаў Кнігі № 560 агучвалася на міжнароднай канферэнцыі “Першы Літоўскі Статут і яго эпоха”, якая адбылася 15—16 верасня 2004 г. у Віленскім універсітэце. У далейшым гэтая тэма рэалізавалася ў публікацыі[33], дзе прыводзіліся цытаты з арк. 6, 6 v., 7, 7 v., 10 v., 14—14 v. Наперадзе яшчэ чакаецца выданне працы пра працэс усталявання дзяржаўнай мяжы паміж ВКЛ і Лівоніяй, дзе аналіз інфармацыі з Кінгі № 560 знойдзе належнае месца.

2. Знешнія прыкметы рукапісу

[31] Варонін В. А. Звесткі пра Барысаў камень з першай паловы XVI ст. // *Гісторычна-археалагічны зборнік*. № 15. Мн., 2000. С. 126—127.

[32] Дзярновіч А. І. *“…in nostra Livonia”. Дакументальныя крыніцы па гісторыі палітычных адносінаў паміж Вялікім Княствам Літоўскім і Лівоніяй у канцы XV – першай палове XVI ст.: Сістэматызацыя і актавы аналіз.* Т. I. Мн., 2003. С. 209—210.

[33] Дзярновіч А. Выкарыстанне працэдурных нормаў І-га Статута Вялікага Княства Літоўскага пад час дэмаркацыі дзяржаўнай мяжы ВКЛ з Лівоніяй (паводле матэрыялаў Кнігі Метрыкі ВКЛ № 560) // *Pirmasis Lietuvos Statutas ir epocha*: straipsnių rinkinys / Vilniaus universitetas [sudarė Irena Valikonytė ir Lirija Steponavičienė]. Vilnius, 2005. P. 243—248.

Кніга Метрыкі № 560 уяўляе сабой копію, створанаю ў канцы XVI – пачатку XVII ст. Верагодна, кніга была перапісаная ў канцы XVI ст. – на карысць гэтага меркавання сведчыць аналіз знешніх прыкмет рукапісу кнігі.

Накрыўкі <u>пераплёту</u> (аправы) выраблены з кардону і абцягнуты скурай цёмна-карычневага колеру, аздоблены рамкамі з расліннага арнаменту. Памеры накрывак: 20 х 31,5 х 0,3 см. Месцамі, асабліва па краях, скура пацёртая. Накрыўкі выходзяць за блок на 5—6 мм. На знешніх вуглах накрывак захаваліся сляды накладак. Гэта знешнія вуглы на пярэдняй накрыўцы – верхняя правая і ніжняя правая, на задняй накрыўцы – верхні левы і ніжні левы. Паводле прыкладаў іншых кніг Метрыкі ВКЛ, да прыкладу Кнігі № 43[34], вядома, што такія накладкі былі пакрытыя пазалочанай фарбай. Арнаментальныя рамкі на абодвух накрыўках выкананы тэхнікай ціснення ў выглядзе накатных дарожак. Матыў арнаменту – раслінны. Шырыня арнаментальнай рамкі – 2 см. Арнаментальныя рамкі знаходзяцца ля самых краёў накрывак. Гэта даволі стандартны пераплёт для кніг Метрыкі ВКЛ, перапісаных у канцы XVI – пачатку XVII ст., вядомы ў іншых, ужо апублікаваных кнігах Метрыкі – № 43[35], № 523[36].

Таўшчыня спінкі пераплёту – 1,5 см. Карашок перацягнуты пяццю скобамі-прашыўкамі. Аркушы Кнігі № 560 ў ніжняй яе частцы двойчы прашытыя чырвоным ядвабным матузком, змацаваным на апошнім аркушы накладною пячаткаю І Аддзялення ІІІ Дэпартамента Кіруючага Сенату з чырвонага чургуча[37]. Адтуліны для матузка знаходзяцца на адлегласці 6 см і 10,5 см ад ніжняга зрэзу блока кнігі.

На спінцы захаваліся 3 <u>наклейкі</u> (адна захавалася часткова). Наклейкі маюць жоўта-зялёны колер і пакрытыя глянцам; надпісы выціснутыя пазалотай. Гэтыя наклейкі наносіліся на спінкі пераплёту кніг Метрыкі ВКЛ у другой палове XVIII ст. падчас рэстаўрацыі кніг. Увядзем умоўную нумарацыю гэтых наклеек зверху ўніз (№№ 1—3). Іх памеры і змест адлюстраваны ў Табліцы 2.

Табліца 2. Памер і змест надпісаў наклеек спінкі Кнігі № 560

Нумар наклейкі	*Памер наклейкі*	*Змест надпісаў*

[34] *Метрыка-43,* с. 7.
[35] *Метрыка-43*, с. 8.
[36] *Метрыка-523*, с. 8.
[37] Гл. прыклад: *Метрыка-43*, с. 7, 38, іл. 9.

1	1,5 x 4,4 см	ACTA MAG. DUC. LITV.
2	1,5 x 3 см	ANNO 1559[38]
3	Захавалася фрагментарна	EG IGI UGU[39]

На спінцы пераплёту ў другой палове XVIII ст. была пазначана памылковая дата – 1559 г. Памылка была выпраўлена ўжо Станіславам Пташыцкім.

На спінцы таксама бачны сляды яшчэ адной папяровай наклейкі. Вядома, што папяровыя наклейкі з надпісам, выкананым друкарскім спосабам, замацоўваліся ў 1887 г. у Санкт-Пецярбургу[40], трэба меркаваць, перад перавозам Метрыкі ВКЛ у Маскоўскі архіў Міністэрства юстыцыі.

Памер аркушаў (паўаркушаў паперы) у кніжным блоку: 19,5 x 30 см. Відавочна, блок быў абрэзаны, падобна, падчас рэстаўрацыі кнігі ў другой палове XVIII ст. Агульная колькасць аркушаў (без фарзацных і архіўных аркушаў выкарыстання) 45: [I]—[VII] + 1—37 + [38]. Першапачатковымі з'яўляюцца аркушы 1—37, на якіх ўласна і знаходзіцца тэкст Кнігі; у апошняй чвэрці XVIII ст. (вызначына па філігранях) былі падклееныя аркушы [I]—[VII] і [38]. На некаторых з гэтых пазнейшых аркушах ([VII v.], [38]) утрымліваюцца толькі завяральныя запісы XIX ст. астатнія аркушы XVIII ст. чыстыя ад запісаў. Сярод першапачатковых аркушаў кнігі-копіі асноўны тэкст адсутнічае толькі на арк. 19—19 v. і 37 v. Але на арк. 19 маецца завяральны запіс М. Пузялеўскага (пачатак XVII ст.), на 37 v. – паметка 1740 г. Усе тры аркушы перакрэсленыя. У 1786 г. да ўнутранага боку верхняй крышкі вокладкі кнігі [0I] прыклеены акруш з загалоўкам да кнігі-копіі на лацінскай мове, які выкананы друкарскім спосабам і маецца ў іншых кнігах Метрыкі ВКЛ. Памеры гэтага аркуша: 16,4 x 21,5 см. Аркуш выкарыстання («Лист использования документов») падклееены да фарзацу верхняй накрыўкі; рэгістрацыйны архіўны аркуш падклееены да фарзацу ніжняй накрыўкі.

---

[38] Лічбы размешчаны вертыкальна.

[39] Поўны тэкст мусіў выглядаць наступным чынам: REGNANTE
SIGISMUND.
AUGUST.

[40] *Метрыка-523*, с. 9.

Рукапіс in folio (аркушы складзены адзін раз у два паўаркушы)[41]. У блоку кнігі вылучаюцца 8 сшыткаў (тут касая рыска / пазначае лінію сшыўкі ніткамі аркушаў сшытка на згібу):

1) арк. [0I]—[I] / арк. [II]—[III]; арк. [0I] фарзацны – падклеены да верхняй накрыўкі;

2) арк. [IV]—[V] / арк. [VI]—[VII];

3) арк. 1—2 / арк. 3—4;

4) арк. 5—6;

5) арк. 7—10 / арк. 11—14;

6) арк. 15—18 / арк. 19—22;

7) арк. 23—26 / арк. 27—30;

8) арк. 31—34 / арк. 35—37.

Арк. [38] падклеены асобна. Нумарацыя сшыткаў у кнізе адсутнічае.

На паперы рукапісу маюцца два тыпы філіграняў "Панна" (якой заўжды на суседнім паўаркушы паперы спадарожнічае надпіс "Schweidniz") і "Сякера". "Панна" ўяўляе сабой выяву Божае Маці з немаўляткам на адной руцэ і скіпетрам у другой, на іхных галовах кароны. Вакол усёй паставы сімвалічны німб у выглядзе ззяння сонечных прамянёў. Паводле альбома Эдмундаса Лаўцявічуса аналагічная філігрань датуецца 1779—1780 гг.[42] Падобная ж філігрань (пад назваю "Ікона") прысутнічае таксама ў альбоме Арэста Мацюка, які датуе яе 1774 г.[43] Філігрань "Сякера" ўяўляе сабой выяву баявой сякеры на тарчы. У выпадку з Кнігай № 560 тарча належыць да так званага выразнога ці нямецкага тыпу. Філіграні з асноўным выяўленчым элементам сякераю сустракаюцца вельмі часта на паперы кніг-копій Метрыкі ВКЛ канца XVI – пачатку XVII ст. Але філігрань "Сякера" ў Кнізе № 560 мае адну характэрную адметнасць – тарча ў гэтым выпадку ўвенчана каронаю. Э. Лаўцявічус адносіць падобныя варыянты філіграняў да 1567—1584 гг.[44], падобныя варыянты вядомы таксама сярод польскіх (датуюцца 1545—1583 гг.)[45] і ўкраінскіх архіўных

---

[41] Тут паняцце аркуша паперы іншае, чым архіўны аркуш кнігі.

[42] Laucevičius E. *Popierius Lietuvoje XV—XVIII a. Atlasas*. Vilnius, 1967. P. 346, № 2482; Laucevičius E. *Popierius Lietuvoje XV—XVIII a.* Vilnius, 1967. P. 209.

[43] Мацюк О. Я. *Філіграні архівних документів України XVIII—XX ст.* Київ, 1992. № 134, с. 91, 330, 331.

[44] Laucevičius E. *Popierius Lietuvoje XV—XVIII a. Atlasas*. P. 228, № 1653—1669.

[45] Siniarska-Czaplicka J. *Filigrany papierni położonych na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej od początku XVI do połowy XVIII wieku*. Wrocław, Warszawa, Kraków, 1959. Tabl. CXCIV, Nr. 1060—1064. Аўтарка мяркуе, што

матэрыялаў[46]. Усё ж поўнага аналага філіграні з Кнігі № 560 у апублікаваных альбомах не выяўлена – унікальнай з’яўляецца менавіта карона.

Названыя тыпы філіграняў размеркаваныя па наступных пластах паперы:

1a) “Панна”: [I], [III], [IV], [VI], [38];

1b) надпіс “Schweidniz”: [II], [V], [VII];

2) “Сякера”: 1, 3, 5, 7, 11, 12, 13, 16, 19, 20, 22, 24, 25, 27, 30, 32, 35, 36.

Такім чынам, філігрань “Панна” і спадарожны ёй надпіс “Schweidniz” размешчаныя на аркушах паперы, прымацаваных да Кнігі № 560 падчас рэстаўрацыі перад 1786 г. Філігрань “Сякера” ўтрымліваецца на першапачатковых аркушах паперы кнігі-копіі канца XVI ст.

Рукапіс захаваўся добра, дробныя пашкоджанні некаторых аркушаў (1, 2, 3, 4, 5, 36) не нанеслі стратаў тэксту. Арк. 37 v. рэстаўраваны ўнізе злева праз накладанне паперы. На арк. 27 справа ў верхняга радка маецца чарнільная пляма.

Сляды наколаў (для разліноўкі і для ліній, што складаюць унутранае поле тэксту) не сустракаюцца. Найчасцей на аркушах змешчана па 21—23 радкоў, але сустракаецца таксама 18—19 радкоў (арк. 5 v., 8, 37) і 26—27 радкоў (арк. 26, 33, 35). Тэкст мае выразы абзацавы падзел. Адлегласць паміж абзацамі 1,5—2 інтэрвалы. На арк. 12 v., 13, 13 v., 14 аднародная інфармацыя пададзена ў выглядзе табліцаў з 3—4 калонкамі, паміж якімі прастаўлены прочыркі.

Увесь асноўны тэкст (у гэтае паняцце не ўваходзяць запісы) напісаны адным почыркам, што атрымаў умоўнае пазначэнне як Почырк I. З улікам почыркаў запісаў, вылучаецца 7 наступных почыркаў:

I – асноўны почырк, стварэнне Кнігі-копіі № 560 Метрыкі ВКЛ, канец XVI – пачатак XVII ст., цёмна-карычневыя чарнілы; адметнасць – выкарыстанне літары **ӕ**; гэтым жа почыркам зроблена старажытная кірылічная фаліяцыя і напісана частка кустодаў (там, дзе яны маюцца), але ўжо пазней, пасля стварэння кнігі-копіі, і светла-карычневымі чарнілами;

$II_{пм}$ – почырк правак і паметаў, некаторыя кустоды, канец XVI – пачатак XVII ст. (?), карычневыя чарнілы; адметнасць – выкарыстанне літары **ѧ**;

папера з падобнымі філігранямі выраблялася на Люблінскім папяровым млыне (S. 19).

[46] Каманін І., Вітвіцька О. *Водяні знаки на папері українських документів XVI і XVII ст. (1566—1651)*. Київ, 1923. № 275—279.

$III_{пм}$ – почырк паметак інстыгатара ВКЛ Мікалая Пузялеўскага, 1607—1621 гг., светла-карычневыя чарнілы;

$IV_{пм}$ – почырк праверкі 1740 г., карычневыя чарнілы;

$V_{пм}$ – почырк канцылярска-архіўных паметак XVIII ст. (1747—1794) па-польску, варшаўскі Таемны архіў, светла-карычневыя чарнілы;

$VI_{пм}$ – почырк архіўных паметак, 1835—1837 гг., праца Камісіі Кіруючага Сенату па ўпарадкаванню кніг Метрыкі ВКЛ (калежскі асэсар Пётр Бібін ?), светла-карычневыя чарнілы.

$VII_{нд}$ – даследчыя надпісы і падкрэсліванні, XIX — пачатку XX ст., просты аловак.

Сучасная фаліяцыя РДАСА (XX ст.) выкананая чарнілаамі.

Такім чынам, Кніга № 560 цалкам была перапісаная адным перапісчыкам, якому належыць почырк I і імя якога нам невядомае. Тэкст рукапісу напісаны беларускім скорапісам, які характэрны для апошняй трэці XVI – першай чвэрці XVII ст. Пісьмо мае сярэдні тэмп і памер. Практычна цалкам адстунічае нахіл управа, выяўляецца тэндэнцыя нахіла ўлева. Калі літара складаецца з больш чым двух элементаў, то найчасцей гэтыя элементы пішуцца з адрывамі пяра. Варыятыўнасць у напісанні літараў невялікая. Мачты літараў **г**, **и**, **к**, **п**, **т**, **ч**, перакладзіны літараў **л**, **м** маюць канцавыя рысачкі ўправа. Звязанае напісанне літараў у радку з надрадковымі сустракаецца рэдка. У якасці вынасных цітлападобных выкарыстоўваюцца літары **д**, **з**, **м**, **р**, **х**, **ц**.

Пасля перапіскі кнігі яе тэкст спраўдзіў рэдактар кнігі, якому належыць почырк $II_{пм}$. Што датычыць гэтага почырку, то тут мы можам выказаць меркаванне адносна яго аўтарства. Паводле почырку і аўтографаў іншых кніг Метрыкі ВКЛ[47] аўтарам почырку, даволі манернага, мог быць дзяк і пісар Адам Мацеевіч Пашкевіч, адзін з кіраўнікоў перапіскі Метрыкі ВКЛ у канцы XVI – пачатку XVII ст.[48] Звычайна Адам Пашкевіч ўпісваў загалоўкі ва ўжо перапісаны тэкст кнігі[49], часам перапісваў асобныя дакументы[50]. Спецыфіка ж Кнігі № 560 у тым, што тут не вылучаюцца асобныя

---

[47] *Метрыка-43*, іл. 5, с. 34; *Метрыка Вялікага княства Літоўскага: Кніга 44: Кніга запісаў 44 (1559—1566)* / Падрыхтаваў А. І. Груша. Мн., 2001. Фота 2, с. 143 (пазначаны як почырк II); *Метрыка-523*, фота 2, с. 174 (пазначаны як почырк I).

[48] Звестак пра Адама Пашкевіча даволі мала, яны адсутнічаюць у выдомай працы пра прадстаўнікоў цэнтральнай адміністрацыі ВКЛ (*Urzędnicy centralni*). Крыху інфармацыі гл.: *Метрыка-44*, с. XV, спас. 8.

[49] *Метрыка-43*, с. 14; *Метрыка Вялікага Княства Літоўскага. Кніга 46 (1562—1565). Кніга запісаў 46 (Копія канца XVI ст.)* / Падрыхтаваў В. С. Мянжынскі. Мн., 2006. С. 22.

[50] *Метрыка-44*, с. XIV—XV; *Метрыка-523*, с. 11.

дакументы, таму загалоўкі да іх не рабіліся. Запісаў почыркам $\text{II}_{\text{пм}}$ даволі мала, таму пэўна сцвярджаць пра ягоную прыналежнасць даволі складана.

Найдаўнейшая <u>пагінацыя</u> (без адзначэнне адваротаў аркушаў) была прастаўленая падчас стварэння кнігі-копіі ў канцы XVI – пачатку XVII ст. Нумарацыя зроблена кірылічнымі літарамі (усе пад цітламі), на першым аркушы дабаўлена слова «Листъ». Почырк пагінацыі адпавядае Почырку I, але выкарыстаны светла-карычневыя чарнілы (у Почырку I – цёмна-карычневыя чарнілы). Пагінацыя была нанесена пры праверцы кнігі-копіі ўжо пасля нанясення асноўнага тэксту. У 1835—1837 гг. супрацоўнік Камісіі Кіруючага Сенату (Пётр Бібін ?) таксама праставіў на арк. 37 нумар. Гэта было звязана з тым, што арк. 37 з'яўляецца апошнім у кнізе-копіі канца XVI – пачатку XVII ст., пра што паведляе таксама завяральны запіс з тагачаснага ўпарадкавання Метрыкі ВКЛ. У 1950-х гадах у ЦГАДА алоўкам была прастаўлена пагінацыя ўсіх старонак, на якіх размешчаны асноўны тэкст (папярэднія пустыя аркушы і аркуш з завяральным тэкстам не ўлічваліся). Адвароты аркушаў пазначныя скарачэннем "об." ("оборот"). Найдаўнейшая пагінацыя размешчаная на аркушах уверсе справа; пагінацыя XX ст. (РГАДА) прастаўлена правей і вышэй – у самых кутах аркушаў. Падчас падрыхтоўкі Кнігі № 560 да выдання археограф увёў новую ўмоўную пагінацыю з улікам даўняй, але з дабаўленем нумарацыю іншых аркушаў, якія папярэднічаюць асноўнаму тэксту, а таксама знаходзяцца па-за ім. Папярэднія аркушы маюць нумарацыю рымскімі лічбамі, пры гэтым фарзацны аркуш атрымаў нумар [0I]. Аркушы па-за асноўным тэкстам нумараваны арабскімі лічбамі і працягваюць агульную нумарацыю. Уся ўмоўная нумарацыя заключаная ў квадратныя дужкі, у адрозненні ад нумарацыі аркушаў, якая вядзецца з даўніх часоў. Для пазначэння адваротаў аркушаў археограф увёў міжнароднае лацінскае скарачэнне "v." ("verso").

Звесткі па пагінацыях ды размяшчэнні філіграняў і тэксту сістэматызаваны ў Табліцы 3.

Табліца 3. Суадносіны пагінацый, размяшчэння філіграняў і зместу тэксту

Пагінацыя выдання (2006 г.)	*Пагінацыя 1950-х гадоў (ЦГАДА/ РГАДА)*	*Пагінацыя 1835—1837 г. (Камісія Кіруючаг*	*Пагінацыя кірылічная канца XVI –*	*Філіграні*	*Змест тэксту*

		а Сенату)	*пачатку XVII ст. (Канцыля рыя ВКЛ)*		
№ 4	*№ 3*	*№ 2*	*№ 1*		
[0I]					Прыклеены на фарзац друкаваны аркуш 1786 г.
[I]				“Панна”	Архіўны запіс XX ст.: № 560 Ф. 389
[I v.]					
[II]				“Schweid niz” (чытаецца злева направа на verso)	
[II v.]					
[III]				“Панна”	
[III v.]					
[IV]				“Панна”	
[IV v.]					
[V]				“Schweid niz” (чытаецца злева направа на verso)	
[V v.]					
[VI]				“Панна”	
[VI v.]					
[VII]				“Schweid niz” (чытаецца злева направа на verso)	
[VII v.]					Запісы ўдзельніка ў Камісіі Сената, 1835—

					1837 гг.
1	1		Листъ 1	“Сякера”	Асноўны тэкст
1 v.	1 об.			(перакуленая)	Асноўны тэкст
2	2		2		Асноўны тэкст
2 v.	2 об.				Асноўны тэкст
3	3		3	“Сякера”	Асноўны тэкст
3 v.	3 об.			(перакуленая)	Асноўны тэкст
4	4		4		Асноўны тэкст
4 v.	4 об.				Асноўны тэкст
5	5		5	“Сякера”	Асноўны тэкст
5 v.	5 об.			(перакуленая)	Асноўны тэкст
6	6		6		Асноўны тэкст
6 v.	6 об.				Асноўны тэкст
7	7		7	“Сякера”	Асноўны тэкст
7 v.	7 об.				Асноўны тэкст
8	8		8		Асноўны тэкст
8 v.	8 об.				Асноўны тэкст
9	9		9		Асноўны тэкст
9 v.	9 об.				Асноўны тэкст
10	10		10		Асноўны тэкст
10 v.	10 об.				Асноўны тэкст
11	11		11	“Сякера”	Асноўны

					тэкст
11 v.	11 об.			(перакуленая)	Асноўны тэкст
12	12		12	“Сякера”	Асноўны тэкст
12 v.	12 об.			(перакуленая)	Асноўны тэкст
13	13		13	“Сякера”	Асноўны тэкст
13 v.	13 об.			(перакуленая)	Асноўны тэкст
14	14		14		Асноўны тэкст
14 v.	14 об.				Асноўны тэкст
15	15		15		Асноўны тэкст
15 v.	15 об.				Асноўны тэкст
16	16		16	“Сякера”	Асноўны тэкст
16 v.	16 об.				Асноўны тэкст
17	17		17		Асноўны тэкст
17 v.	17 об.				Асноўны тэкст
18	18		18		Асноўны тэкст
18 v.	18 об.				Асноўны тэкст
19	19		19	“Сякера”	Завяральны запіс М. Пузелеўскага (пач. XVII ст.)
19 v.				(перакуленая)	
20	20		20	“Сякера”	Асноўны тэкст
20 v.	20 об.			(перакуленая)	Асноўны тэкст

21	21		21		Асноўны тэкст
21 v.	21 об.				Асноўны тэкст
22	22		22	"Сякера"	Асноўны тэкст
22 v.	22 об.				Асноўны тэкст
23	23		23		Асноўны тэкст
23 v.	23 об.				Асноўны тэкст
24	24		24	"Сякера"	Асноўны тэкст
24 v.	24 об.				Асноўны тэкст
25	25		25	"Сякера"	Асноўны тэкст
25 v.	25 об.				Асноўны тэкст
26	26		26		Асноўны тэкст
26 v.	26 об.				Асноўны тэкст
27	27		27	"Сякера" (перакуленая)	Асноўны тэкст
27 v.	27 об.				Асноўны тэкст
28	28		28		Асноўны тэкст
28 v.	28 об.				Асноўны тэкст
29	29		29		Асноўны тэкст
29 v.	29 об.				Асноўны тэкст
30	30		30	"Сякера"	Асноўны тэкст
30 v.	30 об.				Асноўны тэкст
31	31		31		Асноўны тэкст

31 v.	31 об.				Асноўны тэкст
32	32		32	“Сякера” (перакуленая)	Асноўны тэкст
32 v.	32 об.				Асноўны тэкст
33	33		33		Асноўны тэкст
33 v.	33 об.				Асноўны тэкст
34	34		34		Асноўны тэкст
34 v.	34 об.				Асноўны тэкст
35	35		35	“Сякера”	Асноўны тэкст
35 v.	35 об.				Асноўны тэкст
36	36		36	“Сякера”	Асноўны тэкст
36 v.	36 об.				Асноўны тэкст
37	37	37	37		Асноўны тэкст + Завяральны запіс Пузелеўскага
37 v.					Перакрэслены, паметка 1740 г.
[38]				“Панна”	Завяральны запіс Камісіі Сената, 1835—1837 гг.
[38 v.]					

<u>Запісы, якія маюць адносіны да гісторыі рукапісу</u>, вылучаюцца ў наступныя групы:

I – запісы (праўкі і паметы) часу стварэння рукапісу (канец XVI – пачатак XVII ст., кірылічныя праўкі, почырк II$_{\text{пм}}$);

II – запісы (паметкі) XVII—XVIII ст. (паметкі Пузелеўскага і інш. службовых асобаў польскай мовай, почыркі III$_{\text{пм}}$, IV$_{\text{пм}}$, V$_{\text{пм}}$);

III – запісы (паметы і надпісы) XIX – пачатку XX ст. (почыркі VI$_{\text{пм}}$, VII$_{\text{нд}}$);

IV – запісы другой паловы XX – пачатку XXI ст.

I.

1. *На арк. 7 v. унізе справа кустод поч. II$_{\text{пм}}$ чрнл. (кан. XVI – пач. XVII ст.):*

а часть

2. *На арк. 14 v. унізе справа кустод поч. II$_{\text{пм}}$ чрнл. (кан. XVI – пач. XVII ст.):*

И тӱтъ

3. *На арк. 18 v. у ніжнім абзацы поч. II$_{\text{пм}}$ чрнл. (кан. XVI – пач. XVII ст.) дапісана над радком:*

сѧ

3. *На арк. 35 злева на маргінэзе каля другога радка знізу поч. II$_{\text{пм}}$ чрнл. (кан. XVI – пач. XVII ст.):*

топоро҇в

II.

1. *На арк. [0I] (падклееены да фарзацу аркуш лацінскага тэкста 1789 г.) у куце ўверсе злева чрнл. (1880-я гады ?):*

№ 3.А.

2. *На арк. 1 уверсе злева поч. V$_{\text{пм}}$ чрнл. (XVIII ст.):*

52

3. *Ніжэй запісу № 2 на два інтэрвалы, па цэнтру поч. V$_{\text{пм}}$ чрнл. (XVIII ст.):*

Carta Pierwsza

4. *На арк. 1 v. справа на маргінэзе ў цэнтры поч. V$_{\text{пм}}$ чрнл. (XVIII ст.):*

Dryswiata

5. *На арк. 2 у ніжняй трэці злева на маргінэзе поч. V$_{\text{пм}}$ чрнл. (XVIII ст.):*

[…][51]

6. *На арк. 2 v. справа на маргінэзе ўверсе поч. V$_{\text{пм}}$ чрнл. (XVIII ст.):*

---

[51] Неразборліва (5—6 літар).

Brasław

7. *На арк. 3* v. *справа на маргінэзе ў цэнтры поч.* $V_{пм}$ *чрнл. (XVIII ст.):*

Ziemia Połocka

8. *Ніжэй запісу № 7 на тры інтэрвалы справа на маргінэзе поч.* $V_{пм}$ *чрнл. (XVIII ст.):*

Połock

9. *На арк. 4 справа на маргінэзе ў цэнтры поч.* $V_{пм}$ *чрнл. (XVIII ст.):*

Oswey

10. *На арк. 5 у самым версе злева надпісана над радком поч.* $V_{пм}$ *чрнл. (XVIII ст.):*

А под eto стороне us

11. *На арк. 5* v. *злева на маргінэзе ў цэнтры поч.* $V_{пм}$ *чрнл. (XVIII ст.):*

NB

12. *На арк. 15 уверсе злева поч.* $V_{пм}$ *чрнл. (XVIII ст.):*

Z[iemia]. Bracław|ska

13. *На арк. 15* v. *злева на маргінэзе ў ніжняй трэці поч.* $V_{пм}$ *чрнл. (XVIII ст.):*

Hłuboczek

14. *На арк. 18* v. *унізе справа поч.* $III_{пм}$ *(інстыгатара М. Пузялеўскага) чрнл. (1607—1621 гг.):*

Koniec

15. *На арк. 19 у сярэдзіне аркуша і на сярэдзіне радка поч.* $III_{пм}$ *(інстыгатара М. Пузялеўскага) чрнл. (1607—1621 гг.):*

Carta goła. Instigator

16. *На арк. 37 унізе справа поч.* $III_{пм}$ *(інстыгатара М. Пузялеўскага) чрнл. (1607—1621 гг.):*

Mikolay Puzeliewsky | Instigator W(ielkiego) K(sięstwa) Lit(ewskiego)

17. *На арк. 37* v. *у самым нізе па сярэдзіне радка поч.* $III_{пм}$ *чрнл. (1740 г.)*

1740 fuit

III.

1. *На арк. [VII* v.*] у верхняй частцы поч.* $VI_{пм}$ *(калежскага асесара П. Бібіна) тонкім алоўкам (1835—1837 гг.):*

Подъ № 3 Литовскихъ переписей. | Тысяча пятьсотъ пятьдесятъ девятого года. |

2. *Ніжэй запіса № 1 праз інтэрвал іншым поч. тоўстым алоўкам (перш. пал. XIX ст.):*

Перепись границъ, составленная въ 1542 году | Ив. Глеб. Корсакомъ, Янамъ Кмитою Соколо|вичамъ, Олехнамъ Кривцомъ и Миколаемъ | Третякамъ. |

3. *На арк. 1 уверсе па цэнтру поч.* $VII_{нд}$ *чрнл. (XIX – пач. XX ст.):*

по 1542

4. *Правей запісу № 1 поч.* $VII_{нд}$ *чрнл. (XIX – пач. XX ст.):*

[…][52]

5. *На арк. 6 у ніжняй трэці злева на маргінэзе поч.* $VII_{нд}$ *алоўкам (XIX – пач. XX ст.):*

1542

6. *На арк. 11 справа на маргінэзе ў цэнтры алоўкам (XIX – пач. XX ст.):*

1542

7. *На арк. 12* v. *у верхняй трэці справа на маргінэзе і пад радком поч.* $VII_{нд}$ *алоўкам (XIX – пач. XX ст.):*

за нимъ следуютъ имена забранныхъ людей

8. *На арк. 37 уверсе справа поч.* $VI_{пм}$ *(калежскага асесара П. Бібіна) чрнл. (1835—1837 гг.) прастаўлена пагінацыя:*

37

9. *На арк. 38 у верхняй палове аркуша поч.* $VI_{пм}$ *(калежскага асесара П. Бібіна) чрнл. (1835—1837 гг.):*

Въ сей книгѣ номерованныхъ и запечатан|ныхъ листовъ 37 тридцать семь, за подпи|сомъ Комисіи учрежденной Господиномъ Ми|нистромъ Юстиціи для разсмотрѣнія и при|вѣдѣнія въ порядокъ Метрическихъ книгъ на|ходящихся въ Польской Метрикѣ, состоя|щей при 3м Департаментѣ Правитель|ствующаго Сената. |

Іншымі поч. і чрнл. Оберъ Прокуроръ Владиславлевъ |

Ніжэй іншымі поч. і чрнл. Статскій Совѣтникъ Г. Пиринъ *подпіс неразборлівы* |

Ніжэй іншымі поч. і чрнл. Коллежскій Ассесоръ Петръ Бибинъ ||

IV.

1. *"Аркуш выкарыстання дакументаў" падклеены да арк. [0I] – фарзацнага аркуша верхняй накрыўкі, рознымі поч. і чрнл. (др. пал. XX – пач. XXI ст.):*

23.XII.1946 –25.XII Яблонский |

29.IX.55 – 10.X.55 С. Кириков |

26.X.55 Пинкус |

---

[52] Неразборліва (8—10 літар).

12.II.57 – 13.IV.57 И. Шекера |
7.X.57 – на микрофильмы |
21.XI.57 Беклемишева |
23.III.59 Беклемишева |
27.VIII.84 Яковлев |
17.XII.03 Дернович |
2. *На арк. [I] іншым поч., алоўкам (XX ст., 1952 ?):*
№ 560 | Ф. 389

3. *Рэгістрацыйны аркуш РГАДА (ЦГАДА), аркуш не пранумараваны, падклеены да фарзацнага аркуша ніжняй накрыўкі, чрнл. штамп, графы (падкрэсленыя) запоўнены інш. поч. і чрнл. (1939—1957 гг.):*

Ц Г А Д А *падкрэсленне ў штампе* |
ОФЦУ (РСО) |
ФОНД № 389, Литовская метрика *графа запоўнена рукою* |
в настоящем ________ № 560 *графа запоўнена рукою* |
пронумеровано листов ______ 37 *графа запоўнена рукою* |
________________________________|
Литерные:________________________|
Пропущены:______________________|
Чертежи:_________________________|

4. *Ніжэй знаходзяцца штампы праверкі РГАДА (ЦГАДА), графы (падкрэсленыя) запоўнены інш. поч. і чрнл. (1955—1957 гг.):*

ЦГАДА |
ПРОВЕРЕНО |
12.IV.1957 г. *інш. поч. і чрнл.* |
Подпись Кощраков |

ЦГАДА |
ПРОВЕРЕНО |
29.IX.1955 г. *інш. поч. і чрнл.* |
Подпись *(неразборліва)*

ЦГАДА |
ПРОВЕРЕНО |
7.X.1957 г. *інш. поч. і чрнл.* |
Подпись Беляева *інш. поч. і чрнл.* ||

3. Некаторыя асаблівасці арфаграфіі і мовы Кнігі № 560

Адзначым некаторыя асаблівасці арфаграфіі Кнігі № 560.

Для пазначэння галоснага **е** ўжываецца літара **ε** («есць»)[53]. Як даводзяць даследчыкі гісторыі пісьма, літара **ε** характарызуе

[53] Пра такую канфігурацыі (**ε**) тагачаснага друкарскага варыянту літары піша Аляксандр Булыка: Арфаграфія // Булыка А. М., Жураўскі А. І.,

пераходны этап старабеларускай графікі XVI—XVII ст.[54]; у беларускай рукапіснай традыцыі назіраецца пераход гэтай літары ў **е**.

Літара **ѡ, Ѡ (Ω)** («амега») перадае гук «о». У тэксце крыніцы над літарай амега ставіцца дзве кропкі, што з'яўляецца характэрнаю ўласцівасцю старабеларускага пісьма[55]. Літара **ѡ** звычайна ставіцца на пачатку слова. У тэксце кнігі не ў пачатку слова ўжываецца літара **о** («он»). Тут бачыцца непасрэдны ўплыў грэцкіх традыцыяў пісьма, дзе літара **Ω** ("о мега") заўжды пачначае доўгае о, а літара **О** ("о мікрон") – заўжды кароткае о. Толькі некаторыя словы на **о-** пачынаюцца ў тэксце кнігі з літары **о**, а не **ѡ** (часам слова "отъцы").

Перапісчык Кнігі № 560 не выкарыстоўваў дыграф **оу** («ук»), а толькі **ү**. Існуе меркаванне, што гэта варыянт напісання літары «ук»[56]. Зусім магчыма, што **ү** пазначае літару **ѵ** («іжыца»), ад якой і паходзіць літара **у**[57]. Выкарыстанне **ү** у тэксце Кнігі № 560 вельмі паслядоўнае і адпавядае літары **у**. Для гісторыі беларускай мовы гэтая рыса вельмі цікавая і ілюструе пераход **в** у **ў**[58] (прыклад: "рєчъкою Ски*р*ною ү возєро Ски*р*нотѧ үдо*л*жъ"). Спецыяльнай графемы для абазначэння гука **ў** тады не існавала.

Заўжды ў асноўным тэксце кнігі літара **ѧ** («а ётаванае») адпавядае сучаснай літары **я**. Толькі ў праўках, зробленых почыркам $\text{II}_{\text{пм}}$ (у канцы XVI – пачатку XVII ст.) прысутнічае літара **ѧ** («юс малы»), якая адпавядае **я**.

Паўсюдна ў Кнізе № 560 для пазначэнне галоснага **і** выкарыстоўваецца літара **и** ("іже", "і васьмярычнае"). Літара **і** ("іжэі", "і дзесяцічнае") ужываецца толькі для пазначэння лічбаў і ў старажытнай кірылічнай фаліяцыі канца XVI – пачатку XVII ст. у лічбавым значэнне 10. Таксама толькі ў лічбах выкарыстоўваюцца

Свяжынскі У. М. *Мова выданняў Францыска Скарыны*. Мн., 1990. С. 11. Гл. таксама Біблію Скарыны: *Біблія*: *Факсімільнае ўзнаўленне Бібліі, выдадзенай Ф. Скарынаю ў 1517—1519 гг.* У 3-х т. Мн., 1990—1991.

[54] Яскевіч А. Ад Складальніка // *Старабеларускія лексіконы*: («Лексисъ съ толкованіемъ словенскіхъ мовъ просто», «Лексис…» Л. Зізанія, «Синонима славенороссkая») / Укладанне, рэканструкцыя, сучаснае правапісна-графічнае ўпарадкаванне тэкстаў, прадмова, пасляслоўе і каментарыі Алены А. Яскевіч. Мн., 1992. С. 4.

[55] Павленко Н. А. *История письма* / 2-е изд. Мн.: Вышэйшая школа, 1987. С. 203.

[56] Куль–Сяльверстава С. Я. *Беларуская палеаграфія*. Гродна, 1996. С. 31.

[57] Булыка А. М. **У** [літара] // *Беларуская мова: Энцыклапедыя*. Мн.: БелЭн, 1994. С. 572.

[58] Булыка А. М., Жураўскі А. І., Свяжынскі У. М. *Мова выданняў Францыска Скарыны*. С. 16.

літара **s** (зяло), лічбавае значэння якой адпавядае 6, і літара **ѯ** (ксі), якая мае лічбавае значэнне 60.

Для пазначэння гука *ф* выкарыстоўваецца літара **ѳ** (фіта), у той час як літара **ф** (ферт) не ўжываецца.

У рукапісе ўжываюцца такія знакі пунктуацыі, як кропка і коска. Але сінтаксічная розніца паміж імі не выяўляецца. Коска мае характар найчасцей дужкі, а таксама нахіленай прамой ці знака, які ідэнтычны сучаснай косцы. Пры лічбах, пазначаных кірылічнымі літарамі, звычайна прастаўляецца двукроп'е.

Рэдкія выпадкі ўжывання галосных літар як вынасных, надрадкоўных ("*з* дєтьми нашы*ми*»). Гэтыя несістэмныя прыклады пацвярджаюць правіла, што вынаснымі паводле нормы былі зычныя.

Цітлы ў выглядзе двухскатнай дужкі. Апроч таго выкарыстоўваюцца цітлападобных выкарыстоўваюцца літары **д**, **з**, **м**, **р**, **х**, **ц**. Устойліва скарачаюцца і пішуцца пад цітламі наступныя словы:

г҃*с*дра – г(о)҃*с*(по)д(а)ра
г҃*с*дръ – г(о)҃*с*(по)д(а)ръ
г҃*с*дръски*ˢ* – г(о)҃*с*(по)д(а)ръски*й*
мл҃*с*ти – м(и)л(о)҃сти
мл҃*с*ть – м(и)л(о)҃сть
п҃на – п(а)҃на

Кніга № 560 з'яўляецца вельмі цікавай крыніцай па гісторыі мовы. Мова кнігі дае нам прыклады рэалізацыі дзвюх тэндэнцый у старабеларускім пісьменстве, пра якія ўжо даўно пісалі беларускія лінгвісты – захавання традыцыйнага пісьма і перадачы новага ў мове на пісьме[59]. Як раз у Кнізе № 560 мы бачым вельмі моцнае пранікненне жывой гаворкі ў мову справаводства, можна сказаць, што гэта адная з самых беларускіх, паводле мовы, кніг Метрыкі ВКЛ. Відавочна звязанае гэта з тым, што многія дакументы Кнігі № 560 ствараліся паводле апытання памежных жыхароў Браслаўшчыны і Полаччыны, менавіта таму многія жывыя беларускія рэаліі патрапілі ў канцылярскі тэкст. Гэтае меркаванне пацвярджае і факт наяўнасці ў Кнізе № 560 запісаў паказанняў сведкаў, у мова якіх адчуваецца ўплыў польскай мовы ў формах дзеяслова, як у выпадку з цытаваннем сведчаннем Казьмы Панькавіча: «…носилємъ за нимъ дрєвъцо и былємъ в тотъ часъ».

[59] Янкоўскі Ф. М. *Гістарычная граматыка беларускай мовы*. Мн.: Вышэйшая школа, 1989. С. 51; Свяжынскі У. Праблема ідэнтыфікацыі афіцыйнай мовы Вялікага Княства Літоўскага // *Metriciana: Даследаванні і матэрыялы Метрыкі Вялікага Княства Літоўскага*. Том I. Мн., 2001.

Інфінітывы дзеясловаў заканчваюцца на **-и**: "… допустить мели искати и писати, малевати".

Выяўляецца фанэма **ў** (у нескладовае), асабліва ў напісаннях замежных імёнаў: Бридовъкгъ / Бридолъкгъ / Брыдолъкгъ – Брыдоўг. Тут **ў** пасля галосных пазначаецца праз літару **л** ці **в**.

Характэрныя рысы пісьма Кнігі № 560:

- фанетызацыя традыцыйнага напісання пад уздзеяннем жывой моўнай традыцыі (іншымі словамі – беларусізацыя традыцыйнага напісання);
- уніфікацыя графікі пад уздзеяннем фанетычнага прынцыпу;
- уплыў грэцкіх традыцый на сістэму пісьма (асаблівасці ўжывання літараў **ω** і **ε**).

З улікам таго, што нашае выданне разлічанае і на больш шырокае кола карыстальнікаў, пададзім тут звесткі пра ўсе літары старажытнай славянскай кірыліцы, якія выкарыстаныя ў Кнізе № 560.

Табліца 4.
Старажытныя кірылічныя літары, выкарыстаныя ў Кнізе № 560

Літара	*Назва літары*[60]	*Гукавое значэнне*[61]	*Лікавае значэнне*	*Заўвага (почырк)*
а	аз	*а*	1	
б	букі	*б*	--	
в	ведзі	*в*	2	
г	глаголь	*г*	3	
д	дабро	*д*	4	
ε	есць	*е*	5	
ж	жывеце	*ж'*	--	
s	зяло	*д'з'*	6	Поч. І – толькі ў лічбах
з	зямля	*з*	7	
и	іжэі (і васьмярычнае)	*і*	8	
і	іжэ, і (і дзесяцярычнае)	*і*	10	Поч. І – толькі ў

[60] Беларускі варыянт назваў літараў даецца паводле: Булыка А. М. Кірыліца // *Беларуская мова. Энцыклапедыя*. Мн., 1994. С. 260.

[61] Гукавае значэнне старажытных кірылічных літараў даецца паводле: Каўрус А. А., Круталевіч М. М. *Старaславянская мова*. Мн., 2005. С. 19—20.

				лічбах
к	кака	*к*	20	
л	людзі	*л*	30	
м	мыслеце	*м*	40	
н	наш	*н*	50	
о	он	*о*	70	
п	пакой	*п*	80	
р	рцы	*р*	100	
с	слова	*с*	200	
т	тверда	*т*	300	
х	хер	*х*	600	
ѡ	амега	*о*	800	
ц	цы	*ц’*	900	
ч	чэрв	*ч’*	90	
ш	ша	*ш’*	--	
щ	шта	*ш’т’*	--	
ъ	ёр	‘	--	
ы	еры	*ы*	--	
ь	ер	*ь*	--	
ю	ю (у ётаванае)	*ю [‘у], [jу]*	--	
æ	а ётаванае	*я [‘а], [jа]*	--	
ѧ	юс малы	*я (гістарычна ę)*	--	Выкарыстана толькі ў поч. II$_{пм}$
ѯ	ксі	*кс*	60	Поч. I – толькі ў лічбах
ѳ	фіта	*ф*	9	

Такім чынам, перапісчыкам і рэдактарам кнігі-копіі не выкарыстоўваліся наступныя літары старажытнай кірыліцы: **ћ** (гервь), **оу** (ук), **ф** (ферт), **ѣ** (яць), **ѥ** (е / э ётаванае), **ѫ** (юс вялікі), **ѩ** (ётаваны юс малы), **ѭ** (ётаваны юс вялікі), **ѱ** (псі), **ѵ** (іжыца). Хоць у выпадку неабходнасці лічбаў, маглі быць выкарысьтаныя наступныя літары, якія маюць лічбавае значэнне: **ф** = 500, **ѱ** = 700, **оу** ці **ѵ** = 400. Літары **s** і **і** выкарыстаныя якраз паводле гэтага неактыўнага прынцыпу– толькі для пазначэння лічбаў.

4. Агульныя прынцыпы перадачы тэксту

Тэкст Кнігі № 560 Метрыкі ВКЛ быў набраны ў камп'ютэры паводле мікрафільму, што захоўваецца ў Нацыянальным Гістарычным Архіве Беларусі (НГАБ, КМФ-18, воп. 1, спр. 560). Набраны тэкст ў далейшым звяраўся с рукапісам у Расійскім Дзяржаўным Архіве Старажытных Актаў (РГАДА, Ф. 389, оп. 1, д. 560).

Падчас падрыхтоўкі тэксту крыніцы да друку ў асноўным выкарыстоўваліся метадычныя рэкамендацыі па публікацыі Метрыкі ВКЛ[62], а таксама інструкцыі і рэкамендацыі па публікацыі крыніц, датычных гісторыі ВКЛ – лацінаграфічных[63] і кірылічных[64]. Практычную каштоўнасць маюць і крытычныя заўвагі, выказаныя ў час ажыўленай палемікі пра археаграфічныя прынцыпы[65]. Увогуле, самая археаграфічныя практыка выдання Метрыкі ВКЛ за апошнія амаль 20 гадоў з'яўляецца бясцэнным матэрыялам для параўнання і аналізу[66]. Апроч таго, да ўвагі браліся і лінгвістычныя правілы

---

[62] *Методические рекомендации по изданию и описанию Литовской Метрики* / Сост. А. Л. Хорошкевич, С. М. Каштанов. Вильнюс, 1985.

[63] Instrukcja wydawnicza dla średniowiecznych zródeł historycznych // *Archiwum Komisji Historycznej Polskiej Akademii Umiejętności*. Ser. 2, t. 2, 1930. S. 1—40; Glinka J. *Instrukcja wydawnicza dla źródeł dziejowych*. Warszawa, 1949; *Instrukcja wydawnicza dla zródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku* / Pod red. K. Lepszego. Wrocław, 1953; *Zasady wydawania tekstów staropolskich. Projekt*. Wrocław, 1955; Wolff A. Projekt instrukcji wydawniczej dla pisanych źródeł historycznych do połowy XVI wieku // *Studia źródłoznawcze*. T. I. Warszawa—Poznań, 1957. S. 155—181.

[64] *Передача текстів документів і пам'яток: Методичні рекомендації за матеріалами науково-методічної нарады (квітень 1990 р.)* / Підг. У. Єдлінська та В. Страшко. Київ, 1990; Страшко В. *Правила передачі тексту кириличних документів XVI—XVIII ст. дипломатичним і популярним методами та рекомендації для застосування цих правил у виданнях наукового і науково-популярного типів (Проект)*. Київ, 1992; Каштанов С. М. *Актовая археография*. М., 1998; *Метадычныя рэкамендацыі па публікацыі рукапісных актавых кірылічных крыніц у Беларусі (XIII—XVIII стст., перыяд Вялікага княства Літоўскага)* / Аўт.-склад. А. І. Груша. Мн., 2003.

[65] Хорошкевич А. Л. Первые рекомендации по публикации рукописных кирилличных документов ВКЛ белорусского автора // *Беларускі археаграфічны штогоднік*. Вып. 4. Мн., 2003. С. 308—310; Латушкін А. М., Яцкевіч З. Л. Малапрыстасаваныя для практычнага выкарыстання рэкамендацыі // Тамсама, с. 310—318; Груша А. "Малапрыстасаваныя" рэкамендацыі ці малападрыхтаваныя рэцэнзенты? // *Беларускі гістарычны агляд*. Т. 10, сш. 1—2, снежань 2003. С. 201—227.

[66] Гл. поўны спіс выданняў Метрыкі ВКЛ за адзначаны перыяд: A. Dz. Кнігі Метрыкі ВКЛ, апублікаваныя ў 1987—2004 гадах // *Metriciana: Даследаванні і матэрыялы Метрыкі Вялікага Княства Літоўскага*. Т. III, 2004. С. 281—291. Значную цікавасць з пункту гледжання выдання кніг Метрыкі ВКЛ як помнікаў уяўляюць публікацыі Судовых кніг, якія ажыццяўляе Віленскі Ўніверсітэт.

публікацыі помнікаў пісьменства[67]. Зразумела, што публікатар гэтай кнігі Метрыкі таксама мае ўласныя погляды на археаграфію.

У аснову перадачы тэксту кнігі пакладзены прынцып палітарнай яго перадачы. Пры гэтым публікатар імкнуўся да дакладнай перадача літараў арыгінальнага тэксту, прытрымліваючыся прынцыпа аўтэнтычнасці – перадачы ўсіх кірылічных літараў, што прысутнічаюць у тэксце, у тым ліку і зніклыя. Такім чынам, тэкст выдаецца без купюраў і адвольных дапаўненняў, арфаграфія тэксту захоўваецца, словы не скарачаюцца.

Сярод сучаных публікацый Метрыкі ВКЛ гэты прынцып вытрыманы ў украінскіх выданнях – кнізе № 220 («Рускай / Валынскай Метрыкі») Пятро Кулакоўськага[68] і кнізе № 562 Уладзіміра Краўчанкі[69]. Трэба адзначыць, што ва Ўкраіне усталявалася адпаведная практыка аўтэнтычнай перадачы тэкстаў. Гэтая тэма была прадметам дыскусіі на Навукова-метадычнай нарадзе, якая адбылася ў Кіеве ў 1990 г.[70] Адзін з аўтараў украінскіх археаграфічных правілаў Віктар Страшко ўводзіць адмысловы падзел прынцыпаў перадачы тэкстаў у навуковых і навукова-папулярных выданнях. Для дыпламатычнага метада ён фармулюе наступны прынцып: «В основу Правил передачі тексту кириличних документів XVI—XVIII ст. дипломатичним методом покладено принцип історичності документу. Кожен документ є неповторним пам’ятником своєї епохи. Зміни, внесені в текст прі його публікації, роблять опублікований документ неадекватним оригіналу і ставлять майбутнього дослідника перед можливістю дезінформації»[71]. «Дипломатичний метод передачі тексту документів полягає у дотриманни максимальної адекватності при передачі його засобами друкарського відтворення. Межами адекватності є лише розуміння

[67] *Правила лингвистического издания памятников древнерусской письменности*. М., 1961.

[68] *Руська (Волинська) Метрика. Книга за 1652—1673 рр.* / Підготував до друку Петро Кулаковський. Острог – Варшава – Москва, 1999 (Monumenta Historica Res Gestas Europae Orientalis Illustrantia. Fontes XV–XVII saec. Vol. V). Паводле агульнай нумарацыі Метрыкі ВКЛ гэта Кніга № 220.

[69] *Литовська Метрика. Книга 561. Ревізії українськіх замків 1545 року* / Підготував Володимир Кравченко; НТШ в Америці; НТШ в Україні; НАНУ, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 2005. (Архівні джерела, т. 7).

[70] *Передача текстів документів і пам’яток: Методичні рекомендації за матеріалами науково-методічної нарады (квітень 1990 р.)* / Підг. У. Єдлінська та В. Старшко. Київ, 1990.

[71] Старшко В. *Правила передачі тексту кириличних документів XVI—XVIII ст. дипломатичним і популярним методами та рекомендації для застосування цих правил у виданнях наукового і науково-популярного типів (Проект)*. Київ: Інститут Української Археографії, 1992. С. 6, п. 1.1.

тексту археографом та технічні можливості друкарства». Таму «зберігаються, без будь-яких змін, всі наявні в тексті кириличні літери»[72]. Адначасова прапанаваныя правілы захоўваюць гнуткасць адносна публікацый папулярным метадам, які «полягає у максимальній адаптації цього тексту для норм сучасної друкарської графіки та сучасного правопису тієї мови…, на якій виконується видання»[73]. Варта прызнаць, што прапанаваныя украінскія правілы, з выкарыстаннем камп'ютарных магчымасцяў, дазваляюць найбольш адэкватна перадаваць гістарычны тэкст. Такія дыпламатычныя публікацыі ўводзяць ва ўжытак не толькі гістарычную крыніцу, а даюць магчымасць даследаваць гісторыю мовы. Безумоўна, усё гэта стварае больш груваcткую сістэму перадачы старажытных тэкстаў. Але хто ведае, якая яшчэ інфармацыя прыхаваная ў крыніцы і не прачытаная сучасным даследчыкам?

Таксама абмежаванасць правілаў перадачы тэксту толькі сучаснымі літарамі прызнаюць публікатары Кнігі № 28[74]. Валеры Мянжынскі прапанаваў «літары "е" і "я", як маючыя двайную варыянтнасць, у выпадку іх графікі – "ɛ" і "ѧ" пазначаліся кропкай уверсе»[75]. Калі заставацца ў сістэме сучасных літар, то такі варыянт размежавання старажытных літар дазваляе перадаваць асаблівасці старажытных тэкстаў. Беларускае выданне Попісу войска ВКЛ 1528 г.[76] таксама ўжо перадае большасць старажытных кірылічных літараў.

Тэкст крыніцы падзелены на словы, сказы і абзацы паводле прынцыпу тэматычнай і граматычнай закончанасці раздзелаў і ў адпаведнасці з фармулярам. Зважаючы на рэгістацыйны характар запісаў Кнігі № 560 зрабіць гэта было не складана – у самім рукапісу выразна вылучаны абзацы, а частка інфармацыі падаецца ўвогуле праз табліцы. Абзацы ў рукапісе звычайна размешчаны праз 1,5—2 інтэрвалы; іншыя выпадкі агаворваюцца ў заўвагах.

Знакі пунктуацыі расстаўлены ў адпаведнасці з сучаснымі правіламі. Але пры гэтым у заўвагах адзначаюцца ўсе знакі старажытнай пунктуацыі, якія маюцца ў тэксце. Знак, які можна

---

[72] Старшко В. *Правила передачі…* С. 6, 7, п. 1.2, 1.6.

[73] Старшко В. *Правила передачі…* С. 6, п. 2.2.

[74] *Метрыка Вялікага Княства Літоўскага. Кніга 28 (1522-1552 гг.). Кніга запісаў 28* / Падрыхтоўка тэкстаў да друку і навук. апарат: В. Мянжынскі, У. Свяжынскі. Мн.: Athenæum, 2000.

[75] Мянжынскі В. Уводзіны // *Метрыка Вялікага Княства Літоўскага. Кніга 28.* С. 7.

[76] *Пераліс войска Вялікага княства Літоўскага 1528 года. Метрыка Вялікага княства Літоўскага. Кн. 523. Кн. Публічных спраў 1* / Падрыхтавалі А. І. Груша, М. Ф. Спірыдонаў, М. А. Вайтовіч; НАН Беларусі, Інстытут гісторыі. Мінск: Беларуская навука, 2003.

назваць “коска”, выкарыстоўваўся перапісчыкамі кнігі найперш у тых выпадках, калі меўся значны пералік аднародных прадметаў і з’яваў. Але гэтая «коска» ўжываецца незаўжды паслядоўна.

Прапушчаныя літары ў скарачэннях пад цітламі раскрываюцца з улікам асаблівасцяў правапісу старабеларускай мовы, пры гэтым самі цітлы захоўваюцца, бо яны з’яўляюца цікавым матэрыялам для вывучэння гісторыі старабеларускай мовы. Самі цітлы ў рукапісе двускатныя (“хвалістыя”) і знак цітла, які выкарыстоўваецца пры публікацыі, даволі дакладна перадае абрысы арыгінальных цітлаў. Адноўленыя ў скарачэннях літары падаюцца ў круглых дужках **()**. Устаўкі ад аўтара ўзяты ў квадратныя дужкі **[]**. Вынасныя літары і склады ўстаўлены ў радок і перададзены курсівам.

Зусім рэальны змест для гісторыі мовы маюць цітлы, пры дапамозе якіх пазначалася скарочанае напісанне слова. Пры гэтым звычайна апускаліся літары, якія абазначалі галосныя гукі. Важнае значэнне ўлік цітлаў мае для разумення эвалюцыі **ъ** (ёр) і **ь** (ер). Сустракаюцца выпадкі, калі цітлы ўжываюцца без моўнага значэння, і ў такім выпадку яны з’яўляюцца толькі элементам упрыгожання. Гэтыя назіранні прымусілі публікатара адмовіцца ад ранейшых рэкамендацый не паказваць цітлы. Пры гэтым трэба ўлічваць, што такія вынасныя літары, як **д**, **ж**, **з**, **р**, **т** былі цітлападобнымі і маглі самі выконваць функцыі цітлаў. У такіх выпадках цітлы ў тэксце не прастаўляюцца.

Значок «^{s}» («паерык»), які ў тэксце пасля галоснай у сярэдзіне і на канцы слова паслядоўна ўжываецца для пазначэння гука “**j**” і пішацца над радком, перадаецца літарай ***й***. Практыка не парадаваць **й** ужо замацавалася ў выданнях кнігаў Метрыкі, якія рыхтуе Інстытут гісторыі Літвы. Аўтар гэтай публікацыі зыходзіў з канстантаванага беларускімі лінгвістамі факту, што ў старабеларускіх тэкстах літара **й** пачынае ўжывацца як раз з XVI ст.[77] Дарэчы, у тым ліку і гэтым старабеларускае пісьменства адрозніваецца ад расійскай арфаграфічнай сістэмы, дзе літара **й** была ўведзеная толькі арфаграфічнай рэформай 1735 г.[78] Зыходзячы з таго, што «паерык» з’яўляецца толькі варыянтам напісання літары

---

[77] Булыка А. *Развіццё арфаграфічнай сістэмы старажытнай беларускай мовы*. Мн., 1970. С. 54; Янкоўскі Ф. М. *Гістарычная граматыка беларускай мовы*. С. 56.

[78] Черных П. Я. *Историческая грамматика русского языка*. М., 1962. С. 103; Истрин В. А. *1100 лет славянской азбуки* / 2-е изд. М.: Наука, 1988. С. 166.

й, а не самастойнай літарай, аўтар публікацыі палічыў магчымым перадаваць «паерык» праз літару “*й*”[79].

Дыграф **Кг** / **кг**, які абазначае выбухны “г” (g), захаваны. Літары **ъ** (ёр) і **ь** (ер) захаваны паўсюль, але пры раскрыцці скарачэнняў не аднаўляюцца.

Лічбы, якія пазначаныя літарамі кірылічнага алфавіту, перадаюцца арабскімі лічбамі. У самім тэксце ў састаўных лічбах выкарыстоўваецца літара «и», якая таксама часта знаходзіцца пад цітлам: ҃н҃и҃д [50 і 4]. Часам па баках лічэбнікаў прастаўляецца двукроп’е (з абодвух бакоў ці з аднаго). Своеасаблівай інтэрпаляцыяй можна назваць выпадак прастаўлення двукроп’я пасля лічэбніка, напісанага словам (гл. кустод на арк. 23 v. «шє*т*дєсять:», альбо напісанне «:дєсєть» на тым жа аркушы). Двукроп’е часам нават прастаўлялася перад лічэбнікамі, напісанымі словамі – уплыў агульнага правіла напісання лічэбнікаў літарамі. Колькасныя лічэбнікі, якія напісаны ў крыніцы словамі, перадаюцца словамі.

Геаграфічныя элементы тытула пішуцца з вялікай літары, бо весь тытул носіць строга афіцыйны характар[80].

Пропускі тэксту і неразборлівае напісанне тэксту пазначаецца і агаворваецца ў падрадковых заўвагах. Праўкі графікі літараў, калі яны не змяняюць значэнне знака, не абумоўліваюцца. Вялікія літары (у два-тры разы большыя за звычайныя) пададзены тоўстым шрыфтам.

Канец радка пазначаны адной вертыкальнай рыскай “|”, канец аркуша кнігі-копіі пазначаецца дзвюма вертыкальнымі рыскамі “||”. Нумар аркуша абазначаецца ў самім тэксце ў квадратных дужках тоўстым курсіўным шрыфтам, а таксама выносіцца на палі ўжо без дужак. Пайсці на такі крок прымусіла спецыфіка тэкста – суцэльнага апісальнага, які не падзяляецца на асобныя дакументы. Дубляванне нумарацыі выразна падае структуру тэкста і спрашчае пошук той ці іншай пазіцыі паводле паказальнікаў. Калі пры нумары аркуша друкуецца літара “**v.**”, то гэта азначае адварот архіўнага аркуша (verso *лац.* = адварот). У самім тэксце адварот аркуша пазначаны літарамі “**об.**” (“оборот”).

---

[79] Разгорнутую аргументацыю аўтара на гэты конт гл.: Дзярновіч А. Да партрэту літары «**й**» у Метрыцы ВКЛ // *Актуальныя пытанні вывучэння і выдання Метрыкі Вялікага Княства Літоўскага.* Матэрыялы міжнароднай навук.-практ. канфер. (Мінск, 11—12 лістапада 2003 г.). Мн., 2005. С. 22—35.

[80] С. Каштанаў прапаноўвае геаграфічныя элементы тытула пісаць з вялікай літары, калі Яны знаходзяцца пасля вызначэння ранга (сана) носьбіта ўлады, бо ўвесь тытул носіць строга афіцыйны характар, гл.: Каштанов, с. 54.

Таксама на палях публікатар кнігі размясціў свае кароткія каментарыі, якія дапамагаюць арентавацца ў зместавай структуры тэксту. Як ужо адзначалася, першая частка Кнігі № 560 (акт дэмаркацыі 1542 г.) не падзяляецца на асобныя дакументы, таму публікатар вырашыў не разрываць тэкст аўтарскімі загалоўкамі, але размясціў з боку тлумачальныя каментарыі, утвораныя паводле геаграфічна-тэрытарыяльных блокаў, якія можна вылучыць у тэксце, напрыклад: ***Дрысвяцкая мяжа, Браслаўская мяжа, Асвейская мяжа, Уладанні паноў смолвенскіх, Дрысвяцкі павет, Браслаўскі павет, Друйскія ўладанні Сапегі, Асвейская воласць, Скаргі жыхароў Майшаголскага павету, Скаргі жыхароў Дрысвяцкага павету, Скаргі жыхароў Браслаўскага павету, Скаргі жыхароў Друйскай воласці, Скаргі жыхароў Браслаўскай воласці, Скаргі мяшчан браслаўскіх, Скарга князя Юрыя Масальскага, Скаргі жыхароў Друйскай воласці.***

Адметнасць тэксту Кнігі № 560 – не так частае выкарыстанне **кустодаў** (ці **рэкламантаў**), гэта значыць апошняга падрадковага слова, часам некалькі словаў ці часткі слова, напісанага ў правым ніжнім куце аркуша (рэкламант – адпаведна першае слова наступнага аркуша пасля кустода). У той час, як у кнігах Метрыкі ВКЛ XVI ст. ужыванне кустодаў ці рэкламантай з'яўляецца даволі пашыраным прыёмам справаводства. Кустоды і рэкламанты важна адзначаць, каб паказаць, дзе іх імкнуліся прастаўляць служачыя канцылярыі, а дзе не лічылі патрэбным. Пры публікацыі Кнігі № 560 словы кустодаў (рэкламантаў) не дублююцца, але іх наяўнасць агаворваецца ў падрадковых заўвагах.

У тэксце пакінуты ўсе апіскі перапісчыка. Увогуле, такіх апісак няшмат. У падрадковых заўвагах даецца слушная, на думку публікатара, версія напісання. Таксама ў заўвагах адзначаюцца пашкоджанні тэксту, выпраўленні, памаркі. Асобна адзначаецца, калі праўкі зробленыя іншым чарнілам.

Асабістыя імёны і тапанімічныя назвы назвы захаваны ў той форме, ў якой яны фігуруюць у рукапісе. У кнізе сустракаецца рознае напісанне тых жа самых словаў – іх напісанне пакінута паводле рукапісу і ў заўвагах не агаворваецца.

5. Кніга № 560 Метрыкі ВКЛ як гісторыка-геаграфічная крыніца

Кніга Метрыкі ВКЛ № 560 уяўляе сабой храналагічна і тэматычна кампактны зборнік дакументаў, якія тычацца праблемы памежных узаемадачыненняў паміж Вялікім Княствам Літоўскім і Лівоніяй, галоўны акт кнігі – тэкст дэмаркацыі 1542 г. (з устаўкай фрагмента тэкста пра дэмаркацыю 1541 г., якая была праведзеная

толькі ў пачатковай сваёй стадыі), а таксама запіс скаргаў памежных жыхароў ВКЛ на дзеянні адміністрацыі і жыхароў памежжа Лівоніі.

Улік памежных праблемаў дазваляе зразумець адзін з галоўных вузлоў супярэчнасцяў паміж гэтымі дзяржавамі ў першай палове XVI ст. Мяжа праходзіла ад Балтыйскага мора і цягнулася да Пскоўскай зямлі, падзяляючы Жмудзь з Курляндыяй, “Завілейскую Літву” з Земгаліяй, праходзіла па лініі старажытнай полацкай мяжы з Латгаліяй. Менавіта ўсталяваная ў другой палове XV–XVI ст. мяжа ў галоўным адпавядае сённяшней лініі тэрытарыяльна-дзяржаўнага размежавання. Пры зменлівасці ў XX ст. межаў Беларусі, яе межы з Латвійскай Рэспублікаю шмат у чым паўтараюць тую лінію, якую яшчэ тады супольна акрэслілі камісары Вялікага Княства Літоўскага і Лівоніі (іншыя выпадкі будуць абумоўленыя асобна). Такая сітуацыя досыць рэдкая для палітычнай карты Еўропы. Мяжа з боку літоўскіх зямель, а асабліва Жмудзі, да другой паловы XV ст. была рухомаю – адбывалася пранікненне жмудскага насельніцтва на тэрыторыю куршаў, падуладных Лівоніі. Апроч таго, адбывалася гаспадарчая каланізацыя – аграрнае і прамысловае засваенне зямель на памежжы. Працэдуры размежавання ВКЛ і Лівоніяй другой паловы XV–XVI стст. як раз і вырашылі памежныя спрэчкі паміж дзяржавамі. Абрыс усталяванай тады мяжы датрываў да 20-х гадоў XX ст., калі ўжо Літоўская і Латвійская Рэспублікі правялі ўзаемаабмен участкамі тэрыторыяў.

Кніга № 560 дае даволі падрабязнае апісанне працэдуры дэмаркацыі мяжы. Памежныя камісары (тут – члены камісіі, створанай часова дзеля вырашэння пэўнай адміністрацыйнай задачы) абедзвюх дзяржаў у загадзя прызначаны праз пасольствы дзень сустракаліся ў традыцыйным пункце пачатку ўсіх дэмаркацый XV—XVI ст. – каля возера Курцум (Курчмы паводле крыніцы). Менавіта там усталёўваліся знакі пачатку дэмаркацый: “…зүполъною радою и ωдъностайнымъ үмысломъ үчинили знакъ и початокъ тыхъ границъ надъ ωзєромъ Күръчмы, үсыпали стороны Кнæзъства Вєликого Литовъского нємалый копєцъ ωколо дүба, а стороны Лифлæнтъского, напротивъко томү копъцү такєжъ үсыпаный копєцъ нємалый” [арк. 6]. Традыцыйны пара правядзення дэмаркацый – зіма, а дакладней, студзень. Трэба меркаваць, што зімовыя маразы дазвалялі праехаць па балатах і шматлікіх азёрах і рачулках краю, дзе адбывалася дэмаркацыя. Камісары мусілі мець інструкцыі сваіх уладароў: “…үзæвъши Бога на помочъ и свєтүю справєдливость, и такъ тєж чынєчы к воли и росказанью Его милосъти Господара нашомү милостивомү, Королю Его милости” [арк. 6 v.]. Непаўната такіх інструкцый (“науки”) магла стварыць перашкоды ў працэсе дэмаркацыі, ці, прынамсі, быць падставаю

дзеля часовага спынення працэдуры. Менавіта гэтак адбылося ў 1542 г. з ініцыятывы лівонскіх камісараў, якія “повєдили, ижъ в томъ зүпольнои наүки ѡтъ пана своєго нє маємъ, абы намъ допүстить мєли искати и писати, малєвати границъ Радивиловыхъ, и взѧли то собє до навүки пана своєго пєвъный рокъ до сєрєды. А скоро бы имъ была принєсєна навүка ѡтъ пана Мистра их, тогожъ часү мєли намъ дати знати. А коли тотъ дєнь пришолъ, то єсть сєрєда, ѡны жадъноє наүки ѡтъ пана своєго намъ нє повєдили и възєли то собє єщо напєвъны и ѡстаточъный рокъ до сүботы подъ добрымъ а рицєрскимъ словомъ, ижъ мєли дати знати намъ волю пана своєго. А коли тотъ дєнь пришолъ, то єстъ сүбота, такєжъ, ѧкъ и пєръвєй, жадноє наүки ѡтъ пана своєго, котораѧ бы мєла дана быти, нє повєдили, только үказовали намъ листъ пана Мистра ихъ Лифълѧнтъского, который былъ писанъ до Его милости Госъподара нашого милосътивого Королѧ Его милосъти Жикгимонъта, и повєдили намъ, иж мы того чинити нє можємъ, а ни хочємъ. А бысъ мы васъ пүститъ мєли, гдє подъданыє Госъподара Королѧ Его милосъти повєдүть, было бы то шкодою панъствү Лифълѧнтъскомү” [арк. 7—7 v.].

Пасля вырашэння пачатковай стадыі, пасланнікі пераходзілі да складання супольнага дакумента, у якім, праўдападобна, апісвалася лінія раней усталяванай мяжы (“ѧко которымъ ѡбычаємъ мєли быхъмо искати границъ Радивиловыхъ” [арк. 6 v.]). Далей адбывалася цікавая працэдура, звязаная з атрыманнем кожнай памежнай камісіяй свайго экзэмпляра акта, ідэнтычнага другому: “…ѡни с нами үчынили таковоє постановєньє, и листомъ своимъ намъ ѡписалисѧ, который листъ наполой розрєзали, и намъ ѡднү наполовицү дали, а дрүгүю собє зоставили, которие в одно слово было написано. Нашыхъ листєхъ пєршихъ арътыкүлъ стоить, гдє подъданыє Его милосъти Госъподора нашого милостивого, Королѧ Его Милосъти, насъ повєдүть, маємъ их наслєдовати” [арк. 6 v.]. Далей з камісараў ВКЛ і Лівоніі ствараліся дзве групы, якія мусілі скіроўвацца ад Курчума на ўсход (да граніц маскоўскіх) і на захад (да Салёнага – Балтыйскага мора). У кожную з гэтых груп уваходзіла аднолькавая колькасць камісараў кожнай з дзяржаў: “А затымъ түтъ сталосѧ мєжи нами розъдєлєнє: ѧ, Иванъ Глєбовичъ Корсакъ, а Ѧнъ Кмита – стороны Вєликого Кнѧзъства Литовъского, Ѧнъ Бокорытъ, а Лавърєнътиүсъ Шинъхєль – стороны панъства и зємли Лифълѧнтъскоє, посланы кү границамъ московъскимъ на горү. А на дрүгүю сторонү кү Солономү морү, то єстъ на долъ, єхали Ѡлєхно Крывєц, а Миколай Трєтѧкъ, а стороны зємъли Лифълѧнтъскоє Филипъ Фүнъдєръбрүкгъ, а Ѧнъ Вєркгєль” [арк. 7].

Маркерамі мяжы былі як прыродныя, так і створаныя рукамі аб’екты – насыпаныя капцы, знакі на дрэвах, борці, выкапаныя ямы, «закладныя магілы». Можна вылучыць наступныя тыпы штучных (створаных людзьмі) маркераў мяжы:

- знакі на дрэвах (сасна, ліпа), пнях (варыянт – «в… сосьнє єсть знакъ, камєнь пүшєчъный»);
- капец («копъцы сыпаны», горка), (звычайна парныя – з боку ВКЛ і Лівоніі, а нават і трайныя – з боку Пскоўская зямлі);
- борць («в… копъцы стоить пєнь со*с*новы*й*, в которо*й* сосънє бо*р*ть была… Какъ жє в томъ пни и тєпє*р* знаки сить»; «пєнь сосъновый, в которой сосънє борьть»);
- яма, паглыбленне ў зямлі («выкопанаѧ ѧма»; «закладъная могила»);
- камень у рацэ.

Табліца 5
Маркеры мяжы

№	*Тып маркера*	*Колькасць прыгадак у Кнізе № 560*	*Заўвагі*
1.	Знакі на дрэвах, пнях	17	Прыгадваюцца “частыя знакі”
2.	Капец, горка	14	Звычайна група капцоў
3.	Борць	2	
4.	Яма	2	
5.	Камень у рацэ	1	Знак на камяні

Часам па інтэрпрэтацыі таго ці іншага знака маглі ўзнікаць дыскусіі. Таму асабліва важнымі тут былі паказанні сведкаў. Вось як гэта выглядела ў Дрысвяцкім павеце: «Какъ жо на тыи знали старыи пана Радивиловы границы, врадъникъ Дрысвєцъкий панъ Сємєнъ Мацъковичъ ставилъ пєрєдъ нами свєтъковъ людєй старихъ, вєри годъныхъ [варыянт: «…ставили пєрєдъ нами свєтъковъ добрыхъ, людєй старыхъ, вєры годъныхъ»]… Тыє вси свєтъки свєтъчыли тымъ ѡбычаємъ, мы памєтаємъ, коли панъ Радивилъ єзъдилъ и граничилъ з нємъцы за Его милости Короля Казимира. В тотъ часъ ѡтъцовє наши єзъдили с паномъ Радивиломъ, и насъ в тотъ часъ, дєтєй своих, зъ собою брали. И тотъ єзъдъ памєтаємъ, и границу пана Радивилову…» [арк. 14—14 v.]. У выпадку, калі сведкі па стану здароўя не маглі непасрэдна прыбыць на мяжу, то іх «на возехъ

вывозили до насъ [памежных камісараў], которие не могли ходить, предъ старостою асветъчыли тымъ **ѡбычаемъ**, в одно слово поведаючы…» (выдзелена намі – А. Дз.) [арк. 10 v.].

Крыніца падае крытэрыі, паводле якіх адбіраліся такія сведкі: «…ставили пєрєдъ нами свєтъковъ добрыхъ, людєй старыхъ, вєры годъныхъ» [арк. 10 v.]. Гэтых сведкаў «на возехъ вывозили до насъ [да памежных камісараў – А. Дз.], которие не могли ходить, предъ старостою асветъчыли тымъ ѡбычаемъ, в одно слово поведаючы…». Яшчэ цікавая дэталь – пры дэмаркацыях на мяжу наўмысна бралі дзяцей, каб яны ў будучым маглі выступаць у якасці памежных сведкаў. Прынамсі, так было падчас Радзівілавай дэмаркацыі 1473 г., і ў 1542 г. гэтыя ўжо дарослыя людзі, сведчылі на мяжы: «…мы памєтаємъ, коли панъ Радивилъ єздилъ и граничилъ з нємъцы за Его м(и)л(о)сти Королѧ Казимира. В тотъ часъ ѡтъцовє наши єздили с паномъ Радивиломъ, и насъ в тотъ часъ, дєтє*й* свои*х*, зъ собою брали. И тотъ єздъ памєтаємъ, и границү пана Радивиловү”.

Тэрміналагічна сведкі («люди старие, вєри годъные») выразна аддзелены ад афіцыйных публічных сведкаў («вижей»), функцыі якіх прапісаныя ў Статуце 1529 г. Пазначэнне сведкаў пры дэмаркацыі сугучнае з назваю пабочных сведкаў у Статуце – «людей добрих, вери годъныхъ». Менавіта пабочныя, а не афіцыйныя сведкі з'яўляюцца ў працэдуры дэмаркацыі галоўнымі, у адрозненні ад крымінальных ці грамадзянскіх справах, дзе Статут 1529 г. узаконіў наяўнасць пры віжах пабочных сведкаў, якія былі як бы «грамадскім дадаткам» да афіцыйных (неаспрэчных) сведкаў[81]. Звязана гэта з тым, што сведкі – мясцовыя жыхары, з'яўляліся рэальнымі носьбітамі тапаграфічнай інфармацыі. Гэтыя сведкі рэпрэзэнтавалі традыцыю вуснага права, пра што гаворыць спасылка на звычай: «…асвєтъчыли тымъ ѡбычаємъ» [арк. 10 v.].

Спецыфіка зямельных спрэчак пад час дэмаркацый палягае на тым, што такія спрэчкі аказваюцца ў праблемным полі дзвюх прававых рэалій – зямельнага права і дагаварных адносін з іншай дзяржавай. Памежныя жыхары ВКЛ у такіх выпадках былі гатовыя прыносіць прысягу: «А на томъ на всємъ мы вси готови єсмо присєгънути и зъ дєтьми нашыми, ижъ то єсть правъдивая граница пана Радивилова, и инъшых многихъ людєй пры тыхъ свєтъкохъ

[81] Эвалюцыю інстытуту афіцыйных сведкаў аналізаваў Уладзімір Палішчук: Поліщук В. В. *Офіційні свідки в структкрі Луцького замкового уряду до реформ 1564—1566 років* (службове підпорядкування і правові послугі). Автореферат дис. … канд. іст. наук: 07.00.01 / НАН України, Інститут українознавства імені І. Крип'якевича, Інститут народознавства. Київ, 2003. С. 10—11. Пра віжэй гл.: Zakrzewski A. Wiż w prawie Litewskim XVI w. // *Czasopismo Prawno-Historyczne*. 1985, T. XXXVII, Z. 2. S. 153—165.

ставили, коториє то слыхали ѡтъ ѡтъцовъ своихъ, и при тыхъ свєтъкохъ такъ жє присегънути хочыть» [арк. 14 v.]. Такім чынам, самі сведкі імкнуліся быць прыведзеныя да прысягі. Працэдура прысягі пры зямельных спрэчках прадугледжана ў Статуце ВКЛ 1529 г. у Артыкуле 1 Раздзелу 8 [VIII, 1] «О права земленые, о границах и о межах, о копах»[82]. Адначасова Артыкул 2 гэтага ж Раздзелу дазваляў вызваляць ад прысягі: “Чии будуть светки годнейшие, тые мають светчити без присяги”. Але ў выпадку ўзнікненя спрэчнай сітуацыі “зямельны” Раздзел Статуту прадугледжваў менавіта працэдуру прысягі: “А естли с обудву сторон знаков не было, тогды чие светки годнейшие будуть, того мать ку доводу и присязе допустити” [VIII, 3]. Прысяга разглядалася як від доказу і яе значнасць была вельмі вялікай. У выніку правядзення пачатковых (уступных) працэдур суд прымаў рашэнне пра мэтазгоднасць і адэкватнасць прысягі. У памежнай справе з гэтымі працэдурамі сувымерны працэс рэвізіі маркераў і ўстанаўлення іх верагоднасці, апытанне сведкаў пра маркеры мяжы, збор скаргаў. Кніга Метрыкі № 560 фіксуе такую падачу скаргаў. Вялікакняскія камісары ў гэтым выпадку выступалі таксама як суддзі, а складзеная скарга ў гаспадарскай Канцылярыі ўносілася ў Метрыку ВКЛ як “запис” і гэтым самым набывала значэнне прававога факту. Пры рэвізіі памежных уладанняў камісары аперавалі таксама такім прававым і статутным паняццем як “достаточъны **доводъ**” [гл. арк. 7 v.], што пазначала абгрунтаваныя, верагодныя доказы ў судовай справе. На падставе гэтых дадзеных у судовым працэсе вызначалася наяўнасць або адсутнасць фактаў, якія абгрунтоўвалі патрабаванні і пярэчанні бакоў, а таксама сам факт казусу. У судовых працэдурах факты па справе высвятляліся з дапамогай паказанняў сведак, пісьмовых і рэчавых доказаў, прысягаў і інш. Паводле права ВКЛ найбольш пераканаўчымі ўважаліся пісьмовыя доказы і паказанні сведак. У працэдуры дэмаркацыі як раз пісьмовыя доказы (матэрыялы ранейшых дэлімітацый і дэмаркацый) і паказанні сведак, ды рэвізія сітуацыі на месцы з'яўляліся найгалоўнейшымі «довадамі» ў спрэчках па пытаннях устанаўлення верагодных маркераў і спрэчках вакол нерухомай і рухомай маёмасці на памежных тэрыторыях.

Такім чынам, у працэсе дэмаркацыі дзяржаўнай мяжы гаспадарскія камісары выкарыстоўвалі перадсудовыя працэсуальныя нормы Статуту ВКЛ 1529 г., якія тычыліся апытання пабочных сведкаў («свєтъковъ добрыхъ, вєры годъныхъ»), працэдур

---

[82] *Pirmasis Lietuvos Statutas = Первый Литовский Сатут*: Tekstai senąja baltarusių, lotynų ir senąja lenkų kalbomis. Vilnius: Mintis, 1983.

прынясення прысягі ды падачы скаргаў[83]. Сведкі, апроч таго, апытваліся ў адпаведнасці са звычаёвым правам («обычай»).

Скаргі, якія маюць стандартны актавы пратакол, утрымліваюць пераважна стандартызаваную інфармацыю пра парабаваную маёмасць. Гэта той тып першаснай скаргі (“першая скарга”), якую Ян Адамус адрозніваў ад скаргі, што непасрэдна падрыхтоўвала будучы судовы працэс[84]. Ці можна цалкам давераць зместу гэтых скарг? Калі так, то гэта азначае, што ў памежнай з Лівоніяй тэрыторыі Вялікага Княства Літоўскага ўтрымлівалася вельмі вялікая колькасць свойскай рагатай жывёлы, каней і інш. У скаргах зямян маглі фігураваць статкі па 30 коней (як у Аўрама Шуркавіча) і 20 кароў (як у Томаса Буцевіча). І заўжды называюцца толькі лічбы, якія дзеляцца на дзясяткі ці пяцёркі без рэшты (10, 15, 20, 30, 40 і г. д.). Ці магла гэтая інфармацыя быць свядома перабольшанай жыхарамі памежжа ВКЛ? Найбольш карэктнымі выглядаюць звесткі пра «папісных» каней. Так, у Дрысвяцкай воласці ў Паўла Борткавіча «взæли конєй два пописъныхъ», у Войтка Міштартавіча «побрали… конєй, взяли пописъныхъ два, которие стояли по пєти копъ грошєй»[85]. Гэта верагодная інфармацыя, бо Першы Статут ВКЛ у раздзеле другім “О обороне земской” вызначаў, як можна меркаваць, мінімальны кошт вайсковага папіснога каня: “...пахолка на добром кони, штобы конь стоял за чотыри копы грошей”[86]. Тое, што прыгаданыя коні адносяцца да Попісу войска, сведчыць і працяг пераліку маёмасці Войтка Міштартавіча: «…панъцєры два, сєдла чотыры, мєчы чотыры, ѡстроги пæтєри». У іншых скаргах (напрыклад, Грышкі Шэмбеля) мы бачым, што зямяне ацэньвалі сваіх коней «по дєсєти

[83] Гл. таксама: Дзярновіч А. Выкарыстанне працэдурных нормаў I-га Статута Вялікага Княства Літоўскага пад час дэмаркацыі дзяржаўнай мяжы ВКЛ з Лівоніяй (паводле матэрыялаў Кнігі Метрыкі ВКЛ № 560) // *Pirmasis Lietuvos Statutas ir epocha*: straipsnių rinkinys / Vilniaus universitetas [sudarė Irena Valikonytė ir Lirija Steponavičienė]. Vilnius, 2005. P. 243—248.

[84] Adamus J. O wstępnych aktach procesu litewskiego (do II Statutu) // *Ateneum Wileńskie*. R. XII. Wilno, 1937. S. 211.

[85] Між іншым, гэтыя звесткі адсутнічаюць у Попісе 1528 г. (як ўвогуле па Дрысвяцкаму павету і Смольвенскай воласці), таму яны дапаўняюць карціну мабілізацыйных рэсурсаў ВКЛ і сведчаць, што Попіс 1528 г. ахапіў не ўсіх ваеннабавязаных баяраў. Гл.: *Перапіс войска Вялікага княства Літоўскага 1528 года. Метрыка Вялікага княства Літоўскага. Кн. 523. Кн. Публічных спраў 1* / Падрыхтавалі А. І. Груша, М. Ф. Спірыдонаў, М. А. Вайтовіч. Мн., 2003.

[86] *Pirmasis Lietuvos Statutas = Первый Литовский Сатут*: Tekstai senąja baltarusių, lotynų ir senąja lenkų kalbomis / S. Lazutka, I. Valikonytė, E. Gudavičius. Vilnius, 1983. P. 90.

копъ грошєй», г. зн. удвая болей, чым баявыя папісныя коні. Гэта ўскосны факт магчымага завышэння маштабу стратаў.

Таксама пра завышанасць маштабу маёмасных стратаў ускосна можа сведчыць яшчэ адзін дакумент – Шляхецкія рэестры ад 15 і 18 ліпеня 1514 г., складзеныя пад кіраўніцтвам гетмана польнага Юрыя Радзівіла[87]. У рэестрах паведаляецца пра выдаткоўванне сродкаў для каней. З тэксту вынікае, што 1 баявы конь ацэньваўся ў 3 злотых, напрыклад, “Станислав Довкгирдович на 10 конех, дано ему 30 злотых”, і г. д.

Мы не ведаем рэакцыі лівонскіх службоўцаў на гэтыя прэтэнзіі. Гаспадарскія камісары ахайна зафіксавалі ўсе скаргі. Але да прысягі, паводле зместу Кнігі № 560, не быў прыведзены ніводны са скаржнікаў. Магчыма, тут мы маем справу з прыўнясеннем ў канцэпцыю фармальных доказаў (з іх падзелам на дасканалыя і недасканалыя), элементаў новай практыкі свабоднай ацэнкі паказанняў на грунце іх лагічнага разгляду. Незалежная ацэнка паказанняў і доказаў былі тут неабходныя[88].

Адначасова мы бачым прыклад вырашэння спрэчных міждзяржаўных праблем палітычным і прававым шляхам, выпрацоўцы адпаведных працэдураў. Асобная роля ў падобнай працэдуры разгляду спрэчных спраў адводзілася сведкам. Усе гэтыя працэсы маюць адлюстраванне на старонках Кнігі Метрыкі ВКЛ № 560.

Апроч таго, Кніга № 560 з’яўляецца цікавай крыніцай па гістарычнай геаграфіі і тапаніміцы рэгіёна. Найперш гэта тычыцца вялікага пласта гідраніміі, а таксама назваў разнастайных формаў рэльефа (араніміі). Кажучы, напрыклад, пра тэрыторыю Латвіі, тапаністы адзначаюць, што пры аднастайным характары мясцовасці, край мае багатую аранімію[89]. У тэкстце крыніцы пададзена больш багатая тапаніміка, чым захавалася сёння. Гэтая тапаніміка калі не вартая ўзнаўленню, то, прынамся, дае важны матэрыял для гісторыка-геаграфічных і лінгвістычных даследаванняў. Дакументы Кнігі № 560 даюць і пэўную экалагічную інфармацыю, ілюструючы ўздзеянне чалавека на прыроду, асабліва

[87] *Радзивилловские акты из собрания Российской национальной библиотеки. Первая половина XVI в.* / Сост. М. М. Кром. Москва; Варшава, 2002. С. 28—34. (Памятники истории Восточной Европы. Источники XV—XVII вв. Т. VI).

[88] Падрабязней пра канцэпцыю фармальных доказаў у праве ВКЛ гл.: Юхо И. А. Основные черты судоустройства и судопроизводства по Статуту Великого княжества Литовского 1529 года // *1529 metų Pirmasis Lietuvos Statutas = Первый Литовский Сатут*. Vilnius, 1982. P. 52; Юхо, Язэп. *Крыніцы беларуска-літоўскага права*. Мн., 1991. С. 124—128.

[89] Жучкевич В. А. *Общая топонимика* / 3 изд. Мн., 1980. С. 223.

на водныя аб'екты (рэкі, вазёры, балаты). Складальнікі Кнігі называюць Браслаўшчыну зямлёй “частыхъ ѡзєръ”.

Неацэннымі з’яўляюцца звесткі Кнігі № 560 пра лінію мяжы паміж ВКЛ і Лівоніяй ды яе зменлівасць. І гэта тычыцца не толькі дэмаркацыі 1542 г., якой непасрэдна прысвечаная кніга, але таксама дэмаркацыі 1473 г., калі была ўсталяваная так званая “Радзівілава граніца”.

Сама Радзівілава граніца лакалізуецца даволі дакладна (да прыкладу: “до Радивиловы границы до Ѡстрог(о) рогу Рыча ѡзера”; “до Радивиловы границы до ѡзера Плюса”; “до Радивиловы границы до ѡзера Пересвеча”…) і апісваецца ад воз. Курчмы, далей праз гару Сонечную, р. Акмена, воз. Акмена, воз. Акчорына, р. Акчорына, воз. Рычы (пачынаючы ад Вострага Вугла), воз. Бяляны (Белае), воз. Плюсы, воз. Перасвет, месца ўпадзення р. Кабылы ў Дзвіну (камень Кабылы), р. Водзьга Вялікая і Малая. Адносна “Вітаўтавай граніцы” ў Кнізе № 560 паведамляецца толькі яе ўчастак на р. Рыбаньке ў месцы сыходу межаў ВКЛ, Лівоніі і Пскоўскай зямлі.

У параўнання са станам справаў у 1473 г., вынікае, што ў 1542 г. лівонцы прасунуліся на поўдзень – увесь час інфармуецца пра адлегласць ад лініі, па якой ехалі гаспадарскія камісары, да Радзівілавай граніцы. І менавіта на гэтай тэрыторыі зафіксаваная лівонская гаспадарчая прысутнасць. Тут мы маем справу з аграрнай каланізацыяй – засваеннем зямельнай маёмасці і стварэннем на ёй уласных службаў (сістэмы павіннасцяў).

Матэрыялы Кніга № 560 сведчаць пра частае супадзенне ў першай палове XVI ст., да адміністрацыйна-тэрытарыльна-судовай рэформы, такіх адміністрацыйна-тэрытарыяльных паняццяў як “павет” і “воласць”. Да прыкладу, Дрысвяцкі рэгіён у адным і тым жа кантэксце выступае то як воласць, то як павет. Але ўсё ж іерархічны падзел паняццяў выяўляецца. Так, напрыклад, пра Друйскую воласць вельмі канкрэтна ўказваецца, што яна знаходзіцца ў межах Браслаўскага павету (арк. 26). Таксама і Браслаўскі павет разглядаецца як у шырокім сэнсе, так і ў вузкім – у гэтым выпадку часам вылучаецца Браслаўская воласць (арк. 27). Але трэба прызнаць – складаная праблема адміністратыўна-тэрытарыяльнага падзелу ВКЛ у першай палове XVI ст. не можа быць вырашаная толькі на матэрыялах Кнігі № 560. Затое Кніга № 560 з’яўляецца вельмі важнай крыніцай для разумення адміністратыўнай структуры і тэрытарыяльнага падзелу так званай Завілейскай Літвы.

Алег Дзярновіч

Тэкст Кнігі № 560
Метрыкі Вялікага Княства Літоўскага

[1] [1]

Дэмаркацыя 1542 г.

[I-]**З**[2] росказаньæ г(о)с҃(по)д(а)ра Королæ Его м(и)л(о)с҃ти Жыкгимонъта, з Бож*ей* милости | Королæ Польского, Вɛликого кнæзæ Литовъского, Рүского, Прүского, | Жомо*й*тъского, Мазовɛ*ц*кого и ины*х*, п(а)н҃а нашого милостивого. |

Про памɛть намъ, посланъцомъ г(о)с҃(по)д(а)ръскимъ Иванү Глɛбовичү Ко*р*сакү, а Æнү Кмитичү Соколовича, которыɛ ɛсмо гра[3]ницы пописовали стародавъныи | пана Радивиловы, дольгость и широкость, какъ дольго и широко Нɛмцы за|брали зɛмъли г(о)с҃(по)д(а)ра Королæ Его м(и)л(о)с҃ти, зɛмълæми пана Мистра Лиѳлæнтъ|ского почонъшы ѡтъ ѡзɛра Күрчомъ, а*ж* до границъ Московъски*х*. |

Выɛхавъши с Күрчомъ ѡзɛра – початокъ ты*х* границъ. |

Напɛ*р*вɛ*й* ѡт ѡзɛра Күрчомъ до ѡзɛра Кɛвънинæ үдолъжиню ɛстъ вɛ*р*ста, | а в шыриню такɛ*ж* вɛ*р*ста до границы Радивиловы до пнæ бɛрɛзового. |

А ѡт ѡзɛра Кɛвънинæ до Солатъ ѡзɛра үдолъжиню ɛстъ полъвɛ*р*сты, | а в шыриню до Радивиловы границы полъмили добраæ до горы | Солънɛчъноɛ. |

А ѡт ѡзɛра Солатъ рɛкою Солатицою үни*з* до ѡзɛра А*р*клɛжɛра үдолъжъ | ɛстъ границою вɛ*р*ста, а вширки до Радивиловы границы такɛ*ж* вɛ*р*ста. |

А ѡт ѡзɛра А*р*клɛжɛра рɛкою до Күмъпотæ ѡзɛра үдо*л*жиню үни*з* | двɛ вɛ*р*стɛ, а ѡт ѡзɛра Күмъпотæ до мостъкү, который на Ѡшоринɛ | лɛжить на Радивилово*й* границы үши*р*ки вɛ*р*ста. |

А ѡт ѡзɛра Күмъпотæ до ѡзɛра Ктү*л*вина рɛчъко*й* Кү*м*потɛю үдолъ*ж* | вɛ*р*ста, а вши*р*ин до Радивиловы границы по*л*вɛ*р*сты. |

---

[1] *Уверсе аркуша архіўныя径 паметкі:*
52[-Vпм] [VIIнд-]по 1542 *[неразборліва, 8—10 літар]*[-VIIнд] |
[Vпм-]Carta Pierwsza[-Vпм] [I-]Листъ҃а |

[2] *Ініцыяльная літара.*

[3] *Фраза* Иванү Глɛбовичү Ко*р*сакү, а Æнү Кмитичү Соколовича, которыɛ ɛсмо гра- *падкрэслена ў рукапісе светла-карычневым чарнілам, якім выкананыя архіўныя паметы XVIII ст. (почырк $V_{пм}$).*

А ѡт ѡзєра Кту̑*л*бина рєчъкою Кту̑*л*биною до ѡзєра Пє*р*тєкинæ вдо̑*лж* по̑*л*|вє*р*сты, а вширки до границы Радивилово*й* такъжє полъвє*р*сты. |

А ѡт Порътєкинæ ѡзєра рєчъкою По*р*тєкинєю вни*з* до рєчъки Ски*р*ны үдо̑*л*жъ | по̑*л*вє*р*сты, а *в*ши*р*ки до Радивиловы границы до рє̑*ч*ки Ѿкъмєны такє*ж* по̑*л*вє*р*сты. || ***[1 v.]***

А ѡтъ ты*х* двү*х* рєчокъ, гдє сæ зошъли Ски*р*ною рєкою до ѡзєра Пєтъринæ | вєръста. |

А ѡтъ Пєтринæ ѡзєра до дороги, котораæ идєть съ солока в зємълю | Нємєцъкүю, вдолъжъ на горү рєчъкою Ски*р*ною милæ, а вширки до Ради|виловы границы милæ *ж*. |

А чєрє*з* дорогү тою *ж* рєчъкою Ски*р*ною ү возєро Ски*р*нотæ үдо*л*жъ ѡтъ | тоє дороги до ѡзєра Ски*р*нотæ вє*р*ста, а вширки до Радивиловы грани|цы милæ до ѡз(є)ра Ѿкъмєна, которoє ѡзєро граничы*м* пана Радиви|ловымъ рүбєжомъ. |

А ѡтъ ѡзєра Ски*р*нотæ рєчъкою Ски*р*ною үвєрхъ ү возєро Ски*р*но үдо*л*|жъ двє вє*р*стє, тамъ сæ сконъчываютъ зємъли пановъ смольвєнъскихъ, | кү границы Дрысвæ*ц*ко*й*. Того всєго забрано зє*м*ли г(оспо)д(а)ръскоє[4] прє*з* Лиѳъ[5]|лæнъты, почоншы ѡтъ ѡзєра Кү*р*чмъ а*ж* до ѡзєра Ски*р*на чотыры | мили, добрых людє*й* зогънаны*х* пановъ смольвєнъски*х*, и на и*х* пүщахъ | ѡсажоны*х* ѡ рокъ и пæть. |

Дрысвяцкая мяжа

Түтъ сæ почынаєть граница Дриєвє*ц*каæ[6]. |

Потъкалъ насъ вра*д*никъ Дриєвє*ц*ки*й*[7] панъ Сємєнъ Ма*ц*кєвичъ со въсєю | волостью Дрыєвєцкою[8] и *з* лю*д*ми старыми, добрє свєдомыми грани|цы и знаковъ Радивиловы*х*. |

Напє*р*вє*й* повєли насъ ѡтъ ѡзєра Ски*р*на полємъ, што нє*м*цы сєго лєта | ѡтънæли и житомъ засєæли. || ***[в / 2]***

А ѡтъ *того* полæ повєли насъ лєсомъ ко мъхү, а мхомъ ү вєзєро[9] Сомонисъ. До | того ѡзєра Сомона ѡтъ ѡзєра Ски*р*на полъмили, а въши*р*ки до Радивиловы | границы до ѡзєра Ѿкчоринæ милæ. |

А потомъ ѡтъ *ѡ*зєра Сомонæ повєли насъ болотомъ, а *з* болота чєрє*з* горү лєсо*м* | до городища, которoє стоить на пүщи. До того

---

[4] *У рукапісе* грдъскоє.

[5] *У рукапісе справа на маргінэзе почыркам* $V_{пм}$ *напісана* Dryswiata.

[6] *Так у рукапісе.*

[7] *Так у рукапісе.*

[8] *Так у рукапісе.*

[9] *Так у рукапісе.*

городища ѡтъ ѡзєра Сомонѧ | милѧ, а вширки до Радивиловы границы до Ѿстро*г*[о] Рогꙋ Рыча ѡзєра милѧ. |

А ѡтъ городища повєли насъ лєсомъ до рєчъки Ричицы, котораѧ идєть | ѡзєра Вєликого Рича ꙋ возєро Дрысвєтъ; до тоє рєчъки ѡтъ городища | по*л*мили, а вширки до Радивиловы границы чєрє*з* ѡзєро Рычо милѧ. |

А потомъ повєли насъ ѡтъ рєчъки Ричыцы лєсы и проробъками а*ж* до ѡ|зєра Си*т*на. До того ѡзєра Ситъна ѡтъ рєчъки Рычыцы полъмили, а вширки | до Радивиловы границы до ѡзєра Бєлого милѧ. А в повєтє Дрисвє*ц*комъ | зємль забраны*х* и людє*й* з ни*х* согънаны*х* 100҃и 30҃и 3. |

А ѡтъ ѡзєра Си*т*нѧ полє*м* до зємъли Браславъскоє полъвє*р*сты. |

А то єстъ граница пана Радивилава,[10] по которо*й* панъ Радивилъ єхалъ, | [11]почонъшы ѡтъ смо҃лвєнъски*х* пановъ зємль а*ж* до зємъли Браславъскоє, на|пє*р*вє*й* ѡ*т* ѡзєра Ѿкъмєна лєсо*м* ꙋ ѡзєро Ѿкчорино, а ѡтъ ѡзєра Ѿкчорина | рєчъкою Ѿ*к*чоринєю ꙋ ѡзєро Рычо, а Рычо жъ ѡзєромъ ꙋ Ѿстры*й* Рогъ, | а з Ѿстрого Рогꙋ боромъ ꙋ Бєлоє ѡзєро тꙋды єхалъ панъ Радивилъ, | граничачи зємлю Дрысвєцкꙋю зъ зємълѧми пана Ми*ст*ра Лиѳълѧнтъско҃*г*(о). | А к томꙋ ѡзєрꙋ Бєломꙋ прилєгъла зємълѧ Браславъскаѧ на то*й* границы Радивилово*й*. || ***[2 v.]***

Браслаўская мяжа

Тꙋтъ почынає*т*сѧ граница Браславъскаѧ.[12] Повєли насъ люди браславъ[13]|скии лєсомъ по зє*м*ли Браславско*й* а*ж* до болота Бꙋжина. |

А тымъ болотомъ до ѡзєра Ѿрєхова, а ѡтъ Си*т*на ѡзєра до ѡзєра Ѿрєхо|ва двє мили, а ѡтъ того болота ꙋширки до Радивиловы границы полъ|торы мили до ѡзєра Бєлого, котороє лєжить на Радивилово*й* границы. |

Потомъ повєли насъ лєсомъ к городищꙋ. До того городища ѡтъ ѡзєра | Ѿрєхова полъмили, а вширки до Радивиловы границы двє мили до ча҃*с*|ты*х* ѡзє*р*. |

А ѡтъ городища повєли насъ лєсомъ до чоловєка браславъского до Абрама, | а ѡтъ городища до Абрама полъмили, а

---

[10] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[11] *У рукапісе злева на маргінэзе надпіс почыркам $V_{пм}$, неразборліва (5—6 літар).*

[12] *У рукапісе тут знак пунктуацыі ў выглядзе коскі.*

[13] *У рукапісе справа на маргінэзе паметка почыркам $V_{пм}$* Brasław.

ѡтъ Абрама вширки до Радиви|ловы границы до сосъны, в которо*й* сосънє єстъ знакъ кам*ѣ҃н*, по*҃л*трєти мили. |

А ѡтъ Аврама повєли насъ до сєлища Ма*ц*ка Кгродєвича, гдє єсмо *и* тєпє*р* нашли | хоромы стоæть, а ѡтъ Абрама до сєлища Ма*ц*кова полъмили, а ѡтъ сєли|ща Ма*ц*кова вширки до Радивиловы границы до закла*д*ноє могилы по*҃л*чвє*р*ти | мили, котораæ могила лєжить мєжи двєма ѡзєры – мєжы Лєшы*м* ѡзєромъ и Солонымъ ѡзєромъ. |

А ѡтъ Ма*ц*кова сєлища повєли насъ лєсомъ к озєрү Стрүстү, а до того ѡзєра | Стрүста ѡтъ Ма*ц*кова сєлища полъторы мили, а швирки[14] до Радивиловы | границы до ѡзєра Плюса чотыры мили. |

А ѡзєромъ Стрүстомъ үдолъжиню милæ чєрє*з* пєрєворотьє мимо Вєли|күю Горү ү возєро Снүдо, а ѡтъ Вєликоє Горы чєрє*з* ѡзєро Снүдо мало ѡставъ|лæючы поправє æкобы чєтьвє*р*түю часть ѡзєра Снүда. || ***[г҃ / 3]***

А с того ѡзєра Снүда рєчъкою Үклєницою ү ѡзєро Волюшо үдолъжъ ѡтъ[15] | Вєликоє Горы[16] до того Волюша бо*҃л*шє*й* мили,[17] а ѡтъ того Волюша вши*р*ки до | Радивиловы границы до ѡзєра Пєрєсвєча[18] пæть миль. |

А с озєра Волюша Протолъ*с*ю рєчъкою, котораæ по*д* зємълєю идєть ү возєро Єлєнько[19] Малоє. |

А с озєра Єлєнька Малого р*є҃ч*кою Єл*є҃н*кою ү ѡзєро Є*҃л*но Большоє, а ѡтъ ѡзєра | Волюша до ѡзєра Є*҃л*на Большого үдо*҃л*жъ вєликаæ милæ, а вширки до рє*ч*ки | Кобылы, котораæ выходить с озєра Пєрєсвєта кү Ради(ви)*ло*во*й* границы пæть | миль. |

А с озєра Є*҃л*на Бо*҃л*шого р*є҃ч*кою Є*҃л*ницою ү ѡзєро Ѡбаб*҃*є; үдо*҃л*жъ ѡтъ ѡзєра | Єльна до ѡзєра Ѡбабъæ полъмили. |

А с озєра Ѡбабъæ р*є҃ч*кою За*д*нєю үвє*р*хъ ү возє*ро* Д*҃б*ро. |

А с озєра Дбра с тою *ж* рєчкою үвє*р*хъ ү возєро Малоє Двє*р*ца. |

А с того Малого ѡзєра Двєрє*ц* ү Бо*҃л*шоє ѡзєро Двє*р*ца, а ѡтъ ѡзєра Дбра до | Большого ѡзєра Двє*р*ца үдолъжъ милæ, а вши*р*ки до границы Радивило|вы пæть миль. |

---

[14] *Так у рукапісе, трэба* а вширки.

[15] *Справа на маргінэзе паметка ў выглядзе крыжыка, зробленая простым алоўкам (XIX ст. ?).*

[16] *У рукапісе ў радку вертыкальная рысачка, зробленая простым алоўкам (XIX ст. ?).*

[17] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[18] *Літара* ч *праўленая.*

[19] *Літара* к *праўленая ў рукапісе.*

А с озєра Двє*р*ца Бо*л*шого рє*ч*кою Мику*л*скою увє*р*хъ нє доходæчы ѡзєра | Микульского поправє у вє*р*стє мимо голова тоє ѡзєро боромъ до ру*ч*(ъ)æ | Глубо*ч*ца, а тымъ Глубо*ч*цомъ до старины кнæзє*й* Масальски*х* полъ|торы мили, а вширки до Радивиловы границы до камєнæ Кобылы, | который лєжить у Двинє рєцє, выби*т* на кобылий [к]шта*лт*, пæть ми*л*. | Тутъ сæ скончываєть зємълæ Браславъскаæ. || ***[3 v.]***

А в повєтє Браславъскомъ зємль забраны*х* и людє*й* с ни*х* выгънаны*х* шєсть|дєсæть ̑и 4 лю*д*ски*х*, а ѡсобъно чотыры пустовъщины мєстъскихъ. |

А повєдають старыи люди браславъцы, и*ж*бы всє забрано и выгъ|нано у повєтє Браславъскомъ триста чоловєкомъ. Лєчъ намъ имє*н* и*х* нє по|вєдили, што и памєтуховъ и*х* нємъцы выстинали и повєшали. |

А почонъши ѡтъ ѡзєра Курчомъ а*ж* до Двины рєки забра*н*æ ѡтъ Кнæства | Вєликого Литовъского удо*л*жъ дєвєтьна*д*цать миль. А в томъ кгрунътє | людє*й* выгнаны*х* и забраны*х* 100 ̑и 40 ̑и 6 чоловєковъ, ѡкромє ты*х*, | которы*х* памєтати нє могуть.[20] |

А ѡзє*р* малы*х* и вєлики*х* забрано 50 ̑и 9 ѡзє*р*. Тутъ сæ почынаєть зє*м*лæ[21] | Поло*ц*каæ. |

То єсть зємъли кнæзє*й* Масальски*х*. Ру*ч*(ь)ємъ Глубо*ч*цомъ почонъши ѡтъ зє*м*ли[22] | и границы Браславъскоє до Двины рєки удо*л*жъ двє мили, а вши*р*ки Дви|наю рєкаю до того камєнъ Кобылы три мили. |

Друйская мяжа (мяжа Полацкага ваяводства)

То суть зємъли пана Миха*й*ловы Сопєжины. |

Тутъ насъ потъкалъ вра*д*никъ Дру*й*ски*й* пана Миха*й*ловъ Сопєжи*н* Василє*й* Ка|чанъ з боæры и ̑з лю*д*ми пана Миха*й*ловыми, и повєли насъ ѡтъ Двины | рєки рєкою Ѡнъдрыцою увє*р*хъ до ѡзєра Инъдра. |

А такъ повєдилъ тотъ вра*д*никъ, з боæры и з лю*д*ми ̑п(а)на Миха*й*ловыми, | и*ж* тыми мєстъцы чєрє*з* рєчъку И*н*дрицу никоторої кривъды нєтъ, а*ж* | до того ѡзєра И*н*дра. || ***[д / 4]***

А ѡзєра Инъдра рєчъкою Кгєкгужицою увє*р*хъ, а с тоє рєчъки направо по*ш*|ли знаки и рубєжы старыи по дєрєвъю, што*ж* и сами єсмо и*х* видєли вєль|ми частыє знаки до ѡзєра Ѡ*р*мєæ. В ты*х* мє*ст*ца*х* Нємъцы пєрєшъли тыє | стариє границы, и зємъли сами

---

[20] *Злева на маргінэзе паміж абзацамі почыркам $V_{пм}$ пастаўлены крыжык (акцэнтуацыя фрагмента тэксту).*

[21] *Справа на маргінэзе почыркам $V_{пм}$ надпіс* Ziemia Połocka.

[22] *Справа на маргінэзе почыркам $V_{пм}$ надпіс* Połock.

собє затєсали вдолъжиню наполъ|мили, а вши*р*ки в*є*рста мєжи ты*х* двү*х* ωзє*р* – ωзєра Инъдра, а ωзєра Ѿ*р*мєѫ. |

А тымъ ωзєромъ Ѿ*р*мєємъ, рєчъкою Ѿ*р*мєицою ү ωзєро Ѿсүнъцо. |

А с того ωзєра Ѿсүнъца ү Вєликоє ωзєро Ѿсүно. |

А с того Вєликого ωзєра Ѿсүна рєчъкою Ѿсүницою а*ж* до рєчъки Во*д*ги, гдє впа|даєть Во*д*га рєчъка ү Восүницү рєкү. Түтъ сѫ сконъчила зємълѫ пана Ми|ха*й*лова Сопєжина, а пришла граница Ѿсвєискаѫ ͨп(а)на воєводы Поло*ц*кого. |

Асвейская мяжа

Түтъ насъ поткалъ вра*д*никъ Ѿсвє*й*ски*й* ͨп(а)на воєводы Поло*ц*кого Сємєнъ Стє[23]|пановичъ, и *з* лю*д*ми, и з волостью Ѿсвєискою, и повє*л* насъ үвє*р*хъ рєкою Во*д*|гою милю. |

А с тоє рєчъки Водъги ү дрүгүю рєчъкү Малүю Во*д*гү үвє*р*хъ та*к*ͨ|жє милю. А тыи ωбє*д*вє рєчъки Во*д*ги идүтъ зємъли Нємєцъ|коє, граничачы зємълю Ѿсвєискүю зємълєю Лиѳълѫнтъскою. |

А тою рєчъкою Водъгою Малою ү дєрєво ωльхү, ү которо*й* ωль|сє нашли єсмо знаки и рүбєжы стариє. А *з* лүгү выєхавъшы на го|рү, түтъ привєли насъ к двүмъ копъцомъ пана Радивиловы*м*. | Ѿдинъ копєцъ поло*ц*ки*й*, а дрүги*й* ү Нємє*ц*ко*й* сторонє. А в поло*ц*комъ копъ|цы стоить пєнь со*с*ͨновы*й*, в которо*й* сосънє бо*р*ть была чоловєка | ωсвєиского Козина. Какъ жє в томъ пни и тєпє*р* знаки сүть. || ***[4 v.]*** А такъ тыє люди ωсвє*й*скии повєдили пєрє*д* нами, и*ж* в томъ мєстъ[24]|цү панъ Радивилъ хлєба єлъ, какъ түю границү чынилъ.[25] |

А ωтъ ты*х* двү*х* копъцовъ по дєрєвъю вєльми частыє знаки и рүбє|жи и *по м*хомъ, по дєрєвъю стариє рүбєжи пошли. |

А на*д* ωзєромъ Гагалинъцомъ ү соснє стариє рүбєжи с о*д*ноє стороны | выщєпаны и вы*ж*жєны, а *з* дрүгоє стороны цєлы. |

А ωтъ ωзєра Гагалинъца по мъхү, по дєрєвъю рүбєжы пошли ү рү|чє*й* Бєлы*й*, а рүчъємъ Бєлымъ ү рєчъкү Човъшү. |

А рєчъкою Човъшою үни*з* ү рєкү Сарью. Түтъ намъ повєдилъ | вра*д*никъ пана воєводы Полоцъкого Сємєнъ: "И*ж* түтъ нємєцъкии | люди Лотыгола, үходѫчы чєрєзъ тыи границы злодє*й*скимъ | ωбычаємъ, бо*р*ти казили, и звє*р* ловили, и рыбү ловили. Лє*т*ͨч | тыми разы, вжє какъ господаръ Єго милость рачылъ Васъ | послати, посланъцовъ своихъ, длѫ довєдываньѫ гра|ницъ стародавъны*х*. |

---

[23] *Справа на маргінэзе почыркам* $V_{пм}$ *надпіс* Oswey.

[24] *Злева на маргінэзе паметка – касы крыжык, просты аловак (XIX ст. ?).*

[25] *Фраза* -и, *иж* в томъ мєстъ|цү панъ Радивилъ хлєба єлъ, какъ түю границү чынилъ *падкрэслена простым алоўкам (XIX ст. ?).*

А такъ вжо Вамъ бүдүчы в Күрчмах, и нεмъцы заεхавъшы са|ми собε зεмъли Ѿсвεйскоε затεсали, почонъши ωтъ рεчъки Чо҇в|шы, гдε үпадаεть ү рεкү Саръю. А Са҇р(ъ)ε рεкою үниз, ажъ до үстьѧ | рεки Ѿсүницы, котораѧ үпадаεть ү *тую ж* рεкү Саръю. Того всεго | ωстрова үдолъжъ пѧть миль, а ҇вши҇рки двε мили Ѿ|свεйскоε зεмъли". || *[ε҇ / 5]*

[26]**А** по дрүгой сторонε, күды мы εхали, почонъшы од рεчъки Ѿдги, гдε үпала ү рεкү Ѿ|сүницү, по тых знакохъ, ѧко вышεй ωписаны, аж до рεчъки Човъшы, гдε впадаεт | ү рεкү Сар(ъ)ю, пѧть миль. |

А ωтътоль повεли насъ үвεрхъ рεкою Сар(ъ)εю полъторы мили до рεчъки Ма|лεницы, а Мεлεницою рεчъкою үвεрхъ. |

А *ωт*[27] тоε рεчъки Малεницы направо сүходоломъ к городищү, а ωтъ городища ү | рεчεй[28] Красъных[29], а Красънымъ рүчъεмъ үниз до рεчъки Любавъки. |

А Любавъкою рεчъкою үниз ү рεкү Синю, котораѧ вышла с озεра Ѿсвεѧ. |

А тою Синεю рεкою до рүчъѧ Нεвεровъского, который вышолъ с правоε рүки | и дεлить ωтъ Мочажа сεла городничого[30] Полоцкого з братьεю, котороε | сεло Мочажо Моско҇вский[31] ωтънѧлъ[32], а тотъ рүчεй Нεвεровъский үпалъ ү Си|ню рεкү.[33] |

А таѧ Синѧ рεка пошла ү зεмълю Московъскүю, а зεмлεю Московъскүю үпала ү Исү рεкү, а Исою рεкою ү Вεликүю рεкү близко Ѿпочъки – города московъ|ского. |

[34]**А** түтъ, на той границы Мочазкой, на томъ рүчъи Нεвεровъскомъ, который | рүчεй пошолъ ү рεкү Синю, түтъ стоѧлъ самъ становъ панъ Радивил | на борү, нε приходѧчи к томү рүчъю Нεвεровъскомү, и ωтъграничылъ | до тых трεх горокъ до рε҇чки Рүбанъки, котораѧ рεка вышъла с пүшъ|чы нεмεцкоε Рүбанъка, гдε сүть три копъцы насыпаны: ωдна нεмεц|каѧ, а дрүгаѧ псковъскаѧ, а

---

[26] *Надпісана над радком почыркам* $V_{пм}$ А под eto стороне us.

[27] *Надрадковае скарачэнне ў выглядзе кружочка з кропкай у цэнтры.*

[28] *Так у тэксце, павінна быць* рүчεй.

[29] *Так у рукапісе.*

[30] *Падкрэслена ў рукапісе.*

[31] *Падкрэслена ў рукапісе.*

[32] *Словы* -ть ωтъ Мочажа сεла городничого Полоцкого з братьεю, котороε сεло Мочажо Моско҇вский ωтънѧлъ *падкрэслена простым алоўкам (XIX ст. ?).*

[33] *Абзац справа абведзены скабой, просты аловак (XIX ст. ?).*

[34] *Словы* **А** түтъ, на той границы Мочазкой, на *падкрэслены простым алоўкам (XIX ст. ?).*

третææ полоцкаæ. Ино вжє то Москоͮвский сє | тыи зємъли давъно ѡтънæлъ и посєлъ.[35] || *[5 v.]*

[36]**А** на тых лєтєх вжє нєдавъно Московъский ѡтънæлъ Сєбєж и Мочажъ по[37] тотъ | ручєй Нєвєровъский, который насъ ѡтъграничылъ ѡтъ Мочажа. А мы вси | по тыи границы за дєдовъ и ѡтъцовъ нашых, и мы сами вєчъно дєржа|ли єсмо.[38] |

Почонъшы ѡтъ Двины рєки, аж до границъ псковъских до рєчъки Рүбанъки, | по границү Вєликого кнæзæ Витовътовү, а по Витовътє по границү | Радивиловү.[39] [40] |

Дэмаркацыя студзеня 1541 г.

[41]**З**[42] росказаньæ наæснєйшого г(оспо)д(а)ра нашого милостивого Жикгимонта, з Бо|жєй м(и)л(о)сти Королæ Польского, Вєликого кнæзæ Литовъского, Рүского, | Прүского, Жомойтъского, Мазовєцкого и иных, прошълого рокү того ж м(є)с(є)ца гєнъ|вара выєждчали на поправєньє тых границъ, пана Радивиловых, Па|новє Рада их м(и)л(о)сть Вєликого Кнæзства Литовъского вєлєбный кнæз Юри | Ѳальчєвъский, бискүпъ Лүцкий, а кнæз Вєньцлавъ з Вєрбича, бискүпъ Жомойт|ский, а вєльможныи пановє, панъ Æнъ Миколаєвичъ Радивилъ[43], староста | Жомойтъский, подчаший г(оспо)д(а)ра Королæ Его м(и)л(о)сти, дєржавъца Василисъкий, | а панъ Æнъ Юрєвичъ Глєбовича, воєвода Полоцъкий, маршалокъ г(оспо)д(а)ра | Королæ Его м(и)л(о)сти, а кнæз Æнъ з Доманова, сєкрєтар г(оспо)д(а)ра Королæ | Его м(и)л(о)сти, пробощъ и плєбанъ Виленьский. || *[ѕ / 6]*

А стороны зємъли Лиѳълæнтъскоє, з росказаньæ вєлєбъного и вєльможного | пана, а пана Гєрмана дє Брүклєнъ, иначєй Газєͩнкапъ, мистра Лиѳълæнтскоͮг(о), | вєлєбный кнæз Æнъ Амүкгъ Сасєнъ, бискүпъ Күршовъский, Æнъ з Рєкри, күͩнтор | Вєлєньский, Гєнъдрых Апүлєнъ, староста Єрүньский, Рєманъдүͨс Аскарємъбєркъ, | күнътор Рєвєльский, Æнъ Бокоршът, Ѳилипъ дє Брүкгєнь. Которие пановє,

---

[35] *Абзац справа абведзены скабой, просты аловак (XIX ст. ?).*

[36] *Абзац злева абведзены скабой і пазначаны касым крыжыкам, просты аловак (XIX ст. ?).*

[37] *Словы* ѡтънæлъ Сєбєж и Мочажъ по *падкрэслены простым алоўкам (XIX ст. ?).*

[38] *Фраза* А мы вси по тыи границы за дєдовъ и ѡтъцовъ нашых, и мы сами вєчъно дєржали єсмо *падкрэслена простым алоўкам (XIX ст. ?)*

[39] *Росчырк пяра.*

[40] *Ніжэй абзаца на маргінэзе пазначана* NB, *почырк* $V_{пм}$.

[41] *Абзац размешчаны ніжэй папярэдняга праз пяць інтэрвалаў.*

[42] *Ініцыяльная літара.*

[43] *Словы* Миколаєвичъ Радивилъ *падкрэслены светла-карычневым чарнілам (почырк* $V_{пм}$ *?).*

их | милость, приєхавъшы на тоє мєстъцє прєрєчоноє Кү*р*чмы, зүпо҃лною радою | и *ѡд*нос*тай*нымъ үмысломъ үчинили знакъ и початокъ ты*х* грани*ц* на*д* | ѡзєро*м* Кү*р*чмы, үсыпали стороны Княз*з*ства Вєликого Литовъского нєма|лы*й* копє*ц* ѡколо дүба, а стороны Лиѳлæнтъского, напротивъко томү | копъцү такє*ж* үсыпаны*й* копє*ц* нємалы*й*, а ѡтътоль рачили и*х* ҃м(и)҃л(о)҃сть | єхати кү морү, только до конъца и*х* ҃м(и)҃л(о)҃сть доєхати нє могли длæ | многихъ причынъ. |

Дэмаркацыя студзеня 1542 г. (працяг)

А потомъ тоє*ж* наæснє*й*шоє кнæжє Жикгимонтъ, з Божє*й* ҃м(и)҃л(о)҃сти Король По҃лски*й*, | Вєлики*й* кнæ*з* Литовъски*й*, Рүски*й*, Прүски*й*, Жомо*й*тъски*й*, Мазовє*ц*ки*й* и ины*х*, длæ | пєвънє*й*шого довєдываньæ, а лєпъшого вырозүмєньæ, рачылъ насъ посла|ти Ивана[44] Глєбовича Ко*р*сака, а Æна Кмитү Соколовича[45], Ѡлє*х*на Кривъца, а | Миколаæ Трєтæка, лєта Бо*ж*єго нарожєньæ[46] тисєча пæтьсотъ соро*к* | [47]второго, ҃м(є)҃*с*(є)ца[48] гєнъвара два*д*цатого ҃днæ, на пєвъны*й*[49] и положоны*й* рокъ, ѡтъ *Маєйстатү*[50] ҃г(о)҃*с*(по)҃д(а)ра нашого милостивого Королæ Єго м(и)҃л(о)҃сти с паномъ Лиѳъ|лæнтъскимъ, тоєстъ на дєнь Свєтого Анътониæ.[51] а такъ мы, вышє*й* | писаныи посланъцы, были єсма готовы и приєхали на мєстъцо зложо|ноє ѡтъ Єго ҃м(и)҃л(о)҃сти ҃г(о)҃*с*(по)҃д(а)ра нашого милостивого, Королæ Єго ҃м(и)҃л(о)҃сти, на Кү*р*|чмы, до которого мєстъца посланъцы Мистра Лиѳълæнтъского на то*й* | дєнь быти нє могли, алє назавътрє*й*, по Свєтомъ Анътонию, к намъ до | Кү*р*чмъ *при*єхали,[52] тоєстъ шлæхєтъныє и үтъстивыє пановє Æнъ Бокорыщъ, || ***[6 v.]*** а Лавърє҃*н*тиүсъ Ши҃*н*хєль, Ѳилипъ Ѳүнъдє*р*брүкгъ, а Æнъ Вєръкєль. |

А тамъ, на томъ мєстъцү,[53] коли єсмо зъєхалисæ и чынили єсмо таковүю | розмовү, æко *ко*торымъ ѡбычаємъ мєли бы*х*мо искати грани*ц* Радивило|вы*х*, үзæвъши Бога на помочъ и свєтүю

[44] *Словы* рачылъ насъ послати Ивана *падкрэслены простым алоўкам (XIX ст. ?).*

[45] *Словы* Глєбовича Корсака, а Æна Кмитү Соколовича *падкрэслены светла-карычневым чарнілам (почырк* $V_{пм}$ *?).*

[46] *Тут у рукапісе коска.*

[47] *Злева на маргінэзе напісана* 1542*, просты аловак, почырк* $VII_{нд}$*.*

[48] *Словы* Бо*ж*єго нарожєньæ, тисєча пæтьсотъ соро*к* второго, ҃м(є)҃*с*(є)ца *падкрэслены светла-карычневым чарнілам (почырк* $V_{пм}$ *?).*

[49] *Тут у рукапісе коска.*

[50] *Слова* Маєйстату *надпісанае над словам* г(о)с(по)д(а)ра.

[51] *Тут у рукапісе коска.*

[52] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[53] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

справєдливость,[54] и такъ тє*ж* чы|нєчы к воли и росказанью Его ҃м(и)҄л(о)҄*с*ти ҃г(о)҄*с*(по)҄д(а)ра нашомү милостивомү, Королю | Его ҃м(и)҄л(о)҄*с*ти, ѡни с нами үчынили таковоє постановєньє, и листо*м* своимъ | намъ ѡписалисѧ,[55] который листъ наполъ ро*з*рєзали, и намъ ѡ*д*нү наполо|вицү дали, а другүю собє зоставили,[56] ко*то*риє в о*д*но слово было написано. | Нашы*х* листє*х* пє*р*ши*х* а*р*тыкүлъ стоить,[57] гдє по*д*даныє Его ҃м(и)҄л(о)҄*с*ти ҃г(о)҄*с*(по)҄д(а)ра нашо҃*г*(о) | милостивого, Королѧ Его ҃м(и)҄л(о)҄*с*ти, насъ повєдүть, маємъ и*х* наслєдовати.[58] | А такъ мы вси, ѧко посланъцы ҃г(о)҄*с*(по)҄д(а)ра нашого милостивого, Королѧ Его | ҃м(и)҄л(о)҄*с*ти, тако тє*ж* посланъцы пана Мистра Лиѳълѧнтъского, вси вєсполо҃*к* | во*д*лүгъ постановєньѧ и призволєньѧ,[59] посланъцовъ пана Мистра Лиѳъ|лѧнтъского, єхали єсмо границою. |

Напє*р*вє*й* почєли єсмо ѡтъ ты*х* двү*х* копъцовъ, которыє пановє и*х* ҃м(и)҄л(о)҄*с*ть | үчынили прошълого годү, ѧко вышє*й* ѡписано єстъ, чєрє*з* ѡзєро Кү҃*р*чмы | кү зємъли пановъ Во҃*л*чъковичовъ. И привєли насъ шлѧ*х*та[60] и по*д*даны Его | ҃м(и)҄л(о)҄*с*ти ҃г(о)҄*с*(по)҄д(а)ра нашого милостивого, Королѧ Его ҃м(и)҄л(о)҄*с*ти, повєтү Мо*й*шокго҃*л*|ского смолъвєнє кү ѡномү копъцү, которы*й* стоить на*д* ѡзєромъ Кү҃*р*чмы | при горє на то*й* жє зємли. И повєдили пєрє*д* нами, и*ж* на томъ мєстъцү стоѧ|ла сосъна, а противъ тоє сосъны липа, ү которо*й* липє знаки пана Ради|виловы были, которыє знаки и*з* дєрєвомъ нє*м*цы с корєнѧ выкопали, ѧко мы | сами очима своими то видєли, и*ж* на томъ мєстъцү єстъ знакъ – выкопа*на*ѧ | ѧма.[61] || ***[з / 7]***

А затымъ түтъ сталосѧ мєжи нами ро*з*дєлєнє: ѧ, Иванъ Глєбовичъ Корса҃*к*, | а Ѧнъ Кмита[62] – стороны Вєликого Кнѧ*з*ства Литовъского, Ѧнъ Боко*р*ытъ, | а Лавърєнътиү҃*с* Шинъхєль – стороны панъства и зє*м*ли Лиѳълѧнтъскоє, | посланы кү границамъ московъскимъ на горү. |

А на другүю сторонү кү Солономү морү,[63] то єстъ на долъ, єхали Ѡлє*х*но Кры|вє*ц*, а Никола*й* Трєтѧкъ, а стороны зємъли Лиѳълѧнтъскоє Ѳилипъ Ѳү҃*н*дє*р*|брүкгъ, а Ѧнъ Вє*р*кгєль. |

---

[54] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[55] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[56] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[57] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[58] *У рукапісе тут стаіць коска.*
[59] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[60] *Тут у рукапісе коска.*
[61] *У правым ніжнім куце кустодыя* А затым түтъ.
[62] *Праўлена ў рукапісе.*
[63] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

А коли было назавтрє*й* ү нєдєлю, то єстъ по Свєтомъ Анътонию, мы, ко|торыє были єсмо посланы кү границамъ московъскимъ, *зъє*халисæ єс*м*о | вєсполокъ з обү сторонъ на тоє *ж* мєстъцо на копє*ц*, ү которомъ сосъна | и липа, и с тыми з ими с корєнæ выкопаны сүть[64], и хотєли єсмо постү|повати и єхати во*д*лє үмовы и ѡписаньæ пановъ посланъцовъ мистра | Лиѳълæнтъского,[65] лєчъ ѡны намъ чо*г*(о) допүстити нє хотєли, повєдаючы | причыны нєслүшъныє – æкобы то нє былъ копє*ц* Радивиловъ, алє пєчъ, | ү которо*й* попєлъ жгли. |

А к томү тє*ж* повєдили, и*ж* в томъ зүполънои наүки ѡтъ пана своєго нє має*м*, | абы намъ допүстить мєли искати и писати, малєвати грани*ц* | Радивиловы*х*, и взæли то собє до навүки пана своєго пєвъны*й* рокъ до | сєрєды. А скоро бы имъ была принєсєна навүка ѡтъ пана Мистра | и*х*, того *ж* часү мєли намъ дати знати. |

А коли тотъ дєнь пришолъ, то єсть сєрєда, ѡны жа*д*ноє *на*үки ѡтъ п(а)на | своєго намъ нє повєдили, и възєли то собє єщо на пєвъны и ѡстато*ч*ны*й* || ***[7 v.]*** рокъ до сүботы по*д* добрымъ а рицє*р*скимъ словомъ, и*ж* мєли дати зна|ти намъ волю пана своєго. А коли тотъ дєнь пришолъ, то єсть сүбота, такєжъ, æкъ и пє*рвєй*, жадноє наүки ѡтъ пана своєго,[66] котораæ бы мєла | дана быти, нє повєдили, только үказовали намъ листъ пана ми|стра и*х* Лиѳълæнтъского, который бы*л* писанъ до Его м(и)л(ос)ти г(о)*с*(по)д(а)ра | нашого милостивого, Королæ Его м(и)л(о)*с*ти Жикгимонъта, и повєдили | намъ, и*ж* мы того чинити нє можємъ, ани хочємъ. Абысъмы васъ пү|стить мєли, гдє по*д*даныє г(о)*с*(по)д(а)ра Королæ Его м(и)л(о)*с*ти повєдүть, | было бы то шкодою панъствү Лиѳълæнтъскомү. |

И мы ѡбачывъшы и*х* вєликүю нєсталость, и*ж* ѡни ани на листъ сво*й*, | ани[67] на приречєньє слова своєго[68] насъ пүстити нє хотєли,[69] и мы, ѡка|завъшысæ шлæ*х*тє и рыцє*р*ствү, которыє при насъ на тотъ часъ были | и єхали єсмо по сєсыи, күды нємъцы кгвалътовънє забрали, роз*м*єраючы | долъгость и широкость во*д*лүгъ росказаньæ и наүки Его м(и)л(о)*с*ти г(о)*с*(по)д(а)ра | нашого милостивого Королæ Его м(и)л(о)*с*ти. |

Уладанні паноў смольвенскіх

---

[64] *Літара* ъ *праўлена ў рукапісе.*

[65] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[66] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[67] *У рукапісе над літарай* и *пастаўлена кропка.*

[68] *Тут у рукапісе коска.*

[69] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

Напє*р*вє*й* коли єсмо приєхали ωзєро Кγ*р*чмы з боæры шлæ*х*тою и *з* доста|точънымъ доводомъ по*д*даными Его м(и)л(о)ʃ*с*ти г(о)ʃ*с*(по)д(а)ра нашого милостивого | Королæ Его м(и)л(о)ʃ*с*ти,[70] которы*х* ωныє шлæ*х*та мєли и привєли насъ на зємълю | Волъчъкавичовъ,[71] котораæ єстъ задана панє*й* Лавърынової Шγкової,[72] | и повєдили пєрє*д* нами тыє свєтъки по*д*даныє г(о)ʃ*с*(по)д(а)ра нашого милости|вого Королæ Его м(и)л(о)ʃ*с*ти, которы*х* ставили пановє смольвє̆*н*скиє Мацовичи | и Богдановичы, и*ж* таæ зємълæ єстъ стародавна пановъ смольвє̆*н*ски*х*, | которγю тєпє*р* Нємъцы ωтънєли. Часть ωтънєли тоє зє*м*ли полє*м*,[73] || ***[й / 8]*** а часть ωтънєли лєсомъ. Которγю часть ωтънєли полємъ, томγ лєтъ | ωсмъ,[74] а дрγгγю часть, гдє стоæли боæрє нєдалєко ωтъ ωзєра Кγ*р*чомъ, | æкъ таæ часть ω*д*нєта томγ лєтъ три*д*цать.[75] |

А потомъ єхали єсмо границою, гдє тєпє*р* по*д*даныє Его м(и)л(о)ʃ*с*ти г(о)ʃ*с*(по)д(а)ра нашого | милостивого Королæ Его м(и)л(о)ʃ*с*ти дє*р*жать. |

Напє*р*вє*й* ωтъ ωзєра Кγрчомъ до ωзєра Кєвънина γдолъжъ єстъ вє*р*ста, | а вшириню такє*ж* вє*р*ста до границы Радивиловы до пнæ бєрєзового. |

А ωтъ Кєвънина ωзєра до ωзєра Солатъ γдо̆*л*жъ єстъ полъвє*р*сты, а вши*р*|ки до границы Радивиловы добраæ полъмили до гори Со̆*л*нєчъноє. |

А на*д* тымъ ωзєромъ Солати ωтънєто єстъ сєлищовъ, на которы*х* ωсади*л* | своими лю*д*ми Каспо*р* Бридо̆*л*кговичъ, а на двγ̆*х* сєлища*х* тотъ Каспо*р* збγ|довалъ собє дво*р*. Имæ на ты*х* людє*й*, которы*х* выгъналъ Бридо̆*л*кгъ, | ωтє*ц* Каспоровъ: |[76] **Ю**дасъ, Сакъ, Мй*н*тє*р*, Ротъкγсъ, Кгєдысь, Ꙋʃ*с*ка. На Юдовомъ сєлищγ а на Са|ковомъ – на ты*х* зємълæ*х* самъ Каспо*р* сєдить,[77] а на ты*х* чєтырє*х* зємълæ*х* | ωсадилъ Каспо*р* литъвою: на Минтєрєвъщйзнє[78] ωсадилъ Юшъка Бє*р*то|шєвича, на Ротъковъщинє а Кгєдє̆*с*щизнє ωсадилъ Во*й*тъка Пацовича, | на Ꙋчишъки ωсадилъ Ма*р*тина плєбана. |

Сγмою ты*х* людє*й* выгнаны*х* шєсть чоловєковъ по*д*даны*х* г(о)ʃ*с*(по)д(а)ра нашого. || ***[8 v.]***

---

[70] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[71] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[72] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[73] *Кустод* а часть *выканана почыркам* $II_{пм}$.
[74] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[75] *Тут у рукапісе коска.*
[76] *Далейшы тэкст аформлены як новы абзац – праз тры інтэрвалы.*
[77] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[78] *Тут у рукапісе коска.*

А ѡтъ ѡзєра Сола*т* рєчъкою Солатицою ү возєро А*р*клєжєро, үни*з* ѡтъ Со|латъ ѡзєра до ѡзєра А*р*клєжєра[79] үдолъжъ єстъ границою вєрста. А на ка*н*|цы ѡзєра А*р*клєжєра за рєчъкою сєдить чоловєкъ нємєцки*й* Адамъ Нарү|тєвичъ. |

А ѡтъ ѡзєра А*р*клєжєра рєкою, до ѡзєра Күмъпотæ үдолъжъ, үни*з* двє вє*р*стє, | а вши*р*ки ѡтъ того Күмъпотæ до границы Радивиловы вє*р*ста. А[80] на*д* ты*м* | ѡзєромъ Күмъпотємъ, на зє*м*ли Мацовичовъ, сєдæть люди Ӕспоровы,[81] а | [82]которы*х* выгъналъ тотъ жє Ӕспо*р*. Имєна ты*х* людє*й* Дацүсъ, Кгє*р*ка, Нарү|тисъ,[83] а ѡсадилъ такъжє литъвою, которыє повътєкали ѡтъ пано*в* | свои*х*, то єстъ Ӕкүбъ, Күкүлєносъ,[84] Са*р*кглєлюсъ, Күдисъ, Кгрикгє*л*, Иосєлєно*с*, | Пєтърє*л*, Бүтъкүносъ. А ѡтъ ѡзєра Кү*м*потæ долгостъкү, которы*й* намъ | шєринє[85] на Радивиловы*й* границы, үши*р*ки вє*р*ста. |

А ты*х* выгнаны*х* вышє*й* писаны*х* людє*й* три чоловєки. |

А ѡтъ Комъпотæ ѡзєра до ѡзєра Скү*л*бина рєчъкою Комъпотєю ү|долъжъ вє*р*ста, а вши*р*ки до границы Радивилово*й* полъвє*р*сты. |

А ѡтъ Скү*л*бина ѡзєра рєчъкою Скүлъбиною до ѡзєра Пє*р*тєкина үдолъжъ | полъвє*р*сты, а вши*р*ки до границы Радивилово*й* такє*ж* полъвє*р*сты. |

А ѡтъ Пєрътєкина ѡзєра рєчъкою Пє*р*тєкинєю үни*з* до рєчъки Ски*р*ны | үдолъжъ полъвє*р*сты, а вши*р*ки до границы Радивилово*й* такє*ж* полъвє*р*сты | до рєчъки Ѿкъмєны. || ***[ѳ / 9]***

А ѡтъ ты*х* дву*х* рєчокъ, гдє сошлисæ Ски*р*ною рєчкою, до ѡзєра Пєтъринæ | вєрста. |

А ѡ*т* Пєтринæ ѡзєра до дороги, котораæ идєть [съ] солока ү зємълю Нємє*ц*күю, ү|до*л*жъ на горү рєчъкою Ски*р*ною милæ, а попєрєкъ до границы Радивиловы | такє*ж* милæ. По түю дорогү сконъчываєтьсæ зємълæ Мацовичовъ, а | пришъла зємълæ Богъдановичовъ. |

А чєрє*з* дорогү түю *ж* рєкою Ски*р*ною ү возєро Ски*р*нотæ үдо*л*жъ ѡтъ тоє до|роги до ѡзєра Ски*р*нотæ вє*р*ста, а вши*р*ки до границы Радивилово*й* милæ | до ѡзєра Ѿкъмєна, котороє ѡзєро граничить Радивиловымъ рүбє|жомъ. |

---

[79] *Тут у рукапісе коска.*

[80] *Загалоўная літара ў рукапісе.*

[81] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[82] *Злева на маргінэзе крыжык, прастаўлены простым алоўкам (XIX ст. ?).*

[83] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[84] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[85] *Так у рукапісе.*

А ѡтъ ѡзєра Ски*р*нотæ рєкою Ски*р*ною ү*в*є*р*хъ ү возєро Ски*р*но үдо҃*л*жъ двє | вє*р*стє,[86] тамъ сæ сконъчываєть зємълæ пановъ смо҃*л*вєнъских. Күграницы | Дрысвє*ц*ко*й* того всєго забрано зємъли г(о)҃*с*(по)д(а)ръско*й* чєрє*з* Лиѳълæнъты, почо҃*н*|шы ѡтъ ѡзєра Кү*р*чомъ а*ж* до ѡзєра Ски*р*на чотыры мили добры*х*. |

А по рє҃*ч*цє Ѿкъмєнє всє пүща была, а по*д* тою пүщєй люди сєдєли Богдано|вичовъ. А тотъ лєсъ Бридолкгъ ро*з*робилъ и лю*д*ми своими ѡсадилъ, | и затымъ и люды Богдановичовъ забралъ, и границү собє үчынилъ | рєчъкою Ски*р*ною. А тыє люди прочъ выслалъ и своими лю*д*ми *ѡ*сади҃*л*, | коториє злодєи и ро*з*бо*й*ники з Литъвы повтєкали,[87] æко*ж* намъ и тєпєрє|чи ѡтъ ты*х* злодєєвъ вєликиє кривъды становæтьсæ. |

А которы*х* людє*й* на то*й* пүщи посажалъ, тымъ людємъ имæна напє*р*вє*й*: || ***[9 v.]*** Кги*р*дюши҃*с* Мижовичъ;[88] Ю*д*ка Кгирєпєлада҃*с*,[89] Станєлисъ, бра*т* | єго, Милошъ Сакишъкисъ;[90] Ма*р*тинъ Кишъкєли,[91] Можүкъ, братъ єго, | Ѧнєлись Матєєвичъ,[92] Бє*й*ти҃*с* лотыголи҃*н*,[93] Ма*р*тинъ Жєпанисъ, Ѧнү҃*ш*|ка Накүтєвичъ, Мæдєлисъ и*з* Дисны, Ми*х*но Би*р*жовичъ, Тви*р*тисъ, | Мацъко Сє*д*лæ*р*,[94] Васко Прү*д*никъ.[95] |

То тыє люди, которы*х* на наш*ой* пүщи посажалъ Бридо҃*в*кгъ нємє*ц* | на зємъли Богдановичовъ, ро*з*робивъшы пүщү, ѡсадилъ пєтъна*д*ца*т* | чоловєковъ. |

А которы*х* людє*й* из зєм*л*ь нашы*х* выгналъ, тымъ имæна: Станъко а Пє*т*ръ | Римъдєвичы – ты*х* выгналъ, а на ты*х* зємлæ*х* посадилъ Пєтра Ши҃*л*|вєнæ; на Ски*р*но*й*ти ѡзєрє сєдєлъ Пєтъкүсъ, а братъ єго Ѿнъдрүсъ – ты*х* | выгналъ, а посадилъ Ѧна Бє*й*тишъка. |

Мицүсъ а Ротъкү҃*с* Пүнєвичы – ты*х* выгналъ, а посадилъ Станєлæ, Сви|ланєва зæтæ; на то*й* жє зємъли посадилъ Ѧнєлæ Нарцовича, а Радлæ | Станьковича. |

Ма*р*тина а Бє*й*нар*м*а Добє*й*шовичовъ выгналъ,[96] а на то*й* зємъли посадилъ | Грица Стєпановича[97] а Матєæ Станьковича; Ѿлє*х*на а Матєæ Хотю|тановичовъ выгналъ, а посадилъ Станєла

---

[86] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[87] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[88] *Гэты знак ёсць у рукапісе.*
[89] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[90] *У арыгінале двукроп'е.*
[91] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[92] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[93] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[94] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[95] *Тут у рукапісе коска.*
[96] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[97] *Тут у рукапісе коска.*

Таракишъка; Потæ Вой*кгйн*|товича выгналъ, а түю зємълю Ба*р*тошү Кгиковичү ѡтъдалъ. |

Ты*х* жо боæ*р* г(о)*с*(по)д(а)рски*х* Богдановичовъ и*х* людє*й* выгнаны*х* ѡдина*д*ца*т* | чоловєковъ. || ***[ı̂ / 10]***

То єстъ люди Богдановичовъ и зємъли, которы*х* нємє*ц* Бридо*л*кгъ | выгналъ моцъно кгвалътo*м*, и границү собє үчынилъ ѡтъ Ѿкъмєны | рєки рєкою Ски*р*нотєю ѡтъ Дрысвє*ц*кого рүбєжа, а*ж* до ѡзєра Ски*р*нотæ, на|полъ дєлæчи то ѡзєро.[98] А то сæ стало за күнътотора[99] Нєвъгиньского кнæ|зæ Рүдого, а за нашого м(и)л(о)*с*(ъ)тивого Королæ Его м(и)л(о)*с*(ъ)ти Жикгимонъта,[100] æкъ | Его м(и)л(о)*с*(ъ)ть на Ѿтъчизнє своє*й* Вєликомъ Кнæзствє Лито*в*скомъ;[101] |

То сүть люди Мо*р*кү*р*товичовъ, которы*х* Бридо*л*кгъ нємє*ц* выгналъ | и своими лю*д*ми ѡсадилъ напє*р*вє*й*: |

Сташүса того согналъ,[102] а посадилъ Ба*р*тоша Кгиковича; Матъæса Күмо|нæ согъналъ,[103] а Станиса на то*й* зємъли посадилъ; Ю*х*на Мацовича со*г*на*л*, | а Романа на то*й* зємъли посадилъ;[104] Пєтра Нацовича выгъналъ,[105] а Масæ | на то*й* зємъли посадилъ;[106] Ю*р*æ Биздєнєвича выгналъ,[107] а посадилъ Кгє*й*|тєлæ;[108] Мица Попүтєвича Толаконьского выгналъ, а посадилъ Ро|мєкєлæ Пєтьковича, дрисъвє*ц*кого чоловєка; Рүкъша Монътєвича | выгналъ,[109] а посадилъ Дүтъша,[110] Лотъвина;[111] Ивана Пү*й*ковича | Алєсæ выгналъ, а Милє*й*ка Лєсєвича на то*й* зємъли посадилъ; Юшъ|ка Ма*р*тиновича того нє гналъ, и тєпє*р* на то*й* зємъли сєдитъ, а и*м* | слүжитъ. |

Тотъ жє нємєцъ Бридо*в*кгъ людє*й* [съ] зємъли боæ*р* г(о)*с*(по)д(а)ръски*х* Мо*р*кү*р*то|вичовъ 10 чоловєковъ [выгналъ], а на тыхъ зємълæ*х* своими лю*д*ми ѡсади*л*. |

Сүмою ты*х* вси*х* людє*й* согнаны*х* ү повєтє Смольвєньскомъ три*д*|цать чоловєковъ, а на пүщи ты*х* жо боæ*р* г(о)*с*(по)д(а)ръски*х*

---

[98] *Тут у рукапісе коска.*
[99] *Так у рукапісе, павінна быць* күнътора.
[100] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[101] *Гэты знак ёсць у рукапісе.*
[102] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[103] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[104] *Тут у рукапісе коска.*
[105] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[106] *Тут у рукапісе коска у.*
[107] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[108] *Тут у рукапісе коска.*
[109] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[110] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[111] *Тут у рукапісе коска.*

смольвæнъ то*т* жɛ || ***[10 v.]*** нɛмɛцъ Бридо*в̆*кгъ, розробивъшы пүщү, ѡсадилъ пɛтъна*д*цать чоло|вɛковъ. |

А на то пановɛ смольвɛньскиɛ ставили пɛрɛ*д* нами свɛтъковъ добры*х*, | люд*ɛй* стары*х*, вɛры го*д*ны*х*. |

Напɛ*р*в*ɛй* Ротъкүсъ Бɛ*й*наровичъ, чоловɛкъ пан*ɛй* Бо*р*тъково*й* на Кү*р*чмах; | Кга*й*жүтисъ Ми*х*новичъ, чоловɛкъ кнæзæ бискүпа Вилɛньского; Соло*ц*ки*й* *Ӕд*кү*с̆* Лɛсɛвичъ, чоловɛкъ кнæзæ бискүпа Вилɛньского с Озɛрɛсъ. |

Тыɛ три свɛтъки стариɛ, которы*х* на возɛ*х* вывозили до насъ, которыɛ нɛ | могли ходить, прɛ*д* старостою асвɛтъчыли тымъ ѡбычаɛмъ, в о*д*но слово | повɛдаючы, и*ж* панъ Радивилъ Ѿстиковичъ ɛхалъ тыми границами, | которыɛ сүть копаны, и копъцы сыпаны ѡтъ ѡзɛра Кү*р*чомъ, просто | посɛрɛ*д* самого ѡзɛра кү сосънɛ, гдɛ тɛпɛрɛ нɛ*м*цы сказили,[112] з дрүгоɛ сторо|ны того ѡзɛра Күръчомъ,[113] гдɛ *ж* и мы сами тамъ копали и сыпали тыɛ | копъцы своими рүками,[114] а противъ тоɛ со*с̆*ны липа стоæла,[115] а томү ɛстъ | сɛмъдɛсæтъ лɛтъ и три лɛта. |

Павɛлъ Римүтɛвичъ,[116] Бɛ*р*натъ Вичүносъ, Мɛ*л̆*ви*д* Рүтɛ*й*кɛносъ, Матɛ*й* Во*й*|ска*д* – люди кнæзæ бискүпа Вилɛньского с Озɛрɛ*с̆*. |

[117]**Т**ыɛ вси ѡднимъ словомъ свɛтъчыли, повɛдаючы, и*ж* ɛсмо тамъ хожи|вали з отъцы нашыми, лүбæ бирали ү томъ лɛсɛ, которы*й* былъ | на*д* ѡзɛромъ Күрчмы.[118] А такъ намъ ѡтъцовɛ наши повɛдывали и үка|зывали намъ тотъ копɛ*ц*, сыпаны*й* ѡколо со*с̆*ны, и*ж* тотъ копɛ*ц* ɛстъ Радивиловъ, гдɛ тɛпɛ*р* нɛмъцы сказили и с корɛнæ выкопали.[119] |

[120]Күзма Паньковичъ, боæринъ г(о)*с̑*(по)д(а)ръски*й* повɛтү Мо*й*шокгольского, свɛтъчы*л̆* | тымъ ѡбычаɛмъ: «Иж ɛ*м*[121] æ слүжилъ панү Радивилү в тотъ часъ, и носилɛ*м* | за ни*м* дрɛвъцо, и былɛ*м* в тотъ часъ, æкъ тамъ копъцы сыпано, а то*м*ү лɛ*т* сɛ*м*дɛсæтъ | и три лɛта».[122] || ***[а̃і / 11]***

При томъ тɛ*ж* ставили чотыро*х* свɛтъковъ, боæ*р* г(о)*с̑*(по)д(а)ръски*х* дрысвɛ*ц*ски*х*, а двү*х* | боæ*р* пүтъны*х*: |

---

[112] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[113] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[114] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[115] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[116] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[117] *Ніжэй ад папярэдняга абзацу на адзін інтэрвал.*
[118] *Тут у рукапісе коска.*
[119] *Тут у рукапісе коска.*
[120] *Ніжэй ад папярэдняга абзацу на адзін інтэрвал.*
[121] Так у рукапісе, магчыма, трэба чытаць ɛ*си*.
[122] *У правым ніжнім куце кустод* При то*м* тɛ*ж* .

Во*й*тъко Миштоо*р*товичъ,[123] Ѡнъдрүсъ Матєєвичъ,[124] Юшъко Нєкрашєвичъ, Савъ|ка Монюлєвичъ. А двү*х* боæ*р* пүтъны*х*: Митъко Павъловичъ, Алъхимъ Коза. | Тыє вси свєтъки свєтъчыли в о*д*но слово: коли єхалъ панъ Радивилъ Ѡсти|ковичъ, граничєчи зємълю Др(ы)ꙋ*с*(вє)*т*скү*ю* Королæ Его м(и)л(о)ꙋ*с*(ъ)ть Казимира з Ыѳълæнты,[125] | мы в тотъ часъ єхали з отъцы нашыми. И панъ Радивилъ, пєрєєха*в*шы | ѡзєро Кү*р*чмы до зємъли Радивила Волъчковича, Мацовичовъ и Бо[126]|гдановичовъ, ү кра*й* того ѡзєра стоæла со*с*на, и казалъ копъцы ко|пати ѡколо тоє сосъны панъ Радивилъ,[127] и мы з отъцы нашыми[128] | своими рүками тыє копъцы *ко*пали, а томү єстъ 70 лє*т* и три *лє*та. |

Ю*р*æ Гаромє*й*ковичъ, Матє*й* Ма*р*лкиновичъ,[129] Микола*й* Пєтровичъ – люди | повєтү Мємиж*ж*ского, по*д*даныє Его Королєвъскоє м(и)л(о)ꙋ*с*ти;[130] Ѥнъ Дєвъкго|вичъ, чоловєкъ повєтү Раканътиꙋ*с*ского.[131] |

Тыє чотыры свєтъки тымъ ѡбычаємъ свєтъчыли,[132] и*ж* ѡтъ|цовє и дєдовє наши в томъ лєсє, которы*й* ро*з*робили нємъцы на*д* | тымъ ѡзєромъ Кү*р*чмы, мєли бо*р*ти свои, и с ты*х* бо*р*тє*й* давали да*н* | мєдовүю до Вилна,[133] а такъ мы хожывали з отъцы нашыми с ты*х* | бо*р*тє*й* мєдү брати, и мєвали єсмо свои бо*р*ти, æкъ ү зємълæ*х* | панъски*х*, такъ и ү кнæзки*х*, а*ж* до границъ Лиѳълæнтъски*х*, идүчи | по*д*лє границы Радивилово*й*,[134] которыє бо*р*ти нинє нємъцы по|рүбали и вы*ж*гли а*ж* до корєнæ. |

Микола*й* Кги*р*дюшєвичъ, старє*ц* волости Дрысвєцкоє, Станиславъ | Анъдрүшєвичъ, боæринъ пүтъны*й* – || ***[11 v.]***

Тыє два свєтъки свєтъчыли тымъ ѡбычаємъ, и*ж* ѡтъцовє нашы на*м* | үказывали тыє копъцы, которыє сыпалъ панъ Радивилъ.

---

[123] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[124] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[125] *Фраза* коли єхалъ панъ Радивилъ Ѡстиковичъ, граничєчи зємълю Др(ы)ꙋ*с*(вє)*т*скү*ю*, Королæ Его м(и)л(о)ꙋ*с*(ъ)ть Казимира, з Ыѳълæнты *падкрэслена простым алоўкам (XIX ст. ?).*

[126] *Словы* И панъ Радивилъ, пєрєєха*в*шы ѡзєро Кү*р*чмы до зємъли Радивила Волъчковича, Мацовичовъ и Бо- *падкрэслены простым алоўкам (XIX ст. ?).*

[127] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[128] *Справа на маргінэзе напісана* 1542, *просты аловак (XIX ст. ?).*

[129] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[130] *Тут у рукапісе коска.*

[131] *У рукапісе двукроп'е.*

[132] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[133] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[134] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

Ѿтъцовє | нашы тамъ были, и тыє копъцы сами своими рүками сыпали. |

А на то мы вси боæрє смольвєньскии Мацовичы, Волчъковичы и Богда|новичы, по*д*даны Его м(и)л(о)*с*(ъ)ти г(о)*с*(по)д(а)ра нашого милостивого Королæ Его м(и)л(о)*с*(ъ)ти, | готови єсмо своими ѡсобами и *з* свєтъками своими поприсєгнүти, | и*ж* то єстъ граница и копъцы сыпаны правъдивыє пана Радивиловы,[135] | æко*ж* тыє боæрє г(о)*с*(по)д(а)рскиє смольвєньскиє вывєли границү свою до ѡзєра | Ски*р*на и подали дрисвєчаномъ.[136] | [137]

Дрысвяцкая воласць

[138]**Т**үтъ сæ почынаєть граница Дрысвєтъскаæ.[139] |

Потъкалъ насъ вра*д*никъ Дрысвєтъски*й* панъ Сємєнъ Мацъковичъ со *в*|сєю волостью Дрысвє*ц*кою, з лю*д*ми старыми, добрє свєдомыми | границъ и знаковъ Радивиловы*х*, и повєли насъ ѡтъ ѡзєра Ски*р*на | [140]полємъ, што нє*м*цы сєго лєта ѡтънєли и житомъ засєæли. А ѡтъ | того *по*лæ лєсомъ ко мъхү, а мхомъ ү возєро Самони*с*, до того Самонæ | ѡзєра ѡтъ Ски*р*на ѡзєра полъмили, а вши*р*ки до Радивиловы гра|ницы до ѡзєра Акгоринæ милæ. |

А в томъ кгрүнътє, пєрєстүпивъшы границү пана Радивиловү | Дрысвєтьско*й* волости, кнæ*з* кү*н*то*р* Нє*в*гиньски*й* Рүды*й* забралъ | ѡтъ панъства Кнæзства Вєликого Литовъского ү три*д*цать лєтє*х* | два*д*цать чоловєковъ *з* домы, и *з* зємълæми и*х*. И подалъ и*х* нємъцү | Бридо*л*кгү, ѡтъцү Каспоровү. Имєна тымъ людємъ Радивила: | Нєкрашєвича того самого забили,[141] и домъ со*ж*гли, а статокъ єго[142] || ***[в҃і / 12]*** побрали, а зємълю кү дворү своємү привє*р*нүли и тєпє*р* пашүтъ; |

А дрүги*й* чоловєкъ Пєтько. А в того Пєтька шєсть сыновъ было, а ко*ж*ды*й* | ѡсобно жилъ и слү*ж*бү ѡсобънүю слүжилъ, на *й*мæ: Василь, Сємєнъ, Кү*р*æнъ, | Ивашъко, Гри*д*ко, а Ѿникє*й*. Ты*х* вси*х* выгүбили, постинали и повєшали, а зє*м*ли | и*х* кү дворү своємү привє*р*нүли и тєпє*р* пашүтъ; |

---

[135] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[136] *Тут у рукапісе кропка.*
[137] *Паміж абзацамі праведзена чарнілам гарызантальная лінія.*
[138] *Злева на маргінэзе касы крыжык, нанесены чарнілам.*
[139] *Тут у рукапісе кропка.*
[140] *Злева на маргінэзе касы крыжык, нанесены простым алоўкам (XIX ст. ?).*
[141] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[142] *Справа ўнізе кустод* побрали.

А Миколай Станькєвичъ з двєма братами двγх повєсили, а трєтий живъ | зосталъ. Зємъли их кγ дворγ привєрнγли, и тєпєр пашγть; |

А Сочγ̆с былъ з двєма братєньники, Рγкъ а Мєйлю̆с. Тых всих повєшали, | а зємъли их кγ дворγ своємγ пашγть. |

А Иво̆лтоваѧ нємъкинѧ за своєго дєржаньѧ выгнала двγх чоловєковъ – Стє|пана а Милоша. А на тоє мєстъцо ѡсадила двγх жє чоловєковъ з Лит|вы прихожих, Римєлѧ а Ѿборскѧ, которыє и тєпєр сєдѧть а єй слγжѧт. |

Таѧ ж Иволътоваѧ нємъкинѧ забрала такъ трєтий год чєтырєх бра|тєньниковъ Болътѧ, Нарγта, Добрагоста,[143] а Шымъка. Тых трєх | братєниковъ покололи, а чєтьвєртый живъ зосталъ,[144] на ймѧ Шымко. | Тых всих домы пожгли, а статокъ их побрали, а зємълю их и тєпєр кγ | дворγ своємγ пашγть. |

Тых людєй, вышєйписаных, выгнаных,[145] двадцать чоловєковъ. |

А потомъ ѡтъ Сомонѧ ѡзєра повєли насъ болотомъ, а з болота | чєрєз горγ лєсомъ до городища, котороє стоить на пγщи, и до того | городища ѡтъ ѡзєра Сомонѧ[146] *милѧ*[147], а вширки до границы Радивиловы, | до Ѿстрого Рогγ Рича ѡзєра милѧ. || ***[12 v.]***

А в томъ кгрγнътє тотъ жє кγнътор Нє̆вгинский Рγдый тоє ж волости | Дрисвєцкоє забралъ людєй того ж часγ ѡтъ Вєликого Кнѧзства Лито̆вског(о) | 50̃ и 4 чоловєки з домы и з зємълѧми их, ѡсадилъ лотъвою и лит|вою прихожими людми,[148] и подалъ их нємцγ Брюкγ напєрвєй[149]. |[150]

Натѧ мєчъника выгналъ,[151] а на том мєстъцγ посадилъ Бєртюлѧ лотвина; | Матγлѧ выгъналъ, а на том мєстъцγ посадилъ Вилима лотъвина; | Матєѧ выгъналъ, а ѡсадилъ Станѧ литъвина, прихожого чоловєка; | Нєкраша вы̆гналъ, а ѡсадйл Ѧна литвина ж; Ѧнъка выгналъ, а ѡсадйл Григора, |

[152] [153]Кирєйка -- выгналъ --- а ѡсадилъ - - - Бартоша |

---

[143] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[144] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[145] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[146] *Тут у рукапісе даукроп'е.*

[147] *Надпісана над радком.*

[148] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[149] *Слова* напєрвєй *перакрэслена простым алоўкам.*

[150] *У рукапісе паміж абзацамі почыркам VII$_{нд}$ (просты аловак) зроблены даследчы надпіс* за нимъ следуютъ имена забранныхъ людей.

[151] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[152] *Злева на маргінэзе да канца старонкі простым алоўкам зроблена скаба (XIX ст.).*

Марътина - - выгналъ - - - а ωсадилъ - - - Мажɛлæ |

Пашъка - - выгналъ - - - а ωсадилъ - - - Ю*р*га |

Марътина - - выгналъ - - - а ωсадилъ - - - Масæ |

Ликлү*й*тæ - - выналъ[154] - - - а ωсадилъ - - - Бɛ*р*ната |

Павъла - - выгналъ - - - а ωсадилъ - - - Пɛтъра |

Молъдæ - - выгналъ - - - а ωсадилъ - - - Пɛтюлæ |

Рымъша - - выгналъ - - - а ωсадилъ - - - Лавърина |

Во̆*й*тъка - - выгналъ - - - а ωсадилъ - - - Нарүша |

Мɛдɛ*й*ша - - выгналъ - - - а ωсадилъ - - - Станæ |

А Богдана Нарүшɛвича забрали и тɛпɛ*р* имъ слүжить, и *з* зɛ*м*лɛю | своɛю. А томү Богданү, какъ забрали, трɛти*й* го*д*. |

А пүстыхъ зɛмль лɛжить, с которы*х* согналъ тотъ жɛ кнæзь | Рүды*й* людɛ*й* г(о)̆*с*(по)д(а)ръски*х* дрысвɛ*ц*кихъ жɛ 30 и 8. Имæна тымъ | зɛмълæмъ: || ***[г̑і / 13]***

[155]**А**нъдрɛɛвщина - - - Мүрæновъщина - - - Кɛщɛвъщина |

Вæжишъковъщина - - - *Æ*цъковъщина - - - Ѡлɛ*х*новщина |

Кги*р*дюсовъщина - - - Рацовъщына - - - Монɛто̆*в*щи*з*на |

Кгɛнɛловъщина - - - Пашъковъщына - - - Ю*р*ɛвъщины |

Ма*р*тиновъщина - - - Кго*й*жовъщина - - - Анъдрүсовъщина |

Мацъковъщина - - - *Æ*новъщина - - - Павъловъщина |

Авктовɛро̆*в*щина - - - Ми*х*новъщина - - - *Æ*новъщина |

Нарɛ*й*ковъщина - - - Во*й*тъковъщина - - - Алɛхъновъщина |

Пɛтъковъщина - - - Монъховъщина[156] - - - Ма*р*тиновъщина |

На*р*ковъщина - - - Римъдɛ̆*в*щина - - - Едовъщина |

Пашъко̆*в*щина - - - Борисовъщина - - - Ѡсмоловъщина |

Стɛпано̆*в*щина - - - Добъковъщина - - - Ходотовъщина |

Миколаɛвъщина - - - Мɛльвидовъщина |

Всихъ ты*х* зɛмль, вышɛ*й*писаны*х*, с которы*х* люди согнано, и и*х* зɛмль пүсты*х* | забраныхъ 50 и 4[157]. |

А ωтъ того городища повɛли насъ лɛсомъ до рɛчъки Ричыцы, котораæ идɛ*т* | с озɛра Вɛликого Рича ү возɛро Дрисвɛ*т*. До тоɛ рɛчъки ωтъ городища полъ|мили, а вши*р*ки до границы Радивиловы чɛрɛ*з* ωзɛро Рычо милæ. |

---

[153] *Гэтыя звесткі пададзены ў выглядзе табліцы з чатырма калонкамі, паміж калонкамі прастаўлены прочыркі.*

[154] *Так у рукапісе, павінна быць* выгналъ.

[155] *Гэтыя звесткі пададзены ў выглядзе табліцы з трыма калонкамі, паміж калонкамі прастаўлены прочыркі.*

[156] *Літара* х *праўлена ў рукапісе.*

[157] *Табліца і гэты сказ злева, знізу і справа абведзены простым алоўкам (XIX ст. ?).*

Тотъ кгрүнтъ ωтънæлъ тотъ жє күнъто*р* Рүды*й*,[158] с которого кгрү*н*тү | со*г*налъ и зърүбилъ мєчомъ и ω*г*нємъ тридцать чоловєковъ, и подалъ | ихъ зємєнинү своємү Кгошинү нємъцү, которие зємъли и пүщи, | и ωзєра тєпєръ дє*р*жить по жонє своє*й* зємєнинъ лифълæнтъски*й* | Ло*р*нисъ. Имєна ты*х* зємль: || ***[13 v.]***

[159]Авласовъщина - - Васильєвъщина - - Альхимовъщина |
Күсъвєвъщина - - Лєвошъковъщина - - Микүловъщына |
Акатєвъщина - - Мотьковъщина - - Забєловъщина | [160]
Скаръковъщина - - Ходотовъщина - - Æновъщина |
Лєщовъщина - - Михалъковъщина - - Хвальковъщина |
Будє*й*ковъщина - - Митовъщина - - Надє*й*ковъщина |
Працовъщина - - Нарүшовъщина - - Пи*й*тєвъщина |
Күнъцовъщина - - Евънєвъщина - - Зыковъщына |
Нарүшовъщина - - Минитовъщина - - Нарүсовъщина |
Ѡникъєвъщина - - Мискүтовъщина - - Пашъковъщина |

Тыхъ пүстовъщинъ забраны*х* и людє*й*, с ни*х* согънаны*х*, тридца*т* | пүстовъщинъ. |

А потомъ повєли насъ ωтъ рєчъки Ричыцы лєсы и проробъками, а*ж* до | ωзєра Ситъна. До того ωзєра Ситъна ωтъ рєчъки Ричыцы полъ|мили, а вши*р*ки, до границы Радививиловы[161], до ωзєра Бєлого милæ. |

А пошо*д*ши ωтъ ωзєра Ситъна полємъ до зємъли Браславъскоє полъ|вє*р*сты. |

Тотъ кгрүнтъ ωтънæлъ күнто*р* Нєвъгинъски*й* Рүды*й* и выгналъ лю|дє*й* г(о)*с*(по)д(а)ръски*х* дрисвєтьски*х* три*д*цать чоловєковъ бє*з* ω*д*ного, и подалъ и*х* | нємъцү[162] Миньштєрү,[163] какъ жє и тєпє*р* сынъ того Миньштєровъ дє*р*|жить тыє люди и дво*р* собє на ты*х* зємълæхъ ново бүдүєть. А какъ | почалъ бүдовати, томү тєпє*р* дрүгоє лєто, а инъшиє зємъли кү дворү | своємү и тєпє*р* пашє*т*. Имєна ты*х* зємль:[164] || ***[ді / 14]***

[165]Евънєвъщина - - Спи*р*дєвъщина - - Ѡчовъщина |
Мацєлєвъщина - - Станьковъщина - - Пєтъровъщина |
Æковъщина - - Æцъковъщина - - Анъдрєєвъщина |
Пацовъщина - - Юшъковъщина - - Матє*й*ковъщина |

---

[158] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[159] *Гэтыя звесткі пададзены ў выглядзе табліцы з трыма калонкамі, паміж калонкамі прастаўлены прочыркі.*

[160] *Справа на маргінэзе простым алоўкам нанесена рыска.*

[161] *Так у рукапісе, трэба* Радивиловы.

[162] *Літара* ү *праўлена.*

[163] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[164] *Гэтае двукроп'е ёсць у рукапісе.*

[165] *Гэтыя звесткі пададзены ў выглядзе табліцы з трыма калонкамі, паміж калонкамі прастаўлены прочыркі.*

Нєжишъко҃вщина - - Рымъдєсо҃вщина - - Бүтъковъщина |
Ӕкүбовъщина - - Анъдрєйковъщина- - Кгирдєвъщина |
Авърим̃ковъщина- - Шүдєлєвъщина - - Адамовъщина |
Мартиновъщина - - Дицовъщина - - Рүдєвъщина |
Симоновъщина - - Кгирдє҃вщина - - Лазарєвъщина |
Вжирблєвъщина[166] - - Жибæтовъщина[167] |

Сүмою тыx пүстовъщинъ тридцать бєз ѡдной[168]. Чєрєз нємъцы забраныx | всиx тыхъ зємль пүстыx и людєй, с ниx согнаныx, ү повєтє Дрысвєцкомъ | 100 и 30 и [169]три. |

Ѡзєра ү повєтє Дрысвєцкомъ, коториє нємъцы ѡтънєли, напєръвєй | Ѡкъмєно,[170] Гатино,[171] Скирно,[172] Сомони҃с, Ѡкгорини҃с,[173] Ричо, Красъный, | Лининисъ,[174] Сито. |

Ѡзєр чєрєз нємъцы ѡтънатыx[175] ү повєтє Дрисвєцькомъ дєвєть. |

Какъ жо на тыи знаки старыи п(а)҃на Радивиловы границы, врадни҃к | Дрысвєцъкий панъ Сємєнъ Мацъковичъ ставилъ пєрєд нами свєтъко҃в | людєй стариx, вєри годныx. Имєна тыx свєтъковъ: |

Войтъко Ми҃штортовичъ[176], боæринъ г(о)҃с(по)д(а)ръский,[177] Анъдрєй Матєєви҃ч, та҃кжє боæри҃н г(о)҃с(по)д(а)ръский, | Сава Боæриновичъ, такъжє боæринъ г(о)҃с(по)д(а)ръский. **А** к томү людєй | пүтъныхъ г(о)҃с(по)д(а)ръскиx Дрысвєцъкого повєтү на ймæ: || ***[14 v.]*** Митько Павъловичъ, Пашъко Бєнаровичъ[178], Миколай Кгирдюшєвичъ, стар|єц Дрысвєцкий, Миколай Мамичъ, Алъхимъ Прокоповичъ. |

Тыє вси свєтъки свєтъчыли тымъ ѡбычаємъ:[179] «Мы памєтаємъ, коли | панъ Радивилъ єздилъ и граничилъ з нємъцы за Єго м(и)л(о)҃сти Королæ | Казимира. В тотъ часъ ѡтъцовє наши єздили с паномъ Радивиломъ, | и насъ в тотъ часъ, дєтєй своиx, зъ

---

[166] *Так у рукапісу, магчыма, павінна быць* Жвирблєвъщина.
[167] *Далей у апошняй калонцы прастаўлены прочыркі.*
[168] *Праўлена з слова* одного.
[169] *Тут у рукапісе двукроп'е.*
[170] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[171] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[172] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[173] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[174] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[175] *Так у рукапісе.*
[176] *Напісана невыразна.*
[177] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[178] *Зыходзячы з тэксту на арк. 24 напісанне прозвішча, праўдападобна,* Бєйнаровичъ.
[179] *Тут у рукапісе коска.*

собою брали. И тотъ ѥздъ памє|таѥмъ, и границꙋ пана Радивиловꙋ, почонъшы ωтъ Смольвѣньских | зємль:[180] |

Ѿтъ ωзєра Ѿкъмєна лєсомъ ꙋ возєро Акгорино, а ωтъ ωзєра Акгорина | рєчъкою Акгориною ꙋ возєро Рычо, а Ричомъ ωзєромъ ꙋ Ѿстрый Рогъ, | а з Ѿстрого Рогꙋ боромъ ꙋ Бєлоє ωзєро.[181] |

[182]**К** томꙋ ωзєрꙋ Бєломꙋ прилєгъла зємълѧ Браслав҄скаѧ. А послє[183] того | ѥздꙋ пана Радивилова ωтъцы нашы и мы сами тыє зємъли и во|ды во въпокои дєржали, аж до Рꙋдого кꙋнътора. |

А потомъ тотъ Рꙋдый кꙋнъторъ, бꙋдꙋчы за живота своєго, тыє | зємъли и воды забралъ. А коли вжо было по смєрти того Рꙋдого | кꙋнътора мы ωпѧтъ тыє зємъли и воды дєржали во впокои | пєтънадцать лєтъ. |[184]

А потомъ тєпєрєшъний кꙋнътор Нєвъгиньский Вилим со҄всєго того насъ вы|гналъ. |

А на томъ на всємъ мы вси готови ѥсмо присєгънꙋти и з дєтьми нашыми, | иж то ѥсть правъдиваѧ граница пана Радивилова, и инъшых многих людєй | пры тых свєтъкох ставили,[185] которие то слыхали ωт ωтъцовъ своихъ, | и при тых свєтъкох такъжє присѧгънꙋти хочать». [186] [187] || ***[ѕ҃i / 15]***

Браслаўскі павет

[188]**И** тꙋтъ допровадилъ насъ панъ Сємєнъ Мацъковичъ, ꙋрадникъ Дрысвєцкий, | со въсими людми дрисвєцкими кꙋ границы Браславъской за ωзєро Ситъно, гдє | вжо прилєгъли зємъли Браславскиє:[189] |

Тꙋтъ сѧ почынаѥть граница Браславъскаѧ. Повєли насъ люди браславъ|скиє лєсомъ по зємъли Браславъской аж до болота Бꙋжина. |

А тымъ болотомъ до ωзєра Ѿрєхова ωтъ Ситъна ωзєра до ωзєра Ѿрєхова | двє мили, а ωтъ болота попєрокъ[190] до границы Радивиловы полътори мили | до ωзєра Бєлого, котороє ωзєро лєжить на границы Радивиловой. |

---

[180] *Гэтае двукроп'е ёсць у рукапісе.*

[181] *Тут у рукапісе двукроп'е.*

[182] *Злева на маргінэзе простым алоўкам прастаўлены крыжык.*

[183] *Словы* **К** томꙋ ωзєрꙋ Бєломꙋ прилєгъла зємълѧ Браслав҄скаѧ. А послє *падкрэслены ў рукапісе простым алоўкам (XIX ст. ?).*

[184] *У канцы радка чарнілам прастаўлена вертыкальная рысачка.*

[185] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[186] *Ніжэй праз усю старонку чарнілам праведзена гарызантальная лінія.*

[187] *Унізе справа кустода* И тꙋтъ *почыркам* $II_{пм}$.

[188] *Злева на маргінэзе почыркам* $V_{пм}$ *надпіс* Z[iemia]. Bracław|ska.

[189] *У рукапісе тры кропкі, размешчаныя вертыкальна.*

[190] *Тут у рукапісе коска.*

Потомъ повєли насъ лєсомъ к городищү. До того городища ѡтъ ѡзєра | Ѿрєхова полъмили, а вши*р*ки до границы Радивиловы двє мили до частых | ѡзє*р*. |

А ѡтъ городища повєли насъ лєсомъ до чоловєка браславъского до Абрама. | А ѡтъ городища до Абрама полъмили, а ѡтъ Абрама вши*р*ки до границы | Радивиловы, до сосъны, в которо*й* сосьнє єсть знакъ, камєнь пүшєчъны*й*, по*л*|трєти мили. |

А ѡтъ Абрама повєли насъ до сєлища Мацъка Кгорєвича, гдє *ж* єсмо и тєпє*р* | нашли хоромы стоѧть. А ѡтъ Абрама до сєлища Ма*ц*кова полъмили, | а ѡтъ сєлища Ма*ц*кова вши*р*ки до границы Радивиловы, до закла*д*ноє моги|лы полъчєтьвє*р*ты мили,[191] котораѧ могила стоить мєжы двєма ѡ|зєры: мєжи ѡзєромъ Лєшимъ, а Солонымъ ѡзєромъ. |

А ѡтъ Мацъкова сєлища повєли насъ лєсомъ к озєрү Стрүстү, а до того | ѡзєра Стрүста ѡтъ Ма*ц*кова сєлища полътори мили, а попєрєкъ до | границы Радивиловы, до ѡзєра Плюса чотыри мили. || ***[15 v.]***

А ѡзєромъ Стрүстомъ үдолъжъ милѧ чєрє*з* пєрєворотъє, мимо[192] Вєликүю | Горү ү возєро Снүдо, а ѡтъ Вєликоє Горы чєрє*з* ѡзєро Снүдо мало ѡста*в*|лѧючы поправє, ѧкобы чєтьвє*р*түю часть ѡзєра Снүда. |

А с то*г*(о) ѡзєра Снүда рєчъкою Үклє*й*ницою ү возєро Волюшо, үдо*л*жъ ѡтъ Вє|ликоє Горы, до того Волюша большє мили, а ѡтъ того Волюша вши*р*ки до | границы Радивиловы, до ѡзєра Пєрєсвєта[193] пѧть миль. |

А с ѡзєра Волюша Протоѡ*л*чю рєчъкою, котораѧ по по*д*зємєлью идєть ү во|зєро Елєнько Малоє. |

А с озєра Елєнька Малого рєчъкою Елєнькою ү возєро Ельно Болъшоє, а ѡтъ ѡ|зєра Волюша до ѡзєра Ельно Болъшого үдолъжъ вєликаѧ милѧ, а вши*р*ки | до рєчъки Кобылы, котораѧ выходить с озєра Пєрєсвєта кү Радивило|во*й* границы, пѧть миль. |

А с озєра Ельна Болъшого рєчъкою Ельницою ү возєро Ѿбабъє, үдолъжъ | ѡтъ ѡзєра Ельна до ѡзєра Ѿбабъѧ полъмили. |

А с озєра Ѿбабъѧ рєчъкою За*д*нєю үвє*р*хъ ү возєро Дбро. А о*т* ѡзєра Дбрѧ тою *ж* | рєчъкою үвє*р*хъ ү возєро Малоє Двє*р*ца. |

А с того ѡзєра Малого Двєрєцъ ү Большоє ѡзєро Двє*р*ца. А ѡтъ ѡзєра Дбрѧ | до Большого ѡзєра Двє*р*ца үдо*л*жъ милѧ, а вши*р*ки до границы Радивило|во*й* пѧть миль. |

---

[191] *Тут у рукапісе коска.*

[192] *Уверсе паміж словамі гарызантальная рысачка.*

[193] *Паміж літарамі* с *і* т *атрамантавая пляма.*

[194]**А** с озєра Двє*р*ца Бо҃*л*шого рєчъкою Микγльскою γвє*р*хъ, нє доходæчы ѡзєра | Микγльского поправє γ вє*р*стє мимо Головатоє ѡзєро, боромъ до рγ҃*ч*æ | Глγбочъца. А тымъ Глγбо҃*ч*цомъ до старины кнæзє*й* Масальски*х* полъ|тори мили. ~~Тγтъ сæ сконъчыла зємълæ Браславъскаæ~~[195]. А вши*р*ки до | границы Радивиловы, до камєнæ, которы*й* лєжить γ Двинє рєцє Кобыла, | выби*т* на кобыли*й* [к]шталтъ, пæть милъ.[196] [-I] [IIпм-]Тγ*т* сѧ ско҃*н*чисѧ зє*м*лѧ Бра|славъскаѧ.[-IIпм] || ***[ѕ҃i / 16]***

[I-]**Т**γтъ сæ почынаєть зємълæ Полоцъкаæ. Ѿтъ того рγчъæ Глγбо҃*ч*ца, а мєжи | тыми двєма границами, мєжи Радивиловы границы,[197] и тоє границы,[198] што | нємъцы забрали, по которо*й* мы єхали ѡтъ границы Дрысвєцъкоє, а*ж* до гра|ницы Поло*ц*коє, γ повєтє Браславъскомъ, коториє ѡзєра нємъцы забрали, | имєна тымъ ѡзєромъ: |

[199]Плюсо --- Пєрєсвєтъ --- Зєлєноє --- Кривоє
Засєчъно --- Долъгоє --- Замошъно --- Шилово
Борилово --- Двєръцо --- Двє*р*цо Бо҃*л*шоє --- Дбро |
Ѡбабъє --- Єлъно --- Єлєнько Малоє --- Волюшо |
Снγдо --- Комєно --- Камє҃*н*ко Малоє --- Воєтъко |
Ѿстровнъ[200] --- Кривоє --- Долъгоє --- Чо*р*ноє
Частыє ѡзєрка 4 --- Крγтæ҃*к*ло --- Шоки--- Асєрини҃*с*
Придγшъно --- Кγглоє[201] --- Долъгоє --- Забо*р*ноє
Ѡкъмєно --- Снγдо --- Вєликоє --- Ѿ*л*шє҃*н*ко
Стрγсто --- Бγзино --- Лєшоє[202]

А ты*х* ѡзє*р* забраны*х* γ Браславъскомъ повєтє сорокъ ѡзєръ и о*д*но. | **А** на тыє забираньæ зємль и во*д*ъ[203] γ Браславъскомъ повєтє ставилъ | пєрє*д* нами свєтъковъ вра*д*никъ пана Павловъ Браславъски*й* Шє*м*бє҃*л* | людє*й* добры*х*, стары*х*, вєры го*д*ны*х*. Имєна

---

[194] *Злева на маргінэзе почыркам* $V_{пм}$ *напісана* Hłuboczek.

[195] *Гэты сказ у рукапісе перакрэслены карычневым чарнілам (почырк* $II_{пм}$*).*

[196] *Гэтае двукроп'е ёсць у рукапісе.*

[197] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[198] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[199] *Гэтыя звесткі пададзены ў выглядзе табліцы з чатырма калонкамі, паміж калонкамі прастаўлены прочыркі.*

[200] *Апошняя літара праўлена, магчыма, павінна быць* Ѿстровъно.

[201] *Так у рукапісе, магчыма, павінна было быць* Крγглоє.

[202] *Далей два росчыркі пяра.*

[203] *Праўлена ў рукапісе, літара* ъ *дапісана ніжэй радка.*

тымъ свєтъкомъ: напє*р*вє*й* | Василь Лүнъ,[204] а Тимоѳє*й* Скробъ,[205] а Дорошъко Костъко, а Пашъко Со|болєвичъ, Занько Бєрєснєвичъ, Павєлъ Баровичъ, Анъкипъ Ѫнүтє|вичъ, Га*в*рило Анъдрыѫновичъ, Чє*р*нисъ Тимошъковичъ, Грыго*р* Абє*й*бє*й*|ски*й*, Мєлъта Соболєвичъ.[206] || ***[16 v.]***

А при ты*х* свєтъко*х* многи*х* людє*й* добры*х* было, а свє*т*чыли тымъ ѡбычає*м*, | и*ж* послє того єздү пана Радивилового ѡтъцы нашы и мы сами тыє зє*м*ли | и воды во въпокои дє*р*жали єсмо, а*ж* до Рүдого күнътора. |

А потомъ тотъ Рүды*й* күнъто*р*, бүдүчы за жывота своєго тыє зємъли | и воды забралъ,[207] а коли вжо было по смє*р*ти того күнътора Рүдого мы | ѡпѫтъ тыє зємъли и воды во въпокои дєръжали пєтъна*д*цать | лєтъ. |

А потомъ нинєшни*й* кү*н*то*р* Нєвъгинъски*й* Вили*м* со *в*сєго того насъ вы|гналъ. |

А к томү тотъ жє күнъто*р* Рүды*й* тоє *ж* волости Браславъскоє выгна*л*, | а инъшы*х* выгүбилъ, постиналъ и повєшалъ людє*й* г(о)*с*(по)д(а)ръски*х*, которы*х* | людє*й* зємъли тєпє*р* пүсты лєжать 60 и 4. Ни*ж*ли имєнъ тыхъ | людє*й* и зємль ѡномү повєдити нє үмєли, бо ты*х* вси*х* людє*й* ища*д*цки*х* | нємъцы выстинали. |

А ѡсобъно чотыры пүстовъщыны мєстъски*х*: Мозєлє*в*ъщина, Стєпано*в*|щина, Павъловъщина,[208] а Пүшъкарєвъщина. Того пүшкара самого нє*м*цы | забили. |

А повєдають старыи люди браславъцы, и*ж*бы всєго забрано и вы|гнано ү повєтє Браславъскомъ триста чоловєко*в*, лєчь намъ имєнъ и*х* | нє повєдили, што и памѫтүховъ и*х* нємъцы выкорєнили, пости|нали и повєшали. |

[209]**А** почонъши ѡтъ ѡзєра Кү*р*чомъ, а*ж* до Двины рєки, забраньѫ чєрє*з* нє*м*цы | ѡтъ Кнѫ*з*ства Вєликого Литовъского үдолъжъ дєвєтъна*д*цать милъ. |

А в томъ кгрүнтє людє*й* выгнаны*х* и забраны*х* триста и сорокъ и шєс*т*[210] || ***[зі / 17]*** чоловєковъ, ѡкромъ ты*х*, которы*х* памєтати нє могүть.[211] [212] |

---

[204] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[205] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[206] *Далей росчырк пяра.*

[207] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[208] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[209] *Злева на маргінэзе чарнілам прастаўлены крыжык.*

[210] *Унізе справа кустод* чоловєко*в*.

[211] *Тут у рукапісе двукроп'е.*

[212] *Радок заканчваецца трымя росчыркамі пяра ў выглядзе хвалістых ліній.*

В томъ жє кгрүнътє ѡзє*р* малы*х* и вєлики*х* забрано 50҃и 9 ѡзє*р*. |

А на томъ всємъ мы сами и *з* дєтьми своими готовы єсмо по*п*рисєгнүти, и*ж* то | єсть правъдиваѫ граница пана Радивилова[213].[214] |

То єсть зємъли кнѫзє*й* Масальски*х*: рүчъємъ Глүбочъцомъ, ѡтъ Браслаⷡ*в*|скоє границы до *Д*вины рєки үдоⷧ*ж*ъ – двє мили, а вши*р*ки, рєкою Двиною, до тоⷢ(о) | камєнѫ Кобылы – три мили. |

Друйскія ўладанні Сапегі

Түтъ насъ по*т*калъ вра*д*никъ Дрү*й*ски*й* пана Миха*й*ловъ Сопєжинъ Василє*й* Кочаⷩ | з боѫры и *з* лю*д*ми пана Миха*й*ловыми, и повєли насъ ѡтъ Двины рєки рєкою Иⷩ|дрыцєю үвє*р*хъ ү возєро Инъдро.[215] |

А повєдилъ тотъ вра*д*никъ з боѫры и *з* людми пана Миха*й*ловыми, и*ж* тыми | мєстъцы чєрє*з* рєчъкү Инъдрицү никотороє кривъды нєтъ а*ж* до того ѡзєра | Инъдра.[216] |

А ѡзєра Инъдра рєчъкою Кгєкгүжицою үвє*р*хъ, а с тоє рєчъки направо пошли | знаки и рүбєжи старыє по дєрєвъю, што*ж* єсмо и сами и*х* видєли – вєльми | частыє знаки до ѡзєра Ѡ*р*мєѫ. В ты*х* мєстъца*х* нємъцы пєрєшли тыє ста|риє границы, и зємъли сами собє затєсати[217] үдолъжъ на полъмили, а впєрєⷦ | вє*р*ста мєжи ты*х* двү*х* ѡзє*р* – ѡзєра Инъдра и ѡзєра Ѡ*р*мєѫ.[218] |

А ты*м* ѡзєромъ Ѡ*р*мєємъ, рєчъкою Ѡ*р*мєицою ү возєро Ѡсүнъцо. |

А с того ѡзєра Ѡшүнъца ү Вєликоє ѡзєро Ѡсүно. |

А с того Вєликоⷢ(о) ѡзєро Ѡсүна рєчъкою Ѡсүницою а*ж* до рєчъки Во*д*ги, гдє үпа|даєть Во*д*га ү Восүницү рєкү. Тү*т* сѫ сконъчыла зємълѫ п҃(а)на Миха*й*лова Сопє|жина, а пришъла граница Ѡсвє*й*скаѫ пана воєводы Поло*ц*кого. || ***[17 v.]***

Асвейская воласць Полацкага ваяводства

[219]**Т**үтъ потъкалъ насъ үра*д*никъ Ѡсвє*й*ски*й* пана воєводы Поло*ц*кого Сємєⷩ Стєпано|вичъ и *з* лю*д*ми, и *з* волостью Ѡсвє*й*скою, и повєлъ насъ үвє*р*хъ рєчъкою Во*д*гою милю. |

---

[213] *Словы* по*п*рисєгнүти, и*ж* то єсть правъдиваѫ граница пана Радивилова *падкрэслены чарнілам.*

[214] *Справа на маргінэзе паміж абзацамі чарнілам прастаўлена зорачка.*

[215] *Далей росчырк пяра.*

[216] *Далей росчырк пяра.*

[217] *Так у рукапісе, магчыма, павінна быць* затєсали.

[218] *Тут у рукапісе коска.*

[219] *У рукапісе злева на маргінэзе чарнілам прастаўлены крыжык.*

А с тоє Во*д*ги ү дрүгүю рєчъкү Малүю Во*д*гү үвє*р*хъ такъжє милæ. А тыє ѡбє*д*вє | рєчъки Во*д*ги идүтъ [зъ] зємъли Нємє*ц*коє, граничєчы зємълю Ѿсвє*й*скүю зємълєю | Лиѳлæнтъскою. |

А тою рєчъкою Во*д*гою Малою ү дєрєво б*л*хү, ү которо*й* ѡльсє нашли єсмо знаки | и рүбєжи стариє. А з лүгү выєхавъшы на горү, түтъ привєли насъ к двү*м* копъ|цомъ пана Радивиловымъ, ѡдинъ копє*ц* полоцъки*й*, а дрүги*й* ү нємє*ц*ко*й* | сторонє. А в полоцъкомъ копъцы пєнь сосъновы*й*, ү которо*й* сосьнє бо*р*ть | [220]была чоловєка ѡсвє*й*ского Козина. Какъ жо в томъ пни и тєпє*р* знаки сүть. | А какъ тыє люди ѡсвє*й*скиє повєдили пєрє*д* нами, и*ж* в томъ мєстъцү панъ | Радивилъ хлєба єлъ, æк түю границү чынилъ. |

А ѡтъ ты*х* двү*х* копъцовъ по дєрє*в*ю вєльми частыи знаки и рүбєжи, и по *м*|хомъ, по дєрєвъю стариє рүбєжи пошли. |

А на*д* ѡзєромъ Гагалинъцомъ ү сосьнє стариє рүбєжи с о*д*ноє стороны вы|щєпаны и вы*ж*жєны, а *з* дрүгоє стороны цєлы. |

А ѡтъ ѡзєра Гагалинъца по мъхү, по дєрєвью рүбєжы пошли ү рүчє*й* Бєлы*х*[221], | а рүчъємъ Бєлымъ ү рєчъкү Човъшү. |

А рєчъкою *Чо*в*шою* үни*з* ү рєкү Са*р*ю. Түтъ намъ повєдилъ үра*д*никъ | пана воєводы Поло*ц*кого Сємєнъ, и*ж* түтъ нємє*ц*киє люди лотыгола, үхо|дæчы чєрє*з* тыє границы злодє*й*скимъ ѡбычаємъ, бо*р*ти казили, и звє*р* ло|вили, *и рыб*ү *ловили*[222], лєчъ тыми разы, үжо какъ г(о)*с*(по)д(а)ръ Єго м(и)л(о)*с*ть рачы*л* васъ послати, по|сланъцовъ свои*х*, длæ довєдываньæ грани*ц* стародавъны*х*.[223] ||
[ѵї / 18]

А такъ вжо вамъ, бүдүчы ү Кү*р*чмохъ, и нємъцы, заєхавъшы, сами собє зє*м*|ли Ѿсвє*й*скоє затєсали,[224] почонъшы ѡтъ рєчъки Човъшы, гдє үпадаєть ү рє|кү Са*р*ю, а Са*р*єю рєкою үни*з*. А до үстъæ рєки Ѿсүницы, котораæ үпадає*т* | ү түю *ж* рєкү Са*р*ю, того всєго ѡстрова үдо*л*жъ пæть миль, а попєрє*к* – двє мили Ѿсвє*й*скоє зємъли.[225] |

А по дрүго*й* сторонє, күды мы єхали, почонъши ѡтъ рєчъки Ѿ*д*ги, гдє үпала | ү рєкү Ѿсүницү, по ты*х* знако*х*, æко вышє*й* ѡписано, а*ж* до рєчъки Човъшы,[226] | гдє үпадаєть ү рєкү Са*р*ю, пæть миль.[227] |

---

[220] *Злева на маргінэзе чарнілам зроблена памета – гарызантальная рысачка.*

[221] *Так у рукапісе.*

[222] *Словы* и рыбү ловили *надпісаны над радком.*

[223] *Тут да канца радка чарнілам праведзена лінія.*

[224] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[225] *Тут у рукапісе коска.*

[226] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[227] *Тут у рукапісе коска.*

А ѡтътоль повєли насъ үвє*р*хъ рєкою Са*р*єю по*л*торы мили до рєчъки | Малєницы, а Малєницою рєчъкою үвєрхъ. |

А с тоє рєчъки Ма*л*єницы направо сүходо*ло*мъ к городищү, а ѡтъ городи|ща ү рүч*єй* Красъны*й*, а Красъным рүчъ*єм* үни*з*, до рєчъки Любавъки. |

А Люба*в*кою рєчъкою үни*з* ү рєкү Синѧ,[228] котораѧ вышъла с озєра Ѡсъвєѧ. |

А тою Синєю рєкою до рүчъѧ Нєвєро*в*ского, которы*й* вышо*л* с правоє рүки и дєли*т* | ѡтъ Мочажа сєла горо*д*ничого Поло*ц*кого з братьєю, котороє сєло Мо|чажо Моско*в*ски ѡ*д*нѧлъ и привє*р*нүлъ єго къ Сєбєжү. А тотъ рүч*єй* Нє|вєровъски*й* үпалъ ү Синю рєкү[229]. |

А таѧ Синѧ рєка пошла ү зємълю Московъскүю, а зє*м*лєю Московъскою | үпала ү Исү рєкү, а Исою рєкою ү Вєликүю рєкү блиско Ѡпочъки, | города московъского. |

А түтъ на то*й* границы Моча*ж*ско*й*, на томъ рүчъи Нєвєровъскомъ, | которы*й* рүч(*єй*)[230] пошолъ ү рєкү Синю, түтъ стоѧлъ самъ стано*м* | панъ Радивиль на борү, нє приходѧчы к томү рүчъю Нєвєро*в*скомү, || ***[18 v.]*** и ѡтъграничилъ до ты*х* трє*х* горокъ, до рєчъки Рүбанъки, котораѧ рєка | вышъла с пүщи нємє*ц*коє Рүбанъка, гдє сүть три го*р*ки[231] насыпаны – ѡ*д*на нє|мєцъкаѧ, а дрүгаѧ псковъскаѧ, а трєтѧѧ поло*ц*каѧ, ино вжо то Мо|сковъски*й* тыє зємъли давъно ѡтънѧлъ и посєлъ. |

А на ты*х* лєтє*х* вжо нєдавъно ѡтънѧлъ московъски*й* Сєбє*ж* Моча*ж* по тотъ | рүч*єй* Нєвєровъски*й*, которы*й* насъ ѡтъграничилъ ѡтъ Мочажа. А мы вси по тыє границы за дєдовъ и ѡтъцовъ нашы*х*, и мы сами вєчъно дє*р*жали[232] | єсмо. |

[233]**П**очонъшы ѡтъ Двины рєки, а*ж* до границъ Псковъски*х*, до рєки Рүба*н*ки, | по границү Вєликого кнѧзѧ Витовътовү, а по Вито*в*тє по границү Радиви|ловү. |

[234]**Т**о повєдили многиє волости Полоцъкиє, почонъшы ѡтъ Двины рєки, | ѧко вышє*й* ѡписана, а*ж* до границы Моча*ж*скоє[235]. Имєна тымъ людємъ, кото|риє свєтъчать волости Ѡсвє*й*скоє: |

---

[228] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[229] *Ад словаў* до рүчъѧ *і да канца абзаца падкрэслена простым алоўкам (XIX ст. ?), справа на маргінэзе таксама алоўкам увесь абзац абведзены дужкай.*

[230] *Апошнія дзве літары заліты атрамантаваю плямкаю.*

[231] *Літара* р *праўлена ў рукапісе.*

[232] *Ад словаў* вжо нєдавъно *і да слова* дєржали *падкрэслена простым алоўкам (XIX ст. ?), злева на маргінэзе алоўкам абзац абведзены дужкай; таксама злева пастаўлены касы крыжык.*

[233] *Ініцыяльная літара.*

[234] *Ініцыяльная літара.*

Микита Анисимо҃в а Микита Романовъ, Лүкъæнъ Тɛлитиничъ, А҃н|дрɛй Миштинъ, Коза Анисимовъ. |

[236]**А** при них многиɛ люди, нɛско҃лко сотъ чоловɛко҃в, тыɛ вси на том готови присɛ҃гнү|ти, иж тыɛ границы и тыɛ зɛмли Полоцкиɛ ѡтъ Нɛмɛц дɛды и ѡтъцы нашы, | и мы сами, вɛчъно дɛржали ɛсмо, æкож и тɛпɛр[237] дɛржимъ. И түтъ, ү того рүчъæ | Нɛвɛровъского, ѡтъ границы Мочажскоɛ, мы, посла҃нцы г(о)҃с(по)д(а)ра нашо҃г(о) вɛликого, | Королæ Жикгимонъта, розɛхали-I 238 IIпм-сѧ-IIпм 239 I-ɛсмо,[240] Иванъ Глɛбовичъ Корсакъ, а Æнъ[241] | Кмитичъ Соколовича, выписавъшы всю границү, почонъшы ѡтъ ѡ|зɛра Күрчомъ, аж до рүчъæ Нɛвɛровъского, по границү Мочажскүю, по которою[242] | нɛда҃вно Московъский ѡтънæлъ-I. |

Koniec[243] || ***[ѳі҃ / 19]***

IIIпм-Carta goła. Instigator.-IIIпм 244 || ***[19 v.]***[245] || ***[к҃ / 20]***

I- [246]**З** росказаньæ г(о)҃с(по)д(а)ра Королæ Его милости Жыкгимонъта, з Божɛй ми|лости Королæ Польского, Вɛликого кнæзæ Литовъского, Рүского, Прү҃с|кого, Жомо҃йтского, Мазовɛцкого и иных, пана нашого милостивого.[247] |

---

[235] *Словы* аж до границы Мочажскоɛ *падкрэслены простым алоўкам (XIX ст. ?).*

[236] *Ініцыяльная літара.*

[237] *Словы* и тыɛ зɛмли полоцкиɛ ѡтъ Нɛмɛц дɛды и ѡтъцы нашы, и мы сами, вɛчъно дɛржали ɛсмо, æкож и тɛпɛр *падкрэслены простым алоўкам (XIX ст. ?).*

[238] *Фраза* И түтъ, ү того рүчъæ Нɛвɛровъского, ѡтъ границы Мочажскоɛ, мы, посла҃нцы Г(о)҃с(по)д(а)ра нашо҃г(о), вɛликого Королæ Жикгимонъта, розɛхали *падкрэслена простым алоўкам (XIX ст. ?).*

[239] *Часціца* –сѧ *дапісана над радком почыркам* $II_{пм}$.

[240] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[241] *Словы* Иванъ Глɛбовичъ Корсакъ, а Æнъ *падкрэслены простым алоўкам (XIX ст. ?).*

[242] *Словы* -зɛра Күрчомъ, аж до рүчъæ Нɛвɛровъского, по границү Мочажскүю, по ко- *падкрэслены простым алоўкам (XIX ст. ?).*

[243] *Напісана ў канцы аркуша, у правай частцы радка почыркам* $III_{пм}$ *(інстыгатара Пузялеўскага) і падкрэслена.*

[244] *Напісаная почыркам* $III_{пм}$ *(інстыгатара Пузялеўскага) у сярэдзіне аркуша і на сярэдзіне радка. Вышэй і ніжэй фразы часткі аркуша перакрэслены, уверсе – у выглядзе літары Z, унізе – росчыркам пяра.*

[245] *Аркуш не нумараваны, перакрэслены ў выглядзе літары Z.*

[246] *Ініцыяльная літара.*

[247] *У канцы радка знаходзіцца двукроп'е.*

[248]**Про** памєть намъ, посланъцомъ г(о)с(по)д(а)ръскимъ, Иванү Глєбовичү Ко*р*сакү,[249] | а Ѧнү Кмитичү Соколовича, которыє єсмо кривъды пописовали под|даны*х* Его м(и)л(о)с*ти* г(о)с(по)д(а)ра нашого милостивого, коториє сѧ и*м* стали ѡтъ | пограни*ч*ковъ[250] п(а)на Мистра Лифлѧнтъского, почонъшы ѡ*т* ѡзєра Күрчо*м*, | а*ж* до грани*ц* Московъски*х*. |

Скаргі жыхароў Майшаголскага павету

[251]**На**пє*р*вє*й* пришли пєрє*д* насъ шлѧхта и по*д*даныє Его м(и)л(о)с*ти* г(о)с(по)д(а)ра нашого | м(и)л(о)с*тивого*, и *з* людми своими, Вой*т*є*х* Хрщоновичъ, а Кгабриѧлъ Юшъкови*ч*, | Ѧнъ Ма*р*тиновичъ, хорүжичъ, а Григо*р* Матєєвичъ, зємѧнє повєтү Мо*й*шо|кгольского,[252] и поставили пєрє*д* нами чоловєка своєго Миколаѧ Кгє*й*довича, | коториє сѧ жаловали и ѡповєдали свои кривъды и үтисъки, коториє | сѧ стали напє*р*вє*й* ѡтъ Ѧсъпорового ѡтъца Бридолъкга нємъца, | ѡтъ самого тє*ж* того Ѧспорора[253] нємъца, што *ж* забрали двү*х* чоловєко*в* | и*х* властъны*х* на *й*мѧ Матєѧ, а Станѧ, брата єго, з домы и со въсимъ | статъкомъ и*х*, со въсимъ тымъ, што ѡни ү домє*х* свои*х* мєли.[254] А такъ | ѡ*д*ного заморили на *й*мѧ Матєѧ,[255] а братъ єго Станюсь ѡтъ того Ѧ|спора нємъца былъ үтєкъ,[256] а такъ тотъ Ѧспо*р*, догонивъшы єго на ѡ|зєрє Кү*р*чмахъ, ѡбєсилъ, а томү єстъ, ѧкъ того чоловєка ѡбєсилъ, чо|тыры годы. А ѧкъ тыє люди забраны, томү лєтъ два*д*цать, за | пана воєводү Виленъского пана Миколаѧ Миколаєвича Радивила. ||
[20 v.]

При томъ тє*ж* тотъ жє Во*й*тє*х* Хрщоновичъ покладa*л* пєрє*д* нами сво*й* списокъ, | пописавъши вси шкоды, коториє маєть ѡтъ ты*х* жє Лиѳълѧнтъ. Напє*р*|вє*й* и*ж* єго чоловєкъ власъны*й* на *й*мѧ Сташи*с* Мєдвєшовичъ, үзѧвъшы ү нєго | два*д*цать копъ грошє*й* то*р*говати, и с тыми пєнєзми втєкъ до Нємєцъ, и взѧ*л* | зємълю потъ күнъторомъ Нєвъгиньскимъ Вилимомъ,[257] и тотъ Во*й*|тєхъ поколькүкротъ єздилъ до нєго з листы г(о)с(по)д(а)рскими, жєдаючы | права и справє*д*ливости нашого своєго по*д*даного, и тотъ күнъто*р* Вилимъ |

---

[248] *Ініцыяльная літара.*
[249] *Радок падкрэслены простым алоўкам.*
[250] *Так у рукапісе.*
[251] *Ініцыяльная літара.*
[252] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[253] *Так у рукапісе.*
[254] *Тут у рукапісе коска.*
[255] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[256] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[257] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

нɛ хотɛлъ с нимъ справɛ*д*ливости чинити,[258] и нɛкоториɛ листы г(о)ӳ*с*(по)д(а)рскиɛ | ү сɛбɛ загамовалъ, а томү ѡсмы*й* рокъ. |

К томү тɛ*ж* тотъ жɛ Во*й*тɛ*х* Хрщоновичъ жɛдалъ права ү того *ж* күнътора | Вилима на нɛ*м*ца Ӕспора, и*ж* ɛго чоловɛкъ властны*й*, тивүнɛ*ц* на *й*мӕ Станисъ | Трɛпикъ, которы*й* ɛго вɛ*з* статокъ долговы*й*, мɛлъ на свои*х* рүка*х*, и побра*в*шы | вɛсъ ɛго статокъ и сво*й*, што мɛлъ ү домү своɛмъ, зъ жоною и *з* дɛ*т*ми втɛ*к* | до Нɛмɛ*ц*. И тотъ Во*й*тɛ*х* по*й*малъ ɛго ү Возɛрɛсɛ*х*,[259] а такъ тотъ жɛ *Ӕс*пор взӕ*л* | ɛго на свои рүки, и положилъ рокъ ɛго постановити за *д*вɛ нɛдɛли кү правү. | А коли томү рокъ пришолъ,[260] тогъды тотъ Ӕспо*р* ани самъ сталъ, и того чоловɛка кү правү нɛ поставилъ, ѡтъ которого шкодүю | такъ много – ѡ сто копъ грошɛ*й*. А томү чɛтьвɛ*р*ты*й* рокъ. |

В томъ жɛ ɛго тɛ*ж* спискү ɛсть ѡписано, и*ж* ɛго властъныɛ два чоло|вɛки Во*й*тъко а Матɛлисъ, зъ жонами и *з* дɛтьми своими, втɛкъли до | Нɛмɛ*ц* и възɛли зɛмълю потъ күнъторомъ Нɛвъгиньски*м* Вилимо*м*. | А томү Матɛю, ӕкъ втɛкъ, чɛтьвɛ*р*ты*й* го*д*, а Во*й*тъко втɛкъ сɛго | рокү. || ***[к҃а / 21]***

К томү тɛ*ж* ɛго чоловɛкъ властны*й* на *й*мӕ Нарүши*с* и *з* жоною, и *з* дɛтьми | своими, втɛкъ до Нɛмɛцъ и мɛшъкаɛть ү нɛмъца Тилӕ,[261] гдɛ*ж* и до | ты*х* часовъ тотъ нɛмɛ*ц* ɛмү того чоловɛка выдати нɛ хочɛть. | А томү чɛтьвɛ*р*ты*й* го*д*. |

Тотъ жɛ Во*й*тɛ*х* покладалъ пɛрɛ*д* нами жалобү на нɛ*м*ца Ӕспора Бридо*л*|кговича, и*ж*, наɛхавъшы на ɛго властъноɛ ѡзɛро на *й*мɛ И*л*кги с помочъ|ники своими, людɛ*й* ɛго побилъ, а ѡ*н* самъ лɛ*д*вɛ втɛкъ.[262] А такъ на то*м* | ѡзɛрɛ двү*х* ɛго чоловɛковъ үтопилъ в тотъ часъ.[263] А томү шосты*й* рокъ. |

[264]**Ж**алоба Кгабрыӕла Юшъковича[265] |

Покладалъ пɛрɛ*д* нами жалобү Кга*б*рыӕлъ Юшъковичъ на күнътора Нɛ*в*ги*н*|ского Вилима, и*ж* тотъ күнъто*р*, наславъшы людɛ*й*

---

[258] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[259] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[260] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[261] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[262] *Тут у рукапісе коска.*
[263] *Тут у рукапісе коска.*
[264] *Ніжэй праз тры інтэрвалы.*
[265] *Скаргі ўстойліва афармлены ў рукапісе наступным чынам: загаловак размешчаны па сярэдзіне радка; загаловак размешчаны ніжэй папярэдняга тэксту на адзін—паўтара ці два інтэрвалы. Праз адзін-два інтэрвалы ніжэй загалоўка знаходзіцца тэкст скаргі, які пачынаецца са словаў* Покладалъ *ці* Жаловалъ. *У канцы скаргі пазначана, як даўно адбыліся падзеі, што апісваюцца ў тэксце.*

своих на домъ | єго чоловєка на ймæ Станæ, єго самого Станæ взæли, и дєтєй єго по|брали, и тєпєр ү нєго мєшъкаєть, а братъ того Станæ на ймæ Мартин҃ | втєкъ до күнътора Вилима со въсимъ статъком своим. А томү пæтый | рокъ. |

Покладалъ тєж пєрєд нами жалобү тотъ Кгабриæлъ на нємъца | Вєркєлæ, што ж єго чєлєди повътєкало пæтєро, и мєшъкають ү того | Вєркєлæ, на ймæ Æкүбъ Потортинисъ и з чєтырма сынами своими. | А Æкүбъ Малєйшовичъ самъдрүгого [зъ] сыномъ. А такъ тотъ Вєркєль | и до сих часовъ тоє чєлєди выдати ємү нє хочєть. А томү пєтънадцат | лєть. |

Жалоба Æна Мартиновича, хорүжича |

Покладалъ пєрєд нами *жалобү*[266] Æнъ Мартиновичъ на врадника Новосєльского, | который былъ врадникомъ ѡтъ күнътора Нєвъгинъского Вилима || ***[21 v.]*** ү Новомъ Мєстєчъкү, на Михайла,[267] *иж,* наславъшы людєй күнъторовых на домъ | чоловєка єго на ймæ Михала, єго самого повєсили, и статокъ єго вєсь забрали | и до Нємєц провадили.[268] А то сæ стало сєго годү.[269] |

К томү тєж повєдилъ пєрєд нами тотъ жє Æн҃ Мартиновичъ, иж єго күхар на й|мæ Лєвъко, үчынивъшы ємү шкоды нємалыи и втєкъ до кнæжого Күр|пиника. И ѡнъ поколькүкроть на того Күрпиника права просилъ, и ѡ҃н | ємү на того Күрпиника права нє далъ,[270] а того күхара выдати нє хочєть. | А томү трєтий год. |

К томү тєж томү ж Æнү Мартиновичү үтєкъ чоловєкъ єго властный на й|мæ Мæлүкашъ до людєй Вєркєлєвых,[271] а такъ и до тых часовъ єго выдати нє хо|чать. А томү сємый рокъ. |

Жалоба Григора Матєєвича |

Покладалъ пєрєд нами жалобү Григор Матєєвичъ на нємъца күнъ|торового Єнъдриха, иж єго сємєро чєлєди үтєкъло нєвольнои, и мє҃ш|кають ү того Єнъдриха, на ймæ Микъ з жоною и з дєтьми, самъ пæт, | а Юркгєль Битиникъ[272] самъдрүгой[273]. А такъ тоє чєлєди и до

---

[266] *Напісана над радком.*
[267] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[268] *Тут у рукапісе коска.*
[269] *Тут у рукапісе коска.*
[270] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[271] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[272] *Літара* к *праўлена. Магчыма, імя-мянушка, якая паходзіць ад вызначэння занятка: bitininkas – 'пчаляр', літ.*
[273] *Літары* ой *праўлены.*

тыx ча|совъ выдати нɛ хочеть,[274] а томү другий год. А за Вɛркɛлɛмъ нɛмъцомъ | Пɛтърɛль …ковичъ[275],[276] а такъ æ поколькүкроть тоɛ челеди просил, | а ѡни выдати нɛ хочүть. |

Жалоба панɛй Ганъны Шүковой |

Пришɛдшы пɛрɛд насъ намɛстъникъ панɛй Ганъны Шүковой и покладал | пɛрɛд нами жалобү ѡтъ панɛй Ганъны Шүковой на нɛмца Вɛркɛлæ, иж ɛɛ | тивүнɛцъ на ймæ Нарүшъ Матɛɛвичъ үтɛкъ до того нɛмца Вɛркɛлæ,[277] || ***[кв / 22]*** выбравъшы статокъ вɛсь с того двора панɛй Ганъны, æкъ жита, и пшɛ|ницы, ѡвъсы, и инъшɛɛ збожɛ, котороɛ на своих рүках мɛлъ, розпродавъшы | тоɛ збожɛ и с пɛнɛзми втɛкъ до Нɛмɛц, а зброй сүпольных побралъ на дванад|цати пахоликовъ. А втɛкъ самъдɛвæтъ и з сынъми, и з ынъшɛю чɛлɛдю своɛю. | А томү чɛтьвɛртый год. |

Ещо ж дрүгий чоловɛкъ на ймæ Матɛйко Жакъ тоɛ ж панɛй Ганъны Шүковой | зашолъ за другого нɛмъца Ѳрɛдрыха,[278] а затымъ нɛмъцомъ мɛшъкаю|чы, пришолъ[279] до чоловɛка панɛй Ганъны до Мацка Кирвида, и взæвъшы двоɛ конɛй | ү того чоловɛка Мацька и втɛкъ до того ж нɛмца Ѳрɛдрыха. А томү трɛтий | год. |

Тɛж чоловɛкъ күнътора Вилимов Анъдрɛйко Лавъриновичъ пограбилъ ко|нæ и з сɛдломъ ү чоловɛка тоɛ ж панɛй Ганъны Пɛтюлæ Матɛɛвича, а полотна | бɛлого шɛстьнадцать локот. А томү шостый год. |

Тɛж чоловɛкъ тоɛ ж панɛй Ганъны Нарүш Ротъкович мɛнæл коньми [съ] щоловɛ|комъ[280] күнъторовымъ Адамом Пымпɛрɛвичом,[281] и пошли могоричү пити | до корчмита күнторового Крищона. А такъ за позваньɛмъ ɛго потпивши | и заснүлъ ɛсми ү той корчмɛ,[282] а такъ тотъ Крищонъ ѡбобралъ ɛго пæ|ного, ѡтънæлъ ү нɛго [зъ] сорокъма грошɛй калитү. А томү трɛтий годъ. |

Жалоба Шимона Козака |

[274] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[275] *Пачатак прозвішча не чытаецца (2—3 літары).*
[276] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[277] *Унізе справа кустод* выбравши.
[278] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[279] *Прыстаўка* при- *надпісана над радком.*
[280] *Так у рукапісе, г. зн.* з чоловɛкомъ.
[281] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[282] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

Покладалъ пєрє*д* нами жалобү Шимо҃*н* Козакъ, и*ж* чоловє҃*к* єго властны*й* | Богданъ Чижєвичъ зашолъ за нємъца Ѳрє*д*рыха самътрєтє*й* [зъ] синъми | своими.[283] А такъ тотъ Козакъ поколькүкроть просилъ права и спра|вє*д*ливости на того по*д*даного своєго, а ѡнъ и до сих часовъ права дати | нє хочєть. А томү лєтъ пæть.[284] || ***[22 v.]***

Жалоба людє*й* по*д*даны*х* ты*х* жо боæ*р* смо҃*л*вєньски*х* |

Покладалъ пєрє*д* нами жалобү Тимоѳє*й* Возиловичъ на күнътора Нє҃*в*ги҃*н*|ского Вилима, и*ж*, наєхавъшы на єго до*м*, статокъ вєсь выбрали и до*м* со*ж*гли, и | конæ взæли написъного, рогатоє животины 60 поголо҃*в*æ, ѡвєцъ | сорок,[285] а инъшых статъки погорєли, а въ гүмънє жита полътора|ста копъ згорєло. А томү трєти*й* го*д*. |

Жалоба Æкима Альшаниковича |

Жаловалъ пєрє*д* нами Æкимъ Альшаниковичъ на того *ж* кү҃*н*тора Вилима, | и*ж*, наєхавъшы на єго домъ, статокъ домовы*й* вєсъ побрали, жита | ү клєти два*д*цать бочокъ со*ж*гли. А томү трєти*й* го*д*.[286] |

Жалоба Æна Михновича |

Жаловалъ пєрє*д* нами Æнъ Ми*х*новичъ на того *ж* Вилима, и*ж*, наєхавъшы на є҃*г*(о) | домъ с помочъники своими, домъ єго со*ж*гли, а в гүмнє 4 пєрєплоты | жита со*ж*(г)ли. А томү трєти*й* го*д*. |

Скаргі жыхароў Дрысвяцкага павету

[287]**П**окладали пєрє*д* нами жалобы свои люди повєтү Дрисвє*ц*кого, которие | маютъ кривъды ѡтъ нємє*ц*. |

Напєрвє*й* покладалъ пєрє*д* нами жалобү Матє҃*л* Рүда Пєтровичъ на нє*м*ца Вє*р*|кєлæ, и*ж*, наєхавъшы на єго домъ, тотъ Вє*р*кєль с помочъники своими вєсь | єго статокъ побрали, конє*й* взæли двана*д*цать, воловъ чотыры сохи, коро҃*в* | пєтъна*д*цать, ѡвєцъ 70, ко*з* 20 и 5, свинє*й* покололи 20, күровъ по|били 50, сєрмæгъ

---

[283] Тут у рукапісе коска.

[284] Далей росчырк пяра.

[285] Гэтая коска ёсць у рукапісе.

[286] Далей росчырк пяра.

[287] Гэтыя скаргі пачынаюцца адразу праз адзін інтэрвал ніжэй ад папярэдняга тэксту.

взѧли пєтънадцать, кожүховъ пєтънадцать, | а чотыры сүкъни полътришовых[288] жєн҃ских, кожүхи бараньи чотыры жєн҃скии,[289] || ***[кг҃ / 23]*** котълы чотыри пивъныи, топоровъ шєсть, косы чотыры, сєрповъ ѡсмъ, а пчо҃л | үльєвъ двадцать выдрали. Наѡстатокъ ѡтъца єго скололи. А томү лєтъ | ѡсмъ. |

Жалоба Павла Ѧновича |

Покладалъ пєрєд нами жалобү Павєлъ Ѧновичъ, иж чоловєкъ күнътора Нєвъгин҃|ского Вилємовъ лотъвинъ Бєртъ Мєтовичъ, спо*т*кавъшы єго на Добровольной | дорозє, розбойным ѡбычаєм взѧлъ ү нєго полъбочъки пшєницы, а дрүгүю по҃л|бочъки жита. А с калиты ѡтънѧлъ дєсєть грошєй и шапъкү, и самого єго ра|нилъ. А то сѧ стало сєго рокү. |

Тотъ жє Павєлъ єщо жаловалъ на нємъца Миштортовича, иж, приєхавъшы до | єго домү, взѧлъ конєй два бєз жадноє вины єго. А томү лєтъ дєсєть. |

Тотъ жє Павєлъ єщо жаловалъ намъ на нємъца Кришътоѳора, иж, наєха҃вшы на є҃г(о) | домъ властъный, статокъ вєсь забралъ, конєй взѧлъ два, коровы три,[290] | ѡвєцъ дєсєтєро, простиц ѡсмъ, полотъна 100 локотъ, кожүхи два. | А томү лєтъ пєтънадцать. |

Жалоба Павъла Бортъковича |

Жаловалъ пєрєд нами Павєлъ Бортъковичъ на людєй нємєцъких Горнєвых, иж, | ѧкъ ѡнъ поєхалъ на свою властънүю зємълю, и ѡни, пєрєнємъшы єго на доброй | вольной дорозє, и взѧли ү нєго конєй два. По въторый раз того ж часү ѧкъ | ѡнъ поєхалъ ү лєсъ по дрова,[291] а такъ тыє ж люди, пєрєнємшы єго на дорозє, | взѧли конєй два пописъных, кожүхи чотыры, сєрмѧги чотыры, | сєкиры чотыры. А то сѧ стало сєго рокү.[292] |

Жалоба Шимъка Ѧновича |

Жаловалъ Шимъко Ѧновичъ намъ на нємца Бридолъкга Атилѧ, иж, наєха҃вши || ***[23 v.]*** на єго домъ, статокъ вєсь побрали, чотыры сүкни взѧли – двє лүн҃скии, | а двє камъбарскии. А на полю

---

[288] *Так у рукапісе, павінна быць* колътришовыхъ.
[289] *Унізе справа кустод* котлы чотыри.
[290] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[291] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[292] *Далей росчырк пяра.*

жита сєæного потопътали на дванадцат | бочокъ,[293] а рогатоє животины взæли 50 поголовъæ, а трєх чоловєковъ | до смєрти забили. А тому трєтий год.[294] |

Жалоба Войтъка Миштортовича |

Жаловалъ прєд нами Войтъко Миштортовичъ, боæрин г(о)с(по)д(а)ръский дрысвєцкий, | на кунътора Нєвъгинъского Вилима, иж, прилавъшы слугъ своих на єго | домъ, вєсь статок казалъ выбрати. А на поли жита сєæного на 100 | копъ пожали, и побрали пшєницы 30 копъ, єчъмєню двадцать копъ, | гороху сєæного бочъку – то всє побрали. |

Єщо ж по вторый раз наєхавъшы на єго дом, моцъно кгвалтомъ тот жє Æн Вєркєль, | а Æспор Бридолъкговичъ вси статъки зъ єго дому побрали, а над то ѡсми | чоловєковъ єго такъжє зъграбили на имæ Можука, а Миколаæ, Андрєæ, Юрæ, | Пєтъра, а Мацка, Æнушъка,[295] а Болътромєæ. Побрали в них конєй, взæли | пописъных два,[296] которие стоæли по пєти копъ грошєй,[297] а клæчъ шєсть, | воловъ чотыры сохи,[298] коровъ дванадцать, ѡвєцъ 60,[299] коз дванадцать, | свинєй 50, гусєй 80,[300] куровъ 100, панъцєры два,[301] сєдла чотыры, мєчы | чотыры, ѡстроги пæтєри,[302] косъ 8, рогатинъ [303]дєсєть, топоров | двадцать, лємєшовъ пæть пар, шубу лисью парпæномъ криту, | однорадку люнъскую, синов и нєвєстокъ єго сукон лунъских сєм, а готовых | пєнєзєй єго самого шєстьдєсæтъ копъ грошєй, а сыновъ єго 100 копъ | грошєй. А тому сємый год.[304] |

Єщо ж по трєтий раз кнæз[305] кунътор Вилимъ, наєхавши моцно кгвалтом на дом того ж | Войтъка, стакъки[306] вси выбрали и домъ сожгли, жита на поли сєæного[307] || ***[кд / 24]*** на шєстьдєсæтъ бочокъ пожали, пшєницы на пєть бочокъ, єчъмєню шєсть | бочокъ,

[293] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[294] *Далей росчырк пяра.*
[295] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[296] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[297] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[298] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[299] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[300] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[301] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[302] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[303] *Тут у рукапісе двукроп'е.*
[304] *Далей росчырк пяра.*
[305] *Злітнае напісанне з наступным словам, праўлена.*
[306] *Відавочна, памылка, трэба* статъки.
[307] *Унізе справа кустод* на шє(с)тдєсæтъ*, які заканчваецца двукроп'ем.*

ѡвъса три*д*цать бочокъ, ӕрицы чотыры бочъки, грєчихи три боч҃ки. | То всє пожали и побрали,[308] конє*й* взӕли 20 и 5, воловъ пӕть со*х*, коровъ пє*т*|на*д*цать, ѡвє*ц* 50, ко*з* 6 [и] 10, свинє*й* 30, а пєнєзє*й* готовы*х* 100 копъ грошє*й*, | сүконъ лүньски*х* двана*д*цать, котълы пивъныє вєликиє три, а мєньши*х* | котъловъ двана*д*цать, поставъ сүкъна лүнъского. А томү єстъ лєтъ шє*ст*. |

Жалоба Пашъка Бє*й*наровича |

Жаловалъ намъ Пашъко Бє*й*наровичъ на людє*й* нємє*ц*кихъ Ѿ*р*нєвы*х*, и*ж* єго сына | Миколаӕ, по*й*мавъшы, ү вєзєньє ѡсадили, а в домү єго вси ста*т*ки выбра|ли, ү гүмънє 100 копъ жита взӕли, а на поли сєӕно҃*г*(о) жита на дєсєть боч҃о*к* | пожали, пшєницы на бочъкү, єчъмєню двє бочъки, горохү бочъкү – то | всє пожали и побрали,[309] пчолъ үльєвъ 50 выдрали, а старогү мєдү двє | бє*р*ковиски,[310] взӕли коноп҃*л* 3 бєрковє҃ски[311], полотъна бєлого шєстьсотъ локотъ, сүконь ко҃*л*тришовы*х* | жєньски*х* три, а то*р*лопы бєли҃*н*ныи три, сє*р*мӕгъ двана*д*цатъ, прости*ц* | три*д*цать, а пєнєзє*й* готовы*х* 100 копъ грошє*й*, котєлъ пивъны*й* вєлики*й* | а два котълы малы*х*, косы чотыри, сєки*р* шєсть,[312] сє*д*ла двє[313], мєчы три, | рогатинъ шєсть. А томү трєти*й* го*д*.[314] |

Жалоба Ӕнүша Дидӕ Калитӕ |

Покладалъ пєрє*д* нами жалобү Ӕнүшъ Дидӕ Калитисъ, и*ж* коли сєдєлъ | на пє*р*шомъ сєлищи, а та҃*к* нємъцы, нає*жд*чаючы, по сємикроть єго домъ | ро*з*мєтывали и статокъ домовы*й* побрали,[315] а жита сєӕного[316] | на сорокъ бочокъ пожали,[317] а статъкү взєли – конє*й* пєтъна*д*цать, во|ловъ чотыры сохи. А брато҃*в* єго в то*т* часъ пєти до смє*р*ти забили.[318] А то|мү лєтъ два*д*цать. || ***[24 v.]***

Жалоба Томаса Бүтєвича |

---

[308] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[309] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[310] *Тут у рукапісе двукроп'е.*
[311] *Фраза* взяли коноп҃л ҃г: берковє҃ски *надпісана над радком.*
[312] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[313] *Праўдападобна, павінна быць* два.
[314] *Далей росчырк пяра.*
[315] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[316] *Тут у рукапісе коска.*
[317] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[318] *Тут у рукапісе коска.*

Жаловалъ пєрє*д* нами Томасъ Бүтєвичъ[319] на того *ж* күнътора Нє̃*в*ги*̃н*ского Вилима, | и*ж*, наєхавъшы на єго домъ з лю*д*ми своими, домъ єго со*ж*гли и ста*т*ки домовыи | побрали, а сорокъ копъ жыта в озєрєдє со*ж*гли, а конє*й* взæли пєтъна*д*цать, | воловъ чотыры сохи, коровъ два*д*цать. А брата єго Нарүша до смєрти забили. | А томү трєти*й* го*д*.[320] |

Жалоба Васка Күзнєца |

Жаловалъ пєрє*д* нами Васко Күзнєцъ на того *ж* Вилима, и*ж*, наєхавъшы на єго до*м* | з лю*д*ми своими, до*м* єго со*ж*гли и статокъ домовы*й* вє̃*с* побрали: [321]*конєй взæли* двана*д*цать, воловъ | чотыры сохи, коровъ ѡсмъ, ѡвєцъ сорокъ. А томү трєти*й* го*д*. «А того собє шко|дүю ѡ сто копъ грошє*й* и два*д*цать копъ грошє*й*». |

Жалоба Матєæ Борисовича |

Покладалъ пєрє*д* нами жалобү Матє*й* Борисовичъ на того *ж* кү*̃н*тора Нє̃*в*ги*̃н*|ского Вилима, и*ж* æкъ былъ тотъ күнъто*р* по*д* замъкомъ Браславъскимъ, | и которого часү жогъ мєсто Браславъскоє,[322] а такъ в тотъ часъ єго по*й*мали | и въ вєзєньи своємъ дє*р*жали, али *ж* мүсилъ дати ѡкүпү за сєбє томү кү*̃н*|торү Вилимү 50 копъ грошє*й*.[323] А в тотъ часъ æкъ єго по*й*мали, ѡтънєли | ү нєго чотыры копы грошє*й*, мєчъ и рогатинү.[324] А томү трєти*й* го*д*,[325] а того | собє [шкодүє] ѡ шєстьдєсæтъ копъ грошє*й*, бє*з* копы грошє*й*.[326] |

Скаргі жыхароў Браслаўскага павету

[327]**Ж**алоба людє*й* повєтү Браславъского, которыи кры̃*в*ды маю*т* ѡтъ Лиѳъ|лæнтъ, а напє*р*вє*й* ѡтъ күнътора Нєвъгиньского кнæзæ Рүдого.[328] || ***[к̃є / 25]***

Жалоба Ѿвърама Шү*р*ковича |

---

[319] Тут у рукапісе коска.

[320] Заканчваецца двукроп'ем.

[321] Тут у рукапісе двукроп'е.

[322] Гэтая коска ёсць у рукапісе.

[323] Тут у рукапісе коска.

[324] Тут у рукапісе коска.

[325] Гэтая коска ёсць у рукапісе.

[326] Заканчваецца двукроп'ем.

[327] Знаходзіцца ніжэй папярэдняга тэксту праз паўтара інтэрвала.

[328] Тут у рукапісе двукроп'е.

Жаловалъ намъ Ѿвърамъ Шү*р*ковичъ на күнътора Нєвъгиньско*г҃*(о) Рүдого, | и*ж*, наєхавъшы на єго домъ вєсь статокъ выбрали: кон*єй* взæл три*д*цать,[329] | а шєсть копъ грош*єй*, ωв*є҃ц* взæли три*д*цатєро, полотъна бєлого польтора|ста локотъ,[330] а сү*҃к*на лүнъского поставъ, то*р*лопъ бєлинъны*й*. А томү л*єт* | два*д*цать.[331] |

Жалоба Гришъка Шє*м*бєлæ, зємєнина г(о)*҃с*(по)д(а)ръского повєтү Брасла*҃в*ского |

Покладалъ пєр*єд* нами жалобү Гришъко Шємъб*є҃л*, которүю маєть ωтъ кү*҃н*тора | Рүдого: "И*ж*, напєрв*єй* наславъшы слүгъ свои*х* на мо*й* домъ, статокъ вєсь домо|вы*й* забрали: кон*єй* взæли пæть, которыє стоæли по дєсєти копъ грош*єй*, | а клæчъ робочы*х* ωдина*д*цать, а *з*бро*й* чотыры сүпольны*х*, а сєдєлъ дєвєть, | шүбы двє – ωднү күнюь[332], а другүю *ли҃с*сь(ю), сүкномъ па*р*пæнъскимъ критү, | а два каѳътаны кита*й*чєны*х*, а готовы*х* пєнєз*єй* сто копъ грош*єй*, а жєньско*г҃*(о) | платьæ то*р*лопы два бєлинъны*х* кита*й*кою крыты*х*, колън*єр* пє*р*ловы*й*, | брамъкү, а двє сүкни па*р*пæнъски*х*, а мы*҃с* цєновы*х* пæть, а конъви | двє цыновыи, а животины рогатоє 50 поголовъæ:, ωв*єц* 100 и 20. | А томү лєтъ два*д*цать».[333] |

Жалоба Микиты Анътоновича |

Жаловалъ намъ Микита Анътоновичъ на күнътора Рүдого, и*ж*, наєха*҃в*шы | на єго домъ, вєсь єго статокъ выбрали: кон*є*й взæли 50 и три, воло*҃в* | три*д*цать со*х* и три сохи, коровъ и по*д*тєлъковъ польтораста поголо*҃в*æ, | ωв*єц* 100 и два*д*цатєро, сүконъ ко*҃л*тришовы*х* дєсєть, збро*й* три сүпо*҃л*ны*х*, | жита чыстого взæли с клєти 200 бочокъ, а на поли сєæного *жита* побили || ***[25 v.]*** на три*д*цать бочокъ, а готовы*х* пєнєз*єй* взæли польтораста копъ грош*єй*, а | братовъ єго двү*х* до см*є*р*ти забили. А томү лєтъ два*д*цать. |

Жалоба Хрола Анътоновича |

Жаловалъ намъ Хроль Анътоновичъ на того *ж* күнътора Нєвъгиньского | Рүдого, и*ж*, наєхавъшы на єго до*м*, статокъ вєсь забра*҃л*: кон*єй* взæлъ три, | воловъ пæть сохъ, коровъ пæть, ωв*єц*

[329] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[330] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[331] *Далей росчырк пяра.*
[332] *Так у рукапісе, трэба* кунью.
[333] *Далей росчырк пяра.*

три*д*цатєро, жита на поли сєæ|ного побили на два*д*цать бочокъ. На ѡстато*͡к* и домъ со*ж*гли. А тому | лєтъ два*д*цать. |

Жалоба Микиты Анътоновича |

Жаловалъ намъ Микита Анътоновичъ на того *ж* кунътора Рудого, и*ж*, нає|хавъшы на домъ дæ*д*ка єго Лєвошъка, статокъ єго вєсь забрали: конє*й* | взæли ѡсмъ, воловъ шєсть со*х*, коровъ дєвєть, ѡвє*ц* 40. Жита на по|ли сєæного на три*д*цать бочокъ побили, на ѡстатокъ єго самого | и сына єго до смє*р*ти забили, и до*м* єго со*ж*гли. А тому лєтъ два*д*цать. |

Жалоба Мацъка Кгродєвича |

Жаловалъ намъ Мацъко Кгродєвичъ на кунътора Рудого, и*ж*, нає*ж*дчаючы | на домъ єго поколькукроть домъ єго зграбили. Напє*р*вє*й* конє*й* взæли | 50, воловъ [334]пæть со*х*, коровъ и по*д*тєлъковъ полътараста, ѡвє*ц* 300, ко*з* | сто, свинє*й* [335]сто. А платьæ – кожуховъ тридцать, сє*р*мæгъ 40; сє*д*ла чо|тыры, а пєнєзє*й* готовы*х* три копы грошє*й*, прости*ц* три*д*цать. | А брата єго до смє*р*ти забили. А тому лєтъ два*д*цаты*х*.[336] || ***[кѕ҃ | 26]***

Скаргі жыхароў Друйскай воласці Браслаўскага павету

Жалоба волости Дру*й*скоє у повєтє Брасла*͡в*скомъ, которыє | крывъды маютъ ѡтъ кунътора Нє*͡в*гинъского Рудо*͡г*(о) |

Жалоба Анъдрєæ Боровика |

Жаловалъ намъ[337] Андрє*й* Боровикъ на кунътора Нєвъгиньского Ру|дого, и*ж*, наєхавъшы на єго домъ вєсь статокъ выбралъ: конє*й* взæлъ дєвєть, | воловъ чотыры сохи, коровъ дєвєть, по*д*тєлъковъ ѡсмъ, ѡвєцъ и ко*з* три*д*цатєро, | пчолъ два*д*цать ульєвъ со*ж*гли, и домъ єго со*ж*гли, а вєпри чотыры взæли, | жита чыстого [съ] сви*р*на два*д*цать бочокъ взæли, лємєшовъ ѡсмъ па*р*. А брата | єго и служєбъника пана Сопєги старого до смє*р*ти забили.[338] А тому лєтъ | двадъцать. |

Жалоба боæрина г(о)*͡с*(по)д(а)ръско*͡г*(о) Данила |

---

[334] *Тут у рукапісе двукроп'е.*
[335] *Тут у рукапісе двукроп'е.*
[336] *Далей росчырк пяра.*
[337] *Напісана два разы.*
[338] *Тут у рукапісе коска.*

Жаловалъ намъ боѧринъ г(о)с҇(по)д(а)ръский Данило на того ж күнътора Рүдого, *иж,* наɛ|хавъшы на ɛго домъ, два двори ɛго со*ж*гли со въсимъ статъкомъ домовымъ, | зброи и инъшиɛ статъки домовыи побрали, кон*ɛй* взѧли два – за ѡдного | дано сɛмъ копъ грош*ɛй,* а за дрүгого пѧть копъ грош*ɛй,* а клѧчъ робочыхъ сɛмъ, | а коровы чотыры, ѡвɛ*ц* три*д*цать, а в гүмънɛ жита со*ж*гли полътораста копъ. | А томү лɛтъ два*д*цать. А в томъ домү собɛ шкодүю на 80 копъ грош*ɛй.* | А дрүги*й* домъ того *ж* Данила тотъ жɛ Рүды*й* күнъто*р* на*д* ѡзɛромъ Стрүсто*м* | со*ж*гли, а статакъ ɛго побрали: кон*ɛй* взѧли добры*х* три, а клѧчъ дɛсɛть, | воловъ три соги[339], коровъ до*й*ны*х* сɛмъ, ѡвɛ*ц* 50, а в гүмънɛ жита со*ж*гли | сто копъ и 70 копъ. А томү лɛтъ 20. А въсɛго того в томъ домү собɛ шко|дүю на сто копъ грош*ɛй* и на 70 копъ грош*ɛй.* |

Того *ж* Данила чоловɛкү ɛго Занькү тотъ жɛ Рүды*й* күнъто*р,* наɛха*в*шы, до*м* ɛго со*ж*|гли, а статокъ ɛго побрали: кон*ɛй* взѧли сɛмъ, коровъ пѧть, ѡвɛ*ц* три*д*|цать, а в гүмънɛ жита со*ж*гли сто копъ, а в клɛти со*ж*гли чистого жита пɛ*т*на*д*ца*т* || ***[26 v.]*** бочокъ, а үльɛвъ со пъчолами три*д*цать со*ж*гли. А томү лɛтъ два*д*цать. А того | ѡнъ собɛ шкодүɛть на 50 копъ грош*ɛй.* | Ɛщо *ж* того *ж* Данила чоловɛкү ɛго Нɛкрашү тотъ жɛ Рүды*й* күнъто*р* домъ ɛго, на|ɛхавъшы, со въсимъ статъкомъ сожгли, а инъшыи побрали: кон*ɛй* взѧли три, | коровъ два*д*цать, а в гүмънɛ со*ж*гли ѡсмъ копъ жита. А томү лɛтъ два*д*|цать. А всɛго того ѡнъ собɛ шкодүɛть два*д*цать копъ грош*ɛй* и три копы | грош*ɛй.*[340] |

Жалоба боѧрина г(о)с҇(по)д(а)ръско҇г(о) Микүлы Анътоновича |

Жаловалъ намъ Микүла Анътоновичъ на того *ж* күнътора Рүдого, и*ж* на ѡ|зɛрɛ Снүдɛ ѡтъца ɛго до смɛ*р*ти забили.[341] Тɛ*ж* ѧкъ ѡнъ послалъ до дво*р*ца своɛго | по сɛно,[342] в тотъ часъ тотъ күнъто*р* Рүды*й* ѡтънѧлъ ү ни*х* кон*ɛй* дɛсɛть, и *з* сɛномъ, | и люд*ɛй* ɛго побилъ, сɛ*р*мѧги взѧлъ чотыры, а кожүхи чотыры.[343] А томү | лɛтъ два*д*цать. |

Жалоба боѧрина г(о)с҇(по)д(а)ръско҇г(о) Тимоѳɛѧ |

---

[339] *Так у рукапісе, трэба* сохи.
[340] *Далей росчырк пяра.*
[341] *Тут у рукапісе коска.*
[342] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[343] *Тут у рукапісе коска.*

И*ж* за кунътора Нєвъгиньского Рудого нємъцы на домъ єго наєхавъшы, статокъ вє̃*с* | побрали, а по сємькроть на тотъ домъ приє*ж*джали[344] и хоромы роз*м*єтали, | и *з*грабили добры*х* конє*й*,[345] за которы*х* дано по пєти копъ грошє*й*, 10 взѧли, | а клѧчъ пашъны*х* 40 и 3 клѧчы, воловъ два*д*цать со*х*, коровъ 50,[346] ωвє*ц* | полътрєтѧста. А всєго того ωнъ собє шкодуєть ω пѧтьсотъ | копъ грошє*й*.[347] А тому лєтъ два*д*цать.[348] |

Тє*ж* боѧрыну г(о)*с*ͮ(по)д(а)ръскому Аѳанасу Анътоновичу тотъ жє кунъто*р* Руд|ы*й* домъ єго роз*м*єта̃*л*, а статокъ домовы*й* вєсь забралъ, а жита на по|ли сѣѧного потопътали на пєтънадцать бочокъ, а конє*й* взѧли 15,[349] воло̃*в*[350] || ***[к̃з / 27]*** ωсмъ со*х*. А тому лєтъ два*д*цать, а того собє ωнъ шкодуєть ω 50 копъ гро[351]|шє*й*. |

Ещо *ж* другому боѧрину г(о)*с*ͮ(по)д(а)ръскому Лєваню Исаковичу тотъ жє Руды*й* ку̃*н*|то*р* домъ єго [зъ]жогъ и со въсимъ статъкомъ єго,[352] а в гумнє жита зжогъ | сто копъ, конє*й* взѧлъ два, воловъ двє сосє, коровы чотыры, а жωнъку єго | до смє*р*ти забили. А тому лєтъ два*д*цать,[353] а того ωнъ собє шкодуєть ω со|рокъ копъ грошє*й*.[354] |

Скаргі жыхароў Браслаўскай воласці

То суть жалобы тоє *ж* волости Браславъскоє, которыи [кривъды] маютъ ωтъ кунъ|тора тєпєрєшънєго Нєвъгинъского Вилима. |

Жалоба Матєѧ Вєличъковича |

Покладалъ пєрє*д* нами жалобу Матє*й* Вєличъковичъ,[355] которую маєть [кривъду] | ωтъ кунътора Нєвъгинъского Вилима,[356] и*ж*, наєхавъшы моцъно кгвалъто*м* | єго домъ выграбилъ,[357] бы*д*ла

---

[344] *Другая літара* ж *рэдукаваная.*
[345] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[346] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[347] *Тут у рукапісе коска.*
[348] *У рукапісе пастаўлена двукроп'е.*
[349] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[350] *Унізе справа кустод* ωсмъ.
[351] *Пачатак слова закрыты чарнільнаю плямаю.*
[352] *Гэтая коска ёсць у рукапісу.*
[353] *Гэтая коска ёсць у рукапісу.*
[354] *Тут у рукапісе коска.*
[355] *Гэтая коска ёсць у рукапісу.*
[356] *Гэтая коска ёсць у рукапісу.*
[357] *Гэтая коска ёсць у рукапісу.*

рогатого сорокъ поголовьæ выгъналъ, | а сε*р*мæги чотыры взæлъ,[358] кожүхи три, и домъ εго зжо*г*̆,[359] а томү лεтъ | шεсть. И ѡнъ сæ по вторы*й* ра*з* посεлилъ,[360] ино тотъ жε күнъто*р* Вили*м*, | приεхавъшы, домъ εго зжо*г*̆ со въсимъ статъкомъ домовымъ, и жи|та в озεрεдε сто копъ со*ж*гли. А томү трεти*й* го*д*. |

Жалоба Васæ Пεтъровича |

Жаловалъ намъ Вась Пεтровичъ на күнътора Нεвъгиньского Вили|ма, и*ж*, наεхвъшы на домъ εго вεсь статокъ выбрали,[361] и домъ εго со*ж*гли, | жита в озεрεдε сто копъ и два*д*цать копъ со*ж*гли, а инъшы*й* статокъ | погорεлъ, конε*й* взæли два, коровъ пæть.[362] А томү лεтъ | три. || ***[27 v.]***

Жалоба Во*й*күта Станьковича |

Покладалъ пεрε*д* нами жалобү Во*й*күтъ Станьковичъ, которыи шкоды маε*т* | ѡтъ күнътора Нεвъгиньского Вилима, и*ж*, наεхавъшы на домъ εго, *жита* в озεрεдε | сто копъ и дεсεть копъ жогъ,[363] а статокъ εго домовы*й* вεсь побрали, а инъшыи | со*ж*гли. А конε*й* взæли два, волы два, коровъ пæть. А томү трεти*й* го*д*. |

Жалоба Ѡпанаса Ѡтъронεвича |

Покладалъ пεрε*д* нами жалобү Ѡпанасъ Ѡтъронεвичъ, которыи шкоды | маεть ѡтъ күнътора Нεвъгиньского Вилима, и*ж*, наεхавъшы на εго домъ, | статокъ вεсь побрали, а жита в озεрεдε сто копъ со*ж*гли, а на поли | сεæного жита побили на двана*д*цать бочокъ, конε*й* взæли чотыры, коро*в*̆ | шεсть, ѡвε*ц* дεсεть, сε*р*мæги чотыры, кожүхи три, гүсε*й* побили | два*д*цатεро. Наѡстато*к*̆ домъ εго со*ж*гли. А томү трεти*й* го*д*. |

Жалоба Никипора Сидоровича |

Жаловалъ намъ Никипо*р* Сидоровичъ, которыи крывъды маεть ѡ*т* | того *ж* Вилима, и*ж*, наεхавъшы домъ εго зжогъ, жита в озεрεдε

---

[358] Гэтая коска ёсць у рукапісу.
[359] Гэтая коска ёсць у рукапісу.
[360] Гэтая коска ёсць у рукапісу.
[361] Гэтая коска ёсць у рукапісу.
[362] Тут у рукапісе коска.
[363] Гэтая коска ёсць у рукапісу.

дєсєть | копъ со*ж*гли и ͨ*с*татокъ єго побрали, а инъшы*й* статокъ погорєлъ.[364] А то|мү трєти*й* го*д*. |

Жалоба Кгрє*й*тєлæ Акглинишъка

Жаловалъ пєрє*д* нами Кгрє*й*тєль Акг*л*инишъцишъ на того ж күнътора Нє̆*в*ги*н*̆|ского Вилима, и*ж*, наєхавъшы на єго домъ, статокъ вєсь побрали и до*м* | со*ж*гли, жита в озєрєдє два*д*цать копъ со*ж*гли, а инъшы*й* статокъ погорє̆*л*. | А тому трєти*й* годъ. || ***[к̆и | 28]***

Жалоба Ѡвърама Шүръковича |

Жаловалъ намъ Ѡвърамъ Шү*р*ковичъ на того *ж* Вилима, и*ж*, наєхавъшы на єго | домъ, статокъ вєсь побрали и домъ со*ж*гли, конє*й* взæли чотыры, воловъ | двє сохи, коровъ пæть, а жита в озєрє(дє) два*д*цать копъ со*ж*гли. А тому трєти*й* | го*д*. |

Жалоба Анъдрєæ Хоминича |

Жаловалъ намъ Анъдрє*й* Хоминичъ на того ж күнътора Вилима, и*ж*, наєхавъшы | на єго домъ, статокъ вєсь побрали и домъ єго со*ж*гли, волы взæли тры, коровъ | пæть, ѡвє*ц* и ко*з* 50 и 5, свинє*й* пококололи дєвєтєро, жита в озєрєдє три*д*|цать копъ со*ж*гли. А тому трєти*й* го*д*.[365] |

Жалоба Нєвєра Лєсєвича |

Жаловалъ намъ Нєвєръ Лєсєвичъ на күнътора Нєвъгиньского Вилима, и*ж*, на|єхавъшы на єго домъ, вєсь статокъ выбрали, конє*й* взæли два,[366] жита в озєрєдє | 20 копъ со*ж*гли, и до*м* єго со*ж*гли. А тому трєти*й* годъ. |

Жалоба Ивашъка Мосєвича |

Жаловалъ пєрє*д* нами Ивашъко Мосєвичъ на того *ж* Вилима,[367] *иж, наєхӑвшы*[368] на домъ єго ѡтъца, | на *й*мæ Мосæ, до смє*р*ти забили, а статокъ єго побрали: конє*й* взæли дєсєть, во|ловъ

[364] *Тут у рукапісе коска.*

[365] *У канцы радка прастаўлена двукроп'е.*

[366] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[367] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[368] *Словы* иж наєхӑвшы *надпісаны над радком, а літары* ж *і* в *яшчэ дадаткова вынесены над гэтымі словамі.*

три сохи, коровъ дєсєть,[369] ωвє*ц* сорокъ, свинє*й* три*д*цатєро, сє*р*мæгъ дєсєть, | простицъ дєвєть, пчолъ шєсть үльєв со*ж*гли, и домъ єго со*ж*гли. А томү трє|ти*й* го*д*. |

Жалоба Стєпана Ү*р*слого |

Жаловалъ намъ Стєпанъ Ү*р*слы*й* на того *ж* күнътора Нєвъгиньского Вилима, | и*ж*, наєхавъшы на єго домъ, статокъ вєсь побрали, и домъ со*ж*гли, конє*й* взæлъ | три, коровы чотыры, жита в озєрєдє со*ж*гли 30 копъ, горохү взæли пæть боч*ок*, | а инъшы*й* статокъ погор*ел*. А томү трєти*й* годъ.[370] || ***[28 v.]***

Жалоба Сүбоча Станєвича |

Жаловалъ намъ Сүбочъ Станєвичъ на того *ж* Вилима,[371] и*ж*, наєхавъшы на єго | домъ, вєсь статокъ побралъ и домъ со*ж*гли, а в гүмнє жита шєстьдєсæтъ | копъ со*ж*гли, єчъмєню дєсєть копъ, и инъшыи статъки погорєли.[372] А томү трє|ти*й* годъ. |

Жалоба Ма*ц*ка Жви*р*блєвича |

Жаловалъ пєрє*д* нами Мацъко Жви*р*блєвичъ на того *ж* күнътора Нєвъги*н*ского | Вилима,[373] и*ж*, наєхавъшы на домъ єго и домъ брата єго, вси статъки | домовыи побрали, и домы и*х* со*ж*гли, жита в гүмънє полътораста копъ | взæли, єчъмєню двє пєрєплоты, пшєницы такъжє двє пєрєплоты, конє*й* | взæли чотыры, үльєвъ со пъчолами со*ж*гли сорокъ.[374] А томү трєти*й* годъ. |

Скаргі мяшчанаў браслаўскіх

[375]Жалобы мєщанъ браславъских, которие кривъды мають ωтъ того *ж* | күнътора Нєвъгинъского Вилима |

Жаловалъ пєрє*д* нами Æковъ Прошъковичъ на күнътора Нєвъгинъского Вили|ма, и*ж*, наєхавъшы домъ *єг*(о) зжогъ, а статокъ

---

[369] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[370] *У канцы радка прастаўлена двукроп'е.*
[371] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[372] *Тут у рукапісе коска.*
[373] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[374] *Тут у рукапісе коска.*
[375] *Размешчана на два інтэрвылы ніжэй ад папярэдняга тэксту.*

домовы*й* побрали,[376] кон*є*й взæли пæ*т*(ь), | жита в озεрεдε сорокъ копъ со*ж*гли.[377] А томү трεти*й* го*д*. |

Жалоба Васильæ Альхимовича |

Жаловалъ пεрε*д* нами Васил*є*й Альхимовичъ на того *ж* Вилима, и*ж*, наεхавъшы | домъ εго зжогъ, а статокъ εго вεсь побрали,[378] кон*є*й взæли три, коровъ три, | ωвε*ц* чотыры, сε*р*мæги три, кожүхи чотыры.[379] А томү трεти*й* го*д*. |

Жалоба Па*р*ѳεна Алεкъсанъдровича |

Жаловалъ на*м* Па*р*ѳεнъ Алεкъсанъдровичъ на того *ж* күнътора Вили|ма, и*ж*, наεхавъшы на домъ εго, статокъ вεсь выбрали: кон*є*й взæли пæ*т*(ь),[380] || ***[к҃ѳ | 29]*** воловъ двε сохи, коровъ пæть,[381] ωвεцъ три*д*цатεро, свин*є*й дεсεть, и до*м* εго | со*ж*гли, а *в* домү три*д*цать үльεвъ пчолъ згорεло.[382] А томү трεти*й* годъ. |

Жалоба Лεвонæ Слүжобъного |

Жаловалъ намъ Лєвонь[383] Слүжобъны*й* на того *ж* Вилима, и*ж*, наεха*в*шы на εго домъ, | статокъ вεсь выбрали и до*м* со*ж*гли, кон*є*й взæли три, коровъ три, жита | в озεрε(дε) сорокъ копъ со*ж*гли, а сεна в о*д*ринε сто возовъ со*ж*гли. А томү трεти*й* годъ. |

Жалоба Сεмεна Альхимовича |

Жаловалъ намъ Сεмεнъ Альхимовичъ на того *ж* Вилима, и*ж*, наεхавъшы на до*м* εго, | статокъ вεсь выбрали и до*м* со*ж*гли, коровы взæли три, ωвε*ц* дεвεть, | а жита в озεрεдε сорокъ копъ со*ж*гли.[384] А томү трεти*й* го*д*. |

Жалоба Ходора Альхимовича |

---

[376] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[377] *Тут у рукапісе коска.*

[378] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[379] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[380] *Унізе справа кустод* воловъ.

[381] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[382] *Тут у рукапісе коска.*

[383] *У дадзеным выпадку літара є, магчыма, з'яўляецца варыянтам напісання літары ε.*

[384] *Тут у рукапісе коска.*

Жаловалъ намъ Ходо*р* Альхимовичъ на того *ж* Вилима, и*ж*, наєхавъшы на єго дом, | статокъ вєсь побрали и домъ со*ж*гли, жита в озєрєдє шєстьдєсæть копъ | со*ж*гли, а сєна в о*д*ринє сорокъ возъ со*ж*гли. А томү трєти*й* го*д*. |

Жалоба Григора Ивановича |

Жаловалъ пєрє*д* нами Григо*р* Ивановичъ на того ж күнътора Вилима, и*ж* єго | зємєнинъ нємєцъ Дєнисъ, и*ж* æкъ ωнъ єхалъ ү бо*р* по дрова,[385] а такъ тотъ Дє|нисъ үзæлъ ү нєго ү єго властъномъ лєсє конє*й* дєвєть, сє*р*мæгъ дєвєть, | а кожүхи чотыры, а сєки*р* дєвєть. А томү чотыры годы. |

Жалоба Пилипа Алєкъсанъдровича |

Жаловалъ на*м* Пилипъ Алєкъсанъдровичъ на күнътора Вилима, и*ж*, наєхавъшы на єго | домъ, вєсь статокъ забрали и до*м* со*ж*гли, жита в озєрєдє сто копъ со*ж*гли, а | сєна в о*д*ринє 50 во*з*(овъ) со*ж*гли. А томү трєти*й* го*д*. || ***[29 v.]***

Жалоба Ивана Нагишъки |

Жаловалъ намъ Иванъ Нагишъка на того *ж* күнътора Вилима: "И*ж* которого | часү тотъ күнъто*р* приходилъ мєста Браславъского жєчъ и æмъ проти*в* | и*х* выє*ж*дчалъ, и тыи нємъцы в тотъ часъ мєнє с конæ збили и ранили, | а того конæ взæли, а æ самъ лє*д*вє втєкъ". А томү трєти*й* го*д*. |

Жалоба Хомы Занъковича |

Жаловалъ намъ Хома Занъковичъ на того *ж* Вилима, и*ж*, наєхавъшы на єго до*м*, | статъки вси выбрали и до*м* єго со*ж*гли, а кони и животинү побрали, а того | ωнъ собє шкодүєть два*д*цать копъ грошє*й* и пæть копъ грошє*й*. |

Жалоба Ахромєæ Занъковича |

Жаловалъ намъ Ахромє*й* Занъковичъ на того *ж* Вилима, и*ж*, наєхавъшы на єго | домъ, вєсь статокъ выбрали и домъ со*ж*гли, а того ωнъ собє шкодүєть | ωсмъ копъ грошє*й*. А томү трєти*й* го*д*. |

---

[385] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

Жалоба Дашъка Занькєвича |

Жаловалъ пєрє*д* нами Дашъко Занькєвичъ на того *ж* Вилима,[386] и*ж*, наєхавъшы на єго | домъ, вєсь стато*к* выбрали и домъ со*ж*гли,[387] а того ѡнъ собє шкодүєть пя*т* | копъ грошє*й*. А томү трєти*й* го*д*. |

Жалоба Симона Мє*д*вє*д*ника |

Жаловалъ на*м* Симо*н* Мє*д*вє*д*никъ на того *ж* Вилима, и*ж*, наєхавъшы на єго до*м*, вєсь ста|токъ выбрали и домъ со*ж*гли, а ѡнъ того собє шкодүєть пєть копъ гро|шє*й*. А томү трєти*й* го*д*.[388] || ***[л | 30]***

Жалоба Лүгины Мє*д*вє*д*ника |

Жаловалъ намъ Лүгина Мє*д*вє*д*никъ на того *ж* Вилима, и*ж*, наєхавъшы на *є*г(о) до*м* вє*с* стато*к* | выбрали и до*м* со*ж*гли, а того собє ѡнъ шкодүєть пєть копъ грошє*й*. А томү трєти*й* го*д*. |

Наєхавъши тотъ жо күнъто*р* Вили*м* Үстинү Күлакү до*м* со*ж*гли и статокъ до|мовы*й* [выбрали]: конє*й* взѧли дєвєть, воловъ двє сохи, коровъ ѡдина*д*цать, ѡвє*ц* соро*к*, | ко*з* дєсєть, жита в озєрєдє дєвєносто копъ со*ж*гли. А томү трєти*й* годъ. | "А всєго того шкодүю сємъдєсѧтъ копъ грошє*й*". |

Василю Люню тотъ жо күнъто*р* Вилимъ два домы зжогъ и ста*т*ки вси по|брали, и матъкү, и сына єго забили, конє*й* взѧли 30 и конѧ, животины | рогатоє взѧли сто и[389] 70 поголовъѧ, ѡвєцъ сто, үльєвъ со пъчолами | со*ж*г(л)и шєстьдєсѧтъ, а в гүмнє жита со*ж*гли дєвєтьдєсѧтъ копъ. | А томү трєти*й* го*д*. "А всєго того шкодүю, ѡкромъ головъщинъ, сто и дєсє*т* | копъ грошє*й*". |

Василю Бүдиловичү тотъ жо күнъто*р* Вилимъ наєхавъшы, до*м* выграби|ли и брата єго до смє*р*ти забили, а конє*й* взѧли дєсєть, коровъ ѡсмъ, | ѡвє*ц* сорокъ, ко*з* сємъ. А того собє шкодүєть ѡ сто копъ грошє*й*. А томү | трєти*й* го*д*. |

Василью Тимоѳєєвичү тотъ жє күнъто*р* Вилимъ трикроть нає*ж*дча|ючы домъ єго зграбилъ, статокъ вєсь выбрали,[390] а на ѡзєрє Снүдє | чотыры нєводы єго взѧли. А томү трєти*й* го*д*. "А того собє шкодүю | ѡ 70 копъ грошє*й*". |

[386] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[387] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[388] *Далей росчырк пяра.*
[389] *У рукапісе перад* и *двукроп'е.*
[390] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

Ү Василæ Мознєвича тотъ жє Вилимъ домъ єго выграбилъ и статōк | вєсь *по*брали, а конє*й* взæли пæть, воловъ двє сохи, коровъ чотыры, ωвє*ц* || ***[30 v.]*** два*д*цатєро, а ωтъца єго до смє*р*ти забили. "А того собє шкодүю ω три*д*|цать копъ грошє*й*". А томү трєти*й* го*д*. |

Стєпанү Дирү тотъ жє Вилимъ, наєхавъшы, домъ єго со*ж*гли,[391] и статокъ вє*с̄*(ь) | побрали: животины рогатоє сємєро взæли, а ωвєцъ три*д*цатєро, а в гү*м*|нє дєвєносто копъ жита со*ж*гли.[392] "А того собє шкодүю ω три*д*цать копъ | грошє*й*". А томү трєти*й* го*д*. |

А*р*тємү Дашъковичү тотъ жє Вилимъ, наєхавъшы, домъ єго со*ж*гли и ста|токъ побрали, а самого Ерътєма забили, воловъ взæли двє сохи, ωвє*ц* | пєтъна*д*цать. "А того собє шкодүю дєсєть копъ грошє*й*".[393] А томү лєтъ | три. |

Дємидү Бү*р*цовичү, наєхавъшы, тотъ жє Вилимъ домъ єго со*ж*гли, а | статокъ вєсь побрали:, конє*й* взæли пєтъна*д*цать,[394] животины ро|гатоє сорокъ,[395] ωвєцъ 50, а жита в гүмънє со*ж*гли сто копъ и 70 копъ. | "А того собє шкодүю полътораста копъ грошє*й*". А томү трєти*й* го*д*. |

Братү єго Занькү тотъ жє Вилимъ, наєхавъшы, домъ єго зграбили, | а статокъ вєсь побрали: конє*й* взæли сємъна*д*цать, а животины | рогатоє сорокъ и пæть, ωвє*ц* 70, пчолъ үльєвъ по*л̄*трєтæ*д*цать[396] | выдрали. "А того собє шкодүю 50 копъ грошє*й* и пæть копъ грошє*й*". | А томү трєти*й* го*д*. |

Дорошъкү тотъ жє Вилимъ, наєхавъшы, два домы єго розмєтали и ста|токъ вєсь побрали: конє*й* взæли три*д*цать, коровъ дєвєть, а нєво|ды взæли два щєты*р*ма[397] коньми.[398] "А того собє шкодүю ω сто копъ | грошє*й*". А томү трєти*й* го*д*.[399] [400] || ***[л̄а | 31]***

Василю Күлакү тотъ күнъто*р* Вилимъ, наєхавъшы домъ єго со*ж*гли и ста|токъ вєсь побрали: конє*й* взæли сємъ, коровъ дєсєть, ωвє*ц* трина*д*цать, | а в гүмнє жита со*ж*гли 70 копъ, а на поли сєæного жита побили на шє*с̄т*(ь) | бочокъ. "А того собє шкодүю ω 50 копъ грошє*й*". А томү трєти*й* годъ. |

Павълү Боровикү тотъ жє күнъто*р* Вилимъ, наєхавъшы, домъ єго со*ж*гли | и статокъ побрали: конє*й* взæли два*д*цать, а ωтъца єго

---

391 *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
392 *Тут у рукапісе коска.*
393 *Тут у рукапісе коска.*
394 *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
395 *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
396 *Так у рукапісе.*
397 *Так у рукапісе. Трэба* с чєтырма.
398 *Тут у рукапісе коска.*
399 *Далей росчырк пяра.*
400 *Унізе справа кустод* Василю Күлакү.

Василæ до смε*р*|ти забили, а воловъ взæли чотыры сохи, коровъ два*д*цать, ωвε*ц* сорокъ. | "А того собε шкодүю сто копъ грошε*й*". А томү трεти*й* го*д*. |

Пилипү Алεкъсанъдровичү тотъ жε күнъто*р* Вилимъ, наεхавъшы, домъ | εго со*ж*гли, а статокъ домовы*й* побрали: конε*й* взæли сεмъ, коровъ пεтъна*д*|цать, ωвε*ц* 50, а в гүмънε жита со*ж*гли полътораста копъ, а и̑*н*шы*й* | статокъ погорεлъ. "А того шкодүю сто копъ грошε*й*". А томү лεтъ три. |

Василю Пилиповичү тотъ жε Вилимъ, наεхавъшы, домъ εго со*ж*гли | и статокъ побрали, а в клεти жита со*ж*гли двана*д*цать бочокъ, а конε*й* | взæли сεмъ. "А того шкодүю двана*д*цать копъ грошε*й*". |

Данилү Ѿстротовичү тотъ жε Вилимъ, наεхавъшы, домъ со*ж*гли, а ста|токъ побрали, конε*й* взæли трина*д*цать, воловъ чотыры сохи, коро̑*в* | сεмъна*д*цать, ωвε*ц* 50, ко*з* двана*д*цать, а в гүмънε жита со*ж*гли по̑*л*|тораста копъ, а в клεти со*ж*гли дεсεть бочокъ жита,[401] а попεлү взæли | двана*д*цать лаштовъ. "А того собε шкодүю 200 копъ грошε*й*". А то|мү лεтъ три. |

Тишъкү Күликовичү тотъ жε Вилимъ, наεхавъшы, домъ εго со*ж*гли | и статокъ домовы*й* побрали: конε*й* взæли ωсмъ, коровъ дεсεть, | ωвε*ц* трина*д*цать, свинε*й* дεсεть, пчолъ два*д*цать үльεвъ сожъгли, | жита в гүмънε со*ж*гли сорокъ копъ,[402] а двоε чεлεди скололи.[403] "А того шко|дүю 70 копъ грошε*й*". А томү трεти*й* годъ. ||

[31 v.]

Василю Лүнεвичү в[404] тотъ жε Вилимъ, наεхавъшы на εго домъ, вεсь ста|токъ выбрали: жита в сви*р*нε три*д*цать бочокъ взæли, ωвъса | три*д*цать бочокъ, εчъмεню дεсεть бочокъ,[405] *а пчолъ сорокъ*[406] үльεвъ выдрали. Тотъ | жε Василь чεгънүлъ[407] в тотъ часъ ωзεро своε, а такъ тотъ күнъторъ, | приεхавъшы з лю*д*ми своими, нεво*д* ωтънæли, конε*й* взæли двана*д*ца*т*, | рогатинъ двана*д*цать, пεшъни чотыры,[408] а брата εго Прокопа | до смε*р*ти забили. "А того шкодүю шεстьдεсæть копъ грошε*й*".[409] А томү трεти*й* го*д*. |

Тимоѳεю Лүнεвичү тотъ жε күнъто*р* Вилимъ, наεхавъшы, домъ | εго зграбили и статокъ забрали:[410] конε*й* взæли двана*д*цать, а |

---

[401] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[402] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[403] *Тут у рукапісе коска.*
[404] *Так у рукапісе.*
[405] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[406] *Надпісана над словам* үльεвъ.
[407] *Так у рукаписе, трэба* тεгънүлъ.
[408] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[409] *Тут у рукапісе коска.*
[410] *Тут у рукапісе коска.*

двүх сыновъ єго до смєрти забили. “А того шкодүю ѡсмъ копъ грошєй”. | А томү трєтий год. |

Жалоба Анъдрєӕ Боровика |

Жаловалъ намъ Анъдрєй Боровикъ на того ж күнътора Нєвъгинь|ского Вилима, иж, наєхавъшы на єго домъ, статокъ вєсы[411] выбрали: | конєй взӕли ѡсмъ, коровы три, сєрмӕгъ ѡсмъ, рүчъницы двє. | “А того собє шкодүю шєсть копъ грошєй”. А томү трєтий год. |

Жалоба Дємида Бүрцєвича |

Жаловалъ намъ Дємидъ Бүрцєвичъ на того ж күнътора Вилима, | иж, наєхавъшы на єго домъ, вєсь статокъ выбрали: коро҃в взӕли трид|цать, ѡвєцъ тридцатєро, гүсєй 50, сєръмӕгъ [412]ѡсмъ, кожүховъ | пӕть, и домъ єго сожгли. А томү лєтъ три. || ***[л҃в | 32]***

Жалоба Занька Бүрцовича |

Жаловалъ намъ Занько Бүрцовичъ на того ж Вилима, иж, наєхавъшы на єго | домъ, статокъ вєсь выбрали и домъ єго сожгли, ѡвєц взӕли пєтънадцать, | и инъшыи рүхомыи статъки побрали, үльєвъ со пчолами пєтънадцат | взӕли. А томү трєтий год. |

Жалоба Күзмы Сидоровича |

Жаловалъ намъ боӕринъ г(о)с(по)д(а)ръский Күзма Сидоровичъ на того ж кү҃нтора | Нєвъгиньского Вилима, иж, наєхавъшы на дом єго, вєсь статокъ выбрали | и дом сожгли, конєй взӕли ѡсмъ пашъных, а шєсть валаховъ, а клӕчъ бо|ронъных д(в)анадцать, воловъ чотыры сохи, коровъ ѡсмънадцать, | ѡвєц 50, кромъ инъшоє дробъноє животины, которүю порүбали, | покололи, а в гүмънє жита сожгли сто копъ и шєстьдєсӕтъ копъ. | А томү трєтий год. А вcєго того шкодүю ѡ сто копъ грошєй и тридцать | копъ грошєй. |

Скаргі жыхароў Браслаўскай воласці на Вінькеля Індрыха Ганусавіча

Жалоба тоє ж волости Браславъскоє, коториє кривъды мають ѡтъ | зємєнина нєвъгиньского нємъца Винькєлӕ

[411] *Так у рукапісе, павінна было быць* весь.
[412] *Тут у рукапісе двукроп'е.*

Ганүсовича Инъдыха с помо҃чю | күнътора Нєвъгиньского[413] |

Жалоба Дорошъка Ѡбабєйского |

Жаловалъ намъ Дорошъко Ѡбабєйский на того Ви҃нкєлæ Инъдрыха Ганү|совича, *иж*, наєхавъшы на єго лєсъ ѡтъчызный, взæлъ конєй чотыры, сєкири | три, сєрмæги чотыры, а мєховъ пæть, наѡстатокъ домъ єго со*ж*гли, | грєчыхи пæть бочокъ взæли, а на поли жита сєæного побили | на сємъ бочокъ, а коровы взæли три. А томү лєтъ дєсєть. || ***[32 v.]***

Жалоба Костъки Ѡбабєйского |

Жаловалъ намъ Костъко Ѡбабєйский на того *ж* Инъдриха нємъца, *иж,* наєха҃в|шы на домъ єго, статокъ вєсь побралъ и до*м* єго (зъ)жогъ, конєй в(з)æлъ два|на*д*цать, сүкни взæлъ жєньскии кольтришовыи три, сє*р*мæги три, | кожүхи три, сєки*р* дєсєть, ѡвє*ц* три*д*цать, а пєнєзєй взæлъ готовы*х* | пæть копъ грошєй. А томү лєтъ пєтъна*д*цать. |

Жалоба Занька Бєрє҃снєвича |

Жаловалъ намъ Занько Бєрєснєвичъ на того *ж* нємъца Инъдрыха, *иж,* | наєхавъшы на єго домъ, вєсь статокъ выбралъ, конєй взæлъ дєсєть, | воловъ двє сохи, коровъ пæть, простицъ дєсєть, а в гүмънє жи|та взæли дєсєть копъ. А томү лєтъ пєтъна*д*цать. |

Жалоба Гавърыла Анъдрєєвича |

Жаловалъ намъ Гавърило Анъдрєєвичъ на того *ж* Винькєлæ Ганүсовича, | *иж,* наєхавъшы на єго домъ, чоловєковъ єго двү*х* до смє*р*ти забили и | домъ со*ж*гли, а в гүмънє ѡсмъ копъ жита взæли, а три бочъки соло|дү пшєничъного, конєй взæли три, волы два, коровы три, ѡвєцъ | и ко*з* два*д*цатєро, а мєдү прєсъного пєтъна*д*цать пүдовъ взæли, | а пчолъ три*д*цать үльєвъ выдрали,[414] а в сүсєда єго сæбра на *й*мæ Маца | пчолъ 50 үльєвъ выдрали, а в дрүгого сæбра єго Римъша пчолъ три*д*|цать үльєвъ выдрали тотъ жє Винькєль, а простицъ взæли двана*д*|цать, сє*р*мæгъ пæть, кожүхи чотыры, рогатинъ шєсть, лүки два. | А томү лєтъ пєтъна*д*цать. || ***[л҃г | 33]***

---

[413] *Загаловак вылучаны паводле сэнсу. У рукапісе аформлена як звычайны абзац.*

[414] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

Жалоба Алєкъшєæ Васьнєвича |

Жаловалъ намъ Алєкъшєй Васнєвичъ на того *ж* Инъдриха Ланүсовича[415], и*ж*, нає|хавъшы на єго домъ, вси єго статъки побрали: воловъ взæли сохү, коровъ | пєтънадцать, ѡвєцъ 50, и домъ єго со*ж*гли. А томү лєтъ пєтънадъцать. |

Жалоба Ивана Дєцъковича |

Жаловалъ намъ Иванъ Дєцъковичъ на того *ж* Винькєлæ Ганүсовича И*н*дри|ха, и*ж*, наєхавъшы на єго домъ с помочъю күнътора Нєвъгиньского Вилима, | статокъ вєсь побрали, а брата єго на *й*мæ Макъсима до смє*р*ти забили. А | томү пєтъна*д*цать лєтъ.[416] "А того собє шкодүю ѡ дєсєть копъ грошє*й*". |

Скарга князя Юрыя Масальскага

Жалоба кнæзє*й* дрү*й*ски*й*[417], кнæзæ Ю*р*æ Тимоѳєєвича Масальского, которие | шкоды ємү стали ѡтъ Лиѳълæнтъ с помочъю күнътора Нєвъгиньско*г*(о) | Вилима[418] |

Покладалъ пєрє*д* нами жалобү кнæ*з* Ю*р*и Тимоѳєєвичъ Масальски*й* на Ви*н*|кєлæ Ганүсовича.[419] Напє*р*вє*й*, пришєдшы, тотъ Ганүсовичъ на бүдү чоловєка єго | Ѿтрохима ү Ва*р*нєвича*х* попєлъ взæли полъчєтьвєрта~~ста~~[420] лашъта смæ*л*|цованого, а нєсмальцованого попєлү взæли чотыры лашты. |

Єщо по вторы*й* ра*з* тотъ жє Винькєль Ганүсовичъ, наєхавъшы на до*м* того *ж* | Ѿтърохима с помочъю күнътора Вилима, домъ єго со*ж*гли, а статокъ | єго побрали вєсь, сєлє*д*цовъ два*д*цать бочокъ взæли, жита ү клєти дєсє*т* | бочокъ взæли, єчъмєню дєсєть бочокъ, сєрмæгъ дєсєть, кожүховъ дєсє*т*, | лємєшовъ пæть па*р*, сєки*р* пæть, котълы чотыры, ко*з* шєсть, триного*в* | дєсєть, сорочокъ мү*ж*ски*х* и жєньски*х* три*д*цать, полотъна бєлого 200 локо*т*, | намє*д*цовъ жєньски*х* тонъки*х* два*д*цать,[421] чєпъцовъ пєтъна*д*цать, ска|тє*р*тє*й* и рүчъниковъ двана*д*цать, воловъ взæли двє сохи, коровъ | два*д*цать,

---

[415] *Так у рукапісе; трэба* Ганусовичъ.

[416] *Тут у рукапісе коска.*

[417] *Так у рукапісе, павінна быць* дрүйских.

[418] *Загаловак вылучаны паводле сэнсу. У рукапісе афрмлены як звычайны абзац.*

[419] *Тут у рукапісе коска.*

[420] *Заканчэнне слова* -ста *перакрэслена ў рукапісе.*

[421] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

по*д*тєлъковъ дєсєть, ѡвє*ц* три*д*цать, свинє*й* сорокъ, по|росæтъ шєстьдєсæтъ, гүсє*й* сорокъ, күровъ два*д*цать, а в гүмънє | жита сто копъ взæли, ѡвъса двана*д*цать пєрєплотовъ, пшєницы || ***[33 v.]*** дєсєть копъ, грєчыхи три пєрєп*л*оты, инъшы*х* статъковъ много побрали | и гүмъно со*ж*гли, мєдү прєсъного двє[422] бє*р*ковєски, [423]а 300, бо*р*тє*й* со пчола|ми взæли, а потомъ насъ [зъ] ты*х* зємли наши*х* сѻ҃гнали, а конæ взæли, кото|ры*й* стоæлъ рүбълæ грошє*й*. А томү лєтъ сємъ. |

Тє*ж* күнъто*р* Нєвъгиньски*й* Вилимъ загамовалъ попєлү сємъ лаштовъ | кнæзæ Ю*р*æ Тимоѳєєвича по*д* за*м*комъ Нєвъгинью. Єщо *ж* того *ж* часү посла҃*л* | кнæзь Юръи Кривого своєго волочити,[424] ино на томъ ѡзєрє забили | слүжєбъника єго на *й*мæ Гришъка, шлæ*х*тича, а с нимъ чотырє*х* чо*ло*вєкѻ҃*в*, | мүжє*й*, до смє*р*ти побили, а з нєводомъ конє*й* взæли чотыры. А томү лє*т* | пæть. |

Тотъ жє Винькєль с помочъю күнътора Нєвъгиньского Вилима, наєха҃*в*|шы на кнæзæ Ю*р*євъ дворєцъ Понизовъски*й*, людє*й* єго побили и шкоды нєма|лыи почынили,[425] напє*р*вє*й* наєхавъшы на чоловєка єго домъ на *й*мæ Ю*р*кгєлæ | и на зæтæ єго Совє*й*ка. Сами*х* и*х* змүчыли, а с клєтє*й* статъкү побрали: на|пє*р*вє*й* сє*р*мæгъ шєсть, кожүхи чотыры, а күбълы два з бєлымъ пла*тєм*, | сорочокъ пєтъна*д*цать, а пєнєзє*й* готовы*х* сємъ копъ грошє*й*, конє*й* взæли | ѡсмъ,[426] воловъ шєсть со*х*, а үльєвъ со пъчолами выдрали три*д*цать | и пæть,[427] а сємъ чоловєковъ єго до смє*р*ти забили. А томү лєтъ пæть. |

Тотъ жє Винькєль с помочъю Вилима күнътора, наєхавъшы на дрүгого | чоловєка кнæжого домъ на *й*мæ Ӕнүша, статокъ вєсь побрали: сє*р*мæ҃*г* | взæли двана*д*цать, кожүховъ ѡсмъ, рүчъницы чотыры, сүконь жєньски*х* | лүнъскихъ шєсть, ү сви*р*нє со*ж*гли жита двана*д*цать бочокъ, ѡвъса сто | бочокъ, єчъмєню сорокъ бочокъ, пшєницы двана*д*цать бочокъ, горо|хү пæть бочокъ, а пєнєзє*й* готовы*х* взæли три*д*цать копъ грошє*й*, конє*й* [428] || ***[л҃д | 34]*** взæли три*д*цатєро и двоє,[429] воловъ шєсть со*х*, коровъ сємна*д*цать, ѡвєцъ сорокъ, | свинє*й* 80, гүсє*й* 50, пчолъ выдрали сто үльєвъ, а в гүмнє со*ж*гли жита сто ко҃*п*, | а инъши*х* æринъ пшєницы, ѡвъса, [430]єчъмєню, грєчихи 300 копъ и три копы.[431] | А томү лєтъ пæть. |

---

[422] *Так у рукапісе, трэба* два.
[423] *Тут у рукапісе двукроп'е, традыцыйна яно ставілася вакол лічэбнікаў.*
[424] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[425] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[426] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[427] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[428] *Унізе справа кустод* взæли.
[429] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[430] *Магчыма, патоўшчанае напісанне літары* є.
[431] *Тут у рукапісе коска.*

Жалоба Юхна Стєспановича[432], чоловєка кнѧзѧ Юрѧ Масалского(о) |

Жаловалъ намъ Юхно Стєпановичъ на нємъца Винькєлѧ Ганүсовича, иж, наєхав|шы на єго домъ, статокъ вєсь выбрали, взѧли с клєти ѡсмънадцать күбъ|ловъ, а в күблєх пєнєзєй готовых сорокъ копъ грошєй,[433] а сорочокъ мүжъскихъ | сємънадцать, полътораста сорочокъ жєньских,[434] сүконь лүнъских жєнь|ских шєстьнадцать,[435] косъ пєтънадцать, сєрповъ тридцать и два, ү свирнє | жита взѧли сто бочокъ, ѡвъса полътораста бочокъ,[436] пшєницы 50 | бочокъ, єчъмєню 90 бочокъ, гороху тридцать бочокъ, а ү[437] стиртє жита | сожгли сто копъ и 80 копъ, ѧринъ үсѧких 300 копъ и 70 копъ, животи|ны рогатоє взѧли 50 поголовъѧ, ѡвєц и коз 80, свинєй покололи 70, ко|нєй взѧли 50, а самого Юхна мүчили и үши ѡбрєзали, а пєнєзєй готовых | 70 копъ грошєй взѧли. А тому лєтъ сємъ. |[438]

Тєж по вторый раз тотъ жє Винькєль Ганүсовичъ, наєхавъшы на имєнє | кнѧзѧ Юрєво Понизобъскоє, взѧли пєнєзєй готовых пѧть копъ грошєй, | а кони два и з сєдлами,[439] а доломаны лүнъскиє два,[440] а двє жүпицы лүнъ|скиє жъ, а с клєти жита взѧли 70 бочокъ, а ѧрынъ всѧких взѧли | сто бочокъ, а воловъ двє сохи, коровъ шєсть, ѡвєц тридцатєро, | коз дванадцать. А тому лєтъ сємъ. |

Тєж нємъцы, наєхавъши на двор чоловєка кнѧжого на имѧ Бортъка, ста|токъ єго вєсь выбрали: с клєти взѧли сорочокъ мүжских и жєньских || ***[34 v.]*** пєтьдєсѧтъ,[441] а намєдцовъ 30, сєрмѧгъ пѧть,[442] кожүхи чотыры, а пєнєзєй | готовых сємъ копъ грошєй, жита с клєти взѧли тридцать бочокъ, ѧринъ | всѧких 70 бочокъ, сєрповъ пѧть, косъ чотыры, а воловъ взѧли три | сохи, коровъ ѡсмъ, ѡвєцъ двадцать и пѧть, коз дванадцать, конєй шєсть. | А тому лєтъ тридцать. |

---

[432] *Так у рукапісе, відавочна павінна быць* Стєпановича.
[433] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[434] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[435] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[436] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[437] *Кепска чытаецца.*
[438] *Далейшы тэкст знаходзіцца ніжэй на 2 інтэрвалы.*
[439] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[440] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[441] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[442] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

На Юркгєлєвъ двор кнæзæ Юрєвого чоловєка, наєхавъшы, күнътор Нєвъгӣн|ский Рүдый, статокъ єго вєсь выбралъ: с клєти взæлъ полотъна бєлоᷢ(о) | сто локотъ, сєрмæгъ пæть, кожүхи три, сєрповъ сємъ, сєкири три, ко|сы чотыры, скатєрти чотыры, а пєнєзєй готовых пæть копъ грошєй, | конєй взæли чотыры, коровъ пæть, воловъ двє сохи, свинєй тридца|тєро, ѡвєцъ шєстєро, коз дванадцатєро. А томү лєтъ тридцать. |

Жалоба Хролæ Епимаховича |

Жаловалъ намъ Хроль Епимаховичъ на того ж күнътора Нєвъгиньского бы̑в|шого Рүдого, иж, наєхавъшы на домъ єго, статокъ вєсь выбралъ: с клєти взæ|ли сорочокъ пєтънадцать, намєдцовъ сємънадцать, готовых пєнєзєй двє ко|пє грошєй, сєрмæги двє, кожүхи два, сєкири двє, косы двє, животины | рогатоє взæли пєтънадцать,[443] конєй два, коровы три, ѡвєцъ ѡсмъ, коз двє, | а нєвод взæли новый. А томү лєтъ тридцать. |

Тотъ жє күнътор Рүдый на домъ Юркгєлæ, а брата єго Миколаæ, людєй кнæ|зæ Юрєвых, статокъ вєсь домовый побралъ: взæ̑л сорочокъ пєтънадцать, | намєдцовъ сємънадцать, воловъ пєтънадцат сох, коровъ тридцать, под|тєлъковъ ѡсмъ, ѡвєц сорокъ, конєй шєстьнадцать, кожүхи чотыры, | сєрмæги три, коз тридцать, күровъ сорокъ, полотъна сто локотъ, | ко̑с шєстьнадцать, топоры два, торлопы бєлинъныє два[444], сүкъни[445] || ***[л̑є | 35]*** лүнъскиє двє, а готовых пєнєзєй сорокъ копъ грошєй.[446] |

Ещо ж по вторый раз тыє ж нємъцы на тых жо людєй на домъ Юркгєлæ, а Миколаæ [наєхавъшы], | конєй взæли пæть, воловъ 2 сохи, күбълы чотыры з бєлымъ платєм, | а сорочокъ мүжских сорокъ, а жєньских сорочокъ шєстьдєсæтъ, намєдцо̑в 50, | рүчъниковъ тридцать, скатєртєй 80, а полотъна бєлого 50 локотъ, кожү|ховъ шєсть~~дєсæть~~[447], сєрмæгъ сємъ, а двє сүкни жєньских камъбарских, сєр|повъ дєсєть, косы чотыры, а єго ѡтъца Станька до смєрти забили, а трид|цать копъ грошєй взæли. А томү лєтъ тридцать. |

Тєж наєхавъшы на дворєцъ кнæзæ Юрæ Масальского, Минъштор нємєц с күнъ|тором Рүдымъ, намєстъника єго на ймæ Пєтра змүчили, и взæли ү нєго | готовых пєнєзєй тридцать копъ

[443] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[444] *Літара* а *праўлена з літары* є.

[445] *Унізе справа кустод* лүнъскиє.

[446] *На канцы радку неразборлівая памета.*

[447] *Закрэслена ў рукапісе.*

грош*ей* и пæть копъ грош*ей*, а двɛ доломаны | лүнъскихъ чɛрълɛныхъ, а ѡ*д*нора*д*ки двɛ па*р*пæнъских, а жүпицы три лүнъ|скии, а чотыры валахи и *з* сɛ*д*лами, ү клɛтɛ*х* кнæжих взæли домовыхъ | рɛч*ей,* косъ сɛмъ, сɛ*р*повъ шɛстьна*д*цать, мæса старого двана*д*цать польт*ей,* | сɛ*р*мæгъ ѡсмъ, кожүховъ ѡсмъ, а клæчъ робочыхъ шɛстьна*д*цать, коро*в*҃ | дɛвɛть, ѡвɛцъ три*д*цатɛро, ү клɛтɛ*х* жита со*ж*гли 70 бочокъ, æринъ | всæкихъ сто бочокъ и шɛстьдɛсæтъ бочокъ, а в сти*р*тɛ жита двɛстɛ | копъ со*ж*гли и шɛстьдɛсæтъ копъ, ѡвъса сто и три*д*цать копъ, ɛчъмɛню | 80 копъ, грɛчихи сто копъ, пшɛницы 70 копъ, а рикүнью ɛго на *й*мæ | Настасью до смɛ*р*ти забили, свин*ей* покололи шɛстьдɛсæтъ. А томү | лɛтъ три*д*цать. |

На кнæзæ Ю*р*ɛвого чоловɛка дво*р* наɛхавъшы на *й*мæ Мозюковъ, тыɛ *ж* нɛ*м*цы | вɛсь статокъ ɛго выбрали: сɛръмæгъ взæли дɛсɛть, кожүховъ шɛсть, | а сүкъни двɛ жɛньскии колътришовыи, а камъба*р*скихъ сүконъ двɛ, | скат*ɛр*т*ей* дɛсɛть, а пɛнɛз*ей* готовы*х* дɛсɛть копъ грош*ей*, а сɛ*р*повъ дɛсɛть, ко*с*҃ шɛ*сть*[448], | ^Ппм-^топоро*в*҃^-Ппм^ [449] шɛсть, а коро*в*҃ дɛсɛть, ѡвɛцъ пɛтъна*д*цать, кон*ей* пɛтъна*д*цать,[450] ко*з* ѡдина*д*ца*т*, | а в клɛти жита со*ж*гли три*д*цать бочокъ, а æри*н*҃ всæки*х* 70 копъ. А т*ому*[451] лɛтъ 30. || ***[35 v.]***

На Пɛтьковъ дво*р* наɛхавъшы, тыɛ *ж* нɛмъцы ү клɛти взæли поло*т*на бɛлого | сто локотъ и три*д*цать локотъ, скат*ɛр*т*ей* шɛстьдɛсæтъ, сɛ*р*мæгъ пæть, ко|жүхи три, сɛ*р*повъ пɛтъна*д*цать, косъ ѡсмъ, пɛнɛз*ей* готовы*х* полъпɛты | копы грош*ей*, а кон*ей* взæли сɛмъ, коровъ дɛсɛть, ѡвɛцъ трина*д*цать, ко*з* | пɛтъна*д*цать, вɛпровъ пæть, свин*ей* дɛсɛть, сɛки*р* ѡсмъ, а жита с клɛти | взæли сорокъ бочокъ, ѡвъса пɛтъна*д*цать бочокъ, ɛчъмɛню 50 бочокъ, грɛ|чыхи три*д*цать бочокъ, пшɛницы дɛвɛть бочокъ, горохү три бо*ч*҃ки. | А двү*х* чоловɛковъ ɛго до смɛ*р*ти забили на *й*мæ Миколаæ, а Павɛлъка, | а дочъкү ɛго Алютү, а жонъкү Доротү, а Ба*р*барү, а Матърүнү до смɛ*р*|ти забили. А томү лɛтъ три*д*цать. |

Тыɛ *ж* нɛмъцы, наɛхавъшы на домъ чоловɛка кнæзæ Ю*р*ɛвого на *й*мæ Бо*р*тъ|ка, вɛсь статокъ выбрали: скат*ɛр*ти взæли чотыры, а три копы гро|ш*ей*, а сүкъни двɛ ка*м*ба*р*скихъ, сɛръмæгъ пæть, кожүхи три, косъ пæ*т*, | сɛкир пæть, свирɛпы двɛ, коровъ пæть, ѡвɛ*ц* дɛсɛть, ко*з* пɛтъна*д*цать, | свин*ей* поко*ло*ли[452] пɛтъна*д*цать,[453] а пæть чоловɛковъ ɛго до смɛ*р*ти забили на *й*|мæ Стасæ, а Бо*р*тъка, Нɛсташа, Ромɛ*й*ка, а риболова кнæжого Станæ. | А томү лɛтъ три*д*цать. |

---

[448] *Надпісана над радком.*
[449] *Слова* топоро*в*҃ *дапісана злева на маргінэзе ў радок почыркам* $II_{пм}$.
[450] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[451] -омү *надпісана над радком.*
[452] *Надпісана над радком.*
[453] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

Тє*ж* тыє *ж* нємъцы, наєхавъшы на домъ Хролъковъ, статокъ вєсь | выбрали: ү клєти взæли три сєръмæги, кожүхи два, сє*р*повъ пæ*т*, | косы двє, ωвє*ц* дєвєть, ко*з* ωдина*д*цать, свинє*й* покололи двадъцать, | свирєпү и нєводокъ новы*й* взæли. А томү лєтъ три*д*цать. |

Тыє *ж* нємъцы, наєхавъшы на домъ Гри*д*ковъ Бо*р*тъниковъ, с клєти | взæли скатє*р*тє*й* ω҃смъ, а полотъна бєлого сто локотъ и три*д*цать | локо*т*, сє*р*мæгъ сє*м*на*д*цать, кожүховъ дєсєть,[454] а пєнєзє*й* готовы*х* ωсмъ копъ[455] || ***[л҃ѕ | 36]*** грошє*й*, воловъ взæли ωсмъ со*х*, коровъ сорокъ и двє, ωвє*ц* 50, свинє*й* покололи | шєстьдєсæтъ и три, а в бо*р*тєхъ пчолъ выдрали полътораста ү҃*л*євъ. | А томү лєтъ тридъцатъ. |

Тыє *ж* нємъцы, наєхавъшы на Снєшъковъ домъ и на братанича, єго стато҃*к* | вєсь выбрали и домъ со*ж*гли, а того Снєшъка и братанича єго до см*є*р*ти | забили, Снєшъка забили самопæтого, а Пєтъра забили само чєтьвє*р*|того и *з* сємъєю и*х*, а Богдана забили самопæтого, а Ѡнъдрүшовү жонү | забили самопæтүю и *з* дєтьми и*х*. Ты*х* вси*х* побиты*х* два*д*цать головъ | и чотыры,[456] а Æнъка забили самопæтого, а статокъ побрали и*х*, а домы | и*х* по*ж*гли. А томү лєтъ три*д*цать. |

Тотъ жє күнъторъ Рүды*й*, наєхавъшы на дворєцъ кнæзæ Ю*р*євъ Пона|зовски*й*, статокъ вєсь побралъ, сє*р*повъ взæлъ пєтъна*д*цать, косы | три, жита с клєти на дво*р* высыпали шєстьна*д*цать бочокъ, сє*р*мæги | взæли чотыры, ү пүни сєна со*ж*гли шєстьдєсæтъ во*з*. Наωстатокъ | и дво*р* єго со*ж*гли. |

Тотъ жє күнъторъ Нєвъгинъски*й* Рүды*й*, наєхавъшы на домъ Ю*р*ковъ | Колєсниковъ, вєсь статокъ побрали, сєрмæгъ взæли пæть, кожүхи чотыры, сүкъню жєньскүю камъба*р*скүю, колънєры два ωкъсами*т*ны*х*, | колънєръ сєрєбрєны*й*, полотъна бєлого 80 локотъ, косы чотыры, | сє*р*повъ сємъ, топоры чотыры, свинє*й* побили двана*д*цатєро, и домъ | со*ж*гли со въсимъ статъкомъ єго. А томү лєтъ три*д*цать. |

Тотъ жє күнъто*р* Рүды*й*, наєхавъшы на домъ Ма*р*тиновъ, стато҃*к* | вєсь выбрали и домъ єго со*ж*гли: сє*р*мæгъ взæли дєсєть, кожүхи | три, полотъна бєлого 50 локотъ, сєрповъ пæть, косы три, | топоры три, а полъторы копы грошє*й*, конє*й* взæли два, свинє*й* побили || ***[36 v.]*** ωдина*д*цатєро, а инъшы*й* статокъ погорєлъ. А томү лєтъ три*д*цать.[457] |

---

[454] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[455] *Унізе справа кустод* грошєй.
[456] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*
[457] *У рукапісе знак пунктуацыі ў выглядзе коскі.*

Тотъ күнътор Рүдый, наєхавъшы на домъ Нарүша, статокъ вєсь побрали | и домъ єго сожгли: взæли с клєти двадцать сорочокъ мүжских, а жєньскихъ | тридцать сорочокъ, намєдцовъ сорокъ, скатєртєй сємъ, простицъ ѡсмъ, | а три копы грошєй, косы чотыры, сєрповъ ѡдинадцать, сєкири чотыры, | полотъна бєлого сто локотъ, свинєй покололи дванадцать, волъны | взæли дєсєть рүнъ, сүщовъ тисæчү. А томү лєтъ тридцать. |

Жалоба кнæзæ того ж Масальско҃г(о) кнæзæ Юрæ Дрүйского |

Жаловалъ намъ кнæз тотъ жє Масалъский тымъ ѡбычаємъ, иж нємцы зєм|ли єго забрали и въживали их, а трєх служєбъниковъ шлæхтичовъ до | смєрти побили на ймæ Сєнька, Ми҃клаша, а Марътина,[458] а при них[459] мү|жовъ дєсєть чоловєко҃в до смєрти побили. "А ѡзєра мои властъныє | половили[460], и бобъры гонили з нашоє пүщи, а с хожлєй плоты собє робили". | А томү шостый рокъ. |

Скаргі сапежыных людзей, жыхароў Браслаўскага павета

Жалоба подданых пана Михайла Сопєги и зємæнъ пана Михайло|выхъ[461] |

Жалоба Ероцкого а Войтєха, боæр пана Михайловых Сопєжиных |

Покладали[462] пєрєд нами жалобы Ероцъкий а Войтєх на слүжєбъника Вєркєлє|вого Миколаæ Склєра, иж тотъ Склæр ѡтънæлъ ү того Ероцкого по҃лѡсъ|мадєсæтъ копъ грошєй,[463] и тыи боæрє просили права на того Склæра ү нєм|ца Вєркєлæ, и тотъ Вєркєль на слүжєбъника своєго Склæра права дати нє | хотєлъ. А томү пæтый год. |

[458] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

[459] *Літара* и *праўлена.*

[460] ло *надписана над радком.*

[461] *Загаловак вылучаны паводле сэнсу. У рукапісе афармлены як звычайны абзац.*

[462] *На літары* и *чарнільнае пляма.*

[463] *Гэтая коска ёсць у рукапісе.*

Кнæ*з* Рεзи*ц*ки*й*, наславъшы на имεньε пана Миха*й*лово кгвалътомъ, и каза҃*л* | по*й*мати чо*ло*вεка[464] εго Микитү Лүхънεæ, и до сεбε казалъ привε҃*с*ти. А томү | шосты*й* годъ. || ***[л҃з | 37]***[465]

Ещо *ж* дрүгого чоловεка пана Миха*й*лового *ж* Ходора Давидовича *ло*тыголинъ[466] | рεзицъки*й* на *й*мæ Плæнъ скололъ и конæ по*д* нимъ взæлъ. А томү шосты*й* | го*д*. |

Юринү, чоловεкү ҃п(а)на Миха*й*ловү, на*й*ми҃*т* εго втεкъ ү повεтъ Рεзицки*й*, үкравъши | ү того Юрина три*д*цать копъ грошε*й*. А томү трεти*й* го*д*. |

Сидора Ю*х*новича, ҃п(а)на Миха*й*лового чоловεка, æ҃*к* ωнъ εхалъ з Осүæ, а та҃*к* пεрεнε*м*шы εго | лотыголи҃*н* на *й*мæ Блисъ на добровo҃*л*но*й* дорозε на *й*мεньи ҃п(а)на Миха*й*ловомъ, | ро*з*билъ конæ и инъшыи рεчи ү нεго побралъ. А к томү 2 копε грошε*й* ωтънæ҃*л*. | А томү дрүги*й* го*д*. |

Нεстεра а Мала҃*н*и, мεщаномъ пана Миха*й*ловымъ, нεмε*ц* Гεнъдрыховъ Пла|тарεвъ на *й*мæ Бε*р*тисъ ωтънæлъ ү ни*х* готовы*х* пεнεзε*й* чотыры копы | грошε*й*. А томү шосты*й* рокъ. |

Ганьково*й* сына Митъка ро*з*били лотыгола, ω*т*нεли в нεго конæ и по҃*л*|тори копы грошε*й*, поло*т*на бεло҃*г*о(о) взæли 20 локо*т*. А томү шосты*й* го*д*. |

А на рεцε Воεчыцы по*д*лε ωзεра Снүда, ү повεтε Браславъско*м*, побили нε*м*цы | пæти чоловεковъ пана Миха*й*ловы*х*. Имæна тымъ побитымъ людε*м*: | Æнъ Тилεвичъ Чεмεрица боæринъ, а Лавърынъ күхар, а Сεбεсты|æнъ рыболовъ, а Стась Жакъ, и сына мεщаньского Павла. А при ни*х* | взæли конε*й* шεсть, а всεго статъкү за полътрεтæ*д*ца*т* копъ грошε*й* | побрали. А томү трεти*й* годъ. |

[IIIпм-]Mikolay Puzeliewsky |
Instigator W(ielkiego) K(sięstwa) Lit(ewskiego)[-IIIпм] [467]|| ***[37 v.]***[468] || ***[38]***[469] || ***[38 v.]***[470] ||[471]

---

[464] ло *надписана над радком.*

[465] *Прастаўлена пагінацыя таксама почыркам VI*$_{пм}$*:* 37.

[466] ло *надписана над радком.*

[467] *Завяральны запіс на польскай мове інстыгатара (рэвізора) Мікалая Пузялеўскага, які правяраў стан кніг-копій Метрыкі ВКЛ на пачатку XVII ст.*

[468] *У самым нізе аркуша па сярэдзіне радка карычневым чарнілам напісана* 1740 fuit *(почырк IV*$_{пм}$*). Гэтая паметка – сведчанне праверкі кнігі. Вышэй аркуш перакрэслены ў выглядзе літары Z. Аркуш не нумараваны. Унізе злева маецца папяровая накладка – след рэстаўрацыі Кнігі ў другой палове XVIII ст. (?).*

[469] *Завяральны запіс Камісіі Урадавага Сената па ўпарадкаванню кніг Літоўскай Метрыкі, 1835—1837 гг., Санкт-Пецярбург. Напісана ў верхняй палове аркуша. Почыркі XIX ст. Сам запіс зроблены Пятром Бабічам, подпісы*

Уладзіслаўлева і другі неразборлівы подпіс зроблены іншымі почыркамі і атрамантамі. Ніжэй – накладная сургучная пячатка Сенату:

Въ сей книгѣ номерованныхъ и запечатан|ныхъ листовъ 37 тридцать семь, за подпи|сомъ Комисіи учрежденной Господиномъ Ми|нистромъ Юстиціи для разсмотрѣнія и при|вѣдѣнія въ порядокъ Метрическихъ книгъ на|ходящихся въ Польской Метрикѣ, состоя|щей при 3м Департаментѣ Правитель|ствующаго Сената. |

Інш. поч. і чрнл. Оберъ Прокуроръ Владиславлевъ |

Ніжэй інш. поч. і чрнл. Статскій Совѣтникъ Г. Пиринъ *подпіс неразборлівы* |

Ніжэй інш. поч. і чрнл. Коллежскій Ассесоръ Петръ Бибинъ ||

[470] *Аркуш не нумараваны. Тэкст адсутнічае.*

[471] *Аркуш не нумараваны, падклеены да фарзацнага аркуша ніжняй накрыўкі. Змяшчае завяральныя запісы супрацоўнікаў ЦГАДА (РГАСА) (1939—1957 гг., Масква), чрнл. штамп, графы запоўнены інш. поч. і чрнл.:*

Ц Г А Д А *падкрэсленне штампа* |

ОФЦУ (РСО) |

ФОНД № 389, Литовская метрика *графа запоўнена рукою* |

в настоящем ____________ № 560 *графа запоўнена рукою* |

пронумеровано листов ___________ 37 *графа запоўнена рукою* |

_______________________________________|

Литерные: ______________________________|

Пропущены: _____________________|

Чертежи: ______________________________|

ЦГАДА |
ПРОВЕРЕНО |
12.IV.1957 г. *інш. поч. і чрнл.* |
Подпись Кощраков |

ЦГАДА |
ПРОВЕРЕНО |
29.IX.1955 г. *інш. поч. і чрнл.* |
Подпись *(неразборліва)*

ЦГАДА |
ПРОВЕРЕНО |
7.X.1957 г. *інш. поч. і чрнл.* |
Подпись Беляева *інш. поч. і чрнл.* ||

СПІС СКАРАЧЭННЯЎ

Гістарычныя, гісторыка-геаграфічныя і археаграфічныя тэрміны

адмін. – адміністартыўны (--ая)
Асв. – асвейскі
Асв. вол. – Асвейская воласць, Асвейскай воласці
б., б-ня, б-ры – баярын, баярыня, баяры (гаспадарскія)
б. пут. – баярын путны
Брасл. пав. (вол.) – Браслаўскі павет (Браслаўская воласць), Браслаўскага павета (Браслаўскай воласці)
в. – вёска
ваяв. – ваяводства
вер. – верагодна
Вілен. – віленскі, віленскага
Віцеб. вобл. – Віцебская вобласць
ВКЛ – Вялікае Княства Літоўскае
вкл – Вялікі князь Літоўскі
воз. – возера
вол. – воласць
г. – год
гасп. – гаспадарскі, гаспадарскія
гор. – горад
г/п – гарадскі пасёлак
гл. – глядзі
Гродз. – гродзенскі (-ая)
Даўгаўп. пав. – Даўгаўпілскі павет Латвійскай Рэспублікі
дзярж. – дзяржаўная (-ы)
друйск. – друйскі
Друйск. вол. – Друйская воласць (Друйскай воласці)
Дрысв. – дрысвяцкі, дрысвяцкія
Дрысв. пав. (вол.) – Дрысвяцкі павет (Дрысвяцкая воласць), Дрысвяцкага павета (Дрысвяцкай воласці)
Дынаб. – дынабургскі, дынабургскага
Жам. – жамойцкі
з. – зямля
з. пуст. – зямля пустая, пустка
зам. – замак
зям. – зямянін, зямянка
кн. – князь
лат. – латышскі, латышская мова
Лат. Р. – Латвійская Рэспубліка
Лід. пав. – Лідскі павет, Лідскага павету

літ. – літоўскі, літоўская мова
Літ. Р. – Літоўская Рэспубліка
Майшаг. пав. – Майшаголскі (-ага) павет (-у)
Меміж. пав. – Меміжскі (-ага) павет (-у)
мешч. – мешчанін
мяст. – мястэчка
пав. – павет, павету
Полац. – полацкі, полацкага
поч. – почырк, почыркам
р. – рака
рас. – расійскі
РБ – Рэспубліка Беларусь
р-н – раён
РП – Рэч Паспалітая
руч. – ручай
РФ – Расійская Федэрацыя
с. – сяло
Себеж. вол. – Себежская воласць Маскоўская дзяржавы (Расіі)
сел. – селішча
Смолв. пав. (вол.) – Смолвенкі (-ага) павет (-у) (воласць, -і)
с/с – сельскі Савет
Троц. – троцкі
ц. – цэнтр
чал. – чалавек
чрнл. – чарнілы (атрамант), чарніламі
чэл. (няв.) – чэлядзь (нявольная)
шл. – шляхчыц
ЭР – Эстонская Рэспубліка
эст. – эстонскі (-а)

Сімвалы

* — дата нараджэння (у генеалогіі).
✞ — дата скanання (у генеалогіі).

Архіўныя крыніцы і літаратура

Арх. ЮЗР – Архив Юго-Западной России. Ч. I—VIII. Киев,1859—1914.

Блакітная кніга – Блакітная кніга Беларусі (Водныя аб'екты Беларусі). Энцыклапедыя. Мн.: Беларуская энцыклапедыя, 1994.

Булыка. *Даўнія запазычанні* – Булыка А. М. *Даўнія запазычанні беларускай мовы*. Мн.: Навука і тэхніка, 1972.

Булыка. *Лексічныя запазычанні* – Булыка А. М. *Лексічныя запазычанні ў беларускай мове XIV—XVIII ст.* Мн.: Навука і тэхніка, 1980.

Варонін – Варонін В. А. Звесткі пра Барысаў камень з першай паловы XVI ст. // *Гісторыка-археалагічны зборнік*. № 15. Мн., 2000. С. 126—127.

Горбачевскій – Горбачевскій Н. *Словарь древняго актоваго языка Сѣверо-Западнаго края і Царства Польскаго*. Вильна: Тип. А. И. Зака, 1874.

Груша, *Канцылярыя* – Груша А. І. *Канцылярыя Вялікага княства Літоўскага 40-х гадоў XV – першай палове XVI ст.* Мн.: Беларуская навука, 2006.

ГСБМ – Гістарычны слоўнік беларускай мовы / Рэд. А. І. Жураўскі, А. М. Булыка. Вып. 1—26. Мн.: Навука і тэхніка (Беларуская навука), 1982—2006.

Казлоў—Цітоў – Казлоў Л. Р., Цітоў А. К. *Беларусь на сямі рубяжах*. Мн., 1993.

Каштанов – Каштанов С. М. *Актовая археография*. М.: Наука, 1998.

Лаучюте – Лаучюте Ю. А. *Словарь балтизмов в славянских языках*. Ленинград: Наука, Ленинградское отделение, 1982.

ЛМ-5 – Метрыка ВКЛ, Кніга запісаў 5: *РГАДА*, Ф. 389, оп. 1, д. 5; *НГАБ*, КМФ-18, воп. 1, спр. 5.

ЛМ-223 – Метрыка ВКЛ, Кніга судовых справаў 3: *РГАДА*, Ф. 389, оп. 1, д. 223; *НГАБ*, КМФ-18, воп. 1, спр. 223.

ЛМ-525 – Метрыка ВКЛ, Кніга публічных спраў 3: *РГАДА*, Ф. 389, оп. 1, д. 525; *НГАБ*, КМФ-18, воп. 1, спр. 525.

ЛМ-528 – Метрыка ВКЛ, Кніга публічных спраў 7: *РГАДА*, Ф. 389, оп. 1, д. 528; *НГАБ*, КМФ-18, воп. 1, спр. 528.

ЛМ-566 – Метрыка ВКЛ, Кніга перапісаў 9: *РГАДА*, Ф. 389, оп. 1, д. 566; *НГАБ*, КМФ-18, воп. 1, спр. 566.

Любавский, *Областное деление* – Любавский М. К. *Областное деление и местное управление Литовско-Русского государства ко времени издания Первого Литовского Статута. Исторические очерки*. М., 1892.

Метрыка-43 – Метрыка Вялікага Княства Літоўскага. Кніга 43 (1523—1560 гг.): Кніга запісаў 43 (Копія канца XVI ст.) / Падрыхтаваў В. С. Мянжынскі. Мн.: Беларуская навука, 2003.

Метрыка-523 – Перапіс войска Вялікага княства Літоўскага 1528 года. Метрыка Вялікага княства Літоўскага. Кн. 523. Кн. публічных спраў 1 / Падрыхтавалі А. І. Груша, М. Ф. Спірыдонаў, М. А. Вайтовіч. Мн.: Беларуская навука, 2003.

Метрика-561 – Литовська Метрика. Книга 561. Ревізії українськіх замків 1545 року / Підготував Володимир Кравченко; НТШ в Америці; НТШ в Україні; НАНУ, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 2005. (Архівні джерела, т. 7).

Нарбут – Нарбут А. Н. *Генеалогия Белоруссии*. Вып. 1—4. М., 1995—1996.

Насевіч – Насевіч В. Л. *Генеалагічныя табліцы старадаўніх княжацкіх і магнацкіх беларускіх родаў 12—18 стагоддзяў*. Мн.: Беларуская энцыклапедыя, 1993.

Насовіч – Насовіч І. І. *Слоўнік беларускай мовы*. Мн.: БелЭн, 1983. (Факсіміле з выдання: Носовичъ И. И. *Словаръ бѣлорусскаго нарѣчія*. СПб.: Тип. Имп. АН, 1870).

НА – Беларусь у другой палове XVI ст. Карта. 1 : 1 500 000 [Аўтар М. Спірыдонаў] // *Нацыянальны атлас Беларусі*. Мн.: РУП „Белкартаграфія", 2002. Карта № 266.

НГАБ – Нацыянальны Гістарычны Архіў Беларусі (у Мінску).

Оглоблин – Оглоблинъ Н. Н. Объяснительная записка къ карте Полоцкаго повета во 2-й половине XVI-го века *// Сборникъ Археологическаго института*. СПб., 1880. Кн. III, Отделеніе II. С. 3—53; Кн. IV, Отделеніе II. С. 3—75.

Писцовые книги – Писцовые книги Московскаго государства. Часть 1. Писцовые книги XVI века. Отд. II / Подъ ред. Н. В. Калачова. СПб.: Изд-е Императорскаго Русскаго Географическаго общества, 1877.

Полоцкая ревизия – Полоцкая ревизия 1552 г. / Подг. И. И. Лаппо. М., 1905.

Прыгодзіч, Ціванова – Прыгодзіч М. Р., Ціванова Г. К. *Старабеларускі лексікон: Падручны перакладны слоўнік*. Мн.: Бел. выд. тав-ва "Хата", 1997.

Пташицкій. *Описаніе книгъ* – Пташицкій С. Л. *Описаніе книгъ и актовъ Литовской Метрики*. СПб., 1887.

РГАДА – Российский Государственный Архив Древних Актов / Расійскі Дзяржаўны архіў Старажытных Актаў (Масква).

РИБ, т. 30 – Литовская Метрика. Отделъ первый-второй. Часть третья: Книга публичных делъ. Томъ первый // Русская историческая библіотека. Т. 30. Юрьев, 1914.

РНБ – Российская Национальная Библиотека / Расійская Нацыянальная Бібліятэка (Санкт-Пецярбург).

СБГПЗБ – Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча: У 5 т. Мн.: Навука і тэхніка, 1979—1986.

Скурат. *Меры* – Скурат К. У. *Даўнія беларускія меры (лексічны аналіз)*. Мн.: Навука і тэхніка, 1974.

Спірыдонаў, Беларусь – Спірыдонаў, Міхаіл. Беларусь на карце Вялікага княства Літоўскага 1613 г. // *З глыбі вякоў. Наш край: Гіст.-культуралаг. зб*. Вып. 2. Мн., 1997. С. 133—195.

Спірыдонаў, Полаччына – Спірыдонаў, Міхаіл. Полаччына ў сярэдзіне XVI ст. // *Commentarii Polocenses Historici*. Т. I, 2004. С. 5—19.

Старабеларускія лексіконы – Старабеларускія лексіконы: («Лексисъ съ толкованіемъ словенскіхъ мовъ просто», «Лексис…» Л. Зізанія, «Синонима славенороссская») / Укладанне, рэканструкцыя, сучаснае правапісна-

графічнае ўпарадкаванне тэкстаў, прадмова, пасляслоўе і каментарыі Алены А. Яскевіч. Мн.: Універсітэцкае, 1992.

ТСБМ – Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы / Пад рэд. М. Р. Судніка, М. Н. Крыўко. Мн.: БелЭн, 1996.

Шеломанова – Шеломанова Н. Б. Себежская земля в XVI в.: (Историко-географический обзор) // *Археографический ежегодник за 1967 г.* М., 1969.

Шыдлоўскі, Друя – Шыдлоўскі, Канстанцін. Друя // *Спадчына*. 1990, № 2. С. 59—60.

ЭГБ – Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. У 6 т. Т. 1—6. Мн.: БелЭн, 1993—2003.

ЭнцВКЛ – Вялікае Княства Літоўскае: Энцыклапедыя. У 2 т. Мн.: БелЭн, 2005—2006.

Яшкін. *Назвы* – Яшкін І. Я. *Беларускія геаграфічныя назвы. Тапаграфія. Гідралогія*. Мн.: Навука і тэхніка, 1971.

Яшкін, *Слоўнік* – Яшкін І. Я. *Слоўнік беларускіх мясцовых геаграфічных тэрмінаў: Тапаграфія. Гідралогія.* Мн.: Беларуская навука, 2005.

Aleksandrowicz, *Rozwój* – Aleksandrowicz S. *Rozwój kartografii Wielkiego Księstwa Litewskiego od XV do połowy XVIII wieku* / 2 wyd., popr. i uzup. Poznań, 1989. (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza. Seria Historia, Nr. 138).

Aleksandrowicz, Geneza – Aleksandrowicz S. Geneza i rozwój sieci miasteczek Białorusi i Litwy do połowy XVII w. // *Acta Baltiko-Slavica*. T. 7. Białystok, 1970. S. 47—10

Arbusow – Arbusow L. *Grundriss der Geschichte Liv-, Est-, und Kurlands*. Riga, 1918.

Archiwum Sanguszków – Archiwum ksążąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie. T. 1—7. Lwów, 1887—1910.

AGAD – Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie:

AGAD, AR – Archiwum Radziwiłłowskie;

AGAD, ML – Metryka Litewska (транслітэраваная; Кнігі 191A — 219);

AGAD, Tzw. ML – Tak zwana Metryka Litewska.

Błaszczyk, *Diecezja żmudzka* – Błaszczyk G. *Diecezja żmudzka od XV do początku XVII w.: Ustrój*. Poznań, 1993.

Boniecki, *Herbarz* – Boniecki A. *Herbarz polski.* Cz. 1: Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlachieckich. T. I—XVI. Warszawa, 1899—1913.

Boniecki, *Poczet* – Boniecki A. *Poczet rodów w Wielkim Księstwie Litewskim w XV i XVI wieku*. Warszawa, 1887.

Deputaci Trybunału – Deputaci Trybunału Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego (1697—1794). Spis / Pod redakcją Andrzeja Rachuby; Opracowali Andrzej Rachuba i Przemysław P. Romaniuk przy współpracy Andreja

Macuka i Jewgienija Aniszczenki; Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk. Warszawa, 2004.

Dogiel, *CD-5* – Dogel M. *Codex diplomaticus Regni Poloniae et Magni Ducatus Lituaniae, in quo pacta, foedera, tractatus pacis… aliaque omnis generis publico nomine actorum et gestorum monumenta nunc primum ex archivis publicis eruta… rebus ordine chronologico dispositis exhibentur*. T. V: In quo ut universae Livoniae, ita speciatim Curlandiae et Semigalliae Ducatum res continetur. Vilnae, 1759.

Dogiel, *Limites* – Dogel M. *Limites Regni Poloniae et Magni Ducatus Litvaniae ex originalibus et exemplis authenticis descript et in lucem editi*. Vilnae, 1758.

Grimsted, Sułkowska–Kurasiowa. *The "Lithuanian Metrica"* – Grimsted P. K., Sułkowska–Kurasiowa I. *The "Lithuanian Metrica" in Moscow and Warsaw: Reconstruction the Archives of the Grand Duchy of Lithuania*. Cambridge (Massachusetts, USA), 1984.

Hedemann, *Historja* – Hedemann O. *Historja powiatu brasławskiego*. Wilno, 1930.

Hedemann, *Miasta* – Hedemann O. *Dzisna i Druja, magdeburskie miasta*. Wilno, 1934.

LM-5 – Lietuvos Metrika – Lithuanian Metrica – Литовская Метрика. Kn. 5 (1427—1506): Užrašymų knyga 5 / Parengė Egidijus Banionis. Vilnius, 1993.

LM-8 – Lietuvos Metrika = Lithuanian Metrica = Литовская Метрика. Knyga Nr. 8 (1499—1514): Užrašymų knyga 8 / Parengė Algirdas Baliulis, Romualdas Firkovičius, Darius Antanavičius. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1995.

Militzer – Militzer, Klaus. Wykaz urzędów Zakonu Kawalerów Mieczowych i zakonu krzyżackiego w Inflantach z Estonią // *Inflanty w średniowieczu. Władztwa zakonu krzyżackiego i biskupów* / Pod. red. M. Biskupa. Toruń, 2002. S. 107—121.

Natanson Leski – Natanson Leski, Jan. *Dzieje granicy Wschodniej Rzeczypospolitej*. Cz. 1: Granica Moskiewska w epoce Jagiellońskiej. Lwów; Warszawa, 1922.

Ochmański, *Biskupstwo wileńskie* – Ochmański J. *Biskupstwo wileńskie w średniowieczu: Ustrój i upisażenie*. Poznań, 1972.

PSB — Polski słownik biograficzny. T. I–XXXVII. Kraków–Warszawa, 1935—1998.

Radzimiński – Radzimiński, Andrzej. Podziały kościelne Inflant z Estonią // *Inflanty w średniowieczu. Władztwa zakonu krzyżackiego i biskupów* / Pod. red. M. Biskupa. Toruń, 2002. S. 17—42.

S…cki – S…cki. Dostojnicy litewscy. Rozbiór krytyczny i uzupełnienie dzieła J. Wolfa „Senatorowie" // *Ateneum*. T. I, 1886. S. 150—164.

Sapiehowie – [Gorczak B.] *Sapiehowie. Materjały historyczno-genealogiczne i majątkowe*. T. I—III. S.-Petersburg, 1891.

Semkowicz – Semkowicz, Władysław. O litewskich rodach bojarskich zbratanych ze szlachtą polską w Horodle roku 1413 // *Lithuano-Slavica Posnanensia*. Studia Historica. T. III, 1989. S. 7—139.

SG – Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich / Pod redakcją Filipa Sulimierskiego, Bronisława Chlebowskiego i Władysława Walewskiego. T. 1—15. Warszawa, 1880—1902 (Electronic facsimile edition: Conceived and edited by Rafał T. Prinke, with additional materials by William F. Hoffman. Chicago, USA: Polish Genealogical Society of America, 2002).

Stern – Stern, C. v. Livlands Ostgrenze im Mittelalter von Peipus bis zu Düna // *Mitteilungen aus der livländischen Geschichte*. Bd. 23. Riga, 1924—1926.

Urzędnicy centralni – Urzędnicy centralni i dostojnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV—XVIII wieku. Spisy / Oprac. Henryk Lulewicz i Andrzej Rachuba // *Urzędnicy dawnej Rzeczypospolitej XII—XVIII wieku.* Spisy / Pod red. Antoniego Gąsiorowskiego. Tom XI. Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1994.

Urzędnicy wileńskie – Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy. T. I: Województwo wilenskie, XIV—XVIII wiek / Pod red. A. Rachuby; Oprac. H. Lulewicz, A. Rachuba, P. Romaniuk, przy współpracy U. Jemialianczyk, A. Macuk. Warszawa, 2004.

Wojtkowiak. *Delimitacja* – Wojtkowiak Z. Delimitacja litewsko-kurlandzka z 1584 roku // *Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica.* 1989, T. 3. S. 267—276.

Wojtkowiak. *Dryświaty* – Wojtkowiak Z. Dryświaty – rubież litewska w średniowieczu // *Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica*. 1985, T. 1. S. 115—139.

Wojtkowiak, *Lithuania* – Wojtkowiak, Zbysław. *Lithuania Transwilniensis saec. XIV—XVI. Podziały Litwy Północnej w późnym średniowieczu*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2005.

Wojtkowiak, Urzędnicy – Wojtkowiak, Zbysław. Urzędnicy zarządu lokalnego na Litwie. Tytulatura zarządców powiatowych przed reformą administracyjną z lat 1565—1566 // *Studia Źródłoznawcze*. T. XXIV, 1979. S. 139—155.

Wolff, *Kniaziowie* – Wolff J. *Kniaziowie litewsko-ruscy od końcu czternastego wieku.* Warszawa, 1895.

Wolff, *Senatorowie i dygnitarze* – Wolff J. *Senatorowie i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego 1386—1795*. Kraków, 1885.

АДЗІНКІ КОЛЬКАСЦІ І ВЫМЯРЭННЯ

Адзінкі ліку і колькасці

Найбольш папулярная лікавая адзінка не дзесятковай сістэмы – **капа:** 1. адзінка лічэння – 60 аднародных прадметаў (штук); 2. грашовая адзінка ў 60 грошаў. Апроч грошаў (пенязей) капа актыўна выкарыстоўвалася для падлікаў зерневых культураў у снапах: жыта, пшаніцы, ячмяню, грэчкі, аўсу.

Асноўны падлік веўся паводле дзесяткавай сістэмы, але для пэўных з’яваў аграрнай вытворчасці выкарыстоўваліся спецыфічныя адзінкі ліку: **саха** – адзінка вымярэння колькасці рабочай жывёлы (найперш, валоў); лемехі лічыліся **парамі** (дваічная сістэма); сена **вазамі**; мяса – **полцямі**. Збожжавыя таксама маглі лічыцца **пераплётамі** (прыстасаванне са слупоў і жэрдак для дасушвання збажыны). Ступень тэрміналагізацыі гэтых вызначэнняў не зусім зразумелая. У любым выпадку яны характарызуюцца полісеміяй.

Грошы ў копах (60 грошаў) лічыліся ў “гатовых пенезях” – гэта значыць у рэальных манетах, а не ў лікавым эквіваленце. Радзей выкарыстоўвалася паняцце **рубель** – грашова-лікавая адзінка, адпаведная 100 грошам ВКЛ (ці 125 польскім грошам).

Апроч таго, для пазначэння агульнай колькасці чаго-небыць выкарыстоўвалася паняцце **сума**.

Адзінкі масы

Бе́ркавец – мера масы. Пашыраным быў беркавец, роўны 12 пудам, альбо 500 фунтам (адпавядае 163,80 кг). Ужываўся таксама беркавец у 5 камянёў, ці 200 фунтаў (74,95 кг). Беркавец выкарыстоўваўся для важання мёду.

Таксама мёд (з удакладненнем “прэсны” – у адрозненні ад пітнога) узважваўся **пудамі** (16,3799 кг).

Для вызначэння масы сыпучых рэчываў (на прыкладзе Кнігі № 560 – попелу) выкарыстоўваўся **лашт**. Гэтая адзінка масы была роўная прыблізна 2 т. (польскі лашт змяшчаў 30 варшаўскіх карцаў ці, адпаведна, 2107—2124 кг; літоўскі лашт змяшчў 45 пур, ці 4725 фунтаў, і складаў каля 120 пудоў, ці 1965,588 кг).

Адзінкі аб’ёму

Бочка – мера сыпкіх і вадкіх рэчываў, роўная 406,54 л. Гэта адная з самых ужываных мераў і велічыня бочкі як адзінкі вымярэння была неаднолькавая ў розных рэгіёнах ВКЛ. Статуты ВКЛ 1566 і 1588 гг. прыраўновалі бочку ВКЛ (літоўскую, віленскую) да кракаўскай з 4 карцоў. Таксама бочка выступала як мера зямельнай плошчы, роўная бочцы засеянага зерня. Паводле матэрыялаў Кнігі № 560 бочкамі вымяраліся аб'ёмы зерневых культураў, а таксама селядцы.

Адзінкі вымярэння адлегласці

Вярста – мера даўжыні, роўная 798 сажням (1559,6 м). 5 вёрст складалі 1 **мілю** (7798 м).

Вялікая вярста роўная 1000 сажням (1948,2 м). 5 вялікіх вёрст адпаведна складалі 1 **вялікую мілю**.

У ВКЛ у XVI—XVII ст. **міля** складалася з 300—315 шнуроў або 13230—16300 локцяў.

Адзінкі вымярэння даўжыні

Локаць адна з асноўных адзінак вымярэння даўжыні, якая адпавядае даўжыні рукі ад лакцявога згіну да канца сярэднага пальца, роўная 0,6496 см. У Кнізе № 560 локцямі вымяралася сукно.

50 локцяў складалі 1 **пастаў** (32,48 м).

Выкарыстаныя метралагічныя і лінгвістычныя даследаванні:

Гольдштейн С. Древняя метрология // Гольдштейн С. *Польско-литовские древности*. СПб., 1913.

Каменцева Е. И., Устюгов Н. В. *Русская метрология* / 2 изд. М., 1975.

Малчанава Л. А. *Народная метралогія: (Да гісторыі народных мер даўжыні)*. Мн., 1973.

Петрушевский Ф. *Общая метрология*. Ч. 1—2. СПб., 1849.

Петрушевский Ф. *Польские меры, или Описание польских мер, весов и монет* / 2 изд. СПб., 1834.

Скурат К. У. *Даўнія беларускія меры (лексічны аналіз)*. Мн., 1974.

Шостьин Н. А. *Очерки истории русской метрологии, XI – начало XX в.* / 2 изд. М., 1990.

Черепнин Л. В. *Русская метрология*. М., 1944.

Юревич Е. К., Янович Е. И. Из истории метрологической лексики // *Вопросы этнографии Белоруссии*. Мн., 1964. С. 68—79.

Юрэвіч А. К., Яновіч А. І. Старажытныя беларускія меры // *Беларускае і славянскае мовазнаўства*. Мн., 1972. С. 286—303.

Dunin-Wąsowicz A. *Pomiary gruntu w Koronie w XVI—XVIII wieku*. Warszawa, 1994.

Kula W. Metrologia historyczna // *Przegląd Historyczny*. 1959, z. 2.

Kula W. *Miary i ludzie*. Warszawa, 1970.

Szymański J. Metrologia // Szymański J. *Nauki pomocnicze historii* / 6 wyd. Warszawa, 2004. S. 154—199.

ТЛУМАЧАЛЬНЫ СЛОЎНІК

У слоўнік уключаны словы, разуменне семантыкі якіх можа быць складаным для чытача. Словы прыводзяцца ў сваіх зыходных формах: назоўнікі і прыметнікі – у назоўным склоне адзіночанга ліку; дзеясловы – у інфінітыве. Рэестравае слова падаецца ва ўніфікаванай форме з улікам арфаграфіі напісання ў старабеларускай мове, але сучаснымі літарамі. У дужках пазначаны варыянты напісання слова паводле іншых крыніцаў. Значэнні словаў пераважна раскрываюцца адпаведным лексічным эквівалентам сучаснай беларускай мовы, але часам тлумачэнні робяцца апісальна, калі тлумачацца рэаліі і паняцці, якія ў пазнейшы час выйшлі з ужытку.

Скарачэнні:

дзеепр. – дзеепрыслоўе
дзеясл. – дзеяслоў
зл. – злучнік
ліч. – лічэбнік
мн л. – множны лік
наз. – назоўнік
прым. – прыметнік
прыназ. – прыназоўнік
прысл. – прыслоўе
словазл. – словазлучэнне

А *зл.* І, ды *(пры спалучэнні аднародных членаў сказа і сказаў)*
Абысмы *зл.* ***а*** *ў спалучэнні з формамі аорыста дзеясл.* ***быти*** Каб

Белинный (беленный, белиний, белиный) *прым.* Вавёркавы
Берковец *наз*. Мера вагі, прыблізна роўная 75 кг
Бирати *дзеясл., шматкротнае ад* ***брати***. Браць, збіраць, нарыхтоўваць (“лубя бирали”)
Брамка, бранка *наз.* Жаночы галаўны ўбор, упрыгожаны перламі.
Братанич *наз.* Сын брата, пляменнік
Буда *наз.* 1. Лясное прадпрыемства для перапрацоўкі драўніны; смалакурня; 2. Шалаш, будан

Валахъ (валохъ) *наз.* Кастрыраваны конь
Вепръ *наз.* 1. Вяпрук; 2. Дзік
Весполокъ (весполъ) *прысл.* Разам, супольна, сумесна
Вживати (уживати) *дзеясл.* Ужываць, выкарыстоўваць

Волочити [озеро] *дзеясл.* Лавіць рыбу невадам або сеткай у возеры (сажалцы)
Волъна (вовна) *наз.* Воўна
Врадникъ, урадникъ *наз.* Службовец, чыноўнік
Выбирати *дзеясл.* Адбіраць, забіраць
Выстинати *дзеясл.* Пакараць, сцяць, абезгаловіць (сінонім **Постинати**)

Гонити [бобры] *дзеясл.* Займацца бабровым промыслам
Головъщина *наз.* 1. Забойства; 2. Штраф за забойства
Госпадаръ, господаръ *наз.* Гаспадар, валадар, Вялікі князь Літоўскі

Дворецъ *наз.* Маёнтак, сядзіба
Держава *наз. (тут)* Дзяржаўнае замельнае ўладанне ў ВКЛ у XV—XVIII ст., якое знаходзілася ў распараджэнні пэўнай асобы
Державца *наз.* Адміністратар дзяржавы (**державы**)
Доброволъне *прысл.* Свабодна, бесперашкодна
Доломанъ (даламанъ) *наз.* Кароткі мужчынскі плашч з рукавамі
Долъгость *наз.* Даўжыня

Жадный *займ.* Ніхто, ніводзін, ніякі
Жаловати *дзеясл.* Скардзіцца, складаць скаргу на каго-н.
Жупица *наз.* Камізэлька

Забранье *наз.* Забраныя, захопленыя тэрыторыі
Загамовати *дзеясл.* 1. Затрымаць; 2. Спыніць развіццё чаго-н.
Затесати (земли) *дзеясл.* Зрабіць засечку (*перан.* захапіць зямлю)
Зброя суполъ(ь)ная (зупольная) *словазлуч.* Зброя ў поўным камплекце (гл. *ГСБМ*, Вып. 12, с. 44)

Ижъ, иже *зл.* 1. Што; 2. Бо, таму што; 3. Калі
Ино *зл.* 1. А, і; 2. Але, аднак

Казити *дзеясл.* Парушаць, псаваць, нішчыць
Калита *наз.* Кашэль, торбачка для захавання грошай, дакументаў і розных дробных прадметаў
Камъбаръский *прым.* Выраблены ў горадзе Камбрэ (Cambrai), які гістарычна належаў да Заходняй Фландрыі, а цяпер знаходзіцца на Поўначы Францыі (дэпартамент Нор); традыцыйны цэнтр вырабу карункаў і батысту (тонкай паўпразрыстай тканіны з ільняной ці баваўнянай пражы)
Кгрунтъ *наз.* Зямля, зямельная ўласнасць, зямельнае ўладанне
Кляча *наз.* Кабыла

Колтришъ (колтрышъ) *наз.* Сукно ніжэйшага гатунку

Коновъ, конва, коневъ *наз.* Збан, бідон

Копа *наз.* 1. Адзінка лічэння – 60 аднародных прадметаў (штук); 2. Грашовая адзінка ў 60 грошаў

Копецъ, капецъ *наз.* 1. Межавы знак у выглядзе насыпу са слупом, альбо груды камення; 2. Курган, узгорак

Кроть *наз.* Раз, разоў

Кубелъ, *мн. л.* **кубълы** наз. Скрыня, куфар для захоўвання адзення, тканіны і г. д.

Кунъторъ *наз.* Комтур (кіраўнік адміністрацыйнай акругі Нямецкага ордэна, у дадзеным выпадку – у Лівоніі)

Лаштъ *наз*. Адзінка вагі сыпучых рэчываў, роўная прыблізна 2 т. [1]

Лечъ, лечь *зл.* А, але, ды; і (у пачатку новага сказа)

Локоть, локотъ *наз.* Мера, якая адпавядае даўжыні рукі ад лакцявога згіну да канца сярэднага пальца, роўная 64,96 см. Найчасцей ужывалася пры вымярэнні тканіны, а таксама ў будаўніцтве

Лотыгола, **латыгола** *наз., зборнае ад* **Латыголъ**. Латгалы, карэнныя жыхары паўднёва-ўсходняй Латвіі

Лотъва *наз.* Латышы; назва карэннага балцкага насельніцтва Лівоніі

Лубъ, лубье *наз.* Луб, кавалак, паласа лубу (кары ліпы, вяза)

Лунский (луньский, **лунъский**, **люнский)** *прым.* Зроблены з англійскага (лонданскага) сукна

Маршалок господарский *словазл.* Маршалак гаспадарскі, ураднік пры двары Вялікага князя

Мед пресный *словазл.* Натуральны мёд, у адрозненне ад мядовага алкагольнага напою

Межи *прыназ.* Паміж

Могила *наз., тут* Насып, курган

Могорича *наз*. Магарыч – пачастунак, што наладжваецца як узнагарода ў сувязі з выгаднай здзелкай (“могоричу пити”)

Московский *прым. у значэнні наз.* Вялікі князь Маскоўскі, Маскоўская дзяржава

Намедца (наметецъ, наметка) *наз.* Намітка (галаўны ўбор замужніх жанчынаў з доўгага вузкага кавалка тканіны, які спецыяльным чынам павязваўся на галаве)

Наполовица *наз.* Палова аркуша паперы (дакумента)

---

[1] Гл. падрабязней: Шостьин Н. А. *Очерки истории русской метрологии, XI – начало XX в.* М., 1990. С. 82; Анішчанка Я. Лашт // *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі*: У 6 т. Т. 4. Мн., 1997. С. 342.

Немцы *наз.* (тут) Лівонія
Несталость *наз.* (тут) Нез’яўленне на камісарскую сэсію, у суд
Нижъли *зл.* Але, аднак

Обесити *дзеясл.* Павесіць, пакараць смерцю
Однорадка *наз.* Аднарадка, аднабортны даўгаполы каптан
Одрина (одрына) *наз.* Адрына, пуня
Озередъ, озеродъ *наз.* Азярод – прыстасаванне для прасушкі снапоў, сена
Оказыватися *дзеясл.* Паказвацца, з’яўляцца
Окромъ *прыназ.* Акрамя, апрача
Окупъ *наз.* Выкуп

Паметухъ, памятухъ *наз.* Чалавек, які памятае пра нейкія падзеі; сведка
Панъство *наз.* Дзяржава
Парпянъ (парпьянъ, пурпуриянъ) *наз.* Тканіна пурпурнага, цёмна- альбо ярка-чырвонага колеру
Пахоликъ, пахолекъ, пахолокъ *наз.* 1. Слуга; 2. Жаўнер
Пенези, пенязи *наз. мн.* Грошы
Пенези готовыи *наз. мн.* Манеты, грошы ў наяўным выглядзе, у адрозненне ад пенязей як грашовага ліку
Переворотъе *наз.* Пераволока – месца, дзе што-небудзь пераволаквалі (човен, сеці)[2]
Перенемъшы *дзеепр.* Пераняўшы
Переплотъ (переплетъ) *наз.* Азярод; прыстасаванне са слупоў і жэрдак для дасушвання збажыны. Можа выступаць як мерная адзінка
Пешъня *наз.* Род долата, пешня
Платье (платие, плаце) *наз.* Агульная назва вырабаў з тканіны; адзенне
Платье белое – Бялізна (нацельнае адзенне)
Плебан *наз.* Плябан, у Рыма-Каталіцкай Царкве парафіяльны святар
Подчаший *наз.* Ганаровая прыдворная пасада
Поколькукроть *дзеепр.* Неаднаразова, шматразова
Полосъмадесятъ *ліч.* Семдзесят пяць
Полъпета *дробавы ліч.* Чатыры з паловай
Полътораста *ліч.* Паўтараста
Полътретядъцать *ліч.* Дваццаць пяць
Полъть (полоть) наз. Палова мясной тушы, рассечанай удаўжыню; вялікі кавалак мяса

[2] Яшкін І. Я. *Беларускія геаграфічныя назвы*. С. 141.

Попелъ *наз.* Попел; з драўнінага попелу (хлорыстага калію) здабываўся паташ (карбанат калія K_2CO_3) – белы зярністы парашок, рэчыва са шчалачнымі ўласцівасцямі, неабходнае ў тэхналогіі тагачасных шкларобчых, мылаварных і фарбавальных працэсах

Поставъ *наз.* 1. Кавалак тканіны; 2. Адзінка колькасці тканіны, роўная 50 локцям

Постинати *дзеясл.* Пакараць, сцяць, абезгаловіць (сінонім **Выстинати**)

Потъкати *дзеясл.* Спаткаць, сустрэць

Почынити *дзеясл.* Учыніць, здзейсніць, зрабіць

Права (просити) *наз.* (тут) Суд, судовая справа (патрабаваць судовага разгляду)

Прихожий *прым. у знач. наз.* 1. Староннi чалавек; 2. Работнік

Пробощ *наз.* Пробашч, у Рыма-Каталіцкай Царкве ксёндз – кіраўнік парафіі, ніжэйшай царк.-адм.-тэр. адзінкі

Проробка *наз.* Прасе́ка

Простица *наз.* Прасціна, прасцірадла

Пустовъщина *наз.* 1. Неўрадлівая зямля; 2. Запушчанае, занядбанае поле альбо лес

Рачити *дзеясл.* 1. Жадаць; 2. Згаджацца

Рикунья *наз.* Даглядчыца жывёлы

Рогатина *наз.* Рагаціна, дрэўкавая зброя, від кароткага кап'я з пляскатым шырокім наканечніка[3]

Розбити *дзеясл.* Абрабаваць, забраць

Роскazанье *наз.* Загад

Руно *наз.* Адзінка колькасці воўны

Ручница *наз.* Ручная агняпальная зброя, пішчаль[4]

Само *прысл.* (тут) Разам, разам з

Самъдругой *прысл.* Удвух, удваіх, разам з кім-н. другім

Свирепа *наз.* Конь

Сермяга *наз.* Верхняе адзенне з грубага даматканага сукна

Смальцованый *прым.* Ад 'смаль' – 'пах гары' (Насовіч, с. 594)

Солок *наз., праўдападобна вытворнае ад* Солка – невялікі востраў у рацэ ці возеры; *магчыма, паходзіць ад літ.* sala 'востраў' (Лаучюте, с. 72; СБГПЗБ, т. 4, с. 519; Яшкін. *Слоўнік,* с. 621)

---

[3] Гл. падрабязней: Бохан Ю. М. *Узбраенне войска ВКЛ другой паловы XIV – канца XVI ст.* Мн., 2002. С. 136—140, 288, мал. 11; Бохан Ю. *Зброя Вялікага княства Літоўскага 1385—1576.* Мн., 2003. С. 38—39.

[4] Гл. падрабязней: Бохан Ю. М. *Узбраенне войска ВКЛ другой паловы XIV – канца XVI ст.* С. 196—203

Соха *наз.* 1. Прылада для апрацоўкі зямлі, саха; 2. Адзінка вымярэння колькасці рабочай жывёлы (найперш, валоў); 3. Адзінка падатковага абкладання, якая вымяралася колькасцю рабочай жывёлы

Список *наз.* (тут) Скарга, заява ў суд з пералікам прэтэнзій да спраўцы

Старина *наз*. Стары парадак рэчаў, старыя традыцыі

Статокъ *наз.* 1. Маёмасць; 2. Статак

Стиръта *наз*. Сціртa, вялікі стог сена, саломы, снапоў збожжа, прызначаны для захавання пад адкрытым небам

Сукня *наз*. 1. Адзежына; 2. Верхняе мужчынскае адзенне, капта; 3. Верхняе жаночае адзенне, сукенка з рукавамі і каўняром

Суходол *наз.* 1. Сенажаць на нізкім, але сухім месцы; 2. Роў з крутымі берагамі, які ўтварыўся ад веснавых вод

Сущъ *наз.* 1. Вязанка, звязак сушаных прадуктаў, напрыклад, рыбы (?). Магчыма, вытворнае ад Сушчавы *прым*. Худы (СБГПЗБ, т. 5, с. 29); 2. Гатунак рыбы

Тивунъ *наз.* Службовая асоба ў ВКЛ, якая кіравала гаспадарчымі справамі

Торлопъ (торлепъ) *наз*. Верхняя жаночая вопратка, футра

Триногъ, тринога *наз*. Трыножнік, падстаўка ў выглядзе жалезнага абруча на трох ножках, на якой гатуюць ежу на адкрытым агні, а таксама каркас, да якога падвешваюць кацёл над вогнішчам

Хожъля *наз.* тонкае дрэва, жэрдка

Хоружичъ *наз.* Сын харужага

Цына (цина, цынъ, ценъ) *наз.* Волава

Чегнути *дзеясл.* Цягнуць невад, рыбачыць

Челедъ *наз*. Слугі, хатнія слугі

Черъленый *прым.* Пафарбаваны ў чырвоны колер

Чинити *дзеясл.* Рабіць, дасягаць

Широкость *наз*. Шырыня

Шкодовати *наз*. (тут) Падлічваць страты

Ярина *наз*. 1. Гародніна; 2. Прадукт перапрацоўкі гародніны; 3. Яравыя (пра зерневыя культуры)

Ярица *наз*. Ярына; расліны, якія даюць ураджай у год пасеву

Лексікаграфічныя крыніцы:

1. Булыка А. М. *Даўнія запазычанні беларускай мовы*. Мн.: Навука і тэхніка, 1972.
2. Булыка А. М. *Лексічныя запазычанні ў беларускай мове XIV—XVIII ст*. Мн.: Навука і тэхніка, 1980.
3. *Гістарычны слоўнік беларускай мовы.* Вып. 1—26. Мн.: Беларуская навука, 1982—2006.
4. Горбачевскій Н. *Словарь древняго актоваго языка Сѣверо-Западнаго края і Царства Польскаго*. Вильна: Тип. А. И. Зака, 1874.
5. Лаучюте Ю. А. *Словарь балтизмов в славянских языках*. Ленинград: Наука, Ленинградское отделение, 1982.
6. Насовіч І. І. *Слоўнік беларускай мовы*. Мн.: БелЭн, 1983. (Факсіміле з выдання: Носовичъ И. И. *Словаръ бѣлорусскаго нарѣчія*. СПб.: Тип. Имп. АН, 1870).
7. Прыгодзіч М. Р., Ціванова Г. К. *Старабеларускі лексікон: Падручны перакладны слоўнік*. Мн.: Бел. выд. тав-ва “Хата”, 1997.
8. Скурат К. У. *Даўнія беларускія меры (лексічны аналіз)*. Мн.: Навука і тэхніка, 1974.
9. *Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча*: У 5 т. Мн.: Навука і тэхніка, 1979—1986.
10. *Старабеларускія лексіконы*: («Лексисъ съ толкованіемъ словенскіхъ мовъ просто», «Лексис…» Л. Зізанія, «Синонима славенороссская») / Укладанне, рэканструкцыя, сучаснае правапісна-графічнае ўпарадкаванне тэкстаў, прадмова, пасляслоўе і каментарыі Алены А. Яскевіч. Мн.: Універсітэцкае, 1992.
11. *Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы* / Пад рэд. М. Р. Судніка, М. Н. Крыўко. Мн.: БелЭн, 1996.
12. Яшкін І. Я. *Беларускія геаграфічныя назвы. Тапаграфія. Гідралогія*. Мн.: Навука і тэхніка, 1971.
13. Яшкін І. Я. С*лоўнік беларускіх мясцовых геаграфічных тэрмніаў: Тапаграфія. Гідралогія.* Мн.: Беларуская навука, 2005.

ПРАДМЕТНА-ТЭРМІНАЛАГІЧНЫ ПАКАЗАЛЬНІК

Паказальнік улучае ўсе тэрміны крыніцы і выконвае інфармацыйна-пошукавую функцыю. У паказальнік уключаныя ўсе знамянальныя словы – назоўнікі, дзеясловы, прыметнікі; асноўнымі адзінкамі паказальніка з’яўляюцца назоўнікі ў назоўным склоне і дзеясловы ў форме інфінітыва. Гэтыя словы вылучаныя тоўстым шрыфтам. Разам з адзіночнымі словамі прыведзены словазлучэнні тэрміналагічнага характару, назоўнікі дапаўняюцца аднароднымі прыметнікамі. У паказальнік уключаны таксама тапанімічны матэрыял, які выступае ў якасці прыметнікаў пры назоўніках. У асобных выпадках тэрміны падаюцца ва ўсіх арфаграфічных варыянтах (але сучаснымі літарамі), пры гэтым асноўным з’яўляецца варыянт, які складае норму старабеларускай пісьмовай мовы. Варыянты словаў даюцца праз касую рыску /, у круглым дужках **()** падаюцца вытворныя словы ці іншыя ўстойлівыям формы гэтага ж слова, у тым ліку з адзначэннем звартнай часціны **-се** / **-ся**, калі яна не заўжды ўжываецца пры даденым дзеяслове. Зорачкай ***** пазначаюцца ўскосныя прыгадкі. У выпадку шматзначнага значэння слова падаецца пераклад на сучасную беларускую мову ў тым значэнні, пад якім слова выступае ў крыніцы. Такія пераклады-ўдакладненні падаюцца ў квадратных дужках **[]**. Дробныя часткі цэлага (паўвярсты, паўмілі, паўчвэрці) улічваюцца ў асноўнай пазіцыі (цэлай адзінкі). Да асноўнага варыянту тэрміна робяцца адсылкі ад неасноўных варыянтаў. Адсылкі ад тэрмінаў да тэксту крыніцы робяцца паводле нумароў аркушаў Кнігі № 560.

А

Б

Г

Д

Е

Ж

З

И

Л

М

Н

П

Р

С

Т

У

Х

Ц

Ч

Ы

Я

ПАКАЗАЛЬНІК ІМЁНАЎ І АСОБАЎ

У паказальніку адзначаныя імёны, якія сустракаюцца ў тэксце крыніцы менавіта ў той час, калі Кніга № 560 была часткаю дзейнага архіва Канцылярыі ВКЛ – а гэта значыць на працягу XVI—XVII ст. Адсылкі да імёнаў, якія знаходзяцца ў тэксце Кнігі № 560, робяцца ў паказальніку на нумары аркушаў.

Непасрэдна ў Кнізе № 560 Метрыкі ВКЛ фігуруе 415 персаналія першай паловы XVI ст., г. з. людзі, названыя па імені ці пасадзе. У тэксце фігуруе 9 зборных паняццяў (асвейскія людзі, браслаўскія людзі, дрысвяцкія людзі, латыгола, немцы, пасланнікі гаспадарскія, пасланнікі лівонскія, Сапежыны людзі, Смолвенскія баяры), але, зыходзячы з кантэкста, гэтыя паняцці заўжды канкрэтныя і часта персаналізаваныя. З больш ранняга перыяду (XV ст.) рэгулярна прыгадваюцца Вітаўт і Радзівіл Осцікавіч, а таксама магістр Бернд фон дер Борх. Асобныя ўладныя роды апроч канкрэтных персаналіяў прадстаўленыя ўсёй фаміліяй (Масальскія, Корсакі). Дзеля прызначэння даты прыгадваецца імя св. Антонія. Апроч таго, у паказальніку фігуруюць 5 перасаналій, звязаных з працэсамі зверкі і ўпарадкавання Метрыкі ВКЛ у XVII—XVIII ст.

З XVI ст. прадстаўлены вельмі розныя па статусу людзі: паны Рады Вялікага Княства Літоўскага (Рады-Паноў) і радавітыя князі, саноўнікі ды службовыя асобы ВКЛ і Лівоніі, шляхта, святары, сяляне, чэлядзь нявольная. Вылучаюцца наступныя асноўныя катэгорыі прыгаданых асобаў: 1) непасрэдныя ўдзельнікі дэмаркацый з боку ВКЛ, пасланцы Караля і Вялікага князя Жыгімонта Старога; 2) саноўнікі і ўдзельнікі дэмаркацыі з боку Лівоніі; 3) жыхары памежжа ВКЛ рознага стану, памочнікі і сведкі дэмаркацыі, у тым ліку мясцовая адміністарцыя; 4) жыхары памежжа з боку Лівоніі; 5) такая вялікая частка прыгаданых, як скаржнікі, што складалі свае крыўды, панесеныя з боку лівонскіх памежных жыхароў, а найперш ордэнскай адміністрацыі Дынабурга.

Усе імёны пададзены ў назоўным склоне, размешчаны ў алфавітным парадку і вылучаны тоўстым шрыфтам. Кожная асоба ў паказальніку адзначаецца як пад асабовым імем, так і пад прозвішчам ці імем-мянушкай (варыянт – указанне на рамяство, занятак ці этнічна-тэрытарыяльнае паходжанне); калі прозвішча ці імя-мянушка адсутнічаюць – пад імем па бацьку, якія з цягам часу пераўтвараліся ў прозвішчы. Калі асоба мела падвойнае прозвішча, то яна адзначаецца як пад першым, так і пад другім прозвішчамі.

Асноўная згадка кожнай персаналіі даецца на сучаснай беларускай мове. Гэтак робіцца дзеля таго, каб выпрацаваць адпаведныя беларускія ўзоры ўжывання даўніх імёнаў для сучаснай

літаратуры – навуковай, папулярнай, краязнаўчай. Задача стварэння сучаснай формы імёнаў прымушае ў кожным канкрэтным выпадку вырашаць праблемы аднясення антрапоніма да прозвішча, імя па бацьку, прозвішча-мянушкі, мянушкі. Калі сучасная і гістарычная форма напісання імёнаў супадаюць, то такое імя даецца толькі адзін раз.

Практыка стварэння формаў сучасных імёнаў ужо замацоўваецца ў беларускай метрыстыцы – менавіта такім чынам рыхтуе Імянныя паказальнікі Валеры Мянжынскі[1]. Ва ўкраінскіх выданнях Метрыкі ВКЛ таксама выкарыстоўваецца прынцып перадачы асноўнай згадкі імя паводле прынцыпаў нацыянальнай антрапанімії[2]. Але пры перакладзе на сучасную мову імёны не павінны губляць ідэнтычнасці і падпадаць пад празмерную мадэрнізацыю. Так, **Григор** не будзе перадавацца ў нашым паказальніку як **Рыгор**; захоўваецца форма **Грыгор**.

Асноўная згадка пачынаецца з прозвішча (ці імя па бацьку ў выпадку адсутнасці прозвішча), далей ідзе імя, імя па бацьку (калі згадка пачынаецца з прозвішча), мянушка. Пасля сучаснай беларускай формы імя ў асноўнай згадцы пасля двукроп’я падаюцца формы напісання імя ў крыніцы ва ўсіх арфаграфічных варыянтах, якія падзяляюцца нахіленай рыскай /. Першай ставіцца форма, якая найбольш часта ўжывалася. Калі форма імя ў назоўным склоне выклікае сумневы, то ў асноўнай згадцы ў двукоссі прыводзіцца цытата з крыніцы. Парадак размяшчэння элемента поўнага імя таксама падаецца паводле крыніцы – найчасцей пачынаючы з асабовага імя, далей ідуць іншыя элементы поўнага імя. Складовыя часткі імёнаў і іхныя формы, якія ўдалося аднавіць паводле іншых крыніцаў, бяруцца ў прамыя дужкі. Далей у паказальніку імя асобы падаецца ва ўсіх варыянтах, пачынаючы з розных элементаў поўнага імя, і робяцца адсылкі да асноўнай згадкі. У выпадку яўна геаграфічнага складніка найменне чалавека (да прыкладу, Міхна Біржавіч, Бейціс Латыголін, Ян Ліцвін), у паказальніку падаюцца абедзве пошукавыя пазіцыі – паводле імені і паводле мянушкі. Такім чынам, выхад на асноўную згадку ажыццяўляецца ў любым выпадку. Але курсівам удакладняецца менавіта верагоднасць выканання этнічна-рэгіянальным вызначэннем функцыі імя-мянушкі:

Бейтис Лотыголин – *гл.* **Бейціс Латыголін**

Бейціс Латыголін (латгал*, магчыма, імя-мянушка*)**: Бейтис Лотыголин**, жыхар памежжа

---

[1] *Метрыка-43*, с. 114—125.

[2] *Метрика-561*, с. 82, 538—554.

лотыголин Бейтис – *гл.* **Бейціс Латыголін**

У выпадках, калі вядома агульнапрынятае пазнейшае родавае прозвішча, то яно падаецца як асноўная пазіцыя, бо менавіта на такую форму арыентуюцца даследчыкі ў пошуках патрэбнай інфармацыі. Трэба таксама ўлічваць, што нямецкія і латышскія імёны жыхароў Лівоніі падаюцца ў Кнізе № 560 Метрыкі ВКЛ у фанетычнай (славянізаванай) інтэрпрэтацыі яе ствaральнікаў; часам імёны лівонскіх службоўцаў падаюцца паводле лацінізаваных варыянтаў. Для службоўцаў ордэна і лівонскіх біскупаў іх арыгінальныя імёны магчыма ўдакладніць паводле даведнікаў. У паказальніку ўсе формы імёнаў такіх асобаў прыводзяцца як паводле Кнігі № 560, так і ў іх аўтэнтычным напісанні. Часціца **фон**, якая пазначае прыналежнасць да рыцарскага стану, у беларускай форме напісання ставіцца на канцы:

Аскаремберк Ремандус – *гл.* **Шарэнберг Рэмерт фон**

Ремандус Аскаремберк – *гл.* **Шарэнберг Рэмерт фон**

Шарэнберг Рэмерт фон / von Scharenberg Remmert: Ремандус Аскаремберк, комтур Рэвельскі (1534—1550: Militzer, s. 117), лівонскі камісар у час дэлімітацыі 1541 г.

У выпадках, калі форма імя ў назоўным склоне можа выклікаць пытанне, то прыводзіцца кароткая цытата з крыніцы, дзе гэтае імя фігуруе. Цытата падаецца пасля формы імя па-старабеларуску і заключаецца ў круглыя дужкі і двукоссі. Імёны па-беларуску і па-старабеларуску таксама падаюцца ў двукоссях. Пры рэканструкцыі беларускай формы імя пасля яго ставіцца знак пытання:

“Мажук” (?): “Мозюк” (“на князя Юръевого чоловека дворъ наехавъшы на ймя Мозюковъ”)

Калі элементы поўнага імя (імя, імя па бацьку ці прозвішча) розных асобаў супадаюць, то такія імёны маркіруюцца рымскімі лічбамі па парадку ліку. У Паказальніку такія імёны размяшчаюцца паводле парадку знаходжання на аркушах крыніцы:

Аляксандравіч Піліп (I): Пилип Александрович, мешч. брасл., скаржнік – 29

Аляксандравіч Піліп (II): Пилип Александрович, мешч. брасл., пацярпелы – 31

Стараючы канструкцыю Паказальніка імёнаў не ўхіліцца ад праблемы суаднясення найменняў на *–овичь* / *–евич*, *–ич* да прозвішчаў ці да імёнаў па бацьку. Прынцып простай літаральнай

перадачы супярэчыць законам сучаснай беларускай мовы. Праблема ўзнікае тады, калі неабходна паставіць націск у залежнасці ад таго – прозвішча гэта, ці імя па бацьку. Прозвішча, як сямейнае спадчыннае найменне, дадавалася да імя чалавека. У першай палове XVI ст. прозвішчы ў Вялікім Княстве Літоўскім не былі такой рэдкай з’явай. Актавыя і метрыкарныя матэрыялы ВКЛ сведчаць, што апроч княскіх і вяльможных (панскіх) фамілій прозвішчамі валодалі баяры-шляхта, а таксама мяшчане. Часта чалавек вызначаўся паводле імені свайго бацькі, адсюль і пашырэнне найменняў на *–ич (–ович*). Суфікс *–ич* утвораны з даўняга *–itjь*, які меў памяншальнае значэнне. Гэты старажытны суфікс выступае і ва ўскладненай форме *–ович* / *–евич*. Найменні на *–ич* аб’ядноўваюць у сабе не толькі значэнні прыналежнасці, але і ўзроставай памяншальнасці. За формамі на *–ович* / *–евич, –ич* замацавалася толькі значэнне імя па бацьку, і ўтварыліся яны як ад імёнаў, так і ад імёнаў-мянушак. Можна пагадзіцца з прынятым у беларускай лінгвістыцы поглядам, што кампаненты наймення на *–ович* / *–евич, –ич* у XIV—XVII ст. не з’яўляліся прозвішчамі ў нашым сучасным разуменні, як правіла, яны выступалі ў якасці імён па бацьку[3]. Таму яны павінны перадавацца сродкамі сучаснай беларускай літаратурнай мовы з націскам на іншых ад канца, апроч перадапошняга, складах[4]. У выпадку, калі мы маем справу з шляхецкім родам, за якім найменне на *–ович* / *–евич, –ич* замацавалася як прозвішча, то гэтыя найменні падаюцца паводле правілаў прозвішча.

У тэксце таксама прысутнічаюць славізаваныя формы нямецкіх імёнаў, у якіх падаюцца і імёны па бацьку. Пры адсутнасці прозвішча галоўнай пазіцыяй у такіх выпадках будзе імя:

Бридолгович Каспор – *гл.* **Каспар Брыдоўгавіч**

Каспар Брыдоўгавіч: Каспор Бридолгович / Яспор / Яспор Бридолгович, немец Лівоніі, уладальнік селішчаў над воз. Солат

Даволі складана выглядалі ў XVI ст. поўныя жаночыя імёны. Спачатку падавалася прозвішча мужа, далей – вытворнае ад яго імя, а таксама часам вытворнае ад імя па бацьку мужа, далей – дзявочае прозвішча ці прозвішча першага мужа, толькі потым называлася ўжо

[3] Усціновіч А. К. *Антрапанімія Гродзеншчыны і Брэстчыны (XIV—XVIII стст.).* Мн., 1975. С. 153; Шур, Васіль. *З гісторыі ўласных імёнаў*. Мн., 1993. С. 38.

[4] Гл. дыскусію на гэты конт: Свяжынскі У. М. Лінгвістычныя праблемы падрыхтоўкі выдання ўнутраных вопісаў актаў Магілёўскага магістрата. Т. 1 // *Архіварыус*: Зборнік навукова-папулярных паведамленняў і артыкулаў. Вып. 1. Мн., 2001. С. 135—137.

ўласнае імя і імя па бацьку. Натуральна, усе гэтыя элементы такой вялікай імяннной канструкцыі вытрымліваліся не заўжды. У паказальніку падаюцца ўсе гэтыя імёны, але як асноўнае падаецца прозвішча мужа ці, для незамужніх, родавае прозвішча.

Паказальнік імёнаў мае характар каментарыяў. У асноўнай згадцы пасля формаў сучаснага напісання імя і напісання паводле крыніцы праз працяжнік падаюцца звесткі паводле Кнігі № 560: 1) нацыянальна-дзяржаўная прыналежнасць (калі асоба была жыхаром ВКЛ, то гэта звычайна не адзначаецца; дзяржаўная прыналежнасць жыхароў Лівоніі адзначаецца заўжды); 2) сацыяльны статус асобы (зямянін, баярын, селянін – "жыхар селішча") ці рэгіянальна-функцыянальнае акрэсленне асобаў непрывілеяваных станаў (жыхар памежжа, сведка ў памежнай справе); 3) тытул ці яго адпаведнік у ВКЛ (пан, князь); 4) пасада; 5) інфармацыя пра родныя адносіны ці ступені сваяцтва з асобамі, прыгаданымі ў тэксце Кнігі № 560. Праз кропку з коскай падаюцца іншыя кароткія біяграфічныя звесткі (калі гэта магчыма) паводле іншых крыніцаў і даследаванняў (вядома, гэты пункт датычыць вышэйшай часткі шляхецкага і духоўнага саслоўяў ВКЛ і Лівоніі). Калі ў каментарыях прыгадваецца імя чалавека, персаналія якога таксама прысутнічае ў Кнізе № 560, то гэтае імя вылучаецца тоўстым шрыфтам, што азначае – гэтую асобу таксама трэба шукаць у паказальніку. Неабходныя ўдакладненні па датах і крыніцах змяшчаюцца ў круглыя дужкі. Усе гэтыя каментарыі робяцца на беларускай мове, пры неабходнасці падаюцца цытаты з крыніцы, якія бяруцца ў двукоссі.

Каб зрабіць Паказальнік імёнаў больш функцыянальным для шырэйшага кола чытачоў, а таксама "састыкаваць" паказальнік Кнігі № 560 з паказальнікамі іншых выдадзеных кніг Метрыкі ВКЛ, дзе напісанне імёнаў "мадэрнізуецца": перадача імёнаў паводле крыніцы робіцца сучасным кірылічным шрыфтам ("грамадзянскім"); імёны пішуцца без вылучэння курсівам вынасных літараў і заключэння ў дужкі скарочаных; літары "ъ" і "ь" выкарыстоўваюцца паводле сучасных правілаў правапісу; дыграф "кг" замяняецца літарай "г". Такім чынам, літары з тэксту крыніцы перадаюцца ў паказальніку праз літары сучаснага шрыфту:

ε як е
ω як о
ү як у
ѳ як ф
ӕ як я
ѧ як я

У заканчэнні ўступа да Паказальніка імёнаў і асобаў застаецца толькі канкрэтызаваць значэнне некаторых тэрмінаў, што выкарыстоўваюцца ў каментарыях:

— выгнанец – гэтае азначэнне тычыцца памежных жыхароў ВКЛ, якія былі выгнаныя лівонцамі са сваёй зямлі;

— уцякач – таксама жыхар памежжа ВКЛ, які ўцёк у Лівонію;

— пасяленец – чалавек, паселены лівонскім саноўнікам ці землеўладальнікам на зямлі, з якой папярэдне былі сагнаныя яе карыстальнікі – жыхары ВКЛ; часта такімі пасяленцамі станавіліся былыя ўцекачы;

— пацярпелы – жыхар ВКЛ, які асабіста і гаспадарка якога панеслі страты ад наезду лівонцаў;

— скаржнік – жыхар ВКЛ, які склаў афіцыйную скаргу памежным камісарам ВКЛ на страты, панесеныя ад дзеянняў лівонцаў; найчасцей скаржнікі былі пацярпелымі самі, але не ўсе пацярпелыя, як вынікае са зместу Кнігі № 560, складалі такія афіцыйныя скаргі самастойна, часам такія скаргі падавалі іхныя феадальныя сеньёры;

— спраўца – асоба, якая абвінавачвалася скаржнікамі ў нанясенні асабістых фізічных і матэрыяльных стратаў.

А

1. **Абабейскі Дарошка: Дорошко Обабейский**, жыхар Брасл. вол., скаржнік – 32
2. **Абабейскі Костка: Костко Обабейский**, жыхар Брасл. вол., скаржнік – 32 v.
3. **Абейбейскі Грыгор: Грыгор Абейбейский**, жыхар Брасл. пав., сведка ў памежнай справе 1542 г. – 16
4. **Аборск: Оборск**, “з Літвы прыхожы”, чал. **Івалтавай Немкіні**, пасяленец – 12
5. **Абрам: Абрам / Аврам**, жыхар памежжа ВКЛ, чал. брасл. – 2 v., 15

   Аврам / Абрам – *гл.* **Абрам**
6. **Аглінішцііш Грэйцель: Кгрейтель Акглинишциш / Кгрейтель Акглинишка**, жыхар Брасл. вол., скаржнік – 27 v.
7. **Адам Наруцевіч: Адам Нарутевич**, жыхар Лівоніі, “чал. нямецкі” – 8 v.

   Адам Нарушэвіч – *гл.* **Нарушэвіч Адам Тадэвуш Станіслаў**

   Адам Пымперевич – *гл.* **Пымперавіч Адам**

   Акглинишка / Акглинишциш Кгрейтель – *гл.* **Аглінішціш Грэйцель**

Акглинишщиш / Акглинишка Кгрейтель – *гл.* **Аглінішціш Грэйцель**

Александрович Парфен – *гл.* **Аляксандравіч Парфен**

Александрович Пилип – *гл.* **Аляксандравіч Піліп**

Алекшей Васневич – *гл.* **Васневіч Аляквшэй**

8. **Алесь**, жыхар памежжа ВКЛ, чал. **Моркуртавічаў**, выгнанец – 10
9. **Альша́нікавіч Якім: Яким Альшаникович**, падданы баяр **смолвенскіх**, скаржнік – 22 v.

Альхим Коза – *гл.* **Каза Альхім**

Алхим Прокопович – *гл.* **Пракопавіч Альхім**

Альхимович Василей – *гл.* **Альхімавіч Васілей**

Альхимович Семен – *гл.* **Альхімавіч Сямён**

Альхимович Ходор – *гл.* **Альхімавіч Ходар**

10. **Альхімавіч Васілей: Василей Альхимович**, мешч. брасл., скаржнік – 28 v.
11. **Альхімавіч Сямён: Семен Альхимович**, мешч. брасл., скаржнік – 29
12. **Альхімавіч Ходар: Ходор Альхимович**, мешч. брасл., скаржнік – 29
13. **Алюта:** жыхарка Друйск. вол., дачка **Пецькі (II)** і **Дароты**, пацярпелая – 35 v.

Аляксандр Сапега – *гл.* **Сапега Аляксандр Міхал**

14. **Алякса́ндравіч Парфен: Парфен Александрович**, мешч. брасл., скаржнік – 28 v.
15. **Алякса́ндравіч Піліп: Пилип Александрович**, мешч. брасл., скаржнік, пацярпелы – 29, 31

Амуг Сасен Ян – *гл.* **[Мюнхгаўзен] Ёганес IV фон**

Андреевич Гаврило / Андрыянович Гаврило – *гл.* **Андрыянавіч Гаўрыла**

Андрей – *гл.* **Андрэй**

Андрей / Ондрус Матеевич – *гл.* **Мацеевіч Андрэй**

Андрей Боровик – *гл.* **Баравік Андрэй**

Андрейко Лавринович – *гл.* **Лаўрынавіч Андрэйка**

Андрей Матеевич – *гл.* **Мацеевіч Андрусь**

Андрей Миштин – *гл.* **Мішцін Андрэй**

Андрей Хоминич – *гл.* **Хамініч Андрэй**

16. **Андру́шавіч Станіслаў: Станислав Андрушевич**, б. пут. дрысв., сведка ў памежнай справе 1542 г. – 11

Андрушевич Станислав – *гл.* **Андру́шавіч Станіслаў**

17. **Андрыянавіч Гаўрыла: Гаврило Андрыянович / Гаврила Андреевич**, жыхар Брасл. пав. (вол.), сведка ў памежнай справе 1542 г. – 16, 32 v.

Андрыянович Гаврило / Андреевич Гаврило – *гл.* **Андрыянавіч Гаўрыла**

18. **Андрэй: Андрей**, жыхар Дрысв. пав., чал. **Міштартавіча Войтка**, пацярпелы – 23 v.

Анисимов Коза – *гл.* **Анісімаў Коза**

Анисимов Микита – *гл.* **Анісімаў Мікіта**

19. **Анікей: Оникей**, жыхар Дрысв. пав., чал. Радзівілаў, сын **Пецькі (I)**, пацярпелы – 12

20. **Анісімаў Каза: Коза Анисимов,** жыхар Асв. вол., сведка ў памежнай справе 1542 г. – 18 v.

21. **Анісімаў Мікіта: Микита Анисимов**, жыхар Асв. вол., сведка ў памежнай справе 1542 г. – 18 v.

Анкип Янутевич – *гл.* **Януцевіч Анкіп**

22. **Антонавіч Афанасі: Афанасий Антонович**, б. друйск., скаржнік – 26 v.

23. **Антонавіч Мікіта: Микита Антонович**, б. дрысв., скаржнік – 26 v.

24. **Антонавіч Мікула: Микула Антонович**, жыхар Брасл. пав., скаржнік – 25

25. **Антонавіч Хрол: Хрол Антонович**, жыхар Брасл. пав., скаржнік – 25 v.

26. **Антоні, святы: светой Антоний**, святы, у дзень памяці якога (20 студзеня) быў прызначаны пачатак дэлімітацыі 1542 г. – 6, 7

Антонович Афанасий – *гл.* **Антонавіч Афанасі**

Антонович Микита – *гл.* **Антонавіч Мікіта**

Антонович Микула – *гл.* **Антонавіч Мікула**

Антонович Хрол – *гл.* **Антонавіч Хрол**

Апулен Генрых – *гл.* **Тулен Гайнрых фон**

Артем / Ертем Дашкович– *гл.* **Дашкавіч Арцём**

Асвейскі ўраднік – *гл.* **Сцяпанавіч Сямён**

27. **асвейскія людзі:** жыхары Асв. вол. Пол. ваяводства– 4, 4 v.

Аскаремберк Ремандус – *гл.* **Шарэнберг Рэмерт фон**

28. **Астротавіч Даніла: Данило Остротович**, мешч. брасл., пацярпелы – 31

Атиль Бридолкг – *гл.* **Брыдоўг Аціль**

29. **Атрахім: Отрохим**, жыхар Друйск. вол., чал. кн. **Масальскага Юр'я Цімафеевіча**, пацярпелы – 33

30. **Атроневіч Апанас: Опанас Отроневич**, жыхар Брасл. вол., скаржнік – 27 v.

Афанасий Антонович – *гл.* **Антонавіч Афанасі**

Ахромей Занькович – *гл.* **Занькавіч Ахрамей**

Б

31.**Багдан: Богдан**, жыхар Друйск. вол., пацярпелы – 36
32.**Багданавічы: Богдановичы**, б-ры, “панове **смольвенскія**”, уладанні якіх размяшчаліся пры мяжы з Лівоніяй каля воз. Курчум – 7 v., 9, 9 v., 10, 11, 11 v.
33.**Балтрамей [Барталамей] / Болтромей**, жыхар Дрысв. пав., чал. **Міштартавіча Войтка**, пацярпелы – 23 v.
34.**Барбара:** жыхарка Друйск. вол., падданая кн. **Масальскага Юр’я Цімафеевіча**, пацярпелая – 35 v.
35.**Баравік Андрэй (I): Андрей Боровик**, жыхар Друйск. вол., скражнік – 26
36.**Баравік Андрэй (II): Андрей Боровик**, мешч. брасл., скражнік – 31 v.
37.**Баравік Павел: Павел Боровик,** мешч. брасл., сын **Васіля (II)**, пацярпелы – 31
38.**Баровіч Павел: Павел Барович**, жыхар Брасл. пав., сведка ў памежнай справе 1542 г. – 16
39.**Барташ: Бартош**, жыхар Лівоніі, чал. **Брука**, пасяленец – 12 v.
Бартош – *гл.* **Барташ**
Бартош Кгикович – *гл.* **Гікавіч Барташ**
40.**Барысавіч Мацей: Матей Борисович**, жыхар Дрысв. пав., скаржнік – 24 v.
41.**Баярынавіч Сава: Сава Бояринович** (*магчыма, імя-мянушка паводле сацыяльнага стану*), б. пут. дрысв., сведка ў памежнай справе 1542 г. – 14 v.
42.**Бейнаравіч Пашка: Пашко Бейнарович / Пашко Бенарович**, б. пут. Дрысв. пав., сведка ў памежнай справе 1542 г., скаржнік – 14 v., 24
Бейнарм Добейшевич – *гл.* **Дабейшавіч Бейнарм**
43.**Бе́йнаравіч Роткус: Роткус Бейнарович**, жыхар Смолв. пав., чал. пані **Борткавай**, сведка ў памежнай справе 1542 г. – 10 v.
Бейнарович Пашко – *гл.* **Бейнаравіч Пашка**
Бейтис лотыголин – *гл.* **Бейціс Латыголін**
Бейтишк Ян – *гл.* **Бейцішк Ян**
44.**Бейціс Латыголін** (латгал, *магчыма, імя-мянушка*)**: Бейтис лотыголин**, жыхар Лівоніі, чал. **Брыдоўга**, пасяленец – 9 v.
45.**Бейцішк Ян: Ян Бейтишк**, жыхар Лівоніі, чал. **Брыдоўга**, пасяленец – 9 v.
Бенарович Пашко – *гл.* **Бейнаравіч Пашка**
Бересневич Занько – *гл.* **Бярэсневіч Занька**
Бернат – *гл.* **Бярнат**
Бернат Вичунос – *гл.* **Вічунас Бярнат**
Берт Метович – *гл.* **Метавіч Берт**
46.**Бе́рташавіч Юшка: Юшка Бертошевич**, “літва”, пасяленец – 8

Бертис – *гл.* **Берціс**
Бертюль лотвин – *гл.* **Берцюль Лотвін**

47.**Берціс: Бертис**, немец Лівоніі, чал. **Плятэра Гайнрыха**, спраўца – 37

48.**Берцюль Лотвін** (латыш, *магчыма, імя-мянушка паводле этнічнага паходжання*): **Бертюль лотвин**, жыхар Лівоніі, чал. **Брука**, пасяленец – 12 v.

Бизденевич Юрья – *гл.* **Бíздзеневіч Юр'я**
Биржович Михно – *гл.* **Міхна Біржавіч**
Битиник Юркгель – *гл.* **Юргель Біцінік**

49.**Біздзéневіч Юр'я: Юрья Бизденевич**, жыхар памежжа ВКЛ, чал. **Моркуртавічаў**, выгнанец – 10

50.**Біцінік Юргель** (*магчыма, імя-мянушка, якое паходзіць ад вызначэння занятку: bitininkas – 'пчаляр', літ.*)**: Юркгель Битиник**, жыхар Майшаг. пав., чэл. няв. **Мацеевіча Грыгора**, уцякач у Лівонію – 21 v.

51.**Бліс: Блис**, жыхар Лівоніі, латгал («лотыголин»), спраўца – 37

Богдан – *гл.* **Багдан**
Богдан Чижевич – *гл.* **Чыжэвіч Багдан**
Богдан Нарушевич – *гл.* **На́рушавіч Багдан**
Богдановичы – *гл.* **Багданавічы**

52.**Бокаршт Ян: Ян Бокоршт / Ян Бокорыщ**, лівонскі камісар падчас дэлімітацыяў 1541 г. і 1542 г. – 6, 7

Бокоршт Ян – *гл.* **Бокаршт Ян**
Бокорыщ Ян – *гл.* **Бокаршт Ян**
Болтромей – *гл.* **Балтрамей**
Болть – *гл.* **Больць**

53.**Больць: Болть**, жыхар памежжа ВКЛ, брат **Нарута, Дабрагоста, Шымкі**, пацярпелы – 12

Борисович Матей – *гл.* **Барысавіч Мацей**
Боровик Андрей – *гл.* **Баравік Андрэй**
Боровик Павел – *гл.* **Баравік Павел**

54.**Бортка:** жыхар Друйск. вол., чал. кн. **Масальскага Юр'я Цімафеевіча**, пацярпелы – 34, 35 v.

55.**Борткавая на Курчмах: Бортковоя на Курчмах**, пані, уладальніца зямлі ў Смолв. пав. – 10 v.

56.**Борткавіч Павел: Павел Борткович**, жыхар Дрысв. пав., скаржнік – 23

57.**Бортнік Грыдзька: Гридко Бортник** (*магчыма, імя-мянушка*), жыхар Друйск. вол., пацярпелы – 35 v.

58.**Борх, Бернд фон дер / Borch, Bernd von der: Мистр Лифлянтский / пан Мистр Лифлянтский**, 38-ы Магістр Нямецкага ордэна ў Лівоніі (І.1472—1483: Arbusow, S. 321;

Militzer, s. 109), падчас кіравання якога ў 1473 г. адбылася дэмаркацыя мяжы з ВКЛ (“Радзівілава граніца”) – 2

Бояринович Сава – *гл.* **Баярынавіч Сава**

59. **Браслаўскі пушкар** – 16 v.
60. **Браслаўскія людзі**: жыхары Брасл. пав. – 2 v., 3 v.
61. **Бридовг / Бридолг / Брыдолг** – *гл.* **Брыдоўг**
62. **Бридолг / Брыдолг / Бридовг** – *гл.* **Брыдоўг**
63. **Бридолг Атиль** – *гл.* **Брыдоўг Аціль**
64. **Бридолгович Каспор** – *гл.* **Каспар Брыдоўгавіч**
65. **Бругеней, Герман фон (Газенкамп) / Brüggenei, Hermann von (Hasenkamp): Герман де Бруклен, иначей Газенкап / Мистр Лифлянтский / пан Мистр Лифлянтский / пан Лифлянтский, пан Мистр**, 41-і Магістр Нямецкага ордэна ў Лівоніі (пасля 18.II.1535 – ✞ 4.II.1549; Arbusow, S. 321; Militzer, s. 109) – 1, 6, 7, 7 v., 20
66. **Бруген, Філіп фон: Филип де Бруген**, лівонскі камісар падчас дэлімітацыі 1541 г. – 6
67. **Брук: немец Брюк**, немец Лівоніі, уладальнік зямлі на памежжы – 12 v.

Бруген Филип де – *гл.* **Бруген, Філіп фон**

Бруклен Герман де – *гл.* **Бруген, Герман фон (Газэнкамп)**

Брюк немец – *гл.* **Брук**

68. **Брыдоўг: Брыдолг / Бридолг / Бридовг / Бридовг немец**, немец Лівоніі, бацька **Каспара Брыдоўгавіча**, спраўца – 8, 9, 9 v., 10, 10 v., 11 v., 20
69. **Брыдоўг Аціль: Бридолкг Атиль**, немец Лівоніі, спраўца – 23
70. **Будзілавіч Васіль: Василь Будилович**, мешч. брасл., пацярпелы – 30

Будилович Василь – *гл.* **Будзілавіч Васіль**

71. **Бурцавіч Дзямід: Демид Бурцович**, мешч. брасл., брат **Бурцавіча Занькі**, пацярпелы, скаржнік – 30 v., 31 v.
72. **Бурцавіч Занька: Занько Бурцович**, мешч. брасл., брат **Бурцавіча Дзяміда**, пацярпелы, скаржнік – 30 v., 32

Бурцович Демид – *гл.* **Бурцавіч Дзямід**

Бурцович Занько – *гл.* **Бурцавіч Занька**

73. **Буткунас**: **Буткунос**, «літва», уцякач, пасяленец **Каспара Брыдоўгавіча** – 8 v.
74. **Бýцевіч Томас: Томас Бутевич**, жыхар Дрысв. пав., скаржнік – 24 v.

Бутевич Томас – *гл.* **Буцевіч Томас**

75. **Бярнат: Бернат**, чал. **Брука**, пасяленец – 12 v.
76. **Бярэсневіч Занька: Занько Бересневич**, жыхар Брасл. пав. (вол.), сведка ў памежнай справе 1542 г., скаржнік – 16, 32 v.

В

77. **Вазі́лавіч Цімафей: Тимофей Возилович**, падданы б-р **смолвенскіх**, скаржнік – 22 v.

Василей Альхимович – *гл.* **Альхімавіч Васілей**

Василийский державца – *гл.* **Радзівіл Ян Мікалаевіч**

Василь Будилович – *гл.* **Будзілавіч Васіль**

Василь Кулак – *гл.* **Кулак Васіль**

Василь Лунь – *гл.* **Лунь Васіль**

Василь Луневич – *гл.* **Луневіч Васіль**

Василь Люнь – *гл.* **Лунь Васіль**

Василь Пилипович – *гл.* **Піліпавіч Васіль**

Василь Тимофеевич – *гл.* **Цімафеевіч Васіль**

78. **Васіль (I): Василь**, жыхар Дрысв. вол., сын **Пецькі**, пацярпелы – 12

79. **Васіль (II): Василь**, мешч. брасл., бацька **Баравіка Паўла**, пацярпелы – 31

Васневич Алекшей – *гл.* **Васневіч Алякшэй**

80. **Ва́сневіч Алякшэй (Аляксей): Алекшей Васневич**, жыхар Брасл. вол., скаржнік – 33

Вась Петрович – *гл.* **Пятровіч Вась**

Васько Кузнец – *гл.* **Кузнец Васька**

Васько Прудник – *гл.* **Пруднік Васька**

Веленский кунтор – *гл.* **Рэке Ёган фон дэр**

Величкович Матей – *гл.* **Вялічкавіч Мацей**

Венцлав з Вербича – *гл.* **Вярбіцкі Венцлаў**

Вергел Ян / Веркел – *гл.* **Веркель Ян**

81. **Веркель Ян: Ян Веркель / Ян Вергел / Веркель**, немец Лівоніі, лівонскі камісар падчас дэлімітацыі 1542 г., спраўца – 6 v., 7, 21, 21 v., 22 v., 23 v., 36 v.

Виленский бискуп – *гл.* **Гальшанскі Павел**

Виленский пробощ и плебан – *гл.* **Даманоўскі Ян**

Вилим кунтор Невгинский – *гл.* **Вілім**

Вилим лотвин – *гл.* **Вілім Лотвін**

Винькель / Винькель Ганусович / Винькель Ганусович Индых / Винькель Индрых Ганусович / Индрих немец / Индрых немец / Индрих Ланусович / Ганусович – *гл.* **Вінькель Індрых (Генрых) Ганусавіч**

Винькель Ганусович / Винькель Ганусович Индых / Винькель Индрых Ганусович / Винькель / Индрих немец / Индрых немец / Индрих Ланусович / Ганусович – *гл.* **Вінькель Індрых (Генрых) Ганусавіч**

Винькель Ганусович Индых / Винькель Индрых Ганусович / Винькель Ганусович / Винькель / Индрих немец / Индрых немец / Индрих Ланусович / Ганусович – *гл.* **Вінькель Індрых (Генрых) Ганусавіч**

Винькель Индрых Ганусович / Винькель Ганусович Индых / Винькель Ганусович / Винькель / Индрих немец / Индрых немец / Индрих Ланусович / Ганусович – *гл.* **Вінькель Індрых (Генрых) Ганусавіч**

Вичунос Бернат – *гл.* **Вічунас Бярнат**

Вілім / кунтор Невгинский Вилим – *гл.* **[Фюрстэнберг] Вільгельм фон**

82.**Вілім Лотвін** (латыш, *магчыма, імя-мянушка паводле этнічнага паходжання*)**: Вилим лотвин**, жыхар памежжа Лівоніі, чал. **Брука**, пасяленец – 12 v.

83.**Вінькель Індрых (Генрых) Ганусавіч: Винькель Индрых Ганусович / Винькель Ганусович Индых / Винькель Ганусович Индрих / Винькель Ганусович / Винькель / Индрих немец / Индрых немец / Индрих Ланусович / Ганусович**, немец Лівоніі, "зям. неўгінскі", спраўца – 32, 32 v., 33, 33 v., 34

84.**Вітаўт: Витовт**, Вялікі князь Літоўскі (1392—1430); (* 1350 – ✞ 27.X.1430) – 5 v., 18 v.

85.**Вічунас Бярнат: Бернат Вичунос**, жыхар Азяросаў, чал. біскупа Вілен. **Гальшанскага Паўла**, сведка ў памежнай справе 1542 г. – 10 v.

Возилович Тимофей – *гл.* **Вазілавіч Цімафей**

86.**Войгінтавіч Поця: Потя Войкгинтович**, чал. **Багданавічаў**, выгнанец – 9 v.

Войкут Станькович – *гл.* **Станькавіч Войкут**

87.**Войскад Мацей: Матей Войскад**, жыхар Азяросаў, чалавек біскупа Вілен. **Гальшанскага Паўла**, сведка ў памежнай справе 1542 г. – 10 v.

Войтек – *гл.* **Войтак**

88.**Войтак: Войтек**, жыхар Дрысв. вол., выгнанец – 12 v.

Войтех – *гл.* **Войцах**

Войтех Хрщонович – *гл.* **Хршчонавіч Войцах**

89.**Войтка: Войтко**, жыхар Майшагол пав., чалавек **Хршчоновіча Войцаха**, уцякач у Лівонію – 20 v.

Войтко Миштортович – *гл.* **Міштартавіч Войтка**

Войтко Пацович – *гл.* **Пацавіч Войтка**

90.**Войцах: Войтех**, жыхар Друйск. вол., зям., баярын **Сапегі Міхайла Іванавіча**, пацярпелы – 36 v.

Волчкавичи / Волчковичи – *гл.* **Воўчкавічы**

91. **Воўчкавічы: Волчковичи / Волчкавичи**, б-ры, “панове **смольвенскія**”, уладанні якіх размяшчаліся ў Майшаг. пав. пры мяжы з Лівоніяй каля воз. Курчум, сведкі ў памежнай справе – 6 v., 7 v., 11, 11 v.
92. **Вялічкавіч Мацей: Матей Величкович**, жыхар Брасл. вол., скаржнік – 27
93. **Вярбіцкі Венцлаў (Вацлаў) / князь Венцлав з Вербича**, біскуп Жам. (1534—1555: Błaszczyk, *Diecezja żmudzka,* s. 76), пан Рады ВКЛ, камісар ВКЛ у дэлімітацыі 1541 г.; гасп. сакратар – 5 v.

Г

Габриял Юшкович – *гл.* **Юшкавіч Габрыял**

Гаврило Андреевич / Гаврило Андрыянович – *гл.* **Андрыянавіч Гаўрыла**

Гаврило Андрыянович / Гаврило Андреевич – *гл.* **Андрыянавіч Гаўрыла**

Газенкап – *гл.* **Бруген, Герман фон (Газенкамп)**

94. **[Гальшанскі] Павел: князь бискуп Виленский / пан Павел**, князь, біскуп Віл. (1536—1555: Wolff, *Kniaziowie,* s. 103—104; Ochmański, *Biskupstwo wileńskie,* s. 16—17; Насевіч); (* каля 1490 — ✞ 4.IX.1555) – 10 v., 16

Ганна пани – *гл.* **Шукавая Лаўрынава Ганна**

Ганна Шуковая – *гл.* **Шукавая Лаўрынава Ганна**

Ганусович / Винькель Индрых Ганусович / Винькель Ганусович Индых / Винькель Ганусович / Винькель / Индрих немец / Индрых немец / Индрих Ланусович – *гл.* **Вінькель Індрых (Генрых) Ганусавіч**

Ганусович Индрых Винькель / Ганусович Индых Винькель / Винькель Ганусович / Винькель / Индрих немец / Индрых немец / Индрих Ланусович / Ганусович – *гл.* **Вінькель Індрых (Генрых) Ганусавіч**

Ганусович Индых Винькель / Ганусович Индрых Винькель / Винькель Ганусович / Винькель / Индрих немец / Индрых немец / Индрих Ланусович / Ганусович – *гл.* **Вінькель Індрых (Генрых) Ганусавіч**

95. **Ганька:** жыхарка Друйск. вол., падданая **Сапегі Міхайла Іванавіча**, маці Міцькі – 37
96. **Гарамейкавіч Юр’я: Юрья Гаромейкович**, жыхар Меміж. пав., сведка ў памежнай справе 1542 г. – 11

Гаромейкович Юрья – *гл.* **Гарамейкавіч Юр’я**

Гаспадарскія пасланцы – *гл.* **Пасланцы гаспадарскія (1542 г.)**

97. **Гедысь: Кгедысь**, жыхар Майшаг. пав., уладальнік селішча на памежжы ВКЛ – 8

98.**Гейдавіч Мікалай: Миколай Кгейдович**, чал. Майшаг. пав., скаржнік – 20

Гейдович Миколай – *гл.* **Гейдавіч Мікалай**

99.**Гейцель: Кгейтель**, чал. Брыдоўга, пасяленец – 10

Гендрых Платар / кунтор Невгинский княз Рудой / кунтор Невгинский Рудый / князь Рудый – *гл.* **Плятэр Гайнрых**

100. **Генрых: Ендрих**, немец Лівоніі, чал. комтура **[Фюрстэнберга] Вільгельма** – 21 v.

Генрых Апулен – *гл.* **Тулен Гайнрых фон**

101. **Герка: Кгерка**, жыхар Майшаг. пав., выгнанец – 8 v.

Гикович Бартош – *гл.* **Гікавіч Барташ**

Гирепеладас Юдка – *гл.* **Гірэпеладас Юдка**

Гирдюшевич Миколай – *гл.* **Гірдзюшавіч Мікалай**

Гирдюшис Мижович – *гл.* **Міжавіч Гірдзюшыс**

102. **Гікавіч Барташ: Бартош Кгикович**, чал. **Брыдоўга**, пасяленец – 9 v., 10

103. **Гірдзюшавіч Мікалай: Миколай Кгирдюшевич / старец волости Дрысвяцкое**, б. пут., старац Дрысв. вол., сведка ў памежнай справе 1542 г. – 11, 14 v.

104. **Гірэпеладас Юдка: Юдка Кгирепеладас** (*магчыма, імя-мянушка, этымалогія ад літ. girios – лясная, peleda – сава*), чал. **Брыдоўга**, брат **Станеліса**, пасяленец – 9 v.

Глебовича Ян Юревич – *гл.* **Глябовіч Ян Юр'евіч**

105. **Глябовіч Ян Юр'евіч: Ян Юревич Глебовича / пан воевода Полоцкий**, (* ? – ✞ 23.IV.1549) ваявода Полац. (1532—1542), маршалак гасп. (1516—1542), пан Рады ВКЛ, камісар ВКЛ падчас дэлімітацыі 1541 г.; ваявода Віцебскі (1528), ваявода Віл. (1542—1549), канцлер ВКЛ (1546) (Wolff, *Senatorowie i dygnitarze*, s. 160; Boniecki, *Poczet*, s. XLVII; *PSB* IX, s. 541—542; *Urzędnicy centralni*, № 215, s. 52, № 555, s. 88, 209; *Urzędnicy wileńskie*, № 1105, s. 193, 654; Спірыдонаў, Полаччына, с. 16) – 4, 5 v., 17, 17 v.

Горевич Мацко / Гродевич Мацко / Мацко – *гл.* **Гродзевіч Мацка**

106. **Горневы: Горневы / Орневы**, «людзі нямецкія», спраўцы – 23, 24

Господар – *гл.* **Жыгімонт (Стары)**

Гошин немец – *гл.* **Гошын Немец**

107. **Гошын Немец** (*магчыма, імя-мянушка паводле этнічнага паходжання*): **Кгошин немец**, немец Лівоніі, "зям." Дынаб. комтура [**Плятэра] Гайнрыха** – 13

Григел – *гл.* **Грыгел**

Григор – *гл.* **Грыгор**

Григор Иванович – *гл.* **Іванавіч Грыгор**
Григор Матеевич – *гл.* **Мацеевіч Грыгор**
Гридко – *гл.* **Грыдзька**
Гришко – *гл.* **Грышка**
Гришко Шембел – *гл.* **Шэмбель Грышка**
Гриц Степанович – *гл.* **Сцяпанавіч Грыц**
Гродевич Мацко / Горевич Мацко / Мацко – *гл.* **Гродзевіч Мацка**

108. **Гро́дзевіч Мацка: Мацко Гродевич / Мацко Горевич / Мацко / Мацко Кгродевич**, уладальнік “селішча” ў Брасл. вол., скаржнік – 2 v., 15, 25 v.
109. **Грыгель: Кгрикгел**, «літва», уцякач, асаджаны **Каспарам Брыдоўгавічам** – 8 v.

Грыгор Абейбейский – *гл.* **Абейбейскі Грыгор**

110. **Грыгор: Григор**, жыхар памежжа Лівоніі, чал. **Брука**, пасяленец – 12 v.
111. **Грыдзька: Гридко**, жыхар Дрысв. пав., чал. Радзівілаў, сын **Пецькі (I)**, пацярпелы – 12

Гридко Бортник – *гл.* **Бортнік Грыдзька**

112. **Грышка: Гришко**, шл., служэбнік **Масальскага Юр’я Цімафеевіча**, пацярпелы – 33 v.

Д

113. **Дабе́йшавіч Бейнарм: Бейнарм Добейшович**, жыхар Майшаг. пав., чалавек **Багданавічаў**, выгнанец – 9 v.
114. **Дабе́йшавіч Марцін: Мартин Добейшович**, жыхар Майшаг. пав., чалавек **Багданавічаў**, выгнанец – 9 v.
115. **Дабрагост: Добрагост**, жыхар памежжа ВКЛ, брат **Больця, Нарута, Шымкі**, пацярпелы – 12

Давидович Ходор – *гл.* **Давыдавіч Ходар**

116. **Давыдавіч Ходар: Ходор Давидович**, жыхар Друйск. вол., чал. **Сапегі Міхайла Іванавіча**, пацярпелы – 37
117. **Даманоўскі Ян: князь Ян з Доманова**, (✞ X.1563) сакратар гаспадарскі (1540), пробашч і плябан Віленскі; камісар ВКЛ пад час дэлімітацыі 1541 г.; канонік Вілен. (1529), біскуп Жам. (1555—1563) (*PSB* V, s. 298—299; Błaszczyk, *Diecezja żmudzka*, s. 76; *Urzędnicy centralni*, № 943, s. 128, 205) – 5 v.

Данило – *гл.* **Даніла**
Данило Остротович – *гл.* **Астротавіч Даніла**

118. **Даніла: Данило**, б. друйск., скаржнік – 26
119. **Дарота: Дорота**, жыхарка Друйск. вол., жонка **Пецькі (II)**, маці **Алюты**, пацярпелая – 35 v.
120. **Дарошка: Дорошка**, мешч. брасл., пацярпелы – 30 v.

121. **Дацус**, жыхар Майшаг. пав., выгнанец – 8 v.
122. **Дашкавіч Арцём: Артем Дашкович / Ертем**, мешч. брасл., пацярпелы – 30 v.
Дашкович Артем – *гл.* **Дашкавіч Арцём**
Дашко Занькевич – *гл.* **Занькавіч Дашка**
Девкгович Ян – *гл.* **Дзеўгавіч Ян**
Демид Бурцович – *гл.* **Бурцавіч Дзямід**
Денис – *гл.* **Дэніс**
Децкович Иван – *гл.* **Дзецкавіч Іван**
123. **Дзéўгавіч Ян: Ян Девкгович**, жыхар Раканцішскага пав., сведка ў памежнай справе 1542 г. – 11
124. **Дзецкавіч Іван: Иван Децкович** (*магчыма, імя-мянушка паводле сацыяльнага статуса*), жыхар Брасл. вол., брат **Максіма**, скаржнік – 33
125. **Дзідзя-Каліціс Януш: Януш Дидя Калитис**, жыхар Дрысв. пав., скаржнік – 24
126. **Дзір Сцяпан: Степан Дир**, мешч. брасл., пацярпелы – 30 v.
Дир Степан – *гл.* **Дзір Сцяпан**
Добейшович Бейнарм – *гл.* **Дабейшавіч Бейнарм**
Добейшович Мартин – *гл.* **Дабейшавіч Марцін**
Добрагост – *гл.* **Дабрагост**
Дорота – *гл.* **Дарота**
Дорошка – *гл.* **Дарошка**
Дорошко Костко – *гл.* **Костка Дарошка**
Дорошко Обабейский – *гл.* **Абабейскі Дарошка**
Друйскі ўраднік – *гл.* **Качан Васіль**
(князи) Друйские / Масальские – *гл.* **Масальскія (Юр'я і Іван Цімафеевічы)**
Дрысвяцкай воласці стараста – *гл.* **Гірдзюшавіч Мікалай**
127. **Дрысвяцкія людзі: дрисветские люди**, жыхары Дрысв. вол., 1 v., 2, 13 v.
128. **Дутш Лотвін** (латыш, *магчыма, імя-мянушка*): **Дутш Лотвин**, жыхар Лівоніі, чал. **Брыдоўга**, пасяленец – 10
Дынабургскі комтур – *гл.* **[Плятэр] Гайнрых**; **[Фюрстэнберг] Вільгельм фон**
129. **Дэніс: Денис**, немец Лівоніі, «зям.» комтура **[Фюрстэнберга] Вільгельма** – 29

Е

Ендрих – *гл.* **Генрых**
Епимахович Хрол – *гл.* **Епімахавіч Хрол**
130. **Епімахавіч Хрол: Хрол Епимахович**, жыхар Друйск. вол., скаржнік – 34 v.

И

Иван Децкович – *гл.* **Дзецкавіч Іван**

Иван Нагишка – *гл.* **Нагішка Іван**

Иванович Григор – *гл.* **Іванавіч Грыгор**

Ивашко – *гл.* **Івашка**

Ивашко Мосевич – *гл.* **Мосевіч Івашка**

Иволтовая немкиня – *гл.* **Івалтавая Немкіня**

Индрих немец / Индрых немец / Индрых Ганусович Винькель / Индых Ганусович Винькель / Винькель Ганусович / Винькель / Индрих Ланусович / Ганусович – *гл.* **Вінькель Індрых (Генрых) Ганусавіч**

Индрых Ганусович Винькель / Индых Ганусович Винькель / Индрих немец / Индрых немец / Винькель Ганусович / Винькель / Индрих Ланусович / Ганусович – *гл.* **Вінькель Індрых (Генрых) Ганусавіч**

Индых Ганусович Винькель / Индрых Ганусович Винькель / Индрих немец / Индрых немец / Винькель Ганусович / Винькель / Индрих Ланусович / Ганусович – *гл.* **Вінькель Індрых (Генрых) Ганусавіч**

Индрых немец / Индрих немец / Индрых Ганусович Винькель / Индых Ганусович Винькель / Винькель Ганусович / Винькель / Индрих Ланусович / Ганусович – *гл.* **Вінькель Індрых (Генрых) Ганусавіч**

Иоселенос – *гл.* **Ёсяленас**

Исакович Левань – *гл.* **Ісакавіч Левань**

І

141. **Івалтавая Не́мкіня** (немка, *магчыма, імя-мянушка*)**: Иволтовая немкиня**, лівонка, трымальніца зямлі на памежжы, спраўца – 12

142. **Іван IV Васілевіч Грозны (Жахлівы): Московский,** Вялікі князь Маскоўскі з 1533, ад 16.I.1547 Цар, (*25.VIII.1530 – ✞ 18.III.1584), пад час яго ўладарання ў вайну 1534—1537 гг. адбылося далучэнне полацкіх тэрыторый вакол новазбудаванага замка Себеж да Маскоўскай дзяржавы – 5 v.*, 18*, 18 v.*

143. **Іванавіч Грыгор: Григор Иванович**, мешч. брасл., скаржнік – 29

144. **Івашка: Ивашко**, жыхар Дрысв. пав., чал. Радзівілаў, сын **Петкі (І)**, пацярпелы – 12

145. **Інфлянцкі магістр** – *гл.* **Борх, Бернд фон дер; Бругеней, Герман фон (Газенкамп)**

146. **Ісакавіч Левань: Левань Исакович**, б. дрысв., скаржнік – 27

К

147. **Каза Альхім: Алхим Коза**, б. пут. дрысв., сведка ў памежнай справе 1542 г. – 11

148. **Казак Шымон: Шимон Козак** (*магчыма, імя-мянушка*), жыхар Майшагол. пав., скаржнік – 22

149. **Казімір (IV): Король Казимир**, (* 30.XI.1427 – ✞ 7.VI.1492) Вялікі князь Літоўскі (1440—1492), Кароль Польскі (адначасова ад 1447) – 11, 14 v.

150. **Калеснік Юрка: Юрка Колесник**, жыхар Друйск. вол., пацярпелы – 36

Калитис Дидя Януш – *гл.* **Каліціс Януш Дзідзя**

151. **Каспар Брыдоўгавіч: Каспор Бридолгович / Яспор / Яспор Бридолгович**, немец Лівоніі, сын **Брыдоўга**, спраўца – 8, 8 v., 11 v., 20, 20 v., 21, 23 v.

152. **Качан Васіль: Василей Качан**, ураднік Друйск. **Сапегі Міхайла Іванавіча** – 3 v., 17

153. **Кгабриял Юшкович** – *гл.* **Юшкавіч Габрыял**

Кгедысь – *гл.* **Гедысь**

154. **Кгейдович Миколай** – *гл.* **Гейдавіч Мікалай**

Кгейтель – *гл.* **Гейцель**

Кгерка – *гл.* **Герка**

Кгикович Бартош – *гл.* **Гікавіч Барташ**

Кгирепеладас Юдка – *гл.* **Гірэпеладас Юдка**

Кгирдюшевич Миколай – *гл.* **Гірдзюшавіч Мікалай**

Кгоревич Мацко / Кгродевич Мацко / Мацко / Гродевич Мацко / Горевич Мацко – *гл.* **Гродзевіч Мацка**

Кгрейтель Акглинишщиш / Акглинишка – *гл.* **Аглінішціш Грэйцель**

Кгрикгел – *гл.* **Грыгел**

Кгродевич Мацко / Кгоревич Мацко / Мацко / Гродевич Мацко / Горевич Мацко – *гл.* **Гродзевіч Мацка**

Кирейко – *гл.* **Кірэйка**

Кишкели Мартин – *гл.* **Кішкялі Марцін**

155. **Кірвід Мацка: Мацко Кирвид**, жыхар Майшаг. пав., чал. **Шукавай Ганны**, пацярпелы – 22

156. **Кірэйка: Кирейко**, жыхар Дрысв. вол., выгнанец – 12 v.

157. **Кішкялі Марцін: Мартин Кишкели** (*магчыма, імя-мянушка, этымалогія ад літ. kiškelis – зайчык*), чал. **Брыдоўга**, брат **Мажука (I)**, пасяленец – 9 v.

Кмита Соколович Ян / Кмитич Соколович Ян / Кмита Ян – *гл.* **Кміціч-Сакаловіч Ян Войцахавіч**

158. **Кміціч-Сакаловіч Ян Войцахавіч: Ян Кмита Соколович / Ян Кмитич Соколович / Ян Кмита**, гасп. пасланнік, камісар ВКЛ на лівонскую мяжу падчас дэлімітацыі 1542 г.; гербу "Харугва" (альбо "Яліта"), маршалак гасп. (1554—1563), дзяржаўца Вількамірскі і Анікшцкі (перад 1554) (*Archiwum Sanguszków* VI, s. 230; Boniecki, *Herbarz* X, s. 189; *Urzędnicy centralni*, № 591, s. 91, 215) – 1, 6, 7, 18 v., 20

Коза Альхим – *гл.* **Каза Альхім**

Коза Анисимов – *гл.* **Анісімаў Каза**

Козак Шимон – *гл.* **Казак Шымон**

159. **Козін: Козин**, чал. асв. – 4, 17 v.

Колесник Юрка – *гл.* **Калеснік Юрка**

160. **Корсак Іван Глебавіч: Иван Глебович Корсак**, гасп. пасланнік, камісар ВКЛ падчас дэлімітацыі 1542 г.; ✞ 1552, дваранін гасп. (фіксуецца ў 1512—1523), гараднічы і цівун Полац. (1533), дзедзіч Баркулабава (*Полоцкая ревизия*, с. 6, 10, 51, 52; Boniecki, *Herbarz* XI, s. 172; Hedemann, *Miasta*, s. 12; *LM-8*, p. 163; Нарбут, Вып. 4, с. 48; Спірыдонаў, Полаччына, с. 8, 12, 18) – 1, 5, 6, 7, 18*, 18 v., 20

161. **Корсакі: городничи Полоцкий з братьею**, (Глебавічы) **Іван**, Астафі (шл.; *Полоцкая ревизия*, с. 102, 104), Ян (шл.; *Полоцкая ревизия*, с. 100, 101, 104), Сямён, Багдан, Андрэй (Boniecki, *Herbarz* XI, s. 172—173; Нарбут, Вып. 4, с. 48) – 5, 18

162. **Костка Дарошка: Дорошко Костко**, жыхар Брасл. пав., сведка ў памежнай справе 1542 г. – 16

Костко Обабейский – *гл.* **Абабейскі Костка**

Кривец Олехна / Крывец Олехно – *гл.* **Крывец Алехна Фёдаравіч**

Криштофор – *гл.* **Крыштафор**

Крищон – *гл.* **Крышчон**

163. **Крывец Алехна Фёдаравіч: Олехна Кривец / Олехно Крывец**, камісар ВКЛ падчас дэлімітацыі 1542 г.; гербу "Астоя" ?, ✞ 1547/48, дваранін гасп. (1512), дзяк Канцылярыі ВКЛ (1522—1528), падключы Віл. (1532—1536), цівун і гараднічы Троц. (1536—1547), войскі Віл. (1541) (Dogiel, *CD-5*, p. 195; Boniecki, *Poczet*, s. VII, XIX—XX, 159; *Арх. ЮЗР*, VIII–5, с. 7; *Urzędnicy centralni*, Nr. 933, s. 127, 218; *LM-8*, p. 163; *Urzędnicy wileńskie*, Nr. 708, s. 148, Nr. 1132, s. 198, 678; Груша, *Канцылярыя*, с. 163) – 6, 7

164. **Крыштафор: немец Криштофор**, немец Лівоніі, спраўца – 23

165. **Крышчон (Хрысціян ?): Крищон**, жыхар Дынаб. комтурства Лівоніі, карчмар – 22

166. **Кудзіс: Кудис**, «літва», уцякач, асаджаны **Каспарам Брыдоўгавічам** – 8 v.

Кудис – *гл.* **Кудзіс**

167. **Кузнец Васька: Васько Кузнец** (*магчыма, імя-мянушка паводле занятку*), жыхар Дрысв. пав., скаржнік – 24 v.

Кузьма Сидорович – *гл.* **Сідаравіч Кузьма**

168. **Кукуленас: Кукуленос**, «літва», уцякач, асаджаны **Каспарам Брыдоўгавічам** – 8 v.

169. **Кулак Васіль: Василь Кулак**, мешч. брасл., пацярпелы – 31

170. **Кулак Усцін: Устин Кулак**, мешч. брасл., пацярпелы – 30

Куликович Тишко – *гл.* **Кулікович Цішка**

171. **Кулікович Цішка: Тишко Куликович**, мешч. брасл., пацярпелы – 31

172. **Кумань Маціяс: Матъяс Кумонь**, жыхар памежжа ВКЛ, чал. **Моркуртавічаў**, выгнанец – 10

Кумонь Матъяс – *гл.* **Кумань Маціяс**

173. **Курпінік: Курпиник** (*магчыма, імя-мянушка, этымалогія ад літ. kurpininkas – шавец*), службовец Дынаб. комтура **[Фюрстэнберга] Вільгельма**, спраўца – 21 v.

Куршовский бискуп – *гл.* **[Мюнхгаўзен] Ёганес IV фон**

174. **Кур'ян: Куръян**, жыхар Дрысв. пав., чал. Радзівілаў, сын **Петкі (I)**, пацярпелы – 12

Л

Лаврин – *гл.* **Лаўрын**

Лавринович Андрейко – *гл.* **Лаўрынавіч Андрэйка**

Лаврынова Шукова – *гл.* **Лаўрынава Шукавая**

Ланусович Индрих / Винькель Индрых Ганусович / Винькель Ганусович Индых / Винькель Ганусович / Винькель / Индрих немец / Индрых немец / Ганусович – *гл.* **Вінькель Індрых (Генрых) Ганусавіч**

175. **Латыгола: Лотыгола / немецкие люди Лотыгола**, латгалы, жыхары Дынабургскага комтурства – 4 v., 37

176. **Лаўрын (I): Лаврин**, чал. **Брука**, пасяленец – 12 v.

177. **Лаўрын (II): Лаврин**, жыхар Брасл. пав., чал. **Сапегі Міхайла Іванавіча**, кухар, пацярпелы – 37

178. **Лаўрынавіч Андрэйка: Андрейко Лавринович**, чалавек Дынаб. комтура **[Фюрстэнберга] Вільгельма** – 22

Лаўрынова Шукавая – *гл.* **Шукавая Лаўрынава Ганна**

Левань Исакович – *гл.* **Ісакавіч Левань**

Левко – *гл.* **Леўка**

Левон Служобный – *гл.* **Служобны Лявон**

Левошка – *гл.* **Лявошка**

Лесевич Милейка – *гл.* **Лесевіч Мілейка**
Лесевич Невер – *гл.* **Лесевіч Нявер**

179. **Ле́севіч Нявер: Невер Лесевич**, жыхар Брасл. вол., скаржнік – 28
180. **Ле́севіч Мілейка: Милейка Лесевич**, чал. **Брыдоўга**, пасяленец – 10

Лесевич Солоцкий Ядкус – *гл.* **Салоцкі Лесевіч Ядкус**

181. **Леўка: Левко**, жыхар Майшаг. пав., кухар **Марцінавіча Яна**, уцякач у Лівонію – 21 v.

Ликлуйть – *гл.* **Ліклуйць**
литвин Стань – *гл.* **Стань Ліцвін**
литвин Ян – *гл.* **Ян Ліцвін**
Лифлянтский мистр – *гл.* **Борх, Бернд фон дер**; **Бругеней, Герман фон (Газенкамп)**
Лифлянтский пан – *гл.* **Бругеней, Герман фон (Газенкамп)**

182. **Ліклуйць: Ликлуйть**, жыхар Дрысв. вол., выгнанец – 12 v.

Лорнис– *гл.* **Лорніс**

183. **Лорніс: Лорнис**, «зям. лівонскі», трымальнік грунтаў, з якіх сагнаны жыхары ВКЛ – 13

лотвин Бертюль – *гл.* **Берцюль Лотвін**
лотвин Вилим – *гл.* **Вілім Лотвін**
лотыгола – *гл.* **Латыгола**
лотыголин Бейтис – *гл.* **Бейціс Латыголін**
Лугина Медведник – *гл.* **Мядзведнік Лугіна**
Лукъян Телитинич – *гл.* **Цяліцініч Лук'ян**

184. **Лунь Васіль: Василь Лунь / Василь Люнь**, мешч. брасл., сведка ў памежнай справе 1542 г., пацярпелы – 16, 30

Луневич Василь – *гл.* **Луневіч Васіль**
Луневич Тимофей – *гл.* **Луневіч Цімафей**

185. **Лу̀невіч Васіль: Василь Луневич**, мешч. брасл., брат **Пракопа**, пацярпелы – 31 v.
186. **Лу̀невіч Цімафей: Тимофей Луневич**, мешч. брасл., пацярпелы – 31 v.
187. **Лухней Мікіта: Микита Лухней,** жыхар Друйск. вол., чал. **Сапегі Міхайла Іванавіча**, пацярпелы – 36 v.

Луцкий бискуп – *гл.* **Фальчэўскі Юры**

188. **Лявошка: Левошка**, жыхар Брасл. пав., дзядзька **Антонавіча Мікіты**, пацярпелы – 25 v.

М

Мажель – *гл.* **Мажэль**

189. **Мажук (I): Можук** *(магчыма, паходзіць ад імя-мянушкі; ад літ. mažykas – "малышок"; выпадак уяўнай этымалогіі)*, чал. **Брыдоўга**, брат **Кішкеля Марціна**, пасяленец – 9 v.
190. **Мажук (II): Можук**, жыхар Дрысв. пав., чал. **Мiштартавіча Войтка**, пацярпелы – 23 v.
191. **"Мажук" (III) (?): "Мозюк"** ("на князя Юръевого чоловека дворъ наехавъшы на ймя Мозюковъ"), жыхар Друйск. вол., чал. кн. **Масальскага Юр'я Цімафеевіча**, пацярпелы – 35
192. **Мажэль: Мажель** (*магчыма, імя-мянушка, этымалогія ад літ. maželis – малодшы*), чал. **Брука**, пасяленец – 12 v.
193. **Максім: Максим**, жыхар Брасл. вол., брат **Дзецкавіч Іван**, пацярпелы – 33
194. **Маланння: Маланья**, жыхарка Іказні (?), мяшчанка **Сапегі Міхайла Іванавіча**, пацярпелая – 37
195. **Малейшавіч Якуб: Якуб Малейшович**, жыхар Майшаг. пав., чэл. **Юшкавіча Габрыяла**, уцякач у Лівонію – 21

Малейшович Якуб – *гл.* **Малейшавіч Якуб**

196. **Маміч Мікалай: Миколай Мамич**, б. путны Дрысв. пав., сведка ў памежнай справе 1542 г. – 14 v.
197. **Манюлевіч Саўка: Савка Монюлевич**, б. дрысв., сведка ў памежнай справе 1542 г. – 11
198. **Маркуртавічы: Моркуртовичи**, б-ры **смолвенскія** – 10

Марлкинович Матей – *гл.* **Ма́рлкінавіч Мацей**

199. **Ма́рлкінавіч Мацей: Матей Марлкинович**, жыхар Меміж. пав., сведка ў памежнай справе 1542 г. – 11

Мартин – *гл.* **Марцін**
Мартин Добейшович – *гл.* **Дабейшавіч Марцін**
Мартин Жепанис – *гл.* **Жэпаніс Марцін**
Мартин Кишкели – *гл.* **Кішкялі Марцін**
Мартинович Ян – *гл.* **Марцінавіч Ян**

200. **Марцін (I): Мартин**, плябан – 8
201. **Марцін (II, III)** *(дзве розныя асобы)*: **Мартин**, жыхар Дрысв. вол., выгнанец – 12 v.
202. **Марцін (IV): Мартин**, жыхар Майшаг. пав., брат **Станя (III)**, уцякач у Лівонію – 21
203. **Марцін (V): Мартин**, жыхар Друйск. вол., пацярпелы – 36
204. **Марцін (VI): Мартин**, жыхар Друйск. вол., шл., служэбнік кн. **Масальскага Юр'я Цімафеевіча**, пацярпелы – 36 v.
205. **Ма́рцінавіч Юшка: Юшко Мартинович**, жыхар памежжа ВКЛ, уцякач ад **Моркуртавічаў** да **Брыдоўга** – 10
206. **Ма́рцінавіч Ян: Ян Мартинович**, зям. Майшаг. пав., харужыч, скаржнік – 20, 21

207. **Мархач-Пузялеўскі Мікалай: Mikolay Puzeliewsky Instigator WKL / Instigator**, інстыгатар ВКЛ (1604—1623); (✞ перад 1626), адзін з кіраўнікоў камісіі, якая паводле пастановы Сейма 1607 г. займалася параўнаннем кніг-копій Метрыкі ВКЛ з арыгіналамі, асноўныя працы завершаны да 1621 г. (S…cki, s. 159; *Urzędnicy centralni*, Nr. 183, s. 49, 220; *ЭГБ* 5, с. 123) — 19, 37

Масальские / князи Друйские – *гл.* **Масальскія (Юр'я і Іван Цімафеевічы)**

208. **Масальскі Юр'я Цімафеевіч: князь Юръя Тимофеевич Масальский / князь Юръя Масальский / князь друйский князь Юръя Тимофеевич Масальский / Масальский князь Юръя Друйский / князь Юръя Тимофеевич / князь Юръя**, князь, уладальнік Друі; ✞ да 1561 г. (Нарбут 3, с. 105) – 33, 33 v., 34, 34 v., 35, 35 v., 36, 36 v.

209. **Масальскія (Юр'я і Іван Цімафеевічы): Масальские / князи Друйские**, князі, "старына" якіх ляжыць у Друйск. вол. Брасл. пав.; Цімафей Уладзіміравіч Масальскі ў 1496 г. атрымаў ад вкл Аляксандра Друю; у 1552 г. Друяй разам з **Масальскім Юр'ем Цімафеевічам** валодаў таксама ягоны брат Іван Цімафеевіч (Бранденбург Н. Е. *Род князей Мосальских (XIV—XIX ст.)*. СПб., 1892; *Полоцкая ревизия*, с. 105, 107; Hedemann, *Historja*; Hedemann, *Miasta*; Шыдлоўскі, Друя, с. 59—60) – 3, 3 v., 15 v., 17, 33

210. **Мась:** чал. **Брука**, пасяленец – 12 v.

211. **Мась:** чал. **Брыдоўга**, пасяленец – 10

212. **Матеевич Андрей / Ондрус** – *гл.* **Мацеевіч Андрусь**

Матеевич Григор – *гл.* **Мацеевіч Грыгор**

Матеевич Наруш – *гл.* **Мацеевіч Наруш**

Матеевич Ондрус / Андрей – *гл.* **Мацеевіч Андрэй**

Матеевич Петюль – *гл.* **Мацеевіч Пецюль**

Матеевич Янелис – *гл.* **Мацеевіч Яняліс**

Матей – *гл.* **Мацей**

Матей Борисович – *гл.* **Барысавіч Мацей**

Матей Величкович – *гл.* **Вялічкавіч Мацей**

Матей Войскад – *гл.* **Войскад Мацей**

Матей Марлкинович – *гл.* **Марлкінавіч Мацей**

Матей Станькович – *гл.* **Станькавіч Мацей**

Матей Хотютанович – *гл.* **Хацютанавіч Мацей**

Матейко Жак – *гл.* **Жак Мацейка**

Мателис – *гл.* **Мацеліс**

Матель Руда Петрович – *гл.* **Руда-Пятровіч Мацель**

213. **Матруна:** жыхарка Друйск. вол., падданая кн. **Масальскага Юр'я Цімафеевіча**, пацярпелая – 35 v.
214. **Матуль:** жыхар Дрысв. вол., выгнанец – 12 v.
Матъяс Кумонь – *гл.* **Кумань Маціяс**
215. **Мац:** жыхар Брасл. вол., сусед і сябра **Андрыянавіча Гаўрылы**, пацярпелы – 32 v.
216. **Мацавіч Юхна: Юхно Мацович**, жыхар памежжа ВКЛ, чал. **Моркуртавічаў**, выгнанец – 10
217. **Ма́цавічы: Мацовичи**, б-ры, "панове **смольвенскія**", уладанні якіх размяшчаліся пры мяжы з Лівоніяй каля воз. **Курчум** – 7 v., 8 v., 9, 11, 11 v.
218. **Маце́евіч Андрэй: Ондрус Матеевич / Андрей Матеевич**, б. дрысв., сведка ў памежнай справе 1542 г. – 11, 14
219. **Маце́евіч Грыгор: Григор Матеевич**, зям. Майшаг. пав., скаржнік – 20, 21 v.
220. **Маце́евіч Наруш: Наруш Матеевич**, жыхар Майшаг. пав., цівун пані **Шукавай Лаўрынавай Ганны**, уцякач у Лівонію – 21 v.
221. **Маце́евіч Пецюль: Петюль Матеевич**, жыхар Майшаг. пав., чал. пані **Шукавай Лаўрынавай Ганы**, пацярпелы – 22
222. **Маце́евіч Янеліс: Янелис Матеевич**, чал. **Брыдоўга**, пасяленец – 9 v.
223. **Мацей (I): Матей**, жыхар Дрысв. вол., выгнанец – 12 v.
224. **Мацей (II): Матей**, чал. Майшаг. пав., брат **Станя (II)**, забраны лівонцамі – 20
225. **Мацеліс: Мателис**, жыхар памежжа ВКЛ, чалавек **Хршчонавіча Войцаха**, уцякач у Лівонію – 20 v.
226. **Мацка: Мацко,** жыхар Дрысв. пав., чал. **Міштартавіча Войтка**, пацярпелы – 23 v.
227. **Ма́цкавіч Сямён: Семен Мацкович / Семен Мацкевич**,ураднік Дрысв. – 1 v., 11 v., 14, 15
228. **Мацкевич Семен / Семен Мацкович** – *гл.* **Мацкавіч Сямён**
Мацко / Гродевич Мацко / Горевич Мацко – *гл.* **Гродзевіч Мацка**
Мацко Жвирблевич – *гл.* **Жвірблевіч Мацка**
Мацко Кирвид – *гл.* **Кірвід Мацка**
Мацко Седляр – *гл.* **Сядляр Мацка**
Мацкович Семен / Семен Мацкевич – *гл.* **Мацкавіч Сямён**
Мацович Юхно – *гл.* **Мацавіч Юхна**
Мацовичи – *гл.* **Мацавічы**
Медведник Лугина – *гл.* **Мядзведнік Лугіна**
Медведник Симон – *гл.* **Мядзведнік Сымон**
Медвешович Сташис – *гл.* **Мядзвешавіч Сташыс**

Медейша – *гл.* **Мядзейша**

229. **Мейлюс** (*магчыма, імя-мянушка, этымалогія ад літ. meilius – ласкавы, пяшчотны*)**:** жыхар памежжа ВКЛ, пацярпелы, брат **Сочуса** і **Рука** – 12

Мельвид Рутейкенос– *гл.* **Руцейкенас Мельвид**

Мелта Соболевич – *гл.* **Собалевіч Мелта**

230. **Метавіч Берт**: **Берт Метович**, латыш («лотвин»), чал. комтура Дынабург. **[Фюрстэнберга] Вільгельма**, спраўца – 23

Метович Берт – *гл.* **Метавіч Берт**

мечник Нать – *гл.* **Наць Мечнік**

Мижович Гирдюшис – *гл.* **Міжавіч Гірдзюшыс**

Мик – *гл.* **Мік**

Микита Анисимов – *гл.* **Анісімаў Мікіта**

Микита Антонович – *гл.* **Антонавіч Мікіта**

Микита Лухней – *гл.* **Лухней Мікіта**

Микита Романов – *гл.* **Раманаў Мікіта**

Миклаш – *гл.* **Міклаш**

Миколай – *гл.* **Мікалай**

Миколай Гейдович – *гл.* **Гейдавіч Мікалай**

Миколай Гирдюшевич – *гл.* **Гірдзюшавіч Мікалай**

Миколай Кгейдович – *гл.* **Гейдавіч Мікалай**

Миколай Кгирдюшевич – *гл.* **Гірдзюшавіч Мікалай**

Миколай Мамич – *гл.* **Маміч Мікалай**

Миколай Миколаевич Радивил – *гл.* **Радзівіл Мікалай Мікалаевіч**

Миколай Петрович – *гл.* **Пятровіч Мікалай**

Миколай Склер / Скляр – *гл.* **Скляр Мікалай**

Миколай Станькевич – *гл.* **Станькавіч Мікалай**

Миколай Третяк – *гл.* **Трацяк Мікалай Івашкавіч**

Микула Антонович – *гл.* **Антонавіч Мікула**

Милейка Лесевич – *гл.* **Лесевіч Мілейка**

Милош – *гл.* **Мілаш**

Милош Сакишкис – *гл.* **Сакішкіс Мілаш**

Минтер – *гл.* **Мінцер**

Минштер / Минштор – *гл.* **Мінштар**

Мистр Лифлянтский – *гл.* **Борх, Бернд фон дер**; **Бругеней, Герман фон (Газенкамп)**

Митко Павлович – *гл.* **Паўлавіч Міцька**

Михайло Сопега / пан Михайло / Сопега – *гл.* **Сапега Міхайла Іванавіч**

Михайловы люди – *гл.* **Сапегавы людзі**

Михно Биржович – *гл.* **Міхна Біржавіч**

Миць Попутевич Толаконский – *гл.* **Папуцевіч Талаконскі Міць**

Мицус Пуневич – *гл.* **Пуневіч Міцус**

Миштин Андрей – *гл.* **Мішцін Андрэй**

Миштортович Войтко – *гл.* **Міштартавіч Войтка**

231. **Міжавіч Гірдзюшыс: Гирдюшис Мижович**, чал. **Брыдоўга**, пасяленец – 9 v.
232. **Мік: Мик**, жыхар Майшаг. пав., чэл. няв. **Мацеевіча Грыгора**, уцякач у Лівонію – 21 v.
233. **Мікалай (I): Миколай**, жыхар Дрысв. пав., чал. **Міштартавіча Войтка**, пацярпелы – 23 v.
234. **Мікалай (II): Миколай**, сын **Бейнаравіча Пашка**, пацярпелы – 24
235. **Мікалай (III): Миколай**, жыхар Друйск. вол., чал. кн. **Масальскага Юр'я Цімафеевіча**, брат **Юргеля (II)**, пацярпелы – 34 v., 35
236. **Мікалай (IV): Миколай**, жыхар Друйск. вол., чал. кн. **Масальскага Юр'я Цімафеевіча**, пацярпелы – 35 v.
237. **Міклаш: Миклаш**, жыхар Друйск. вол., шл., служэбнік кн. **Масальскага Юр'я Цімафеевіча**, пацярпелы – 36 v.
238. **Мілаш: Милош**, жыхар памежжа ВКЛ, выгнанец – 12
239. **Мінцер: Минтер**, жыхар селішча на памежжы ВКЛ – 8
240. **Мінштар: Минштер / Минштор немец**, немец Лівоніі, трымальнік з. на памежжы, спраўца – 13 v., 35
241. **Мінштартавіч (Міштартавіч): сын Минштеров / немец Миштортович**, сын **Мінштара**, немец Лівоніі, спраўца – 13 v., 23
242. **Міхайла: Михайло**, "врадник Новосельский" комтура Дынабургскага, "врадник у Новом Местечку", спраўца – 21, 21 v.
243. **Міхал: Михал**, жыхар Майшаг. пав., чал. **Марцінавіча Яна** – 21 v.
244. **Міхна Біржавіч** (з Біржаў ?, *магчыма, імя-мянушка паводле месца паходжання*): **Михно Биржович**, чал. **Брыдоўга**, пасяленец – 9 v.
245. **Міхнавіч Гайжуціс: Гайжутис Михнович**, жыхар Смолв. пав., чалавек біскупа Вілен. **Гальшанскага Паўла**, сведка ў памежнай справе 1542 г. – 10 v.
246. **Міхнавіч Ян: Ян Михнович**, падданы баяр **смолвенскіх**, скаржнік – 22 v.
247. **Міцька: Митька**, жыхар Друйск. вол., падданы **Сапегі Міхайла Іванавіча**, сын **Ганькі**, пацярпелы – 37
248. **Міштартавіч Войтка: Войтко Миштортович**, б. дрысв., сведка ў памежнай справе 1542 г., скаржнік – 11, 14, 23 v.

249. **Мішцін Андрэй: Андрей Миштин**, жыхар Асв. вол., сведка ў памежнай справе 1542 г. – 18 v.

Можука – *гл.* **Мажука**

“Мозюк” – *гл.* **“Мажук” (III) (?)**

250. **Молдзь: Молдь**, жыхар Дрысв. вол., выгнанец – 12 v.

Монтевич Рукша – *гл.* **Монцавіч Рукша**

251. **Мóнцавіч Рукша: Рукша Монтевич**, жыхар памежжа ВКЛ, чал. **Моркуртавічаў**, выгнанец – 10

252. **Мосевіч Івашка: Ивашко Мосевич**, жыхар Брасл. вол., скаржнік – 28

253. **Мося:** жыхар Брасл. вол., бацька **Мосевіча Івашкі**, пацярпелы – 28

Московский – *гл.* **Іван IV Васілевіч**

254. **[Мюнхгаўзен] Ёганес IV фон / von Münchhausen, Johannes IV: князь Ян Амуг Сасен**, біскуп Курляндыі (1540—1560: Arbusow, S. 324, 326; Radzimiński, s. 38), лівонскі камісар пад час дэлімітацыі 1541 г.; адначасова біскуп Эзельскі (як Ёганес V, 1542—1560) – 6

Мяделис из Дисны – *гл.* **Мядзеліс з Дзісны**

255. **Мядзведнік Лугіна: Лугина Медведник**, мешч. брасл., скаржнік – 30

256. **Мядзведнік Сымон: Симон Медведник**, мешч. брасл., скаржнік – 29 v.

257. **Мядзвешавіч Сташыс: Сташис Медвешович**, жыхар памежжа ВКЛ, чал. **Хршчонавіча Войцаха**, уцякач, спраўца – 20 v.

258. **Мядзейша: Медейша**, жыхар Дрысв. вол., выгнанец – 12 v.

259. **Мядзеліс з Дзісны: Мяделис из Дисны**, чал. **Брыдоўга**, пасяленец – 9 v.

260. **Мялукаш** (*магчыма, імя-мянушка, этымалогія ад літ. mielukas – міленькі*)**:** жыхар Майшаг. пав., чал. уласны **Марцінавіча Яна**, уцякач у Лівонію – 21 v.

Н

261. **Нагішка Іван: Иван Нагишка**, мешч. брасл., скаржнік – 29 v.

Накутевіч Янушка – *гл.* **Нáкуцевіч Янушка**

262. **Нáкуцевіч Янушка: Янушка Накутевич**, чал. **Брыдоўга**, пасяленец – 9 v.

263. **Нарут**, жыхар Дрысв. вол., брат **Больця, Дабрагоста, Шымкі**, пацярпелы – 12

Нарутевич Адам – *гл.* **Адам Наруцевіч**

Нарутис – *гл.* **Наруціс**

264. **Наруш (I)**, чал. **Брука**, пасяленец – 12 v.

265. **Наруш (II)**, брат **Буцевіча Томаса**, пацярпелы– 24 v.

266. **Наруш (III):** жыхар Друйск. вол., пацярпелы – 36 v.

Наруш Матеевич – *гл.* **Мацеевіч Наруш**

Наруш Роткович – *гл.* **Роцькавіч Наруш**

267. **На́рушавіч Багдан: Богдан Нарушевич**, жыхар памежжа ВКЛ, забраны **Брукам** – 12 v.

Нарушевич Богдан – *гл.* **На́рушавіч Багдан**

Нарушис – *гл.* **Нарушыс**

268. **Нарушыс: Нарушис**, жыхар Майшаг. пав., чал. **Хршчонавіча Войцаха**, уцякач у Лівонію – 21

269. **Нарушэвіч Адам Тадэвуш Станіслаў: Adami Naruszewicz Magni Ducatus Litvaniae notarii**, вялікі пісар ВКЛ (1781—1788), кіраўнік рэарганізацыі кніг Метыркі ВКЛ у 1784—1787 гг.; (* 20.X.1733 – ✞ 8.VII.1796), гісторык, езуіт, біскуп-каад'ютар Смаленскі (1774), біскуп Смаленскі (1788), біскуп Луцкі (1789), сакратар Пастаяннай Рады РП (1781—1786) (Wolff, *Senatorowie i dygnitarze,* s. 282; *PSB* XXII, s. 554—561; *Urzędnicy centralni*, Nr. 978, s. 131, 223;*ЭГБ* 5, с. 124, 296) – [0I]

270. **Наруціс: Нарутис**, жыхар памежжа ВКЛ, выгнанец – 8 v.

271. **На́рцавіч Янель: Янель Нарцович**, чал. **Брыдоўга**, пасяленец – 9 v.

272. **Настасья:** жыхарка Друйск. вол., даглядчыца жывёлы ("рикунья") кн. **Масальскага Юр'я Цімафеевіча**, пацярпелая – 35

Нать – *гл.* **Наць**

273. **На́цавіч Пётр: Петр Нацович**, жыхар Майшаг. пав., чал. **Моркуртавічаў**, выгнанец – 10

Нацович Петр – *гл.* **Нацавіч Пётр**

274. **Наць Мечнік** *(імя-мянушка паводле занятку)***: Нать мечник**, жыхар Дрысв. вол., каваль-мечнік, выгнанец – 12 v.

Невгинский кунтор – *гл.* **Дынабургскі комтур**

Невер Лесевич – *гл.* **Лесевіч Нявер**

275. **Некраш (I):** жыхар Друйск. вол., чал. **Данілы**, пацярпелы – 26 v.

276. **Некраш (II):** жыхар Дрысв. вол., выгнанец – 12 v.

277. **Не́крашавіч: Некрашевич**, жыхар Дрысв. пав., чал. Радзівілаў, пацярпелы – 11 v.

278. **Не́крашавіч Юшка: Юшко Некрашевич**, б. дрысв., сведка ў памежнай справе 1542 г. – 11

Некрашевич Юшко – *гл.* **Некрашавіч Юшка**

немкиня Иволтовая – *гл.* **Івалтавая Немкіня**

279. **Немцы**, *тут маецца на ўвазе не ўся Лівонія, а канкрэтныя жыхары краю* – 4, 4 v., 10 v., 11, 11 v., 29 v., 34, 35, 35 v., 36, 36 v., 37

280. **Несташ:** жыхар Друйск. вол., чал. кн. **Масальскага Юр'я Цімафеевіча**, пацярпелы – 35 v.

281. **Несцер:** жыхар Іказні (?), мешч. **Сапегі Міхайла Іванавіча**, пацярпелы – 37

Никипор Сидорович – *гл.* **Сідаравіч Нікіпар**

О

Обабейский Дорошко – *гл.* **Абабейскі Дарошка**

Обабейский Костко – *гл.* **Абабейскі Костка**

Оборск – *гл.* **Аборск**

Оврам Шуркович – *гл.* **Шуркавіч Аўрам**

Олехна Хотютанович – *гл.* **Хацютанавіч Алехна**

282. **Ондрус (I)**, жыхар памежжа ВКЛ, чалавек **Багданавічаў**, выгнанец, брат **Петкуса** – 9 v.

283. **Ондрус (II)**, жыхар Друйск. вол., пацярпелы – 36

Ондрус / Андрей Матеевич – *гл.* **Мацеевіч Андрэй**

Оникей – *гл.* **Анікей**

Опанас Отроневич – *гл.* **Атроневіч Апанас**

Орневы – *гл.* **Горневы**

284. **Оска**, жыхар Майшаг. пав., выгнанец – 8

Остикович Радивил – *гл.* **Радзівіл (Людвік) Осцікавіч**

Отроневич Опанас – *гл.* **Атроневіч Апанас**

Отрохим – *гл.* **Атрахім**

Остротович Данило – *гл.* **Астротавіч Даніла**

П

285. **Павел (I):** жыхар Дрысв. вол., выгнанец – 12 v.

286. **Павел (II):** жыхар Брасл. пав., чал. **Сапегі Міхайла Іванавіча**, сын мяшчанскі, пацярпелы – 37

(пан) Павел – *гл.* **Гальшанскі Павел**

Павел Барович – *гл.* **Баровіч Павел**

Павел Боровик – *гл.* **Баравік Павел**

Павел Борткович – *гл.* **Борткавіч Павел**

Павел Римутевич – *гл.* **Рымуцевіч Павел**

Павел Янович – *гл.* **Янавіч Павел**

287. **Павелка:** жыхар Друйск. вол., чал. кн. **Масальскага Юр'я Цімафеевіча**, пацярпелы – 35 v.

Павлович Митко – *гл.* **Паўлавіч Міцька**

288. **Панькавіч Кузьма: Кузьма Панькович**, б. Майшаг. пав., сведка ў памежнай справе 1542 г. – 10 v.

289. **Папуцевіч Талаконскі Міць: Миць Попутевич Толаконский**, жыхар памежжа ВКЛ, чал. **Моркуртавічаў**, выгнанец – 10

Парфен Александрович – *гл.* **Аляксандравіч Парфен**

290. **пасланцы гаспадарскія (1542 г.): посланцы господарские (Кміціч-Сакаловіч Ян Войцахавіч, Корсак Іван Глебавіч, Крывец Алехна Фёдаравіч, Трацяк Мікалай Івашкавіч)** – 1, 4 v., 5, 5 v., 6 v.

291. **пасланцы Лівонскага магістра (1542 г.): посланцы Мистра Лифлянтского (Бокаршт Ян, Веркель Ян, Фундэрбруг Філіп, Шынхель Лаўрэнціюс)** – 7

292. **Патарцініс Якуб: Якуб Потортинис** (*магчыма, імя-мянушка, этымалогія ад літ. patartinis – рэкамендаваны*), жыхар Майшаг. пав., чэл. **Юшкавіча Габрыяла**, уцякач у Лівонію – 21

293. **Паўлавіч Міцька: Митко Павлович**, б. пут. дрысв., сведка ў памежнай справе 1542 г. – 11, 14 v.

294. **Пашка:** жыхар Дрысв. вол., выгнанец – 12 v.

Пашко Бейнарович / Пашко Бенарович – *гл.* **Бейнаравіч Пашка**

Пашко Соболевич – *гл.* **Сабалевіч Пашка**

295. **Пацавіч Войтка: Войтко Пацович**, жыхар Майшаг. пав., пасяленец – 8

Петко – *гл.* **Пецька**

296. **Петкус**, жыхар памежжа ВКЛ, чалавек **Багданавічаў**, брат **Андруся**, выгнанец – 9 v.

Петрел – *гл.* **Пятрэл**

Петр – *гл.* **Пётр**

Петр Нацович – *гл.* **Нацавіч Пётр**

Петр Римдевич – *гл.* **Рымдзевіч Пётр**

Петр Шилвень – *гл.* **Шылвень Пётр**

Петрель – *гл.* **Пятрэль**

Петрович Вась – *гл.* **Пятровіч Вась**

Петрович Миколай – *гл.* **Пятровіч Мікалай**

Петькович Ромекель – *гл.* **Пецькавіч Рамекель**

Петрович Руда Матель – *гл.* **Руда-Пятровіч Мацель**

Петюл – *гл.* **Пяцюль**

Петюл Матеевич – *гл.* **Мацеевіч Пяцюль**

297. **Пецька (I): Петко**, жыхар Дрысв. пав., чал. Радзівілаў, бацька **Васіля (I), Сямёна, Кур’яна, Івашкі, Грыдзькі, Анікея**, пацярпелы – 12

298. **Пецька (II): Петко** (“Петков двор”), жыхар Друйск. вол., муж **Дароты**, бацька **Алюты**, пацярпелы – 35 v.

299. **Пецькавіч Рамекель: Ромекель Петькович**, жыхар Дрысв. вол., чал. **Брыдоўга**, пасяленец – 10
300. **Пётр (І): Петр**, чал. **Брука**, пасяленец – 12 v.
301. **Пётр (ІІ): Петр**, жыхар Дрысв. пав., чал. **Міштартавіча Войтка**, пацярпелы – 23 v.
302. **Пётр (ІІІ): Петр**, жыхар Друйск. вол., намеснік кн. **Масальскага Юр'я Цімафеевіча**, пацярпелы – 35
303. **Пётр (IV): Петр**, жыхар Друйск. вол., пацярпелы – 36

Пилип Александрович – *гл.* **Аляксандравіч Піліп**

Пилипович Василь – *гл.* **Піліпавіч Васіль**

304. **Піліпавіч Васіль: Василь Пилипович**, мешч. брасл., пацярпелы – 31
305. **Платар Гендрых / кунтор Невгинский княз Рудой / кунтор Невгинский Рудый / князь Рудый** – *гл.* **Плятэр Гайнрых**
306. **Плян:** латыш, жыхар Рэжыцкага комтурства ("лотыголин резицкий») – 37
307. **Плятэр Гайнрых / Plater Heinrich: Гендрых Платар / кунтор Невгинский княз Рудой / кунтор Невгинский Рудый / князь Рудый**, комтур Дынабургскі ў 1513—1525 (Militzer, s. 111) – 10, 11 v., 12 v., 13, 13 v., 14 v., 16 v., 24 v., 25, 25 v., 26, 26 v., 27, 34 v., 35, 36, 36 v., 37

Полоцкий воевода – *гл.* **Глябовіч Ян Юр'евіч**

Полоцкий городничий – *гл.* **Корсак Іван Глебавіч**

Полоцкий городничий з братиею – *гл.* **Корсакі**

Потортинис Якуб – *гл.* **Патарцініс Якуб**

Потя Войкгинтович – *гл.* **Войгінтавіч Поця**

308. **Пракоп: Прокоп**, мешч. брасл., брат **Луневіча Васіля**, пацярпелы – 31 v.
309. **Пракопавіч Альхім: Альхим Прокопович**, б. путны Дрысв. пав., сведка ў памежнай справе 1542 г. – 14 v.

Прокопович Альхим – *гл.* **Пракопавіч Альхім**

310. **Прошкавіч Якаў: Яков Прошкович**, мешч. брасл., скаржнік – 28 v.

Прошкович Яков – *гл.* **Прошкавіч Якаў**

311. **Пруднік Васька: Васько Прудник** (*магчыма, імя-мянушка паводле занятку*), чал. **Брыдоўга**, пасяленец – 9 v.
312. **Пуйкавіч Іван: Иван Пуйкович** (*магчыма, імя-мянушка, этымалогія ад літ. puikus – цудоўны*), жыхар памежжа ВКЛ, чал. **Моркуртавічаў**, выгнанец – 10
313. **Пуневіч Міцус: Мицус Пуневич**, жыхар памежжа ВКЛ, чалавек **Багданавічаў**, выгнанец – 9 v.
314. **Пуневіч Роткус: Роткус Пуневич**, жыхар памежжа ВКЛ, чалавек **Багданавічаў**, выгнанец – 9 v.

315. **Пымпeравіч Адам: Адам Пымперевич**, чал. Дынаб. комтура **[Фюрстэнберга] Вільгельма** – 22

316. **Пятровіч Вась: Вась Петрович**, жыхар Брасл. вол., скаржнік – 27

317. **Пятровіч Мікалай: Миколай Петрович**, жыхар Меміж. пав., сведка ў памежнай справе 1542 г. – 11

318. **Пятрэль (I): Петрель**, жыхар Майшаг. пав., чэл. няв. **Мацеевіча Грыгора**, уцякач у Лівонію – 21 v.

319. **Пятрэль (II): Петрель**, «літва», уцякач, асаджаны **Каспарам Брыдоўгавічам** – 8 v.

320. **Пяцюль: Петюл**, чал. **Брука**, пасяленец – 12 v.

Р

321. **Радзівіл Мікалай Мікалаевіч: Миколай Миколаевич Радивил**, пан, ваявода Вілен.; (* каля 1470 – ✞ X/XI.1521), крайчы ВКЛ (1488—1493), падчашы ВКЛ (1493—1505), маршалак земскі (1505), ваявода Троц. (1505—1510), пан Рады ВКЛ, ваявода Вілен. і канцлер ВКЛ (1510—1521), у 1518 атрымаў ад імператара Святой Рымскай імперыі тытул князя на Ганёндзы і Медэлі (Wolff, *Senatorowie i dygnitarze*, s. 57, 73, 160, 289; Boniecki, *Poczet*, s. XXXVI, XL; Wolff, *Kniaziowie*, s. 81; *PSB* XXX, s. 316—319; Wojtkowiak, Urzędnicy, s. 151, 153; *Urzędnicy centralni*, Nr. 213, s. 52, Nr. 265, s. 57, Nr. 403, s. 72, Nr. 1086, s. 143, 234; Насевіч, Табл. 5; Нарбут, Вып. 2, с. 128; *Urzędnicy wileńskie*, Nr. 150, s. 77, Nr. 1103, s. 193, s. 715) – 20

322. **Радзівіл (Людвік) Осцікавіч: пан Радивил / пан Радивил Остикович**, кіраўнік дэмаркацыі 1473 г., якая стала базавай для ўсіх пазнейшых дэмаркацыяў (мяжа, усталяваная тады, атрымала назву “Радзівілавай граніцы”) (*гл. таксама Геаграфічны паказальнік-каментарый*); (* каля 1400 – ✞ 1477), маршалак гасп. (1420—1428, 1440 – каля 1452), маршалак земскі (1433—1434, 1463—1474), дзяржаўца Анікшчкі (1440—1442), Пянянскі і Ўшпольскі (1442/43—1477), ваявода Троц. (1463—1477), кашталян Віл. (1475—1477), пан Рады ВКЛ (Wolff, *Senatorowie i dygnitarze*, s. 56, 58, 78, 167; Boniecki, *Poczet*, s. XXV, XXXVI, XL, 270; *PSB* XXX, s. 132—134; Wojtkowiak, Urzędnicy, s. 150—151; Semkowicz, s. 61—62; *Urzędnicy centralni*, Nr. 481, s. 81, Nr. 397, s. 71, 232; Насевіч, Табл. 5, с. 26—27; Нарбут, Вып. 2, с. 127—128; *Urzędnicy wileńskie*, Nr. 126, s. 73, Nr. 146, s. 76, Nr. 366, s. 108, 703) – 1, 1 v., 2, 4, 4 v., 5, 5 v., 6 v., 10 v., 11, 11 v., 14 v., 16 v., 17 v., 18

323. **Радзівіл Ян Мікалаевіч: Радивил Ян Миколаевич**, стараста Жам. (1535), падчашы гасп. (1517—1542), дзяржаўца Васілішскі

(1523—1542), пан Рады ВКЛ, камісар ВКЛ у дэлімітацыі 1541 г.; (* 1495 ? – ✞ I.1542), дзяржаўца Маркаўскі (1520—1534), стараста Беліцкі (1522), дзяржаўца Ковенскі (1531—1538) (Wolff, *Senatorowie i dygnitarze,* s. 290; Boniecki, *Poczet*, s. XXXIII; *PSB* XXX, s. 192—195; *Urzędnicy centralni,* Nr. 1089, s. 143, 233; Насевіч, Табл. 5; Нарбут, Вып. 2, с. 137; *Urzędnicy wileńskie*, Nr. 69, s. 64, 714) — 5 v.

Радивил – *гл.* **Радзівіл (Людвік) Осцікавіч**

Радивил Миколай Миколаевич – *гл.* **Радзівіл Мікалай Мікалаевіч**

Радивил Ян Миколаевич – *гл.* **Радзівіл Ян Мікалаевіч**

Радль Станькович – *гл.* **Станькавіч Радль**

324. **[Радэ Рольф фон / Rhade Rolf von]: князь Резицкий**, комтур Рэжыцы (1535—1541; Militzer, s. 118), спраўца – 36 v.

325. **Раман: Роман**, чал. **Брыдоўга**, пасяленец – 10

326. **Раманаў Мікіта: Микита Романов**, жыхар Асв. вол., сведка ў памежнай справе 1542 г. – 18 v.

327. **Рамейка: Ромейка**, жыхар Друйск. вол., чал. кн. **Масальскага Юр'я Цімафеевіча**, пацярпелы – 35 v.

Ревельский кунтор – *гл.* **Шарэнберг Рэмерт фон**

(з) Рекри Ян – *гл.* **Рэке Ёган фон дэр**

Резицкий князь – *гл.* **[Радэ Рольф фон / Rhade Rolf von]**

Ремандус Аскаремберк – *гл.* **Шарэнберг Рэмерт фон**

Римдевич Петр – *гл.* **Рымдзевіч Пётр**

Римдевич Станько – *гл.* **Рымдзевіч Станька**

Римель – *гл.* **Рымель**

Римутевич Павел – *гл.* **Рымуцевіч Павел**

Римша – *гл.* **Рымша**

Роман – *гл.* **Раман**

Романов Микита – *гл.* **Раманаў Мікіта**

Ромейка – *гл.* **Рамейка**

Ромекель Петькович – *гл.* **Пецькавіч Рамекель**

Рутейкенос Мельвид – *гл.* **Руцейкенас Мельвід**

Роткович Наруш – *гл.* **Роцькавіч Наруш**

328. **Роткус**, жыхар селішча на памежжы ВКЛ – 8

Роткус Пуневич – *гл.* **Пуневіч Роткус**

329. **Роцькавіч Наруш: Наруш Роткович Наруш**, жыхар Майшаг. пав., чал. **Шукавай Лаўрынавай Ганны**, скаржнік – 22

330. **Руда-Пятровіч Мацель: Матель Руда Петрович**, жыхар Дрысв. пав., скаржнік – 22 v.

Руды / кунтор Невгинский князь Рудой / кунтор Невгинский Рудый / князь Рудый / Гендрых Платар – *гл.* **Плятэр Гайнрых**

331. **Рук:** жыхар памежжа ВКЛ, пацярпелы, брат **Сочуса** і **Мейлюса** – 12

Рукша Монтевич – *гл.* **Монцавіч Рукша**

332. **Руцейкенас Мельвід: Мельвид Рутейкенос**, жыхар Азяросаў, чал. біскупа Віл. **Гальшанскага Паўла**, сведка ў памежнай справе 1542 г. – 10 v.

333. **Рымдзевіч Пётр: Петр Римдевич**, жыхар памежжа ВКЛ, чалавек **Багданавічаў**, выгнанец – 9 v.

334. **Рымдзевіч Станька: Станько Римдевич**, жыхар памежжа ВКЛ, чалавек **Багданавічаў**, выгнанец – 9 v.

335. **Рымель: Римель**, “з Літвы прыхожы”, чал. **Івалтавай Немкіні**, пасяленец – 12

336. **Ры́мутавіч Павел: Павел Римутевич**, жыхар Азяросаў, чал. біскупа Віл. **Гальшанскага Паўла**, сведка ў памежнай справе 1542 г. – 10 v.

337. **Рымша (I):** жыхар Дрысв. вол., выгнанец – 12 v.

338. **Рымша (II): Римша**, жыхар Брасл. вол., сябра **Андрыянавіча Гаўрылы**, пацярпелы – 32 v.

339. **Рэке Ёган фон дэр / Johann von der Recke: Ян з Рекри кунтор Веленский**, комтур Фелінскі (1535—1549: Militzer, s. 112), лівонскі камісар падчас дэлімітацыі 1541 г. – 6

С

Сава Бояринович – *гл.* **Баярынавіч Сава**

340. **Савейка: Совейко** (*магчыма, імя-мянушка, этымалогія ад літ. sąveika – талак*а), жыхар Друйск. вол., чал. кн. **Масальскага Юр’я Цімафеевіча**, зяць **Юргеля (I)**, пацярпелы – 33 v.

Савка Монюлевич – *гл.* **Монюлевіч Саўка**

341. **Сак**, жыхар селішча на памежжы ВКЛ – 8

Сакаловіч Ян – *гл.* **Кміціч-Сакаловіч Ян Войцахавіч**

342. **Сакішкіс Мілаш: Милош Сакишкис**, чал. **Брыдоўга**, пасяленец – 9 v.

343. **Салоцкі Лесевіч Ядкус: Солоцкий Ядкус Лесевич**, жыхар Смолв. пав. з **Азяросаў**, чал. біскупа Віл. **Гальшанскага Паўла**, сведка ў памежнай справе 1542 г. – 10 v.

344. **Сапега Аляксандр Міхал: Alexandri principis Sapieha**, князь, канцлер ВКЛ (1775—1793); (* 12.IX.1730 – ✞ 28.V.1793), абозны ВКЛ (1748—1750), генерал-маёр (1750), падскарбі дворны (1750—1754), ваявода Полац. (1754—1775), гетман польны ВКЛ (1762—1775) (Wolff, *Senatorowie i dygnitarze,* s. 158, 162, 195, 248—249; *Sapiehowie* III, s. 355—389; *PSB* XXXIV, s. 565—569; *Urzędnicy centralni*, Nr. 177, s. 48, Nr. 228, s. 53, Nr. 707, s. 103;

Nr. 1272, s. 163, 236; Насевіч, Табл. 7; Нарбут, Вып. 2, с. 159, 162) – [0I]

345. **Сапега Міхайла Іванавіч: Михайло Сопега / пан Сопега / пан Михайло**, пан, уладальнік Іказні і іншай маёмасці ў Друйск. вол., скаржнік; (* 1505 ? – ✞ пачатак 1540-х; раней прынятая дата 1540 ?: Насевіч, Табл. 7, с. 35; Нарбут, с. 160), – 3 v., 4, 17, 26, 36 v., 37

346. **Сапегавы людзі: люди пана Михайловы / служебник пана Сопеги / подданые пана Михайла Сопеги**, падданыя **Сапегі Міхайла Іванавіча**, пацярпелыя – 3 v., 26, 36 v.

347. **Сарглелюс: Саркглелюс**, «літва», уцякач, асаджаны **Каспарам Брыдоўгавічам** – 8 v.

Сасен Амуг Ян – *гл.* **[Мюнхгаўзен] Ёганес IV**

348. **Свілан: Свилан**, цесць **Станеля** – 9 v.

349. **Себестыян:** жыхар Брасл. пав., чал. **Сапегі Міхайла Іванавіча**, рыбак, пацярпелы – 37

Седляр Мацко – *гл.* **Сядляр Мацка**

Семен – *гл.* **Сямён**

Семен / Степанович Семен – *гл.* **Сцяпанавіч Сямён**

Семен Альхимович – *гл.* **Альхімавіч Сямён**

Семен Мацкевич / Мацкович – *гл.* **Мацкавіч Сямён**

350. **Сенька:** жыхар Друйск. вол., шл., служэбнік кн. **Масальскага Юр'я Цімафеевіча**, пацярпелы – 36 v.

Сидор Юхнович – *гл.* **Юхнавіч Сідар**

Сидорович Кузьма – *гл.* **Сідаравіч Кузьма**

Сидорович Никипор – *гл.* **Сідаравіч Нікіпар**

Симон Медведник – *гл.* **Мядзведнік Сымон**

351. **Сідаравіч Кузьма: Кузьма Сидорович**, б. брасл., скражнік – 32

352. **Сідаравіч Нікіпар: Никипор Сидорович**, жыхар Брасл. вол., скаржнік – 27 v.

Склер Миколай / Скляр – *гл.* **Скляр Мікалай**

353. **Скляр Мікалай: Миколай Склер / Скляр** (*магчыма, імя-мянушка паводле прафесіі – шкляр*), лівонец, служэбнік **Веркеля Яна**, спраўца – 36 v.

354. **Скроб Цімафей: Тимофей Скроб**, жыхар Брасл. пав., сведка ў памежнай справе 1542 г. – 16

355. **Служобны Лявон: Левон Служобный** (*магчыма, імя-мянушка*), мешч. брасл., скаржнік – 29

356. **Смольвенскі стараста** – 10 v.

357. **Смольвенскія баяры: пановє смольвенские / бояры господарские смольвяне** – іх уладанні знаходзіліся заходней Дрысвяцкай воласці; цэнтр уладанняў – мястэчка Смальвы (цяпер

Smalvos у Зарасайскім р-не Уцянскага пав. Літ. Р.) (*гл. таксама* **Багданавічы, Воўчкавічы, Мацавічы, Маркуртавічы**) – 1 v., 2, 6 v., 7 v., 9, 10, 10 v., 11 v., 22 v.

358. **Снешка: Снешко**, жыхар Друйск. вол., пацярпелы – 36

359. **Собалевіч Мелта: Мелта Соболевич**, жыхар Брасл. пав., сведка ў памежнай справе 1542 г. – 16

360. **Собалевіч Пашка: Пашко Соболевич**, жыхар Брасл. пав., сведка ў памежнай справе 1542 г. – 16

Соболевич Мелта – *гл.* **Собалевіч Мелта**

Соболевич Пашко – *гл.* **Собалевіч Пашка**

361. **Соколович Кмита Ян / Соколович Кмитич Ян / Кмита Ян** – *гл.* **Кміціч-Сакаловіч Ян Войцахавіч**

Солоцкий Ядкус Лесевич – *гл.* **Салоцкі Ядкус Лесевіч**

Сопега / Михайло Сопега / пан Михайло – *гл.* **Сапега Міхайла Іванавіч**

Сопежин Михайло / Сопега / Сопега Михайло – *гл.* **Сапега Міхайла Іванавіч**

362. **Сочус:** жыхар памежжа ВКЛ, пацярпелы, брат **Рука** і **Мейлюса** – 12

363. **Станевіч Субач: Субоч Станевич**, жыхар Брасл. вол., скаржнік – 28 v.

364. **Станеліс: Станелис**, чал. **Брыдоўга**, пасяленец, брат **Гірэпеладаса Юдкі** – 9 v.

365. **Станель**, чал. **Брыдоўга**, пасяленец, зяць **Свілана** – 9 v.

Станель Таракишка – *гл.* **Таракішка Станель**

Станис Трепик – *гл.* **Трэпік Станіс**

Станислав Андрушевич – *гл.* **Андрýшавіч Станіслаў**

366. **Станіс: Станис**, чал. **Брыдоўга**, пасяленец – 10

367. **Станіслаў Аўгуст (Панятоўскі): Stanislaus Augustus**, Кароль Польскі і Вялікі князь Літоўскі (1764—1795), (* 17.I.1732 – ✞ 12.II.1798) – [0I]

Стань / Станюс – *гл.* **Стань**

368. **Стань (I):** чал. **Брука**, пасяленец – 12 v.

369. **Стань (II): Стань / Станюс**, жыхар Майшаг. пав., брат **Мацея (II)**, забраны лівонцамі – 20

370. **Стань (III):** чал. **Юшкавіча Габрыяла**, жыхар Майшаг. пав., брат **Марціна (IV)**, забраны лівонцамі – 21

371. **Стань (IV):** жыхар Друйск. вол., чал. кн. **Масальскага Юр'я Цімафеевіча**, "рыбалоў княжы", пацярпелы – 35 v.

372. **Стань Ліцвін** (*магчыма, імя-мянушка паводле паходжання*): **Стань литвин**, чал. прыхожы, чал. **Брука**, пасяленец – 12 v.

373. **Станька:** жыхар Друйск. вол., бацька **Юргеля (II)**, пацярпелы – 35

374. **Ста́нькавіч Войкут: Войкут Станькович**, жыхар Брасл. вол., скаржнік – 27 v.

375. **Ста́нькавіч Мацей: Матей Станькович**, чал. **Брыдоўга**, пасяленец – 9 v.

376. **Ста́нькавіч Радль: Радль Станькович**, чал. **Брыдоўга**, пасяленец – 9 v.

Станькевич Миколай – *гл.* **Станькавіч Мікалай**

377. **Ста́нькевіч Мікалай: Миколай Станькевич**, жыхар памежжа ВКЛ, пацярпелы – 12

Станько Римдевич – *гл.* **Рымдзевіч Станька**

Станькович Войкут – *гл.* **Станькавіч Войкут**

Станькович Мацей – *гл.* **Станькавіч Мацей**

Станькович Мікалай – *гл.* **Станькавіч Миколай**

Станькович Радль – *гл.* **Станькавіч Радль**

Станюс / Стань – *гл.* **Стань**

378. **Стась:** жыхар Друйск. вол., чал. кн. **Масальскага Юр'я Цімафеевіча**, пацярпелы – 35 v.

Стась Жак – *гл.* **Жак Стась**

Сташис Медвешович – *гл.* **Мядзвешавіч Сташыс**

379. **Сташус:** жыхар памежжа ВКЛ, чал. **Моркуртавічаў**, выгнанец – 10

Степан – *гл.* **Сцяпан**

Степан Дир – *гл.* **Дзір Сцяпан**

Степан Урслый – *гл.* **Урслы Сцяпан**

Степанович Гриц – *гл.* **Сцяпанавіч Грыц**

Степанович Семен / Семен – *гл.* **Сцяпанавіч Сямён**

Степанович Юхно / Юхно – *гл.* **Сцяпанавіч Юхна**

Субоч Станевич – *гл.* **Станевіч Субач**

380. **Сцяпан: Степан**, жыхар памежжа ВКЛ, выгнанец – 12

381. **Сцяпанавіч Грыц: Гриц Степанович**, чал. **Брыдоўга**, пасяленец – 9 v.

382. **Сцяпанавіч Сямён: Семен Степанович / Семен**, ураднік Асв. ваяводы Полац. – 4, 4 v., 17 v.

383. **Сцяпанавіч Юхна: Юхно Степанович / Юхно**, жыхар Друйск. вол., чал. кн. **Масальскага Юр'я Цімафеевіча**, скаржнік – 34

384. **Сядляр Мацка: Мацко Седляр** (*магчыма, імя-мянушка паводле занятку*), чал. **Брыдоўга**, пасяленец – 9 v.

385. **Сямён: Семен**, жыхар Дрысв. пав., чал. Радзівілаў, сын **Пецькі (I)**, пацярпелы – 12

Т

386. **Таракішка Станель: Станель Таракишка**, чал. **Брыдоўга**, пасяленец – 9 v.

Твиртис – *гл.* **Цвірціс**

Телитинич Лукъян – *гл.* **Цяліцініч Лук'ян**

Тилевич Ян Чемерица – *гл.* **Чамярыца Ян Цілевіч**

Тиль – *гл.* **Ціль**

Тимофеевич Василь – *гл.* **Цімафеевіч Васіль**

Тимофеевич Юръя Масальский / Юръя Тимофеевич / князь Юръя Масальский / князь друйский князь Юръя Тимофеевич Масальский / Масальский князь Юръя Друйский – *гл.* **Масальскі Юр'я Цімафеевіч**

Тимофей Возилович – *гл.* **Вазілавіч Цімафей**

Тимофей – *гл.* **Цімафей**

Тимофей Луневич – *гл.* **Луневіч Цімафей**

Тимофей Скроб – *гл.* **Скроб Цімафей**

Тимошкович Чернис – *гл.* **Цімошкавіч Чэрніс**

Тишко Куликович – *гл.* **Куліковіч Цішка**

Толаконский Попутевич Миць – *гл.* **Папуцевіч Талаконскі Міць**

Томас Бутевич – *гл.* **Бутавіч Томас**

387. **Трацяк Мікалай Івашкавіч: Миколай Третяк**, камісар ВКЛ падчас дэлімітацыі 1542 г.; ✞ пасля 1552, дваранін гасп., харунжы земскі (1544) (Wolff, *Senatorowie i dygnitarze*, s. 202; *Urzędnicy centralni*, Nr. 7, s. 28, 245) – 6, 7

Трепик Станис – *гл.* **Трэпік Станіс**

Третяк Миколай – *гл.* **Трацяк Мікалай Івашкавіч**

388. **Трэпік Станіс: Станис Трепик**, жыхар Майшаг. пав., чал. **Хршчонавіча Войцаха**, цівунец, уцякач у Лівонію – 20 v.

389. **Тулен Гайнрых фон / Heinrich von Thülen: Гендрых Апулен староста Еруньский**, войт (фогт) Ервеньскі (1527—1551: Militzer, s. 113), лівонскі камісар падчас дэлімітацыі 1541 г. – 6

У

390. **Урслы Сцяпан: Степан Урслый**, жыхар Брасл. вол., скаржнік – 28

Устин Кулак – *гл.* **Кулак Усцін**

Ф

Фальчевский Юри – *гл.* **Фальчэўскі Юры**

391. **Фальчэўскі Юры: велебный князь Юри Фальчевский**, біскуп Луцкі, пан Рады ВКЛ; камісар ВКЛ падчас дэлімітацыі 1541 г. – 5 v.

Фредрых – *гл.* **Фрыдрых**

401. **Цвірціс: Твиртис** (*магчыма, імя мянушка, этымалогія ад літ. tvirtis – цвердзь*), чал. **Брыдоўга**, пасяленец – 9 v.
402. **Ціль: Тил**, немец Лівоніі — 21
403. **Цімафеевіч Васіль: Василь Тимофеевич**, мешч. брасл., пацярпелы – 30
404. **Цімафей: Тимофей**, б. друйск., скаржнік – 26 v.
405. **Цімошкавіч Чэрніс:** Чернис Тимошкович, жыхар Брасл. пав., сведка ў памежнай справе 1542 г. – 16
406. **Цяліцініч Лук'ян:** Лукъян Телитинич, жыхар Асв. вол., сведка ў памежнай справе 1542 г. – 18 v.

Ч

407. **Чамярыца Ян Цілевіч: Ян Тилевич Чемерица**, жыхар Брасл. пав., б. **Сапегі Міхайла Іванавіча**, пацярпелы – 37

Чемерица Тилевич Ян – *гл.* **Чамярыца Ян Цілевіч**
Чернис Тимошкович – *гл.* **Цімошкавіч Чэрніс**
Чижевич Богдан – *гл.* **Чыжэвіч Багдан**

408. **Чыжэвіч Багдан: Богдан Чижевич**, жыхар Майшаг. пав., чал. **Казака Шымона**, уцякач у Лівонію – 22

Ш

409. **Шарэнберг Рэмерт фон / von Scharenberg Remmert: Ремандус Аскаремберк**, комтур Рэвельскі (1534—1550: Militzer, s. 117), лівонскі камісар падчас дэлімітацыі 1541 г. – 6

Шембел – *гл.* **Шэмбель**
Шембель Гришко – *гл.* **Шэмбель Грышка**
Шильвень Петр – *гл.* **Шыльвень Пётр**
Шимка Янович – *гл.* **Янавіч Шымка**
Шимон Козак – *гл.* **Казак Шымон**
Шинхель Лаврентиус – *гл.* **Шынхель Лаўрэнціус**

410. **Шукавая Лаўрынава Ганна: пани Ганна Шуковая / пани Лаврыновая Шукова / пани Ганна**, уладальніца маёмасці ў Майшаг. пав. – 7 v., 21 v.
411. **Шуркавіч Аўрам: Оврам Шуркович**, жыхар Брасл. пав. (вол.), скаржнік – 25, 28

Шуркович Оврам – *гл.* **Шуркавіч Аўрам**

412. **Шыльвень Пётр: Петр Шилвень**, чалавек **Брыдоўга**, пасяленец – 9 v.
413. **Шымка: Шымко**, жыхар памежжа ВКЛ, пацярпелы, брат **Больця, Нарута, Дабрагоста** – 12

Шымко – *гл.* **Шымка**

414. **Шынхель Лаўрэнціус: Лаврентиус Шинхель**, лівонскі камісар падчас дэлімітацыі 1542 г. – 6 v., 7

415. **Шэмбель: Шембел(ь)**, ураднік Брасл. біскупа Віл. **Гальшанскага Паўла** – 16
416. **Шэмбель Грышка: Гришко Шембел(ь)**, зям. Брасл. пав., скаржнік – 25

Ю

417. **Юдас,** жыхар селішча на памежжы ВКЛ – 8
Юдка Гирепеладас – *гл.* **Гірэпеладас Юдка**
418. **Юрга:** чал. **Брука**, пасяленец – 12 v.
419. **Юргель (I): Юркгель**, жыхар Друйск. вол., чал. кн. **Масальскага Юр'я Цімафеевіча**, цесць **Савейкі**, пацярпелы – 33 v., 34 v.
420. **Юргель (II): Юркгель**, жыхар Друйск. вол., чал. кн. **Масальскага Юр'я Цімафеевіча**, брат **Мікалая (III)**, пацярпелы – 34 v., 35
Юрка Колесник – *гл.* **Калеснік Юрка**
Юркгель – *гл.* **Юргель**
Юркгель Битиник – *гл.* **Біцінік Юргель**
Юрья – *гл.* **Юр'я**
(князь) Юрья / Юрья Масальский / Юрья Тимофеевич Масальский / князь друйский князь Юрья Тимофеевич Масальский / Масальский князь Юрья Друйский / князь Юрья Тимофеевич – *гл.* **Масальскі Юр'я Цімафеевіч**
Юрья Бизденевич – *гл.* **Біздзеневіч Юр'я**
Юрья Гаромейкович – *гл.* **Гарамейкавіч Юр'я**
Юрья Масальский / Юрья Тимофеевич Масальский / князь друйский князь Юрья Тимофеевич Масальский / Масальский князь Юрья Друйский / князь Юрья Тимофеевич / князь Юрья – *гл.* **Масальскі Юр'я Цімафеевіч**
Юрья Тимофеевич / Юрья Тимофеевич Масальский / князь Юрья Масальский / князь друйский князь Юрья Тимофеевич Масальский / Масальский князь Юрья Друйский / князь Юрья – *гл.* **Масальскі Юр'я Цімафеевіч**
Юрья Тимофеевич Масальский / князь Юрья Масальский / князь друйский князь Юрья Тимофеевич Масальский / Масальский князь Юрья Друйский / князь Юрья Тимофеевич / князь Юрья – *гл.* **Масальскі Юр'я Цімафеевіч**
421. **Юр'я (I): Юрья**, жыхар Дрысв. пав., чал. **Міштартавіча Войтка**, пацярпелы – 23 v.
422. **"Юр'я" (II): "Юрья"** ("Юрину человеку"), жыхар Друйск. вол., чал. **Сапегі Міхайла Іванавіча**, пацярпелы – 37
423. **Юхнавіч Сідар: Сидор Юхнович**, жыхар Друйск. вол., чал. **Сапегі Міхайла Іванавіча**, пацярпелы – 37

Юхно / Юхно Степанович – *гл.* **Сцяпанавіч Юхна**
Юхно Мацович – *гл.* **Мацавіч Юхна**
Юхно Степанович / Юхно – *гл.* **Сцяпанавіч Юхна**
Юхнович Сидор – *гл.* **Юхнавіч Сідар**
Юшкавіч Габрыял: Кгабриял Юшкович / Габрыял Юшкович, зям. Майшаг. пав., скаржнік – 20, 21
Юшко Бертошевич – *гл.* **Берташавіч Юшка**
Юшко Мартинович – *гл.* **Марцінавіч Юшка**
Юшко Некрашевич – *гл.* **Не́крашавіч Юшка**
Юшкович Габриял – *гл.* **Юшкавіч Габрыял**

Я

Ядкус Солоцкий Лесевич – *гл.* **Салоцкі Лесевіч Ядкус**
Яким Альшаникович – *гл.* **Альшанікавіч Якім**
Яков Прошкович – *гл.* **Прошкавіч Якаў**

424. **Якуб**, "літва", уцякач – 8 v.

Якуб Малейшович – *гл.* **Малейшавіч Якуб**
Якуб Потортинис – *гл.* **Патарцініс Якуб**
Ян Амуг Сасен – *гл.* **[Мюнхгаўзен] Ёганес IV**
Ян Бейтишк – *гл.* **Бейцішак Ян**
Ян Веркель / Ян Вергел / Веркель – *гл.* **Веркель Ян**
Ян Девкгович – *гл.* **Дзеўгавіч Ян**
Ян з Доманова – *гл.* **Даманоўскі Ян**
Ян з Рекри – *гл.* **Рэке Ёган фон дэр**
Ян Кмита Соколович / Ян Кмитич Соколович / Ян Кмита – *гл.* **Кміціч-Сакаловіч Ян Войцахавіч**
Ян литвин – *гл.* **Ян Ліцвін**

425. **Ян Ліцвін** (*імя-мянушка паводле паходжання*): **Ян литвин**, чал. прыхожы, чал. **Брука**, пасяленец – 12 v.

Ян Мартинович – *гл.* **Марцінавіч Ян**
Ян Михнович – *гл.* **Міхнавіч Ян**
Ян Тилевич Чемерица – *гл.* **Чамярыца Ян Цілевіч**

426. **Янавіч Павел: Павел Янович**, жыхар Дрысв. пав., скаржнік – 23
427. **Янавіч Шымка: Шимка Янович**, жыхар Дрысв. пав., скаржнік – 23

Янелис Матеевич – *гл.* **Мацеевіч Янеліс**
Янель Нарцович – *гл.* **Нарцавіч Янель**

428. **Янка (I):** жыхар Дрысв. вол., выгнанец – 12 v.
429. **Янка (II):** жыхар Друйск. вол., пацярпелы – 36

Янович Павел – *гл.* **Янавіч Павел**
Янович Шимка – *гл.* **Янавіч Шымка**

430. **Янутавіч Анкіп: Анкип Янутевич**, жыхар Брасл. пав., сведка ў памежнай справе 1542 г. – 16

Янутевич Анкип – *гл.* **Янутавіч Анкіп**

431. **Януш:** жыхар Друйск. вол., чал. кн. **Масальскага Юр’я Цімафеевіча**, пацярпелы – 33 v.

Януш Дидя Калитис – *гл.* **Дзідзя-Каліціс Януш**

432. **Янушка:** жыхар Дрысв. пав., чал. **Міштартавіча Войтка**, пацярпелы – 23 v.

Янушка Накутевіч – *гл.* **Накуцевіч Янушка**

433. **Яроцкі: Ероцкий,** жыхар Друйск. вол., зям., баярын **Сапегі Міхайла Іванавіча**, пацярпелы – 36 v.

Яспор – *гл.* **Каспар Брыдоўгавіч**

Яспор Бридолгович – *гл.* **Каспар Брыдоўгавіч**

Adami Naruszewicz – *гл.* **Нарушэвіч Адам Тадэвуш Станіслаў**

Alexandri Sapieha – *гл.* **Сапега Аляксандр Міхал**

Chreptowicz Joachim – *гл.* **Храптовіч (Літавор-) Ёахім Ігнацы Язэп**

Instigator – *гл.* **Мархач-Пузелеўскі Мікалай**

Joachim Chreptowicz – *гл.* **Храптовіч (Літавор-) Ёахім Ігнацы Язэп**

Mikolay Puzeliewsky – *гл.* **Мархач-Пузялеўскі Мікалай**

Naruszewicz Adami – *гл.* **Нарушэвіч Адам Тадэвуш Станіслаў**

Puzeliewsky Mikolay – *гл.* **Мархач-Пузялеўскі Мікалай**

Sapieha Alexandri – *гл.* **Сапега Аляксандр Міхал**

Stanislaus Augustus – *гл.* **Станіслаў Аўгуст (Панятоўскі)**

ГЕАГРАФІЧНЫ ПАКАЗАЛЬНІК-КАМЕНТАРЫЙ

У геаграфічным паказальніку фіксуюцца ўсе тапонімы (айконімы – назвы паселішчаў; гідронімы – уласныя назвы водных аб’ектаў; мікратапонімы; аронімы – назвы форм рэльефа) [1], а таксама назвы ўсіх адміністрацыйна-тэрытарыяльных адзінак (якія можна разглядаць у дадзеным выпадку як макратапонімы), што прыгаданыя ў Кнізе № 560. Тапонімы змешчаны ў алфавітным парадку, назвы передаюцца сучаснай графікай. Геаграфічны паказальнік выконвае функцыі каментарыя, у якім утрымліваюцца звесткі па гісторыка-геаграфічнай ідэнтыфікацыі і лакалізацыі тапанімічных аб’ектаў у межах старых і новых адміністрацыйна-тэрытарыяльных адзінак.

Усе тапонімы падаюцца ў той форме, у якой яны фігуруюць у крыніцы – па-старабеларуску. Але для ідэнтыфікаваных і лакалізаваных тапонімаў асноўная згадка даецца на беларускай мове, а таксама (праз коску) на літоўскай ці латышскай (з указаннем мовы) – у залежнасці ад сучаснага знаходжання аб’екта; а таксама на іншых мовах – у залежнасці ад месцазнаходжання аб’екта (эстонскай, расійскай). Для рэкаў і азёраў, размешчаных на тэрыторыі двух ці трох сучасных дзяржаваў, адпаведна падаецца напісання на ўсіх гэтых мовах (з указаннем мовы). У выпадку з ідэнтыфікаванымі і лакалізаванымі аб’ектамі у паказальніку робяцца адсылкі ад формы напісання паводле крыніцы да асноўнай згадкі (па-беларуску). У асноўнай згадцы пасля двукроп’я падаецца напісанне тапоніма паводле крыніцы; варыянты напісання прыводзяцца праз касыя рыскі /. Назвы тапанімічных аб’ектаў, якія фігуруюць у крыніцы ва ўскоснай форме, а таксама перададзеныя ў форме прыметнікаў, раскрываюцца як назоўнікі ў старабеларускай форме (напрыклад, «смолвенские паны» – «Смолвенский повет»; «державца Василийский» – «Василишки»; «кумтор Ревельский» – «Ревель»). У асобных выпадках можа падавацца словазлучэнне, у якім фігуруе тапонім. Пры гэтым раскрытыя і пераведзеныя ў форму назоўніка назвы пазначаюцца зорачкай *. У тым выпадку, калі назва аб’екта на адным і тым жа архіўным аркушы пададзеная як прама і ў форме назоўніка, так і ўскосна і ў форме прыметніка, спасылка на аркуш даецца двойчы – без зорачкі і з зорачкай. Калі назва тапанімічнага аб’екта на ўсіх аркушах фігуруе ва ўскоснай форме ці

[1] Гл. падрабязней: Никонов В. А. *Введение в топонимику*. М., 1965. С. 42—51; Попов А. И. *Географические названия*. М.—Л., 1965. С. 7—9; Мурзаев Э. М. *Очерки топонимики*. М., 1974. С. 20—27; Жучкевич В. А. *Общая топонимика* / 3 изд. Мн., 1980. С. 7.

ў форме прыметніка, зорачка ставіцца пасля назвы аб’екта ў асноўнай згадцы. Усе асноўныя згадкі паказальніка маюць парадкавы нумар, а назвы тапанімічных аб’ектаў у асноўных згадках вылучаюцца тоўстым шрыфтам.

У выпадку з населенымі пунктамі ці гаспадарчымі аб’ектамі пасля коскі падаюцца звесткі пра тапонім паводле Кнігі № 560 ці, у круглых дужках) па стану на першую палову XVI ст. паводле іншых крыніцаў: 1) тып населенага пункта ці гаспадарчага аб’екта (горад-места, замак, мястэчка, сяло, двор, “дварэц”, маёнтак, зямля, пустка); 2) адміністрацыйна-гаспадарчыя функцыі аб’екта (цэнтр маёнтка, войтаўства і г. д.); 3) адміністрацыйнае значэнне аб’екта (для ВКЛ – цэнтр воласці, павета, ваяводства; для Лівоніі – цэнтр комтурства, фогства ці духоўнанага / біскупскага ўладання); 4) адміністрацыйна-гаспадарчая прыналежнасць аб’екта (для ВКЛ – маёнтак; для Лівоніі – мыза / маёнтак); 5) від уласнасці (дзяржаўная, шляхецкая, царкоўная), імя уласніка ці ўладальніка-карыстальніка паводле крыніцы; 6) адміністрацыйна-тэрытарыяльная прыналежнасць аб’екта (для ВКЛ адміністрацыйна-судова-ваенна-тэрытарыяльныя адзінкі трэцяга рангу – воласць, другога рангу – павет / зямля, першага рангу – ваяводства / землі; для Лівоніі першага рангу – комтурства, фогства, духоўная / біскупская тэрыторыя, другога рангу – парафія); 7) дзяржаўная прыналежнасць (ВКЛ, Лівонія, Маскоўская дзяржава). Важныя звесткі па статусу і прыналежнасці аб’екта паводле іншых крыніцаў ці даследаваняў прыводзяцца у круглых дужках **()**. Для гідралагічных аб’ектаў указваецца, што гэта – рака, возера, ручай, балота. Указваецца таксама аказуальнасць аб’екта ў Кнізе № 560 – характарыстыка падзеі і абставіны, у якіх фігуруе аб’ект у тэксце крыніцы (напрыклад, “памежны маркер” ці “зямля на памежжы, карыстальнік якой сагнаны лівонцамі”).

Праз кропку з коскай падаецца сучасны звесткі пра паселішча: 1) тып населенага пункта (горад, гарадскі пасёлак, веска, хутар); 2) адміністрацыйнае значэнне (для Беларусі – цэнтр сельскага Савета, раёна, вобласці, сталіца дзяржавы; для Літвы – цэнтр апілінкі-самакіравання, раёна, павета; для Латвіі – цэнтр воласці, павета (раёна), сталіца дзяржавы); 3) адміністрацыйна-тэрытарыяльнае размяшчэнне населенага пункта (для Беларусі – сельскі Савет, раён, вобласць; для Літвы – апілінка-самакіраванне, раён, павет; для Латвіі – воласць, павета (раён)); 4) дзяржаўная прыналежнасць. Калі ідэнтыфікацыя тапанімічнага аб’екта выклікае сумненні, то пасля звестак па яго лакалізацыі курсівам адзначаецца *вер.* (верагодна).

Далей праз коску з кропкай для аб’ектаў, важных у справе рэканструкцыі памежнай сітуацыі, указваюцца каардынаты лакалізаванага тапанімічнага аб’екта паводле тапаграфічнай карты

маштабу 1 : 200.000: нумар аркуша, квадрат. Выпадкі гіпатэтычнай рэканструкцыі пазанчаюцца знакам пытання (?). Таксама прыводзяцца звесткі аб прысутнасці аб’екта на іншых гісторыка-геаграфічных картах (гл. Спіс скарачэнняў). Для абласных, раённых, павятовых цэнтраў Беларусі, Літвы, Латвіі, Эстоніі, Расіі лакалізацыя на карце маштабу 1 : 200.000 не праводзіцца.

Праз працяжнік даюцца адсылкі на архіўныя аркушы крыніцы. Адсылкі робяцца ў асноўных згадках, якімі з’яўляюцца ў ідэнтыфікаваных і лакалізаваных аб’ектах назвы, пададзеныя па-беларуску, у выпадку неідэнтыфікаваных і нелакалізаваных аб’ектаў – прыгадкі на мове крыніцы.

Усе адпаведныя скарачэнні змешчаныя ў агульным Спісе скарачэнняў.

Ствараючы геаграфічны паказальнік-каментарый, у імкненні па магчымасці максімальна павысіць ягоную інфарматыўнасць, аўтар карыстаўся метадычнымі прапановамі і практычнымі напрацоўкамі Міхаіла Ф. Спірыдонава[2], улічваў археаграфічны досвед Валерыя Мянжынскага, рэалізаваны ў ягоных выданнях кніг Метыркі ВКЛ[3], а таксама скарыстаў метадычныя выкладкі, зробленыя аўтарам у сумесных з В. Мянжынскім працах[4]. Асноўны

[2] Спиридонов М. Ф. Пути повышения информативности указателей населенных пунктов в публикациях источников по истории Великого княжества Литовского XVI в. // *Тэзісы міжнар. навук.-тэарэт. канф. “Архівазнаўства, крыніцазнаўства, гістарыяграфія Беларусі: стан і перспектывы”*, 1—2 снежня 1993 г. Ч. 1. Мн., 1993. С. 74—79; Ён жа. Метрика Великого княжества Литовского как источник по истории поселений // *Lietuvos Metrika. 1991—1996 metų tyrinėjimai*. Vilnius, 1998. P. 115—133; Ён жа. Населенные пункты в географических указателях публикаций источников Великого княжества Литовского XVI в. // *Беларускі археаграфічны штогоднік*. Вып. 3. Мн., 2002. С. 42—50; Ён жа. Геаграфічны паказальнік-каментарый // *Перапіс войска Вялікага княства Літоўскага 1528 года. Метрыка Вялікага княства Літоўскага. Кн. 523. Кн. Публічных спраў 1*. Мн., 2003. С. 399—443; Ён жа. Геаграфічны паказальнік-каментарый да перапісу войска Вялікага Княства Літоўскага 1528 г. // *Metriciana. Даследаванні і матэрыялы Метрыкі Вялікага Княства Літоўскага*. Т. II, 2003. С. 70—131.

[3] *Метрыка Вялікага Княства Літоўскага. Кніга 28 (1522—1552 гг.). Кніга запісаў 28* / Падрыхтоўка тэкстаў да друку і навук. апарат: Валеры Мянжынскі, Уладзімір Свяжынскі. Мн., 2000. С. 9—10, 221—233; *Метрыка Вялікага Княства Літоўскага. Кніга 43 (1523—1560 гг.): Кніга запісаў 43 (Копія канца XVI ст.)* / Падрыхтаваў В. С. Мянжынскі. Мн., 2003. С. 16—18, 126—132; *Метрыка Вялікага Княства Літоўскага. Кніга 46 (1562—1565). Кніга запісаў 46 (Копія канца XVI ст.)* / Падрыхтаваў В. С. Мянжынскі. Мн., 2006. С. 26—28, 193—202.

[4] Мянжынскі В, Дзярновіч А. Шляхта і яе зямельныя ўладанні ў Ашмянскім (Ошменским) павеце ў першай палове XVI ст. (паводле Кнігаў

прынцып гэтай методыкі заключаецца ў перакрыжаваным супастаўленні звестак старажытных, навукова-гістарычных і тапаграфічных карт з параўнаннем інфармацыі ў геаграфічных даведніках ды спісах населеных пунктаў XIX і XX ст.[5] Пры гэтым важным крытэрыем ідэнтыфікацыі і лакалізацыі гістарычных населеных пунктаў з'яўляецца сугучнасць гістарычных і сучасных назваў.

Складаная праблема месцазнаходжання гістарычных паселішчаў вырашалася на падставе дадзеных спецыяльных даследаванняў[6], у тым ліку па гісторыі рэгіёну[7], а таксама шляхам

№ 12—31 Метрыкі ВКЛ) // *Metriciana: Даследаванні і матэрыялы Метрыкі Вялікага Княства Літоўскага*. Том І. Мн., 2001. С. 46—108; Мянжынскі В., Дзярновіч А. Шляхта, іншыя землеўласнікі і землеўладальнікі ды іхныя зямельныя ўладанні ў Берасцейскім, Камянецкім і Кобрынскім паветах у другой палове XV – першай палове XVI ст. (паводле Кнігаў №№ 12—33 Метрыкі ВКЛ) // *Metriciana: Даследаванні і матэрыялы Метрыкі Вялікага Княства Літоўскага*. Т. ІІІ, 2004. С. 57—196.

[5] *Географическо-статистическій словарь Россійской имперіи*. Т. I—IV / Сост. П. П. Семеновъ. СПб., 1863—1885; *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. T. 1—15. Warszawa, 1880—1902; Гошкевичъ И. И. *Виленская губернія: Полный списокъ населенныхъ местъ со статистическими данными о каждом поселеніи, составленный по официальнымъ сведениямъ*. Вильна, 1905; *Списокъ населенныхъ местъ Витебской губерніи*. Витебскъ, 1906; *Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej opracowany na podstawie wyników Pierwszego powszechnego spisu ludności z dn. 30 września 1921 r. i innych żródeł urzędowych*. T. 7, cz. 2: Ziemia Wileńska. Warszawa, 1923.

[6] Любавскій М. К. *Областное деленіе и местное управленіе Литовско-Русскаго государства ко времени изданія Первого Литовского Статута. Историческіе очерки*. М., 1892; Ochmański J. *Powatanie i rozwój latyfundium biskupstwa wileńskiego (1387—1550)*. Poznań, 1963; Aleksandrowicz S. Geneza i rozwój sieci miasteczek Białorusi i Litwy do połowy XVII w. // *Acta Baltiko-Slavica*. T. 7. Białystok, 1970. S. 47—108; Ochmański J. *Biskupstwo wileńskie w średniowieczu. Ustrój i uposażenie*. Poznań, 1972; Wojtkowiak Z. Urzędnicy zarządu lokalnego na Litwie. Tytulatura zarządców powiatowych przed reformą administracyjną z lat 1565—1566 // *Studia Żródłoznawcze*. T. XXIV, 1979. S. 139—155; Malczewska M. *Latyfundium Radziwiłłów w XV do połowy XVI w*. Warszawa; Poznań, 1985; Aleksandrowicz S. *Rozwój kartografii Wielkiego Księstwa Litewskiego od XV do połowy XVIII wieku*. Poznań, 1989.

[7] Довгялло Д. Друя, заштатный город Виленской губернии // *Памятная книжка Виленской губернии на 1907 г.* Вильна, 1907. С. 1—39; Hedemann O. *Historja powiatu brasławskiego*. Wilno, 1930; Hedemann O. *Dzisna i Druja, magdeburskie miasta*. Wilno, 1934; Пичета В. И. Полоцкая земля в начале XVI в. // Пичета В. И. Белоруссия и Литва XV—XVI вв. М., 1961; Wojtkowiak Z. Dryświaty – rubiez litewska w Sredniowieczu // *Lituano-Slavica Posnanensia. Studia Historica*. 1985, № 1. S. 115—139; Шыдлоўскі К. Друя // *Спадчына*. 1990, № 2. С. 59—60; Насевіч В. Браслаўскі павет // *ЭнцВКЛ*. С. 342—343; Ён жа. Полацкае ваяводства // *ЭГБ*, т. 5. С. 524—525; Wojtkowiak Z. *Lithuania*

пошуку адпаведных дадзеных на “Радзівілаўскай” карце 1613 г.[8], навукова-гістарычных карт[9], расійскіх[10] і польскіх[11] тапаграфічных і аглядна-тапаграфічных картах другой паловы XIX – першай паловы XX ст., тапаграфічных і палітыка-адміністрацыйных картах другой паловы XX – пачатку XXI ст. па дадзеным рэгіёне[12]. Пры вызначэнні маркераў і лініі мяжы важнае знячэнне мае спецыяльная літаратура, прысвечаная праблеме дэлімітацыяў і дэмаркацыяў паміж ВКЛ і Лівоніі (Курляндыі)[13], а таксама сутыку мяжы ВКЛ, Расіі

Transwilniensis saec. XIV—XVI. Podziały Litwy Północnej w późnym średniowieczu. Poznań, 2005; Спірыдонаў М. Полаччына ў сярэдзіне XVI ст. // *Commentarii Polocenses Historici*. Т. I, 2004. С. 5—19.

[8] *Magni Ducatus Lithuaniae*… 1 : 1 293 000. Amsterodami, 1613 // Кордт В. *Материалы по истории русской картографии*. Вторая серия. Вып. 2: Карты всей России и западных ее областей до конца XVII в. Киев, 1910. № 13—16; Aleksandrowicz S. Mapa Wielkiego Księstwa Litewskiego Tomasza Makowskiego z 1613 r. tzw. „radziwiłłowska” jako źródło do dziejów Litwy i Białorusi // *Studia źródłoznawcze*. Warszawa, Poznań, 1965. T. 10. S. 33—67; Спірыдонаў М. Беларусь на карце Вялікага княства Літоўскага 1613 г. // *З глыбі вякоў. Наш край: Гіст.-культуралаг. зб*. Вып. 2. Мн., 1997. С. 133—195.

[9] Любавский М. К. Политическая карта Литовско-Русского государства конца XV и начала XVI века [Карта 1 2 520 000] // Любавский. *Областное деление*... Приложение; Jakubowski J. *Mapa Wielkiego Księstwa Litewskiego w połowie XVI w*. 1. Część północna. 1 : 600 000. Kraków, 1928. S. 5—21; Спиридонов М. Ф. Беларусь в конце XVI в. 1 : 1 000 000 // Ён жа. *Закрепощение крестьянства Беларуси (XV—XVI вв.)*. Мн., 1993. Приложение; *Нацыянальны атлас Беларусі*. Мн., 2002. С. 266—267; Ён жа. Браслаўскі павет у канцы XVI ст. [Карта] // *ЭнцВКЛ*. С. 342; *ЭГБ,* т. 2. С. 70; *Атлас гісторыі Беларусі ад старажытнасці да нашых дзён*. Мн.: БелЭн, 2004. С. 25; Ён жа. Полацкае ваяводства ў канцы XVI ст. [Карта 1 : 1 400 000] // *ЭГБ,* т. 5. С. 524; *Атлас гісторыі Беларусі ад старажытнасці да нашых дзён*. Мн., 2004. С. 47. Гл. таксама агляд: Спиридонов М. Ф. Беларусь XVI в. на исторических картах // *Гістарыяграфія гісторыі Беларусі: стан і перспектывы развіцця*. Мн., 2000. С. 90—94.

[10] *Военно-топографическая карта России* (“трёхвёрстка”). 1 : 126 000. 1855—1876. Ряд IX, лист 4; Ряд X, листы 4—7; Ряд XI, листы 4—6; *Специальная карта Европейской России*. 1 : 420 000. Петроград, 1915.

[11]. *Województwo wileńskie*. *Mapa sztabowa*. 1 : 100 000. Wojskowy Instytut Geograficzny, 1937. (Рэпрынт: *Mapy Wileńszczyzny*. Cz. I—V. Gdańsk, 2001—2003).

[12] *Топографическая карта*. 1 : 200 000. 1980 і інш. N-35-III—IV, O-XXIX—XXV; *Витебская область. Общегеографическая карта*. 1 : 200 000. М., 1990; *Рэспубліка Беларусь*. 1 : 400 000. Мн., 1997; *Lietuvos Respublika. Administracinis žemėlapis*. 1 : 600 000. Riga, 1992; *Lietuvos Respublika*. 1 : 500 000. Riga, 1999; *Lietuvos Respublikos administracinis suskirstymas, 2000 m.* 1 : 400 000. Vilnius, 2000; *Latvija*. 1 : 500 000. Riga, 1999; *Псковская область. Топографическая карта*. 1 : 200 000. М., 2000.

[13] Löwis of Menar K. v. *Erläuterungen zu der Karte von Livland im Mittelalter*. Reval, 1895; Kolankowski L. *Zygmunt August wielki książe Litwy do*

(Пскоўшчыны) і Лівоніі[14]. Для праяснення гісторыка-геаграфічнай сітуацыі на тэрыторыі Полаччыны важнае значэнне маюць справаводчыя матэрыялы XVI ст., блізкія па часу стварэння да храналогіі Кнігі № 560 – гэта крыніцы, які паходзяць з канцылярыі ВКЛ[15], так і расійскія крыніцы[16], а таксама даследаванні гэтых помнікаў[17]. Ідэнтыфікацыя і лакалізацыя аб'ектаў на тэрыторыі Лівоніі мае сваю спецыфіку, бо адзін і той жа тапанімічны аб'ект мае некалькі назваў – латышскую (ці эстонскую) і нямецкую, а таксама старабеларускую (у Метрыцы ВКЛ). У такіх выпадках трэба карыстацца адпаведнымі даведнікамі[18]. Методыка вызначэння і

roku 1548. Lwów, 1913. S. 266—268; Natanson Leski J. *Dzieje granicy Wschodniej Rzeczypospolitej*. Cz.1: Granica Moskiewska w epoce Jagiellońskiej. Lwów; Warszawa, 1922; Stern C. v. Livlands Ostgrenze im Mittelalter von Peipus bis zu Düna // *Mitteilungen aus der livländischen Geschichte*. Bd. 23. Riga, 1924—1926; Wojtkowiak Z. Delimitacja litewsko-kurlandzka z 1584 roku // *Lituano-Slavica Posnanensia. Studia Historica*. 1989, № 3. S. 267—27; Maksimaitienė O. Lietuvos istorinės geografijos ir kartografijos bruožai. Vilnius, 1991. P. 80; Дзярновіч А. Пачатак мяжы: дэмаркацыя мяжы паміж Вялікім княствам Літоўскім і Лівоніяй на тэрыторыі Браслаўшчыны ў XV—XVI ст. // *Браслаўскія чытанні*: матэрыялы IV-й навукова-краязнаўчай канфэрэнцыі 24—25 красавіка 1997 г. Браслаў, 1997. С. 4—76; Mugurēvičs Ē. Novadu veidošanās un to robežs Latvijas teritorijās // Latvijas zemju robežas 1000 gadas. Rīga, 1999. P. 54—90; Jakovļeva M. Robežas un administratīvais iedalījums Latvijas teritorijā 16. gs. otrajā pusē un 17. gs. // Тамсама. P. 91—130; Казлоў Л. Р. *Беларусь на сямі рубяжах (XI – пачатак XX ст.)*. Мн., 2000. С. 11—14; Яковлева М. Вопрос о границах в отношениях герцогства Курляндия и Великого Княжества Литовского в XVI—XVIII веках // *Senosios Žiemgalos istorinis ir etnokultūrinis paveldas / Senās Zemgales vēsturiskais un etniskās kultūras mantojums*. Vilnius, 2004. P. 103—107.

[14] Янин В. Л. *Новгород и Литва: пограничные ситуации XIII—XV веков*. М., 1998.

[15] *Полоцкая ревизия 1552 г.* / Подг. И. И. Лаппо. М., 1905.

[16] *Писцовые книги Московского государства. Часть 1. Писцовые книги XVI века. Отд. II* / Под ред. Н. В. Калачова. СПб.: Изд-е Императорского Русского Географического общества, 1877. С. 421—566.

[17] Оглоблин Н. Н. Объяснительная записка к карте Полоцкого повета во 2-й половине XVI-го века // *Сборник Археологического института*. СПб., 1880. Кн. III, Отделение II. С. 3—53; Кн. IV, Отделение II. С. 3—75; Панов В. А. Социальный строй Полоцкой земли по данным «Полоцкой ревизии 1552 года» // *Журналъ Министерства Народнаго Просвещения*. Новая серия. Ч. LVI. 1915, апрель, № 4. С. 209—263.

[18] *Baltisches historisches Ortslexikon* / hrsg. von Hans Feldmann und Heinz von zur Mühlen. Teil 1. Köln; Wien, 1990; Teil 2. Lettland: (Südlivland und Kurland). 1990. (*Quellen und Studien zur baltischen Geschichte*; Bd. 8, 8/II).

суаднясення тапонімаў Лівоніі ў розных мовах рэгіёна распрацаваная аўтарам гэтых радкоў[19].

На тэрыторыі Беларусі лакалізацыя аб'ектаў у межах сучасных адміністрацыйна-тэрытарыяльных адзінак і статусу паселішча даюцца паводле даведніка Яўгена Рапановіча[20], энцыклапедычных выданняў[21], тапанімічнага слоўніка Вадзіма Жучкевіча[22], кніг серыі "*Памяць*" па дадзенаму рэгіёну[23]. Водныя аб'екты лакалізоўваліся таксама з дапамогаю адпаведных энцыклапедычных выданняў[24].

1. **Аба́б'е:** Обабъе, воз., Брасл. пав.; Брасл. р-н Віцебскай вобл., N-35-IV: 80-12, (*Блакітная кніга*, с. 28) – 3, 15 v., 16
2. **Аба́біца:** Задняя, рэчка, Брасл. пав., частка р. Абабіцы паміж азёрамі **Абаб'е** і **Дубра**, Брасл. р-н Віцебскай вобл., N-35-IV: 80-12, (*Блакітная кніга*, с. 28) – 3, 15 v.
3. **Авктоверовщина**, з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13
4. **Авласовщина**, з. у Дрысв. пав., забраная лівонцамі – 13 v.
5. **Авримковщина**, з. пуст. Дрысв. пав., карыстальнік якой сагнаны лівонцамі – 14
6. **Агорина / Акгорина / Акгориня**, воз., Дрысв. вол., на "Радзивилавай границы"; N-35-III: 72-72 (?) – 11 v., 14 v.
7. **Агорина / Акгорина**, рэч., Дрысв. вол., на "Радзивилавай границы"; N-35-III: 72-72 (?) – 14 v.
8. **Адамовщина**, з. пуст. Дрысв. пав., карыстальнік якой сагнаны лівонцамі – 14
9. **Акатевщина**, з. у Дрысв. пав., забраная лівонцамі – 13 v.

---

[19] Дзярновіч А. *"…in nostra Livonia". Дакументальныя крыніцы па гісторыі палітычных адносінаў паміж Вялікім Княствам Літоўскім і Лівоніяй у канцы XV – першай палове XVI ст.: Сістэматызацыя і актавы аналіз.* Том I. Мн., 2003. С. 322—333.

[20] Рапановіч Я. Н. *Слоўнік назваў населеных пунктаў Віцебскай вобласці*. Мн., 1977. Нажаль, на момант падрыхтоўкі нашага выдання новы нарматыўны даведнік В. Лемцюговай па Віцебскай вобл. яшчэ не быў выдадзены.

[21] *Беларуская энцыклапедыя*: У 18 т. Т. 1–18. Мн., 1996–2004; *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі.* У 6 т. Т. 1—6. Мн., 1993—2003; *Вялікае Княства Літоўскае: Энцыклапедыя*. У 2 т. Т. 1. Мн., 2005.

[22] Жучкевич В. А. *Краткий топонимический словарь Белоруссии*. Мн., 1974.

[23] *Памяць: Браслаўскі раён: Гісторыка-дакументальныя хронікі гарадоў і раёнаў Беларусі*. Мн., 1998; *Памяць: Гісторыка-дакументальная хроніка Верхнядзвінскага раёна*. У 2 кн. Мн., 1999—2000.

[24] *Энцыклапедыя прыроды Беларусі*. Т. 1—5. Мн., 1983—1986; *Блакітная кніга Беларусі (Водныя аб'екты Беларусі). Энцыклапедыя*. Мн., 1994.

10.**Акгорина**, р. – 14 v.
11.**Алехновщина**, з.пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13
12.**Альхимовщина**, з. у Дрысв. пав., забраная лівонцамі – 13 v.
13.**Андреевщина**, з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13
14.**Андрейковщина**, з. пуст. Дрысв. пав., карыстальнік якой сагнаны лівонцамі – 14
15.**Андрусовщина**, з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13
16.**Апочка, Опочка** *рас.*: Опочка, «гор. маскоўскі»; гор. – ц. Апочацкага р-на Пскоўскай вобл. РФ – 5, 18
17.**Арклежеро**, воз., Смолвенская вол.; N-35-III: 76-64 (?) – 1, 8 v.
18.**Асвейскае**: Освея, воз., Асв. вол.; Верхнядзв. р-н Віцеб. вобл., О-35-XXXV: 68-12 – 5, 18
19.**Асвейская воласць**: Освейская волость / Освейская земля, вол. Полац. ваяв., дзярж. – 4, 4 v., 17 v., 18, 18 v.
20.**Асвейская граніца**: Освейская граница – 4, 17
21.**Асеринис**, воз., Брасл. п. – 16
22.**Асуне, Asūne** *лат.*: Осунцо / Ошунца; Осуно Великое, група воз. – Вялікае і Малае Асуне, Друйск. вол.; Краслаўскі пав. Лат. Р., О-35-XXXIV: 08-36, (“Кніга рубяжоў” Полац. пав. 1563—1571 г.: *ЛМ-566*; *Писцовые книги,* с. 428; Оглоблин, Кн. III, Отд. II. С. 36—39; Кн. IV, Отд. II. С. 75, Карта) – 4, 17
23.**Асуніца, Asūnīca** *лат.*: Осуница / “у Восуницу”, р., Друйск. і Асв вол.; Краслаўскі пав. Лат. Р., О-35-XXXIV: 08-36, 08-40, N-35-IV: 04-40, 04-44, 04-48, (“Кніга рубяжоў” Полац. пав. 1563—1571 г.: *ЛМ-566*; *Писцовые книги,* с. 426; Оглоблин, Кн. III, Отд. II. С. 36—39; Кн. IV, Отд. II. С. 75, Карта) – 4, 4 v., 5, 17, 18

24.**Балтыйскае мора**: Солоное мора – 7
Белое – *гл.* **Бяляны**
25.**Белы**: Белый, руч., Асв. вол.; Верхнядзв. р-н Віцеб. вобл., Краслаўскі пав. Лат. Р., О-35-XXXIV: 12-52 – 4 v., 17 v.
26.**Бе́рца (?):** Дверцо Большое, Дверцо Малое, воз., Брасл. пав.; Брасл. р-н Віцеб. вобл., N-35-IV: 84-12, (*Блакітная кніга*, с. 66) – 3, 15 v., 16
Биржы – *гл.* **Біржай**
27.**Біржай*, Biržai** *літ.*: Биржы, (мяст., ц. вол., Упіцкі пав. Троц. ваяв., уладанні Радзівілаў); гор., ц Біржанскага р-на Панявежскага пав. Літ. Р. – 9 v.*
Большое Дверцо – *гл.* **Бе́рца (?)**

28.**Борилово**, воз., Брасл. п. – 16
29.**Борисовщина**, з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13
30.**Браслаў**: Браславский замак / Браславское место, гор. – ц. Брасл. пав., дзярж.; гор. – ц. Брасл. р-н Віцеб. вобл. – 2 v.*, 3 v.*, 24 v., 28 v.*, 29 v.
31.**Браслаўская граніца**: Браславская граница – 2 v., 3 v., 15, 17
32.**Браслаўскі павет**: Браславский повет / Браславская земля / земли Браславские / Браславская волость – 2, 2 v., 3, 3 v., 13 v., 13 v.*, 14 v., 15, 15 v., 16, 16 v., 24 v., 25*, 26, 27, 32, 37
33.**Будейковщина**, з. у Дрысв. пав., забраная лівонцамі – 13 v.
34.**Бу́жа**: Бузино / болото Бужино, воз., Брасл. пав.; Брасл. р-н Віц. вобл., N-35-III: 72-92 (*Блакітная кніга*, с. 76) – 2 v., 15, 16
Бужино / Бузино – гл. **Бужа**
Бузино / Бужино – гл. **Бужа**
35.**Бутьковщина**, з. пуст. Дрысв. пав., карыстальнік якой сагнаны лівонцамі – 14
36.**Бяляны**: Белое, воз., на мяжы Дрысв. вол. і Брасл. пав., на “Радзівілавай граніцы”; на мяжы паміж РБ (Браслаўскі р-н Віцебскай вобл.) і Лат. Р. (Даўгаўпілскі пав.), N-35-III: 76-88, (Дэлімітацыя 1529: *ЛМ-223*, арк. 203—206; Dogiel. *Limites*, p. 219—225), (Wojtkowiak, *Lithuania*, mapa 6) – 2, 2 v., 13 v., 14 v., 15

37.**Варневичи**, буда ў Друйск. вол. – 33
Василийская держава – *гл.* **Васілішкі**
38.**Васильевщина**, з. у Дрысв. пав., забраная лівонцамі – 13 v.
39.**Васілішкі***: Василийская держава, ц. дзяржавы (староства), (Троцкае ваяв.), у кан. XV – пач. XVI ст. прыгадваецца як цэнтр павету (*ЭГБ-2*, с. 229—230; *ЭнцВКЛ-2*, с. 391—392); в., ц. с/с Шчучынскага р-на Гродз. вобл. РБ – 5 v.
Веленское кунторство – *гл.* **Фелінскае комтурства**
Великая – *гл.* **Вялікая**
Великая Гора – *гл.* **Вялікая Гара**
Великая Рича / Рича / Ричо / Рыча – *гл.* **Рычы**
40.**Великое**, воз., Брасл. п. – 16
Великое Осуно – *гл.* **Асуне**
Великое Князство Литовское / Князство Великое Литовское / Литва / WKL – *гл.* **Вялікае Княства Літоўскае**
Вербич, фамільнае ўладанне Вярбіцкіх – 5 v.
41.**Вжирблевщина**, з. пуст. Дрысв. пав., карыстальнік якой сагнаны лівонцамі – 14
42.**Віленскае біскупства***: Виленское бискупство – 10 v.*

43. **Віленскае пробаства і плябанства***: Виленское пробовство и плебанство (*гл. таксама Паказальнік імёнаў і асобаў*) – 5 v.
44. **Вільня, Vilnius** *літ*.: Вилна, гор., сталіца ВКЛ, цэнтр Віл. ваяв. і пав.; гор. – сталіца Літ. Р. – 11
45. **Вільяндзі, Viljandi** *эст.* (**Fellin** *ням*.): Велень, ц. комтурства Нямецкага ордэна ў Эстоніі; г., ц. Вільяндзкага пав. ЭР – 6
46. **Вітаўтава граніца**: Витовтова граница – 5 v., 18 v.
47. **Водзьга**: Водга / Одга, р., мяжа Лівоніі і Асв. вол.; Краслаўскі пав. Лат. Р., N-35-IV: 04-44 (?) – 4, 5, 17, 17 v., 18

    Водга Малая – *гл.* **Малая Водзьга**
48. **Воетко**, воз., Брасл. п. – 16
49. **Воечыца**, р., Брасл. п. – 37
50. **Войтковщина**, з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13

    Волюшо – гл. **Воласа**
51. **Воласа Паўднёвы і Паўночны**: Волюшо, воз., Брасл. пав.; Брасл. р-н Віцеб. вобл., N-35-IV: 76-08, (*Блакітная кніга*, с. 101—102) – 3, 15 v., 16
52. **Востры Рог**: Острый Рог, паўн.-зах. затока (?) воз. **Рычы**, на “Радзівілавай граніцы”; на мяжы паміж РБ (Брасл. р-н Віцеб. вобл.) і Лат. Р. (Даўгаўп. пав.), N-35-III: 76-76 – 2, 12, 14 v.
53. **Вяжишковщина**, з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13
54. **Вялікае Княства Літоўскае**: Великое Князство Литовское / Князство Великое Литовское / Литва / WKL – 1*, 3 v., 5 v., 5 v.*, 6, 7, 9, 10, 11 v., 12, 12 v., 16 v.
55. **Вялікая, Великая** *рас*.: Великая, р., “у зямлі Маскоўскай”; Пскоўская вобл. РФ – 5, 18
56. **Вялікая Гара**: Великая Гора, узвышша паміж (“переворотье”) азёрамі Струста і Снуды, Брасл. пав.; Брасл. р-н Віцебск. вобл., 174 м, N-35-IV: 76-00 – 2 v., 3, 15 v.
57. **Вялікая Ельня**: Ельно Большое / Ельно, воз., Брасл. пав.; Брасл. р-н Віцеб. вобл., N-35-IV: 80-12 – 3, 15 v., 16

58. **Гагалинец**, воз., Асв. вол.; Верхнядзв. р-н Віцеб. вобл., O-35-XXXIV: 12-52 (?), (“Кніга рубяжоў” Полац. пав. 1563—1571 г.: *ЛМ-566, Писцовые книги,* с. 426, *Оглоблин,* Кн. III, Отд. II. С. 36—39; Кн. IV, Отд. II. С. 75, Карта) – 4, 17 v.
59. **Гойжовщина / Кгойжовщина**, з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13
60. **Гатино**, воз., Дрысв. пав. – 14
61. **Гегужыца**: Кгекгужица, р., упадае ў воз. **Індра**, Друйск. вол.; Краслаўскі пав. Лат. Р., N-35-IV: 04-32 (?) – 4, 17

62.**Гедесщизна**, Кгедесщизна, з. над воз. Солат; N-35-III: 72-60, 76-60 (?) – 8
63.**Генелоўшчына / Кгенеловщина**, з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13
64.**Гирдевщина / Кгирдевщина**, з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 14
65.**Гирдюсовщина / Кгирдюсовщина**, з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13
66.**Глубочиц**, руч., Брасл. пав.; N-35-IV: 84-16 (?) – 3, 3 v., 15 v., 16, 17
67.**Головатое**, воз., Брасл. пав. – 15 v.

68.**Даўгаўпілс*, Daugavpils** *лат.*: Невгинь, (гор., зам.), ц. комтурства Нямецкага ордэна ў Лівоніі; гор., ц. Даўгаўпілскага пав. Лат. Р. – 10*, 11 v.*, 12 v.*, 13*, 13 v.*, 14 v.*, 16 v.*, 20 v.*, 21*, 22 v.*, 23*, 23 v.*, 24 v.*, 25*, 25 v.*, 27*, 27 v.*, 28*, 28 v.*, 29*, 29 v.*, 30*, 30 v.*, 31*, 31 v.*, 32*, 33*, 33 v., 34 v.*, 36*
Дбро – *гл.* **Дубра**
Дверцо Большое – *гл.* **Бе́рца (?)**
Дверцо Малое – *гл.* **Бе́рца (?)**
69.**Дзвіна (Заходняя Дзвіна), Daugava** лат.: Двина, р. – 3, 3 v., 5 v., 15 v., 16 v., 17, 18 v.
70.**Дзісна:** Дисна, (мяст. Полац. ваяв.); г. раён. падпарадкавання Мёрскага р-на Віцеб. вобл., (Hedemann, *Miasta*) – 9 v.
71.**Дицовщина**, з. пуст. Дрысв. пав., карыстальнік якой сагнаны лівонцамі – 14
Дисна – *гл.* **Дзісна**
72.**Добковщина**, з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13
73.**Добровольная дорога** – 23
74.**Долгое** (*тры аб'екты*), воз., Брасл. п. – 16
75.**Доманово**, фамільнае ўладанне Даманоўскіх – 5 v.
Дрисвет / Дрысвет – *гл.* **Дрысвяты**
76.**Друйская воласць**: Друйская волость, вол. Полац. ваяв., улад. Сапегаў – 3 v.*, 4*, 17*, 26, 33*
77.**Друя**: Друя, (мяст.) ц. Друйск. вол.; г/п, ц. Друйскага п/с Брасл. р-на Віцеб. вобл.; N-35-IV: 84-24, 84-28, (Hedemann, *Miasta*) – 3 v.*, 4*, 17*, 26*, 33*
Дрысвет / Дрисвет – *гл.* **Дрысвяты**
78.**Дрысвяты, Drūkšiai** *літ.*: Дрысвет / Дрисвет, воз., Дрысв. вол.; на мяжы РБ (Браслаўскі р-н Віцебскай вобл.) і

Літ. Р. Зарасайскі р-н Уцянскага пав.), (*Блакітная кніга*, с. 155—156) – 2, 13

79. **Дрысвяты**: Дрысвяты, ц. вол. (пав.), дзярж.; в.-ц. Дрысвяцкага с/с Браслаўскага р-на Віцебскай вобл., N-35-III: 60-76 (Aleksandrowicz, Geneza, № 105; Спірыдонаў, Беларусь, № 111; *НА*) – 1 v.*, 2*, 10*, 11*, 11*, 11 v.*, 12 v.*, 12 v.*, 14*
80. **Дрысвяцка воласць**: Дрысвяцкая волость / Дриевецкая волость / Дрисвецкий повет / Дрисветская земля / Дрисвецкая земля – 1 v., 2, 10*, 11, 11*, 11 v., 11 v.*, 12 v., 12 v.*, 14, 14*, 15*
81. **Дрысвяцкая граніца**: Дрысвяцкая граница / Дрысвяцкая граница / Дриевецкая граница / Дрысвецкая граница / Дрысвецкий рубеж – 1 v., 9, 10, 11 v., 16
82. **Дубра**: Дбро, воз., Брасл. пав.; Брасл. р-н Віцеб. вобл., N-35-IV: 80-12, (*Блакітная кніга*, с. 158) – 3, 15 v., 16

83. **Едовщина**, з. пуст., Дрысв. вол., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13
84. **Евневщина** *(два аб'екты)*, з. у Дрысв. вол., забраная лівонцамі – 13 v., 14

Еленька / Ельница – *гл.* **Еленька**

Еленько Малое – *гл.* **Малая Ельня**

Ельно Большое / Ельно – *гл.* **Вялікае Ельня**

85. **Еленька:** Еленька / Ельница, р., Брасл. пав.; пратока паміж азёрамі Вялікаея і Малое Ельня, Брасл. р-н Віцеб. вобл., N-35-IV: 80-12 – 3, 15 v.
86. **Ервеньскае войтаўства (фогцтва)***: Еруньское староство, адмін.-тэрыт. адзінка Нямецкага ордэна ў Лівоніі — *гл.* **Пайдэ**

Еруньское староство – *гл.* **Ервеньскае войтаўства (фогцтва)**

87. **Жамойць**: Жомойть, гіст.-геагр. рэгіён ВКЛ – 1*, 5 v.*, 6*
88. **Жамойцкае біскупства***: бискупство Жомойтское (*гл. таксама Паказальнік імёнаў і асобаў*) – 5 v.
89. **Жамойцкае староства***: Жомойтское староство (*гл. таксама Паказальнік імёнаў і асобаў*) – 5 v.
90. **Жибятовщина**, з. пуст. Дрысв. пав., карыстальнік якой сагнаны лівонцамі – 14

Жомойть – *гл.* **Жамойць**

91. **Забеловщина**, з. у Дрысв. пав., забраная лівонцамі – 13 v.
92. **Заборное**, воз., Брасл. п. – 16

Задняя – *гл.* **Ababіца**

93.**Замошно**, воз., Брасл. п. – 16
94.**Зарасай, Zarasai** *літ.*: Озересы / (Езеросы), (мяст.), ц. маёнткаў Вілен. біскуп.; гор., ц. Зарасайскага р-на Ўцянскага пав. Літ. Р., (Wojtkowiak, *Lithuania,* mapa 7) – 10 v., 20 v.
95.**Засечно**, воз., Брасл. п. – 16
96.**Зеленое**, воз., Брасл. п. – 16
97.**Зыковщына**, з. у Дрысв. пав., забраная лівонцамі – 13 v.

98.**Илкги,** воз., Майшаг. пав., уласнасць Хршчанавіча Воцеха – 21

Индра – *гл.* **Індра**
Индрица / Ондрица – *гл.* **Індрыца**
Иса – *гл.* **Іса**

99.**Індра, Indras** *лат.*: Индра, воз., Друйск. вол.; Краслаўскі пав. Лат. Р., N-35-IV: 04-28 – 3 v., 4, 17
100. **Індрыца, Indrica** *лат.*: Индрица, Ондрица, р., упадае ў р. **Дзвіна**, Друйск. вол.; Краслаўскі пав. Лат. Р., N-35-IV: 88-20, 88-24, 92-24, (“Списанье поветовъ и границъ”, межы Брасл. пав. 1565—1566: *ЛМ-528*, арк. 118—118 v., *РИБ, т. 30*, стлб. 884; “Кніга рубяжоў” Полацкага пав. 1563—1571 г.: *ЛМ-566, Писцовые книги,* с. 428, Оглоблин, Кн. III, Отд. II. С. 36—39; Кн. IV, Отд. II. С. 75, Карта; Stern, s. 235. Wojtkowiak. *Dryświaty,* s. 131) – 3 v., 17
101. **Іса, Исса** *рас.*: Иса, р., “зямля Маскоўская” (Себеж. вол.)[25]; Пскоўская вобл. РФ (Казлоў—Цітоў, с. 6) – 5, 18

102. **Кабыла**: Кобыла, камень у рэчышчы р. **Дзвіна** ў сутоку з р. **Кабыла**, на “Радзівілавай граніцы”; N-35-IV: 92-08 (?), (Дэлімітацыя 1529: *ЛМ-223*, арк. 203—206; Dogiel. *Limites*, 1758, p. 219—225), (Варонін; Wojtkowiak, *Lithuania,* mapa 6) – 3, 3 v., 15 v., 17
103. **Кабыла**: Кобыла, р., упадае ў р. **Дзвіна**, Брасл. пав.; Брасл. р-н Віцебскай вобл., Краслаўскі пав. Лат. Р., N-35-IV: 88-04, 88-08, 92-08 (?), (Дэлімітацыя 1529: *ЛМ-223*, арк. 203—206; Dogiel. *Limites,* 1758, p. 219—225) – 3, 15 v.
104. **Каменко Малое**, воз., Брасл. пав. – 16
105. **Кевнино**, воз., Смолв. вол., N-35-III: 76-60 (?) – 1, 8

Кгедесщизна – *гл.* **Гедесщизна**

[25] У Кнізе № 560 прыводзяцца памылковы звесткі пра тое, што р. Сіняя ўпадае ў р. Іса; Сіняя непасрэдна ўпадае ў р. Вялікую.

Кгенеловщина – *гл.* **Генеловщина**
Кгекгужица – *гл.* **Гегужыца**
Кгирдевщина – *гл.* **Гирдевщина**
Кгирдюсовщина – *гл.* **Гирдюсовщина**
Кгойжовщина – *гл.* **Гойжовщина**

106. **Кещевщина**, з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13

Князство Великое Литовское / Великое Князство Литовское / Литва / WKL – *гл.* **Вялікае Княства Літоўскае**

Кобыла – *гл.* **Кабыла**

107. **Комено**, воз., Брасл. пав. – 16

Компотя – *гл.* **Кумпотя**

108. **Красны**: Красный, руч., Асв. вол.; Верхнядзв. р-н Віцеб. вобл., O-35-XXXV: 60-20 (?) – 5, 18
109. **Красное**, воз., Дрысв. вол. – 14
110. **Кривое** (*два аб'екты*), воз., Брасл. пав. – 16
111. **Кривое**, воз., Друйск. вол. – 33 v.
112. **К[р]углое**, воз., Брасл. п. – 16
113. **Крутякло**, воз., Брасл. п. – 16
114. **Ктулбино**, р. – 1
115. **Ктулвино / Ктулбино**, воз., Смолв. вол. – 1
116. **Кумпотя / Компотя**, воз., Смолв. вол.; N-35-III: 72-64 (?) – 1, 8 v.
117. **Кумпотя / Компотя**, р., Смолв. вол.; N-35-III: 72-64 (?) – 1, 8 v.
118. **Кунцовщина**, з. у Дрысв. пав., забраная лівонцамі – 13 v.
119. **Курляндскае біскупства***: Куршовское бискупство, царкоўна-адмін. тэрыторыя на захадзе Латвіі (*гл. таксама Паказальнік імёнаў і асобаў*) – 6
120. **Курцум**, **Kurcums** *лат.*: Курчом / Курчм / Курчмы, воз., традыцыйнае месца пачатку дэмаркацый; Даўгаўпілскі пав. Лат. Р.; N-35-III: 76-60, (Дэлімітацыя 1529: *ЛМ-223*, арк. 203—206; Dogiel. *Limites*, p. 219—225) (Wojtkowiak. *Dryświaty*, s. 130; Wojtkowiak, *Lithuania*, mapa 6) – 1, 1 v., 3 v., 4 v., 6, 6 v., 7 v., 8, 9, 10 v., 11, 16 v., 18, 18 v., 20

Курчм / Курчом – *гл.* **Курцум**

121. **Кусвевщина**, з. у Дрысв. пав., забраная лівонцамі – 13 v.

122. **Лазаревщина**, з. пуст. Дрысв. пав., карыстальнік якой сагнаны лівонцамі – 14
123. **Латвія***: лотва / лотвин, — 10*, 12 v.*

124. **Латгалія***: Лотыгола / лотыголин, Паўднёва-Ўсходні гіст.-геагр. рэгіён Латвіі – 4 v., 9 v., 37

125. **Левошковщина**, з. у Дрысв. пав., забраная лівонцамі – 13 v.

126. **Лешое**, воз., Брасл. пав. – 2 v., 15, 16

127. **Лещовщина**, з. у Дрысв. пав., забраная лівонцамі – 13 v.

128. **Лининис**, воз., Дрысв. п. – 14

Литва / Князство Великое Литовское / Великое Князство Литовское / WKL – *гл.* **Вялікае Княства Літоўскае**

Лифлянты / Немцы / Немецкая земля / земли пана Мистра Лифлянтского / земля Лифлянтская / панство и земля Лифлянтская / панство Лифлянтское / Лифлянты / Ыфлянты – *гл.* **Лівонія**

129. **Лівонія**: Немцы / Немецкая земля / Лифлянты / земли пана Мистра Лифлянтского / земля Лифлянтская / сторона Лифлянтская / панство и земля Лифлянтская / панство Лифлянтское / Лифлянты / Ыфлянты – 1, 1 v., 2, 4, 6, 6*, 6 v.*, 7, 7 v., 9, 10 v.*, 11, 17 v., 18 v., 20 v., 21, 21 v., 22, 24 v., 33

130. **Лівонская граніца**: границы Ливонские – 11

131. **Луцкае біскупства***: бискупство Луцкое – 5 v.*

132. **Любаўка**: Любавка, р., Асв. вол.; Верхнядзв. р-н Віцеб. вобл., O-35-XXXV: 64-20, 64-24, (“Кніга рубяжоў” Полац. пав. 1563—1571 г.: *ЛМ-566, Писцовые книги,* с. 426, *Оглоблин,* Кн. III, Отд. II. С. 36—39; Кн. IV, Отд. II. С. 75, Карта) – 5, 18

133. **Мазоўша***: Мазовша, гіст.-геагр. рэгіён Польшчы – 1, 5 v., 6

134. **Майшагала, Maišiagala** *літ.*: Мойшакгола, (мяст.), ц. Майшаголскага пав. (Вілен. ваяв.); ц. апілінкі-самакіравання Вільнюскага р-на і пав. Літ. Р. (*Метрыка-523*, с. 425)– 6 v., 10 v.

135. **Майшаголскі павет**: Мойшокголский повет, (Вілен. ваяв.), *гл.* **Майшагала**, (*Urzędnicy wileńskie,* s. 64) – 6 v., 10 v.

136. **Малая Водзьга:** Водга Малая, р., мяжа Лівоніі і Асв. вол.; Краслаўскі пав. Лат. Р., N-35-IV: 04-44 (?) – 4, 17 v.

137. **Малая Ельня**: Еленько Малое, воз., Брасл. пав.; Брасл. р-н Віцеб. вобл., N-35-IV: 80-08 – 3, 15 v., 16

Маленица / Меленица – *гл.* **Мальніца**

Малое Дверцо – *гл.* **Бе́рца (?)**

138. **Мальніца**: Маленица / Меленица, р., Асв. вол.; Краслаўскі пав. Лат. Р., Верхнядзв. р-н Віцеб. вобл., O-35-XXXIV: 20-56, 20-60, (“Кніга рубяжоў” Полац. пав. 1563—1571 г.: *ЛМ-566, Писцовые книги,* с. 426, *Оглоблин,* Кн. III,

Отд. II. С. 36—39; Кн. IV, Отд. II. С. 75, Карта; *Блакітная кніга*, с. 322) – 5, 18

139. **Мартиновщина** (*два аб'екты*), з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13, 14

140. **Маскоўская граніца**: границы Московские – 1, 7, 20

141. **Матейковщина**, з. пуст. Дрысв. пав., карыстальнік якой сагнаны лівонцамі – 14

142. **Мацелевщина**, з. пуст. Дрысв. пав., карыстальнік якой сагнаны лівонцамі – 14

143. **Мацковщина**, з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13

Меленица / Маленица – *гл.* **Мальніца**

144. **Мельвидовщина**, з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13

Мемижский повет – *гл.* **Меміжскі павет**

145. **Меміжскі павет**: Мемижский повет, (Вілен ваяв. / пав.), *гл.* **Нямежыс**, (*Urzędnicy wileńskie,* s. 72) – 11

146. **Миколаевщина**, з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13

147. **Микульская**, р., Брасл. пав.; N-35-IV: 84-16 (?) – 3, 15 v.

148. **Микульское**, воз., Брасл. пав.; N-35-IV: 84-16 (?) – 3, 15 v.

149. **Минтеревщизна**, з. над воз. Солат; N-35-III: 72-60, 76-60 (?) – 8

150. **Микуловщина**, з. у Дрысв. пав., забраная лівонцамі – 13 v.

151. **Минитовщина**, з. у Дрысв. пав., забраная лівонцамі – 13 v.

152. **Мискутовщина**, з. у Дрысв. пав., забраная лівонцамі – 13 v.

153. **Митовщина**, з. у Дрысв. пав., забраная лівонцамі – 13 v.

154. **Михалковщина**, з. у Дрысв. пав., забраная лівонцамі – 13 v.

155. **Михновщина**, з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13

156. **Мозелевщина**, з. пуст. мейская Брасл. – 16 v.

Мойшокголский повет – *гл.* **Майшаголскі павет**

157. **Монетовщизна**, з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13

158. **Монховщина**, з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13

Московская земля – гл. **Расія**

Московские границы – *гл.* **Маскоўская граніца**

159. **Мотьковщина**, з. у Дрысв. пав., забраная лівонцамі – 13 v.

160. **Мочаж**: Мочаж, с., Асв. вол., (*Полоцкая ревизия,* 1552, с. 105, 162: Себежская вол.), (Natanson Leski, s. 134) – 5, 5 v., 18, 18 v.

161. **Мочажская граніца**: Мочазкая / Мочажская граница – 5, 18, 18 v.

162. **Муряновщина**, з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13

163. **Надейковщина**, з. у Дрысв. пав., забраная лівонцамі – 13 v.

164. **Нарейковщина**, з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13

165. **Нарковщина**, з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13

166. **Нарусовщина**, з. у Дрысв. пав., забраная лівонцамі – 13 v.

167. **Нарушовщина** (*два аб'екты*), з. у Дрысв. пав., забраная лівонцамі – 13 v.

Невгинь – *гл.* **Даўгаўпілс**

Неверовский – *гл.* **Няверыца**

168. **Нежишковщина**, з. пуст. Дрысв. пав., карыстальнік якой сагнаны лівонцамі – 14

Немецкая земля / Немцы / Лифлянты / земли пана Мистра Лифлянтского / земля Лифлянтская / панство и земля Лифлянтская / панство Лифлянтское / Лифлянты / Ыфлянты – *гл.* **Лівонія**

169. **Новое Местечко / Новое Село**, н/п у Лівоніі – 21, 21 v.

170. **Няве́рыца, Неверица** *рас.*: Неверовский, руч., Асв. вол.; р., Верхнядзв. р-н Віцеб. вобл., Себежскі р-н Пскоўскай вобл. РФ, O-35-XXXV: 68-24, ("Кніга рубяжоў" Полац. пав. 1563—1571 г.: *ЛМ-566, Писцовые книги,* с. 426, *Оглоблин,* Кн. III, Отд. II. С. 36—39; Кн. IV, Отд. II. С. 75, Карта – памылковая лакалізацыя), (*Блакітная кніга*, с. 273) – 5, 5 v., 18, 18 v

171. **Нямежыс, Nemėžis** *літ.*: Мемиж, (мяст.), ц. Меміжскага пав. Вілен. ваяв. / пав.; в., ц. апілінкі-самакіравання Вільнюскага р-на і пав. Літ. Р., (*Метрыка-523*, с. 428) – 11

Обабъе – *гл.* **Абаб'е**

Одга / Водга – гл. **Водзьга**

Озересы – *гл.* **Зарасай**

172. **Огоринис / Окгоринис**, воз., Дрысв. п. – 14

173. **Окмена**, воз., Смолв. вол., Дрысв. пав.; на мяжы Літ. Р. (Зарасайскі р-н Уцянскага пав.) і Лат. Р. (Даўгаўпілскі р-н), N-35-III: 72-68 (?), (Дэлімітацыя 1529: *ЛМ-223*, арк. 203—206; Dogiel. *Limites*, p. 219—225) – 1, 1 v., 2, 9, 14, 14 v., 16

174. **Окмена**, р., Смолв. вол., на "Радзівілавай граніцы"; N-35-III: 72-68 (?) – 1, 1 v., 2, 8 v., 9, 10

175. **Окчорино**, р., Смолв. вол., на "Радзівілавай граніцы" – 2

176. **Окчорино / Ошорино**, р., Смолв. вол., на "Радзівілавай граніцы" – 1, 2

177. **Олехновщина**, з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13

178. **Ольшенко**, воз., Брасл. п. – 16

Ондрица / Индрица – *гл.* **Індрыца**

179. **Оникъевщина** (*два аб'екты*), з. у Дрысв. пав., забраная лівонцамі – 13 v., 14

Опочка – *гл.* **Апочка**

180. **Орехово**, воз., Брасл. пав. (Дэлімітацыя 1529 – мяжа Дрысв. вол.: *ЛМ-223*, арк. 203—206; Dogiel. *Limites*, p. 219—225) – 2 v., 15

Ормея – *гл.* **Орміяс**

181. **Орміца, Ormica** *лат.*: Ормеица, р., Друйск. вол.; Краслаўскі пав. Лат. Р., N-35-IV: 04-36, O-35-XXXIV: 08-36 – 4, 17

182. **Орміяс, Ormias** *лат.*: Ормея, воз., Друйск. вол.; Краслаўскі пав. Лат. Р., N-35-IV: 04-32, 04-36 – 4, 17

Освейская волость / Освейская земля – *гл.* **Асвейская воласць**

Освейская граница – *гл.* **Асвейская граніца**

Освея – *гл.* **Асвейскае**

183. **Осмоловщина**, з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13

184. **Островно**, воз., Брасл. п. – 16

Острый Рог – *гл.* **Вострый Рог**

185. **Осуй**, н/п (?) – 37

Осуница – гл. **Асуніца**

Осуно Великое – *гл.* **Асуне**

Осунцо / Ошунца – *гл.* **Асуне**

Ошорино – *гл.* **Окчорино**

186. **Очишки**, з. над воз. Солат; N-35-III: 72-60, 76-60 (?) – 8

187. **Очовщина**, з. пуст. Дрысв. пав., карыстальнік якой сагнаны лівонцамі – 14

188. **Павловщина**, з. пуст. мейская Брасл. – 16 v.
189. **Пайдэ, Paide** *эст.*, **Weissenstein** *ням.*: адмін. ц. **Ервеньскае войтаўства (фогцтва)**; г., ц. Ярвеньскага пав. (Järva Maakond) ЭР – 6
190. **Павловщина**, з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13
191. **Пашковщина / Пашковщына** (*тры аб'екты*), з. пуст. Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13, 13 v.
192. **Пацовщина**, з. пуст. Дрысв. пав., карыстальнік якой сагнаны лівонцамі – 14
193. **Пересвет**, воз., Брасл. пав., на “Радзівілавай граніцы” – 3, 15 v., 16
194. **Пертекиня / Портекиня**, воз., Смолв. вол.; N-35-III: 72-68 (?) – 1, 8 v.
195. **Пертекиня / Портекиня**, р., Смолв. вол.; N-35-III: 72-68 (?) – 1, 8 v.
196. **Петковщина**, з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13
197. **Петрина**, воз. – 1 v., 9
198. **Петровщина**, з. пуст. Дрысв. пав., карыстальнік якой сагнаны лівонцамі – 14
199. **Пиктевщина**, з. у Дрысв. пав., забраная лівонцамі – 13 v.
200. **Плюсы**: Плюсо, воз., Брасл. пав., на “Радзівілавай граніцы”; Брасл. р-н Віцеб. вобл., N-35-IV: 88-00, (*Блакітная кніга*, с. 293) – 2 v., 15, 16
201. **Полацкае ваяводства**: Полоцкая земля / Полоцкое воеводство / Полоцкие волости (*гл. таксама Паказальнік імёнаў і асобаў*) – 3 v., 4*, 4 v.*, 5 v.*, 16, 18 v.
202. **Полацкае гараднiцтва**: Полоцкое городництво* (*гл. таксама Паказальнік імёнаў і асобаў*) – 5
203. **Полацкая граніца**: Полоцкая граница – 16
204. **Польшча**: Польша (“король Польский”) – 1*, 5 v.*, 6*
205. **Понизобское / Понизовский / Поназовский**: маёнтак (“дворец”, “именье”) кн. Масальскага Юр'я Цімафеевіча ў Друйск. вол. – 33 v., 34, 36
206. **Працовщина**, з. у Дрысв. пав., забраная лівонцамі – 13 v.
207. **Придушно**, воз., Брасл. п. – 16
208. **Протолся / Протолчя**, р. “падземная”, Брасл. пав. – 3, 15 v.
209. **Прусія**: Прусия – 1*, 5 v.*, 6*
210. **Пскоўскія граніцы**: Псковские границы – 5 v., 18 v.

211. **Пушкаревщина**, з. пуст. мейская Брасл. – 16 v.

212. **Радзівілава граніца, Радзівілаў рубеж**: Радивилова граница, Радивилов рубеж, мяжа, усталяваная ў выніку дэмаркацыі 1473 г., якая стала базавай для ўсіх пазнейшых дэмаркацыяў, (*гл. таксама Паказальнік імёнаў і асобаў:* Радзівіл (Людвік) Осцікавіч) – 1, 1 v., 2, 2 v., 3, 4*, 4 v., 5 v., 6, 6 v., 7, 8, 8 v., 9, 10 v., 11, 11 v., 12, 13, 13 v., 14, 14 v., 15, 15 v., 16, 17, 18 v.

213. **Расія**: Московская земля – 5, 5 v.*, 18

214. **Ракантисский повет** – 11

215. **Рацовщына**, з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13

Ревельское кунторство – *гл.* **Рэвельскае комтурства**

216. **Римдевщина**, з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13

Рича / Великая Рича / Ричо / Рыча – *гл.* **Рычы**

Ричица / Ричыца / Рычыца – гл. **Рычанка**

217. **Ротковщина**, з. над воз. Солат; N-35-III: 72-60, 76-60 (?) – 8

218. **Рубанка**, “пуща немецкая” – 5

219. **Рубанка**, р., на памежжы ВКЛ, Лівоніі і Пскоўскай зямлі; O-35-XXXV: 72-36 (?) – 5, 5 v., 18 v.

220. **Рудевщина**, з. пуст. Дрысв. вол., карыстальнік якой сагнаны лівонцамі – 14

221. **Русь***: гіст.-культ. рэгіён ВКЛ – 1*, 5 v.*, 6*

222. **Рымдесовщина**, з. пуст. Дрысв. вол., карыстальнік якой сагнаны лівонцамі – 14

223. **Рычанка**: Рычыца / Ричица / Ричыца, р. (“речка”), Дрысв. вол.; Браслаўскі р-н Віцебскай вобл., выцякае з воз. **Рычы**, упадае ў воз. **Дрысвяты**, N-35-III: 72-80, 64-76 (*Блакітная кніга*, с. 315) – 2, 13, 13 v.

224. **Рычы**, **Riču** *лат.*: Рыча / Рича / Великая Рича / Ричо, воз., Дрысв. пав., на “Радзівілавай граніцы”; на мяжы РБ (Брасл. р-н) і Лат. Р (Даўгаўпілскі пав.), (Дэлімітацыя 1529: *ЛМ-223*, арк. 203—206; Dogiel. *Limites*, p. 219—225; *Блакітная кніга*, с. 315—316) – 2, 12, 13, 14, 14 v.

Рычыца / Ричица / Ричыца – гл. **Рычанка**

225. **Рэвельскае комтурства***: кунторство Ревельское, адмін.-тэр. адзінка Нямецкага ордэна ў Лівоніі, *гл.* **Талін**– 6

226. **Рэжыцкае фогства (войтаўства)**: повет Резицкий, адм.-тэр.-судовая адзінка Нямецкага ордэна ў Лівоніі, *гл.* **Рэзэкне** – 36 v.*, 37

227. **Рэзэкне**, **Rēzekne** *лат.*, **Rositten** *ням.*: Резица / Розытенъ, гор., зам., ц. Рэжыцкага фогства; гор., ц. Рэзэкненскага пав. Лат. Р. – 36 v.*, 37*

228. **Саково**, сел., Смолв. пав., забранае лівонцамі (*гл. таксама Паказальнік імёнаў і асобаў:* Сак) – 8

229. **Самонис / Самонь / Сомонис / Сомона / Сомоня**, воз. Дрысв. п. (Samonie ?: *SG-10*, s. 255) – 2, 11 v., 12, 14

230. **Сар'янка, Sarjanka** *лат.*: Саръя, р., Асв. вол.; Краслаўскі пав. Лат. Р., Верхнядзв. р-н Віцеб. вобл., O-35-XXXIV: 12-56 – 4 v., 5, 17 v., 18

231. **Себеж**: Себеж, гор., ц. Себежскай вол.; гор., ц. Себежскага р-на Пскоўскай вобл. РФ, (Шеломанова; *ЭнцВКЛ-2*, с. 561) – 5 v., 18, 18 v.

232. **Симоновщина**, з. пуст. Дрысв. пав., карыстальнік якой сагнаны лівонцамі – 14

Синя – *гл.* **Сінюха**

Ситно / Сито – *гл.* **Сіта**

233. **Сінюха, Zilupe** *лат.*, **Синяя** *рас.*: Синя, р., Асв. вол.; Верхнядзв. р-н Віцеб. вобл., Лудзенскі пав. Лат. Р., Себежскі р-н Пскоўскай вобл. РФ, O-35-XXXV: 68-24, ("Кніга рубяжоў" Полац. пав. 1563—1571 г.: *ЛМ-566, Писцовые книги,* с. 426, Оглоблин, Кн. III, Отд. II. С. 36—39; Кн. IV, Отд. II. С. 75, Карта; Natanson Leski, s. 179; *Блакітная кніга*, с. 334) – 5, 18

234. **Сіта**: Ситно / Сито, воз., на мяжы паміж Дрысв. вол. і Брасл. пав.; на мяжы РБ (Браслаўскі р-н Віцебскай вобл.) и Латвіі (Даўгаўпілскі пав.), N-35-III: 72-84, (Дэлімітацыя 1529: *ЛМ-223*, арк. 203—206; Dogiel. *Limites,* p. 219—225; *Блакітная кніга*, с. 334) – 2, 2 v., 13 v., 14, 15

235. **Скарковщина**, з. у Дрысв. пав., забраная лівонцамі – 13 v.

236. **Скірна**, **Skirna** *літ.*: Скирна, воз., Смолв. вол., Дрысв. пав.; на мяжы Лат. Р. (Даўгаўпілскі пав.) і Літ.Р. (Зарасайскі р-н Уцянскага пав.), N-35-III: 72-72, (маёмасць – *SG-10*, s. 677) – 1 v., 2, 9, 11 v., 14

237. **Скірна**, **Skirna** *літ.*: Скирна, р., Смолв. вол.; на мяжы Лат. Р. (Даўгаўпілскі пав.) і Літ.Р. (Зарасайскі р-н Уцянскага пав.), N-35-III: 72-72 – 1, 1 v., 2, 8 v., 9

238. **Скирнотя / Скирнойтя**, воз., Смолв. вол., Дрысв. вол.; N-35-III: 72-72 (?) – 1 v., 9, 9 v., 10

239. **Скирнотя**, р. – 10

240. **Скулбина**, р. Смолв. пав., N-35-III: 72-68 (?) – 8 v.

241. **Скулбино**, воз., Смолв. пав., N-35-III: 72-68 (?) – 8 v.

242. **Смалвас, Smalvos** *літ.*: Смолвы, (мяст.) ц. Смолв. пав., дзярж.; в. Зарасайскага р-на Уцянскага пав. Літ. Р., N-35-III: 68-56 – 1 v.*, 2*, 6 v.*, 7 v.*, 9*, 10*, 14 v.*, 22 v.*

243. **Смолвенскі павет**: Смолвенский повет / Смолвенские земли / Смолвенских панов земли / пущи бояр господарских смольвян; прыгадваецца таксама як частка Майшаголскага пав. (*гл. таксама Паказальнік імёнаў і асобаў,*) – 1 v.*, 2*, 6 v.*, 7 v.*, 9*, 10, 10*, 10 v.*, 11 v.*, 14 v., 22 v.

244. **Снуды**: Снуда / Снудо, воз., Брасл. п.; Брасл. р-н Віцеб. вобл., N-35-IV: 76-04, (*Блакітная кніга*, с. 342—343) – 2 v., 3, 15 v., 16, 26 v., 30, 37

245. **Солат**, воз., Смолв. пав., N-35-III: 72-60, 76-60 (?) – 1, 8, 8 v.

246. **Солатица**, р., Смолв. пав.; N-35-III: 72-60, 76-60 (?) – 1, 8 v.

247. **Солнечная Гора**, пагорак, Смолв. пав., на “Радзівілавай граніцы”, (Дэлімітацыя 1529: *ЛМ-223*, арк. 203—206; Dogiel. *Limites*, p. 219—225) – 1, 8

248. **Солоное**, **Borne** *лат*. (?): воз., Брасл. пав.; N-35-III: 84-92 (?), (Дэлімітацыя 1529: *ЛМ-223*, арк. 203—206; Dogiel. *Limites*, p. 219—225) – 2 v., 15

Солоное мора – *гл.* **Балтыйскае мора**

Сомона / Сомонис / Сомоня – *гл.* **Самонис**

249. **Спирдевщина**, з. пуст. Дрысв. пав., карыстальнік якой сагнаны лівонцамі – 14

250. **Станьковщина**, з. пуст. Дрысв. пав., карыстальнік якой сагнаны лівонцамі – 14

251. **Степановщина**, з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13

252. **Степановщина**, з. пуст. мейская Брасл. – 16 v.

253. **Струста**: Струсто, воз., Брасл. п.; Брасл. р-н Віцеб. вобл., N-35-IV: 76-00, (*Блакітная кніга*, с. 352) – 2 v., 15, 15 v., 16, 26

254. **Талін, Tallinn** эст., **Reval** *ням.*: Ревель, гор., ц. Рэвельскага комтурства; гор., сталіца ЭР – 6

255. **Укленіца**: Укленица, рэчка, Брасл. п.; пратока паміж азёрамі **Снуды** і **Воласа Паўднёвы**, N-35-IV: 76-04 – 3, 15 v.

256. **Фелінскае комтурства**: Веленское кунторство*, тэрытар.-адмін. Адзінка Нямецкага ордэна ў Лівоніі – *гл.* **Вільяндзі**

257. **Хвальковщина**, з., Дрысв. пав., забраная лівонцамі – 13 v.
258. **Ходотовщина** (*два аб'екты*), з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13, 13 v.

259. **Чаўшыца, Čaušica** *лат.*: Човша, р., Асв. вол.; у ніжнім цячэнні вядомая як Тоўша, Краслаўскі пав. Лат. Р., Верхнядзв. р-н Віцеб. вобл., О-35-XXXIV: 12-52, ("Кніга рубяжоў" Полац. пав. 1563—1571 г.: *ЛМ-566, Писцовые книги,* с. 426, *Оглоблин,* Кн. III, Отд. II. С. 36—39; Кн. IV, Отд. II. С. 75, Карта) – 4 v., 5, 17 v., 18
260. **Човша**, р., Асв. вол. – 4 v., 5, 17 v., 18
261. **Чорное**, воз., Брасл. пав. – 16

262. **Шилово**, воз., Брасл. п. – 16
263. **Шоки**, воз., Брасл. п. – 16
264. **Шуделевщина**, з. пуст. Дрысв. пав., карыстальнік якой сагнаны лівонцамі – 14

Ыфлянты / Лифлянты / Немцы / Немецкая земля / земли пана Мистра Лифлянтского / земля Лифлянтская / панство и земля Лифлянтская / панство Лифлянтское / Лифлянты – *гл.* **Лівонія**

265. **Юдово**, сел., Смолв. пав., забранае лівонцамі (*гл. таксама Паказальнік імёнаў і асобаў:* Юдас) – 8
266. **Юревщина**, з. пуст. Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13
267. **Юшковщина**, з. пуст. Дрысв. пав., карыстальнік якой сагнаны лівонцамі – 14

268. **Яковщина**, з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік якой сагнаны лівонцамі – 14
269. **Якубовщина**, з. пуст. Дрысв. пав., карыстальнік якой сагнаны лівонцамі – 14
270. **Яновщина** (*тры аб'екты*), з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13, 13 v.

271. **Яцковщина**, з. пуст., Дрысв. пав., карыстальнік сагнаны лівонцамі – 13

WKL / Великое Князство Литовское / Князство Великое Литовское / Литва – *гл.* **Вялікае Княства Літоўскае**

ЗМЕСТ